Andrei Pogojev

EVADARE DE LA AUSCHWITZ

Amintirile inedite despre evadarea unui militar sovietic din lagărul de concentrare de la Auschwitz

STRIGĂT DE DEZNĂDEJDE
ŞI AVERTISMENT PENTRU OMENIRE
SĂ FIE PURURI ACEST LOC
ÎN CARE HITLERIŞTII AU UCIS
APROAPE UN MILION ŞI
JUMĂTATE DE BĂRBAŢI, FEMEI
ŞI COPII, ÎN PRINCIPAL EVREI
DIN DIFERITE ŢĂRI EUROPENE.

AUSCHWITZ - BIRKENAU
1940 - 1945

METEOR PRESS

Andrei Pogojev

EVADARE DE LA AUSCHWITZ

AMINTIRILE INEDITE DESPRE EVADAREA UNUI MILITAR SOVIETIC DIN LAGĂRUL DE CONCENTRARE DE LA AUSCHWITZ. În noiembrie 1942, șaptezeci de soldați din Armata Roșie, căzuți prizonieri în mâinile nemților, au organizat o extraordinară evadare în masă de la Auschwitz. Printre ei a fost și deținutul nr. 1418: Andrei Pogojev. El a supraviețuit, iar aceasta este povestea sa.

Pogojev fusese prins de nemți în decursul retragerii haotice a Armatei Roșii din 1941 și, alături de 20 000 de soldați sovietici capturați, ajunsese în cele din urmă în lagărul de la Auschwitz. După un an, doar 1200 dintre deținuții aceia mai erau în viață. Relatarea sfâșietoare a întâmplărilor trăite de el adaugă un capitol nou la istoria ororilor din lagărele de concentrare naziste. Pogojev își reamintește în detaliu viața și moartea din lagăr: bolile și subnutriția, condițiile îngrozitoare și cruzimile care i-au ucis pe toți camarazii săi, cu foarte puține excepții.

Supraviețuirea lui Pogojev în circumstanțele respective este remarcabilă în sine, iar faptul că el a participat de asemenea la una dintre puținele evadări de succes din lagăr face ca relatarea aceasta să fie cu adevărat o raritate. Descrierea evadării și a călătoriei care i-a urmat spre răsărit, prin munții Carpați și Ucraina, până la reunirea sa cu Armata Roșie, reprezintă o lectură de neuitat.

Povestea palpitantă a lui Pogojev nu s-a oprit însă acolo. În 1967, după 20 de ani, el a fost chemat să depună mărturie într-un tribunal din Frankfurt împotriva foștilor săi temniceri de la Auschwitz.

ANDREI POGOJEV s-a născut în 1912 în Donețk, Ucraina, și înainte de război a lucrat ca miner și inginer minier. A fost mobilizat în iunie 1941 și a luptat în calitate de comandant de pluton într—un regiment de artilerie, iar în luna septembrie a aceluiași an a fost luat prizonier. A petrecut un an la Auschwitz, a evadat, a fost prins iar și a evadat din nou din mâinile germanilor. În 1943 a ajuns finalmente la liniile sovieticilor. După război, a revenit la activitatea de inginer minier. Andrei Pogojev a murit în 1990.

ISBN: 978-973-728-398-6

www.meteorpress.ro

Distribuție la:
telefon/fax: 021.222.33.12
e-mail: comenzi@meteorpress.ro

ANDREI POGOJEV

EVADARE DE LA AUSCHWITZ

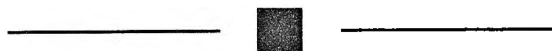
Andrei Pogojev

EVADARE DE LA AUSCHWITZ

Amintirile inedite despre evadarea unui militar sovietic din lagărul de concentrare de la Auschwitz

Traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu

Cuprins

Cuvânt-înainte

Pe 27 ianuarie 1945, Armata Roșie a eliberat Auschwitzul, cel mai mare lagăr de concentrare din teritoriul controlat de germani. La sosirea trupelor sovietice, în lagăr mai existau doar câteva mii de supraviețuitori bolnavi și înfometați; alte mii – poate până la 60 000 – fuseseră trimise în marș forțat spre vest de către nemții care se retrăgeau. Între timp, devenise clar că în lagăr avuseseră loc masacre la o scară fără precedent. Printre resturile sinistre descoperite de ruși s-au numărat șapte tone de păr de femei, cantități uriașe de dinți omenești – din care fuseseră extrase plombele de aur – și zeci de mii de hăinuțe de copii.

În ciuda încercărilor repetate ale Statului Secret Polonez[1] de a informa întreaga lume despre ororile ce se petreceau la Auschwitz, vestea a fost difuzată oficial pe 8 mai 1945, când

---

[1] Statul Secret Polonez (*Polskie Panstwo Podziemne*, în poloneză) este termenul prin care istoriografia poloneză denumește organizațiile clandestine de rezistență, civile și militare, din Polonia, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. (n. trad.)

o comisie sovietică ajutată de experți polonezi, francezi și cehi a dezvăluit întreaga dimensiune a crimelor naziste împotriva umanității. Estimările inițiale ale Aliaților au afirmat că în lagăr fuseseră uciși patru milioane de bărbați, femei și copii. La Nürnberg, comandantul lagărului, Rudolf Höss, a sugerat cifra de trei milioane. Ulterior, oficialități ale Muzeului Auschwitz au revizuit cifra aceasta la un milion cinci sute de oameni, dintre care 90% evrei.

Auschwitz era numele german al așezării Oświęcim din sud-vestul Poloniei, un orășel situat pe malurile fluviului Vistula, la 50 de kilometri vest de Cracovia. Lagărul a fost construit la 2,5 kilometri în afara orașului, pe malul estic al Vistulei, în jurul unui complex de barăci și grajduri vechi. Lucrările au început în 1940, scopul inițial al lagărului fiind de a interna deținuții politici polonezi după ocuparea țării de către germani. În luna aprilie 1940, a sosit aici căpitanul SS Rudolf Höss – un experimentat conducător de lagăre de concentrare –, în urma ordinului primit de la Reichsführer-SS Heinrich Himmler de a extinde lagărul. Auschwitz fusese desemnat ca lagăr de muncă silită pentru populația poloneză înrobită – anexă a unui propus oraș nazist „model”.

Rolul desemnat al Auschwitzului a fost schimbat însă destul de repede, iar la aceasta au contribuit trei factori majori. Mai întâi, Operațiunea *Barbarossa* – invazia germană a Uniunii Sovietice, declanșată în iunie 1941 – a dus la capturarea unui număr mare de prizonieri de război sovietici care trebuiau internați. În al doilea rând, exterminarea evreilor de către naziști prin metode convenționale (împușcare, spânzurare etc.) secătuia atât resursele militare, cât și moralul și cerea găsirea unei „soluții”. În al treilea rând, Programul de Eutanasiere a Adul-

ților (PEA) din Germania stabilea un precedent pentru lichidarea pe scară largă a persoanelor pe care statul le considera nepotrivite sau nedorite. Auschwitz urma să devină astfel un vast lagăr de concentrare, cu zeci de mii de deținuți din tot Reichul, închiși pe temeiuri de naționalitate, rasă, religie, orientare politică și sexuală. Între timp, într-o zonă mai îndepărtată din nord-vestul complexului principal, urma să fie construit un al doilea lagăr, utilizând forța de muncă a prizonierilor de război sovietici. Cunoscut ca „Birkenau" sau „Auschwitz II", el va avea ca scop exterminarea în masă, în primul rând a evreilor.

În scurt timp, Höss și-a dat seama că, pentru a implementa cerințele Berlinului, Auschwitz–Birkenau trebuia să devină o fabrică a morții, capabilă să ucidă și să incinereze zilnic mii de oameni și de aceea au fost construite camerele de gazare, crematoriul și lagărele de muncă auxiliare, care erau deservite de căi ferate și întreținute de „echipe" sau „detașamente" de muncă formate din deținuți.

Cele din urmă erau controlate printr-o politică de genul „dezbină și stăpânește", care-i asmuțea pe deținuți între ei; în acest scop, a fost instaurată o ierarhie a lagărului care-i avea în vârf pe „arieni" (germanii din marele Reich), la bază pe evrei și la mijloc pe slavi. Discriminări ulterioare au luat forma ecusoanelor triunghiulare colorate, ce indicau motivul internării deținutului. Astfel, culoarea verde era pentru criminali, roz pentru homosexuali, purpuriu pentru Martorii lui Iehova, negru pentru țigani și galben pentru evrei. În cele din urmă, unii deținuți erau numiți supraveghetori – temuții „Kapo" și șefii de bloc – și, în schimbul unor privilegii, trebuiau să asigure supunere oarbă față de regimul lagărului. Mulți dintre ei au fost chiar mai brutali decât stăpânii lor SS-iști.

Evadările din Auschwitz constituiau evenimente rare, deși nu nemaiauzite, și nu erau întotdeauna salutate de deținuții rămași în lagăr, care sufereau represalii sălbatice după fiecare tentativă de evadare – indiferent dacă avusese sau nu succes. Cu totul, au fost în jur de 700 de evadări, dar aproximativ 400 au sfârșit prin recapturarea fugarilor. Cei care avuseseră ghinionul de a fi prinși erau de obicei purtați prin tot lagărul înainte de a fi executați, purtând la gât o pancartă pe care scria „Ura, m-am întors!". Metodele favorite de ucidere ale celor care încercaseră să evadeze erau înfometarea și bătaia. Orice evadare încununată de succes era urmată, în general, de omorârea camarazilor fugarului. În felul acesta, deținuții erau restricționați și de bariere de natură psihologică, nu doar fizică.

Primul lot de prizonieri de război sovietici a sosit la Auschwitz la câteva săptămâni de la declanșarea Operațiunii *Barbarossa*. Erau comisari – ofițerii responsabili cu instruirea politică din unitățile Armatei Roșii – și au fost omorâți în următoarele zile. Următorul lot a fost format din 600 de prizonieri de război, care, alături de 250 de polonezi, au fost uciși prin gazare în prima utilizare pe scară largă a cristalelor de Zyklon B (un insecticid comercial folosit pentru despăduchere) pe 3 septembrie 1941. Sovieticii au fost folosiți de conducerea lagărului drept cobai pentru stabilirea dozajelor. Închiși ermetic în blocul 11, oamenii aceia s-au chinuit două zile până au murit.

Până în luna octombrie a anului 1941, la Auschwitz fuseseră internați în jur de 10 000 de prizonieri de război sovietici, printre care și Andrei Pogojev (autorul cărții de față), închiși într-un „Russiche Kriegsgefagenen Arbeitslager", adică „Lagăr de muncă pentru prizonierii sovietici de război" special construit. La scurtă vreme după aceea, Pogojev și tovarășii săi au fost

puși să muncească la construirea lagărului Birkenau. Condițiile pentru prizonierii de război erau teribile, sovieticii fiind tratați mult mai dur decât polonezii. Siliți să lucreze în salopete simple (și fără lenjerie de corp), sovieticii au trebuit să îndure în timpul iernii temperaturi de minus treizeci și cinci de grade Celsius, iar mulți au murit de boli sau inaniție. Alții erau bătuți pur și simplu până decedau. Rata mortalității era atât de ridicată, încât numai în ziua de 4 noiembrie 1941 au murit 352 de ruși.

Potrivit memoriilor comandantului lagărului, Rudolf Höss (*Wspomnienia Rudolfa Hoessa, komendanta obozu Oswiecimskiego*, Wydawnictwo prawnicze Warszawa 1956), în 1942 a avut loc o „evadare în masă" a prizonierilor de război sovietici:

> Majoritatea au fost împușcați, totuși mulți dintre ei au scăpat. Cei recapturați au afirmat că evadarea fusese cauzată de teama de a nu fi trimiși în camerele de gazare – când se anunțase că vor fi transferați în partea nou construită a lagărului. Ei nu crezuseră informația despre transfer, ci presupuseseră că erau mințiți, deși în realitate nimeni nu dorea să-i gazeze. Bineînțeles, ei știau despre exterminarea politrucilor și comisarilor sovietici și se temeau să nu le împărtășească soarta.

Evadarea sovieticilor este menționată și în „Jurnalul de la Auschwitz" al lui Danuta Czech (publicat în *Zeszyty Oswiencimskie vol. 3*, wydawnictwo panstwowego muzeum w Osweiecimiu 1958), care afirmă că „cincizeci de prizonieri de război dintr-un detașament de pedeapsă au evadat", adăugând „ca rezultat al urmăririi, treisprezece dintre ei au fost împușcați și nouă au izbutit să scape". În ciuda consemnării lui Czech, se

pare că doar cinci evadați au scăpat realmente, printre care Andrei Pogojev și tovarășul său, Pavel Stenkin.

Ulterior, Pogojev și Stenkin au înregistrat mărturii separate cu privire la Auschwitz și evadarea sovieticilor. Relatările lor diferă în detalii – deloc neobișnuit pentru memorii scrise la multă vreme după evenimentele pe care le descriu –, cu Pogojev punând mult accent pe patriotism ca factorul motivațional al prizonierilor de război sovietici. Aspectul acesta ar putea fi explicat prin faptul că, după ce a fost separat de Stenkin în cursul evadării, Pogojev a căzut până la urmă în mâinile poliției secrete sovietice NKVD. În conformitate cu Ordinul nr. 270, din 16 august 1941, emis de Stalin, care afirma că: „Nu există prizonieri de război ruși, ci doar trădători", Pogojev s-a simțit obligat să-și sublinieze loialitatea față de Uniunea Sovietică.

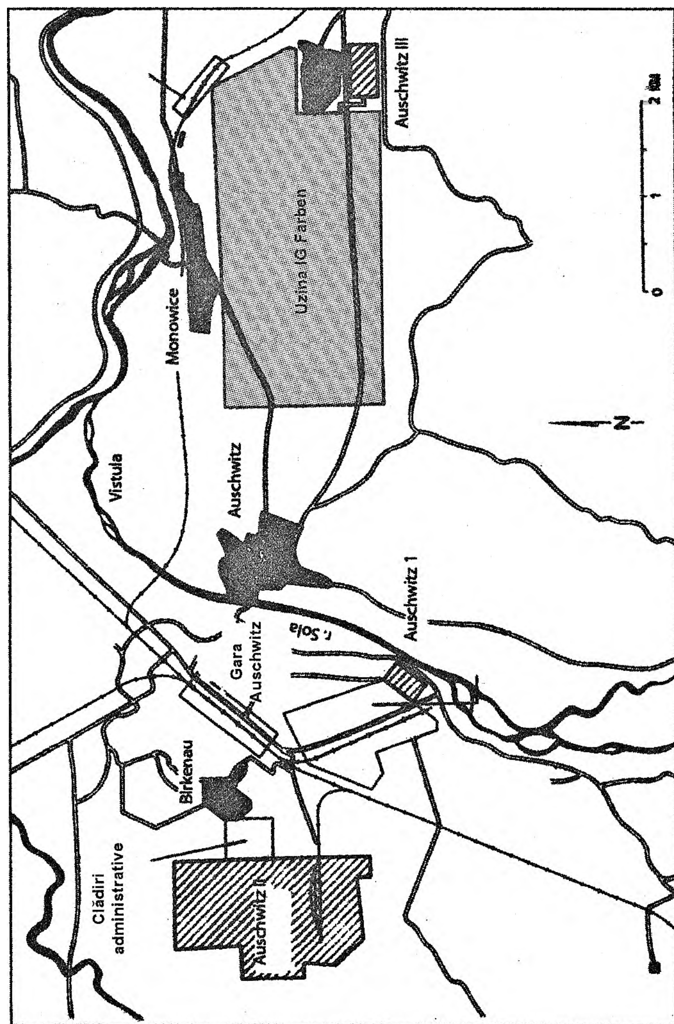
Irina Harina, fostă deținută la Auschwitz, care conduce un grup de supraviețuitori ai lagărelor de concentrare și care a păstrat legătura cu Pogojev, s-a îngrijit de manuscrisul lui original și prin intermediul ei acesta a fost publicat finalmente în rusă, apoi în engleză.

Aceasta este relatarea personală a lui Pogojev despre zilele petrecute în iadul lagărului morții nazist, despre curajul și tăria sufletească a prizonierilor de război sovietici și despre acțiunea lui aparent imposibilă: evadarea de la Auschwitz...

„Cuvântul înainte" a fost pregătit cu ajutorul amabil al Irinei Harina, fostă deținută la Auschwitz, dr. Piotr Setkiewicz, directorul Arhivei Muzeului de Stat Auschwitz–Birkenau, dr. Rebecca Wittmann de la Universitatea Toronto și Ewa Haren.

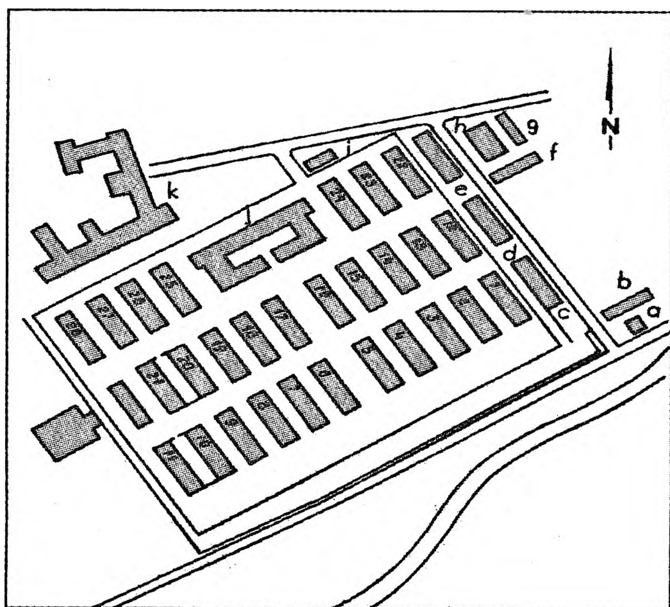
Artem Drabkin
Christopher Summerville

Hărţi şi planuri

Harta zonei Auschwitz, vara 1944

Planul lagărului Auschwitz I

Legenda

1–28: blocuri pentru locuit (prizonierii de război ruși locuiau în blocurile 1–3, 12–14, 22–24).

a: locuința comandantului

b: corpul de gardă principal

c: biroul comandantului

d: administrația lagărului

e: spitalul

f, g: blocurile deținuților politici

h: crematoriul

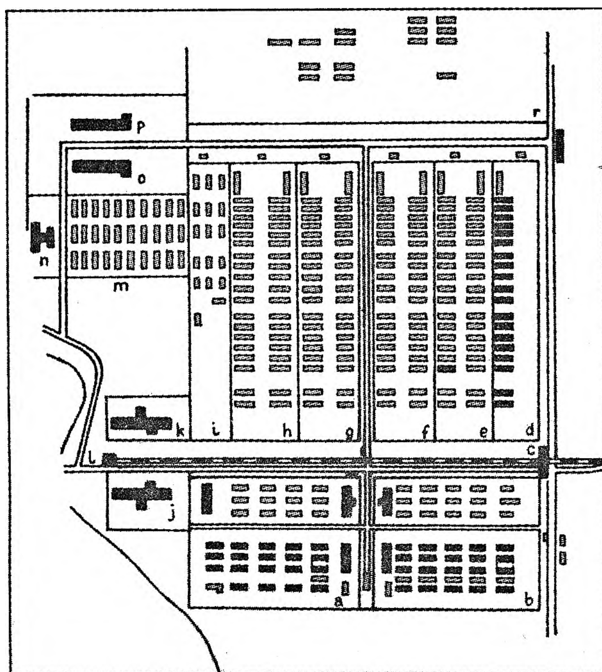
i: corpul de gardă de lângă poarta lagărului

j: bucătăria

k: biroul de înregistrare

l: depozitul pentru obiectele deținuților decedați

Planul lagărului Auschwitz II

Legenda

Clădirile care au supraviețuit sunt înnegrite

a, b: lagărul pentru femei

c: corpul de gardă principal („Poarta morții")

d: lagărul de carantină

e: lagărul pentru familii

f: lagărul pentru unguri

g: lagărul pentru bărbați

h: lagărul pentru țigani

i: spitalul

j, k, o , p: camerele de gazare

l: memorialul

m: depozitul pentru obiectele deținuților decedați („Canada")

n: baia de aburi

r: clădirile aflate în construcție („Mexic")

Prolog

Frankfurt-am-Main, RFG

Către: Dl Hans Hofmeyer, președintele Curții în procesul criminalilor naziști de la Auschwitz

Către: Dl Fritz Bauer, procuror-șef al landului Hessen

De la: Andrei Alexandrovici Pogojev (n. 1912), cetățean al URSS și fostul deținut nr. 1418 de la Auschwitz

În calitate de martor ocular la uciderea a zeci de mii de persoane la Auschwitz, consider că este datoria mea de om să îndeplinesc ultima dorință a acelor victime care au pierit în chinuri teribile.

Ofer juriului și acuzării mărturia mea de martor ocular la crimele comise împotriva umanității de către acuzații Hanz Stark, Stefan Baretzki, Bruno Schlange și Herbert Scherpe în anii 1941 și 1942, în lagărul Auschwitz/Oświęcim, unde numiții au fost participanți direcți la uciderea în masă a deținuților și la omoruri și torturări individuale. În cele peste treisprezece luni pe care le-am petrecut în lagăr am asistat la sute, la mii de crime și atrocități comise de acești SS-iști și din acest motiv

implor juriul să mă citeze și să mă chestioneze ca martor al acuzării.

Crimele la care am asistat sunt deocamdată necunoscute pentru istorie, de aceea rog juriul să-mi accepte mărturia – o parte infimă din ceea ce am văzut și suferit – și să-i pedepsească pe călăii SS-iști de la Auschwitz. Aceasta este o pledoarie a conștiinței mele. Conștiința unui om care a supraviețuit ororilor de la Auschwitz.

Andrei Pogojev

Capitolul unu

Capturarea

– Vino, te rog, l-am auzit adresându-mi-se într-o rusă stricată pe polițistul care pătrunsese în încăpere.

Am traversat împreună un vestibul ticsit cu oameni de toate vârstele, care tot mai sperau să poată intra. Polițistul mi-a deschis amabil ușa și a pășit în lateral, îngăduindu-mi să trec. Din stânga și din dreapta, sute de ochi erau fixați asupra mea. Păstrându-mi calmul, am străbătut cu pas egal culoarul ce separa rândurile de spectatori, până la pupitrul mic, unde stătea translatoarea Vera. Pe când mă apropiam, ea mă privea încordată și rigidă, cu o urmă de neliniște în ochi. M-am concentrat însă asupra președintelui Curții, ai cărui ochi împietriți mă examinau, fără să clipească, de sub sprâncenele stufoase.

Sala fusese concepută ca local de divertisment, cu o scenă care se ridica dominatoare deasupra nivelului podelei. Aici stăteau jurații, la o masă lungă, cu președintele Curții în centru, încadrat de cei doi adjuncți. În lungul avanscenei se aflau

procurorii landului. În dreapta, lângă perete, stăteau acuzatori publici din Frankfurt, RDG și Franța. În stânga, stăteau acuzații, cu avocații lor. În spatele sălii fusese așezat publicul, iar la balcon se instalase presa, dar centrul sălii era gol, cu excepția pupitrului martorului, unde m-am oprit și am salutat Curtea printr-o plecăciune solemnă. Vreme de câteva secunde, toți ochii s-au holbat la mine: un martor din Uniunea Sovietică, un om care supraviețuise printr-o minune, ridicat din cenușă pentru a povesti despre zilele petrecute în Iad.

Președintele Curții a vorbit și Vera a tradus:

– Nume, prenume, numele tatălui?

– Pogojev, Andrei, Alexandrovici.

– Anul nașterii?

– 1912.

– Starea civilă?

– Căsătorit, două fiice. Cea mai mare este căsătorită și are o fiică...

– Domiciliul?

– Orașul Donețk, din Ucraina.

– Ocupația actuală?

– Inginer minier.

– Aveți vreo obiecție pentru ca mărturia dumneavoastră să fie înregistrată pe bandă?

– Nu.

– Religia?

– Sunt ateu.

– Doriți să jurați pe cruce sau nu?

– Nu.

– Ridicați mâna dreaptă.

Președintele a început să vorbească în germană, enunțând distinct cuvintele și accentuând unele dintre ele. Nedumerit, m-am uitat la Vera.

– Sunt cuvintele jurământului, mi-a șoptit ea, că vei spune adevărul și numai adevărul. Jur!

Am repetat cu fermitate și am coborât mâna.

Președintele a continuat:

– Povestiți-ne cum ați ajuns în lagărul Auschwitz și despre perioada pe care ați petrecut-o acolo...

* * *

Războiul a fost așteptat și în același timp neașteptat. Oamenii credeau și nu credeau în posibilitatea lui: „Există un pact de neagresiune cu germanii, nu?”... „Noi facem comerț cu Germania și vindem acolo cereale, petrol și cărbune. Cum să poată izbucni un război?”... „Molotov nu l-a vizitat degeaba pe Hitler. Au căzut de acord asupra păcii.” Dar în ziua caldă și însorită de 22 iunie 1941, războiul a lovit ca un trăsnet în plină vară.

Pe 5 iulie, am primit prin poștă o înștiințare, care mă anunța să mă prezint a doua zi la ora 9 dimineața la *voencomat*[2]. Când am ajuns acolo, mi s-a spus să-mi pun treburile la punct în șase ore și să revin la ora 15 cu obiectele personale. Urma să fiu trimis direct la unitatea mea. Am revenit acasă, mi-am strâns lucrurile și mi-am luat rămas-bun de la mamă, soție și fiică. Mi-am părăsit căminul conștient de faptul că s-ar putea să nu mai revin niciodată. Inima mi se frângea, totuși simțeam un fel de exaltare – doream să particip la apărarea patriei. După

2 Comisariatul militar (nota ed. engleze).

ce m-am prezentat la comisariat, am fost inclus într-un grup de ofițeri de artilerie, împreună cu care am fost dus în sala de festivități a unei fabrici, unde o companie de artiști ambulanți a susținut un spectacol de varietăți: o doză de voioșie artificială cu totul nelalocul ei. Iar după aceea m-am suit în trenul militar.

Am coborât la Serpukov, unde se forma Divizia 252 Infanterie, în cadrul căreia existau două regimente de artilerie. În dimineața următoare, au sosit câțiva ofițeri superiori. Unul dintre ei, un maior, s-a prezentat ca fiind comandantul batalionului 1 din regimentul de artilerie 787 – noua noastră unitate. Ne-am grăbit să ne pregătim batalionul pentru luptă. Totul trebuia terminat în patru zile, deoarece pe 10 iulie urmau să sosească trenurile cu care să plecăm. Știam că pe front se dădeau lupte grele și am pus batalionul la punct în timp util pentru data ce ne fusese stabilită.

Pe 10 iulie 1941, cele trei baterii ale noastre au fost încărcate într-un singur marfar și am pornit la drum. Spre surprinderea noastră, am descoperit că ne îndreptam către Moscova. Am ajuns la gara Kursk, apoi am traversat orașul pe calea ferată secundară, ce lega gările de nord și de sud ale capitalei, după care ne-am continuat parcursul spre Kalinin. Însă războiul s-a abătut asupra noastră pe neașteptate, undeva lângă Lacul Seliger, pe când eram încă departe de linia frontului.

13 iulie a fost o zi toridă. Eu călătoream în vagonul ofițerilor – un vagon obișnuit de marfă –, situat în partea din față a trenului. Lăsaserăm ușa vagonului deschisă și ne treceam timpul citind, întinși pe cușete. Brusc, s-a auzit un bubuit colosal, urmat de un vuiet teribil. Trenul s-a oprit scrâșnind și scârțâind și noi ne-am năpustit afară din vagon, rostogolindu-ne pe rambleu într-un lan de secară. Fum negru și flăcări albe se

ridicau din secțiunea mediană a trenului, iar oamenii se revărsau din vagoane. Un avion cu svastici negre pe aripi ne-a survolat ca o cioară neagră și uriașă, împroșcându-ne cu o grindină de plumb, după care s-a îndepărtat și a dispărut. Câțiva cai, rândașii lor și o duzină de soldați au pierit în furtuna de gloanțe de mitralieră, iar alții au fost răniți. În plus, explozia bombei avariase calea ferată, rupând și îndoind șinele. Din vagoanele lovite direct de bombă nu mai rămăsese mare lucru și pasagerii lor fuseseră făcuți bucățele. Totul se terminase în numai câteva clipe.

După ce ne-am revenit din șocul inițial, am început imediat să ne organizăm. Răniții au fost încărcați în căruțe procurate din satul cel mai apropiat și trimiși la spital. Morții au fost îngropați. S-a dat ordinul de descărcare a trenului: o operațiune deloc ușoară în câmp deschis, fără rampe de staționare, însă „elanul poate depăși orice", așa că ne-am descurcat. Numărul mic de cai a fost compensat prin camioane și ne-am început marșul spre vest.

Peste noapte, am poposit pe malul unui lac. Epuizați și flămânzi, ne-am trântit pe pământ și am încercat să dormim. Noaptea a fost umedă, înăbușitoare și încinsă. Roiuri de țânțari ne-au atacat, bâzâind și țiuind. Nu mai văzuserăm niciodată nori atât de uriași de asemenea insecte și nici n-am mai văzut vreodată de atunci. Ne-am înfofolit în mantale, sufocându-ne de căldură și cu transpirația curgând șiroaie. Am încercat să respirăm prin mâneca vestonului, totuși țânțarii și-au găsit drum și pe acolo, intrându-ne în guri și în nări. În felul acela, o noapte grotescă a urmat unei zile groaznice.

Dimineața, ne-am reluat marșul și, în scurt timp, divizia noastră s-a reunit în apropierea Lacului Seliger. Am instalat

bivuacuri temporare și am început să ne ordonăm echipamentele. Așa au trecut câteva zile.

Într-o noapte, am fost deșteptați de o alarmă. Ni s-a ordonat să ne pregătim de luptă și să înaintăm spre vest, pentru a ne apropia de inamic. Pregătirile au început în iuțeala cea mai mare și până dimineața totul era gata. Treptat, tunurile trase de atelaje, camioanele de muniție, căruțele, infanteriștii și trupele călare au început să se întindă în coloane de marș. Eu am galopat până în capul coloanei, unde maiorul (comandantul batalionului nostru) primea de la comandanții de baterii rapoarte despre stadiile de pregătire. În mod neașteptat, maiorul mi-a ordonat să rămân locului pentru a demonta posturile de gardă, pe care după aceea trebuia să le încarc în căruțe împreună cu echipamentele aferente și să ajung regimentul din urmă. Nu mă încânta defel ideea de a rămâne în timp ce camarazii mei plecau, dar ordinele nu se discută...

Până în zori, regimentele de artilerie au plecat după cele de infanterie și tabăra era pustie. Am început să o străbat, desființând posturile de gardă și adunându-i pe toți întârziații într-un singur detașament. Am ordonat după aceea încărcarea tuturor echipamentelor, munițiilor și harnașamentelor rămase. Un tun de rezervă a fost legat de unicul nostru camion, pe care l-am trimis imediat după coloana plecată împreună cu câțiva soldați și un subofițer. Printre cei rămași sub comanda mea se număra un *starșina*[3] – un tânăr arătos, isteț și prudent, care s-a dovedit a fi un aghiotant excelent. Era cât pe-aci să fac greșeala de a-l trimite cu camionul, dar el mi-a sugerat:

---

[3] Sergent-major (nota ed. engleze).

– Tovarășe locotenent, ar fi mai bine să rămân cu dumneavoastră. Vă va fi greu să vă descurcați singur cu toți oamenii ăștia și cu convoiul.

Am fost de acord și l-am păstrat lângă mine: o decizie pe care n-am regretat-o.

M-am trezit astfel la comanda unui detașament de douăzeci și cinci de soldați și a unui convoi. Abia a doua zi, după plecarea regimentului, eu și *starșina* am izbutit să strângem toate echipamentele, să organizăm soldații și convoiul și să pornim la drum. Nu aveam însă o hartă a regiunii după care să ne orientăm și nu știam nici cât va dura marșul. În plus, nu ni se lăsaseră rații de hrană și, deoarece era responsabilitatea mea de a-i hrăni pe oameni, a trebuit să cumpăr pâine și cartofi de la un colhoz pe lângă care am trecut; din fericire, aveam ceva bani asupra mea. Mai târziu, ne-am întâlnit cu o cireadă de vite, pe care văcarii o îndepărtau din calea germanilor care avansau. Am reușit să obțin un vițel jigărit în schimbul unei chitanțe pe care văcarii sperau să obțină alimente. La următorul popas, am încercat să mă orientez asupra zonei, consultând un localnic bătrân care mi-a spus ce așezări, păduri și râuri se aflau în față.

Continuam, așadar, să mărșăluim către vest, întâlnindu-ne cu refugiați – în general, orășeni cu rucsacuri și geamantane – care veneau din față. Obosiți și împovărați cu copii, se mai opreau să se odihnească pe marginea drumului. Unii ne avertizau să fim precauți, dar alții strigau:

– Apărați patria!

Mai spre vest, acționau sabotori îmbrăcați în uniformele armatei sovietice. Într-un sat, o țărancă a venit la noi și ne-a rugat să investigăm o ceată de străini de pe o uliță vecină. Eu și *starșina* am călărit într-acolo și am găsit un grup de zece-unsprezece

bărbați așezați pe un buștean. Erau murdari, zdrențăroși și aveau ranițe. *Starșina* m-a acoperit cu arma, iar eu m-am dus la ei:

– Cine sunteți? Prezentați actele!

– Nu avem acte. Am fost eliberați din închisoare și ni s-a spus să plecăm către răsărit.

Le-am examinat fețele scofâlcite și lihnite, mi-am dat seama că nu mințeau și i-am lăsat în pace.

Satele prin care treceam erau pe jumătate pustii. Unde dispăruseră localnicii? Oare locurile acestea fuseseră abandonate dinainte de război? Era improbabil ca țăranii colectiviști să-și fi părăsit ogoarele și gospodăriile. Nu ne opream însă înaintarea, cu căruțele trosnind sub greutatea obuzelor și cu soldații târându-se fără vlagă sub soarele pârjolitor, întrucât numai eu și *starșina* eram călare.

Străbăteam ulița unui sat pe jumătate pustiu, când am zărit o fată în haine simple, țărănești, care ne privea prin fereastra unei bojdeuci. M-am apropiat și i-am cerut ceva de băut, iar peste o clipă ea a deschis ușa și mi-a întins o cană cu apă. În timp ce beam, am privit-o pe binefăcătoarea mea. Diferența între aspectul și veșmintele ei era izbitoare. În mod neîndoios era orășeancă – frumoasă, rafinată, cu trăsături delicate –, dar purta haine grosolane, țesute manual. La rândul ei, m-a studiat cu un aer întrebător.

– Unde mergeți?

– Spre front.

– De ce?

– Cum adică „de ce"? Să apărăm patria!

Fata s-a întors pe jumătate, a schițat un gest către interiorul jalnic al bojdeucii și a întrebat:

– Să apărați un *asemenea* mod de viață?

Chipul mi-a încremenit, însă fata m-a privit drept în ochi și în cele din urmă am izbucnit:

– Crezi că nemții vin cu foc și pară ca să ne ofere o viață mai bună? Te-nșeli amarnic!

Ea a murmurat:

– Nu știu, nu știu...

După aceea, pe neașteptate, a fugit înăuntru și a trântit ușa. Am așezat cana pe pervaz și am galopat după detașamentul meu, care dispăruse deja după o cotitură.

Am mers așa câteva zile, spre sud-vest, pe drumul Ostașcov–Peno–Adrianopol–Toropeț, apoi mai departe spre sud, către Staraia Toropa. Din locul acela, am început să întâlnim răniți care veneau din față. Ei ne-au spus că divizia noastră fusese înfrântă lângă Ilino și se retrăgea. Știam, totuși, din experiența personală în Războiul Finlandez[4], că răniții exagerează adesea ororile luptelor și numărul inamicilor, așa că am acordat puțină atenție relatărilor respective. După o zi plină de asemenea întâlniri și mărturii triste, am poposit într-un sat și am adormit, frânți de oboseală. Dimineața, un planton mi-a raportat că în timpul nopții trecuse o unitate militară în dezordine. El așteptase revărsatul zorilor ca să raporteze, deoarece nu dorise să mă trezească! Imediat după aceea, un șofer rănit a șchiopătat în căsuța în care mă adăpostisem și a confirmat că divizia noastră se retrăsese în grabă; în momentul acela, între noi și germani nu mai exista absolut nimeni.

Ne-am întors fără să mai pierdem vremea și, în scurtă vreme, am dat peste un post de pază al diviziei noastre. La început,

---

4 Referire la „Războiul Iernii" din 1939-1940 (nota ed. engleze).

soldații respectivi n-au vrut să ne lase să trecem, întrebându-ne cine eram și de unde veneam. Am avut noroc că nu ne-au crezut inamici și n-au deschis focul. Până la urmă, am trecut mai departe și ne-am pomenit într-un fel de șatră de țigani, cu soldații dormind în jurul focurilor și rătăcind prin pădure. Unii aveau arme, alții nu, mulți erau răniți și bandajați. Cu dificultate am găsit rămășițele regimentului meu. Sub un copac din pădure stătea politrucul batalionului nostru – un tătar –, fără centură și fără guler la veston. Când ne-a văzut, a început să ne cerșească mila. Am aflat că în timpul bătăliei se temuse să nu fie capturat ca ofițer îndrumător politic și-și rupsese gulerul vestonului cu petlițele rangului, ca și stelele roșii de pe mâneci. Acum se aștepta să fie executat. Mă însoțea un soldat, iar politrucul m-a rugat să-i ordon acestuia să facă schimb de vestoane cu el. I-am replicat că nu aveam dreptul să fac așa ceva. Nu știam ce soartă îl aștepta pe politruc, dar atmosfera generală era amenințătoare.

Ce se întâmplase totuși cu divizia? Ni s-a spus că întâlnise avangarda inamicului în apropiere de Staraia Toropa. Generalul nostru ar fi trebuit să fi dispus divizia pe front transversal, să fi organizat ordinea de bătaie, să fi trimis patrule de recunoaștere și apoi să fi avansat ori să se fi retras potrivit circumstanțelor – manevre elementare. Însă, deoarece aflase că nemții din fața lui se retrăgeau, generalul pornise imediat în urmărirea lor. Abandonând litera manualului pentru a exploata – așa cum i se păruse – o oportunitate de neprețuit, generalul ordonase: „Urmăriți inamicul și distrugeți-l!", iar divizia pornise pe drumul forestier în coloane de marș. Forța principală germană ieșise însă de pe șosea și aștepta în pădure. Când divizia s-a apropiat de Ilino, germanii au atacat din ambele flancuri și a început

masacrul. În bătălia care a urmat, au pierit numeroși ofițeri și soldați și au fost pierdute cantități importante de armament și echipamente. Divizia – recent formată din rezerviști – a fost distrusă. Din ea nu mai rămăsese decât bivuacul acesta cu aspect de șatră, risipit prin pădure, care, după cum am descoperit, era înconjurat de inamic.

Disciplina suferise, de asemenea, din plin. Nimeni nu era dispus să asculte ordine, așa că autoritatea fusese subminată. Iar situația era amplificată de foamete, întrucât convoiul cu provizii fusese pierdut în timpul luptei și nu exista organizare pentru aprovizionare. În aceste condiții, caracterele josnice au ieșit la iveală și au început să se înregistreze furturi. Lada mea de campanie – care conținea toate obiectele personale, haine de schimb, lenjerie, cizme etc. – s-a numărat printre obiectele care au „dispărut". M-am considerat norocos că rămăsesem cu cele din coburii de la șa, dar și aceia au fost goliți în scurt timp de hoți; mi-a fost furată până și mantaua, care fusese legată de șa. Am rămas în felul acesta doar cu uniforma de pe mine și cu porthartul în care îmi țineam trusa de bărbierit, săpunul, prosopul, hârtii și creion. Din fericire, actele și fotografiile erau în siguranță, în buzunarele vestonului. Mai rămăsesem în plus și cu ceva bani, cu care am cumpărat o manta și o raniță de la un *starșina*. În cele din urmă, am găsit și o gamelă abandonată, însă fără lingură; oricum nu conta, fiindcă nu exista nimic de mâncare.

Situația aceasta cumplită nu mai putea continua mult. Dacă nemții ar fi știut în ce stare ne aflam, ne-ar fi putut lichida cu minimum de efort. De aceea noi, locotenenții, am început să ne facem auzite glasurile în încercarea de a restabili ordinea. Aproape spontan și voluntar, s-a alcătuit un detașament de

comandanți care a organizat o linie de apărare în apropiere de lizieră. Eram conduși de un căpitan sau maior de infanterie.

În fața noastră era un luminiș mic, după care reîncepea pădurea, iar acolo germanii instalaseră un cuib de mitralieră. Noi nu aveam unelte pentru săpatul tranșeelor și majoritatea eram înarmați numai cu pistoale. În plus, munițiile erau puține și nu existau sanitari sau medici. Cumva, am izbutit să facem rost de ceva mâncare, iar când au început schimburile de focuri, ne-am bandajat noi înșine răniții cu pansamente din trusele sanitare. Germanii trăgeau adesea cu mitralierele și cu pistoalele-mitralieră, dar nu le răspundeam aproape niciodată. Asta se pare că le sporea nervozitatea, mai ales noaptea, fiindcă lansau întruna rachete de semnalizare peste zona dintre liniile noastre.

Racheta strălucește căzând,
Aidoma stelelor când mor.
De-o vei vedea odată-n zbor,
N-o vei putea uita nicicând.

Da, zilele și nopțile acelea sunt imposibil de uitat...

Ne așteptaserăm ca, prin stabilirea unei linii de apărare – care asigura astfel o măsură de protecție a taberei –, să le fi oferit ofițerilor superiori posibilitatea de a-i organiza în unități ordonate de infanterie pe soldații ce hălăduiau prin pădure, dar nu s-a întâmplat așa. În scurt timp, inamicul a început să strângă lațul în jurul nostru; acum doar grupuri mici de soldați puteau evada din încercuire, ceea ce însemna practic „fiecare pentru sine”. Unii ofițeri dispăruseră deja, așa că am pornit spre nord prin pădure, fiindcă drumurile și satele erau controlate

de nemți. Dacă ne întâlneam cu o patrulă inamică, o ocoleam, evitând pe cât posibil schimbul de focuri. La un moment dat, pe când treceam dintr-o pădure în alta, un tanc german ne-a blocat drumul și a început să tragă cu tunul. Ne-am retras într-o râpă, am dormit în pădure și ne-am continuat marșul a doua zi dimineață.

O dată, am trecut pe lângă un spital aflat în plin proces de evacuare. O mulțime de răniți zăceau înșiruiți pe iarbă și în jurul lor se agitau două-trei infirmiere. Când ne-au văzut trecând, invalizii ne-au blestemat pentru că-i lăsam să fie măcelăriți de nemți. Le-am răspuns că încercam să ieșim din încercuire atât pentru binele lor, cât și pentru al nostru, totuși oamenii aceia grav răniți și bandajați nu ne-au crezut și și-au continuat imprecațiile. Situația noastră era dificilă, dar soarta nefericiților acelora era mult mai rea; cel puțin, noi eram pe picioarele noastre și aveam arme, în timp ce ei zăceau neajutorați, pe jumătate muribunzi și incapabili de a-și influența propriul destin. Între timp, un detașament inamic începuse să ne ia urma prin pădure și să se apropie de noi. A trebuit să ne întoarcem, să ne desfășurăm în linie de tragere și să folosim pistoalele și puștile. Germanii erau însă temerari și au trimis un soldat înarmat cu un pistol-mitralieră în urma noastră. Când a început să ne împroaște cu gloanțe din spate, am întors complet foaia, am tras cu tot armamentul și l-am redus la tăcere, fiindcă în scurt timp s-a oprit.

În decursul încercărilor de a găsi o „fereastră” prin care să scăpăm, am ajuns la marginea pădurii, de unde am văzut satul Voroby ocupat de inamic. În locul acela, am întâlnit un grup dintr-un regiment al nostru de infanteriști, condus de câțiva ofițeri. Un căpitan arogant juca rolul de comandant al trupei

și m-a invitat pe mine (și pe alt camarad ofițer) la o discuție. El ne-a anunțat că studiase situația: în sat exista un mic punct întărit al nemților, dar dacă puteam trece de el, am fi scăpat din încercuire. Pentru aceasta, ne-a propus să ne unim grupurile, să ne concentrăm în fața satului înainte de lăsarea întunericului și, la semnalul lui, să atacăm, trăgând și strigând. Ne-a spus că nemții obișnuiau să doarmă noaptea, așa că atacul ar fi fost neașteptat, iar râpele și tufișurile ne-ar fi camuflat apropierea.

S-a lăsat amurgul. Ne-am adunat soldații, le-am explicat misiunea și am înaintat spre sat, așa cum stabilisem cu căpitanul. Aveam moralul excelent și avansam entuziaști, cu convingerea că-i vom zdrobi pe nemți printr-un atac neașteptat și că până dimineață vom evada din laț. Totuși, căpitanul a trimis doi sergenți să ne îmboldească cu armele și să ne zorească. Motivul unei asemenea acțiuni realmente insultătoare nu era defel clar, fiindcă mergeam cu toată viteza și nu aveam nevoie de îndemnuri.

După ce am ajuns în afara satului, ne-am ascuns și am așteptat semnalul căpitanului, cu nervii întinși la maximum. Pe neașteptate, am auzit o comandă din partea inamică: germanii nu dormeau, ci se pregăteau să ne primească! Cu toate acestea, am așteptat... însă semnalul n-a mai venit. Până la urmă, încordarea a fost spulberată de un soldat care a cedat nervos și a urlat: „Ura!” Am sărit toți în picioare, ne-am alăturat răcnetelor și ne-am năpustit înainte, trăgând. În aceeași clipă, o rachetă albă de semnalizare a înflorit pe cer, luminând totul în jur. A urmat vuietul răpăitor al focului de mitraliere și un val de trasoare a strălucit către noi. La început, am strigat „Ura!” alături de ceilalți și am alergat înainte, dar, buimăcit de focurile de arme, m-am împiedicat și am căzut. Poate că asta m-a salvat,

deoarece se trăgea în noi de la o distanță foarte mică. Totul mi s-a învălmășit în fața ochilor: străfulgerări, țipete, împușcături și beznă. Deja atacul se poticnise și începuse să bată în retragere. Eu am rămas însă locului, lipit de pământ, cu roiuri de gloanțe țiuind pe deasupra, scurmând solul cu unghiile în căutarea salvării. Repetam întruna ceva în șoaptă, un soi de incantație care ar fi trebuit să mă ajute...

Când salvele s-au redus, am ridicat puțin capul, dar n-am văzut decât cadavre. Probabil că un german m-a zărit, fiindcă a răsunat un glonț solitar care a șuierat în apropiere. Am izbutit cu greu să mă târăsc spre cea mai apropiată văiugă – urmărit de focuri de armă –, de unde m-am întors în pădure. Acolo, m-am întâlnit cu camarazi supraviețuitori ai atacului organizat de căpitan, însă căpitanul și ofițerii săi nu se vedeau nicăieri. Din discuțiile cu infanteriștii, a devenit clar că aceia se învârteau pe aici de mai multe zile, organizând „acțiuni de evadare" cu grupurile ce soseau, dar fără să participe și ei. În cazul de față - după ce „studiase situația" –, căpitanul decisese să ne folosească pe noi ca nadă pentru un asalt fals, care i-ar fi silit pe nemți să-și concentreze focul asupra noastră și le-ar fi îngăduit astfel lui și ciracilor săi să ocolească satul și să scape din încercuire. Mai mult încă, el ne direcționase în mod deliberat către centrul defensivei germane, știind absolut sigur că va urma un masacru.

După ce pierduserăm o mulțime de oameni în atacul nocturn, ne-am retras mai adânc în pădure și, în ziua următoare, ne-am alăturat altui grup de infanteriști într-o tentativă de străpungere a cordonului, lângă satul Romanovo. Nici de data aceea n-am înregistrat succes – doar alte pierderi – și ne-am întors în pădure, croindu-ne drum spre nord-est în grupuri mici.

Situația devenise disperată, deoarece înfometarea ne slăbise. Uneori găseam ciuperci, pe care le fierbeam, fără sare, în gamele. Alteori mestecam semințele de in și turtele de ulei pe care le descopeream uitate prin căptușeala buzunarelor – deși acelea s-au epuizat destul de repede. O dată, am dat peste pielea unui animal, probabil o capră, și am sfâșiat-o în bucățele, sugându-i interiorul acru. Împleticindu-mă prin iarbă, am descoperit cuibul unei păsări, care s-a ridicat în văzduh chiar de sub picioarele mele. În cuib se aflau două oușoare împestrițate; le-am fiert în gamelă și le-am înfulecat cu lăcomie.

La început, nemții se aventurau rareori în pădure, preferând să ocupe satele și drumurile. Apoi, însă, au început să treiere pădurile, patrulând pe cărări în șir indian, având în frunte un soldat îmbrăcat în uniformă sovietică. Acesta era cu ochii în patru după soldați rătăcitori și le făcea semn să se apropie. Gândindu-se că „sovieticul" era de partea lor, oamenii noștri veneau, iar în clipa următoare trupele germane apăreau cu pistoalele-mitralieră, răcnind: „Predă-te, rusule!" Cei care nu ridicau brațele erau mitraliați pe loc. Cărările erau bătute astfel în lung și în lat, iar noi fugeam prin pădure căutând o cale de scăpare, dar nu găseam decât moarte sau captivitate. Gloanțele care ucideau atâtea vieți nu erau însă numai ale nemților; unii soldați au fost uciși de camarazii lor pentru o fărâmă de pâine. Îmi amintesc de un cadavru care zăcea într-o poieniță. Era întins pe spate și părea că se uită la cerul albastru și senin, dar viermii începuseră deja să-i mișune prin ochii larg deschiși. Mă simțeam deznădăjduit. Nu exista cale de ieșire din încercuire. Aveam totuși gloanțe în pistol – să mă sinucid? Nu voiam să mor. Aveam în plus grija altor trei vieți, oameni care mă priveau plini de speranță.

Pe 15 august 1941 (îmi amintesc prea bine ziua aceea blestemată), am întâlnit în pădure un grup de țărani și le-am cerut ceva de mâncare. Muream de foame, însă țăranii nu ne-au dat nimic, spunându-ne că alimente din prăvăliile jefuite existau într-un sat din apropiere, care, au adăugat ei, nu era ocupat de germani.

Am găsit satul, care începea printr-o casă solitară, cu șopron. Știam că nemții ar fi pus santinele în jurul oricărui sat ocupat, așa că am rămas privindu-l multă vreme din siguranța protectoare a pădurii. Nu am zărit absolut nicio santinelă. În cele din urmă, unul dintre soldații mei s-a târât de-a lungul unui gard până la prima casă, pentru a o cerceta mai îndeaproape. Când a raportat că era pustie, am pornit prudenți către sat. Dar imediat cum am trecut de acea primă casă, pe care o crezuserăm pustie, soldați germani s-au năpustit dinăuntru, răcnind și trăgând cu pistoalele-mitralieră, și tăindu-ne retragerea în pădure. Fuseserăm prinși în cursă.

Am izbutit să trag un foc cu pistolul, apoi unul dintre soldații mei m-a prins de mână și a strigat:

– Termină, o să ne-omoare!

Germanii au ajuns lângă mine și au început să mă lovească cu paturile armelor, azvârlindu-mi pistolul din mână, trântindu-mă la pământ și izbindu-mă cu cizmele cu vârf de fier. Purtam o manta de soldat peste uniforma de ofițer și, în decursul încăierării, mi-a fost ruptă. Imediat, nemții mi-au văzut uniforma, centura și diagonala cu catarame strălucitoare, însemnele de ofițer de pe petlițe și porthartul din piele galbenă. Au încetat să mă mai bată și m-au întrebat:

– Du bist Kommissar? („Ești comisar?")

Am reușit cu greu să răspund:

– Nein.

Ei însă au continuat să mă examineze cu atenție, aplecându-se deasupra mea, după care m-au ridicat cu forța în picioare și m-au împins în spate cu o pușcă, silindu-mă să merg. Slăbit de foame și bătăi, m-am împleticit amețit, parcă prins în visul altcuiva. Mi se părea realmente că nu mai existam, că rămăsesem întins pe jos la intrarea în sat și că soldații escortau pe altcineva...

Capitolul doi

Stalag 308

Comisia de investigare a crimelor naziștilor în Polonia a încheiat examinarea cazurilor fostelor lagăre pentru prizonieri de război și ale gropilor comune de la Żagań, din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, descoperite lângă Żagań, pe teritoriul actualului voievodat (regiune administrativă) Lubusz.

Pe baza studierii cu atenție a datelor strânse în decursul investigării, care au inclus declarații de la cincizeci de martori, s-a stabilit că în al Doilea Război Mondial, lângă orașul Żagań (anterior Sagan, în germană) au existat lagăre pentru prizonieri de război, cu filiale în Świętoszów (Neuhammer) și Konin-Żagański (Kanau). Inițial, în aceste lagăre au fost internați prizonieri de război polonezi, apoi belgieni, englezi, francezi, iugoslavi și sovietici. În Stalag 308, erau internați exclusiv cetățeni sovietici. Potrivit Agenției Poloneze de Presă (APP), 100 000 de prizonieri de război au trecut prin fiecare lagăr.

Investigațiile au arătat că tratamentul aplicat acestor prizonieri de război a reprezentat o încălcare fără precedent a convențiilor internaționale. Mai cu seamă tratamentul aplicat prizonierilor de război sovietici a fost atroce: ei au fost înfometați până la moarte, chinuiți, torturați, uciși. În apropierea lagărelor au fost găsite numeroase gropi individuale și comune, dintre care unele conțineau trupuri de prizonieri de război. Locurile gropilor au fost depistate pe baza declarațiilor martorilor și a documentelor germane oficiale, ca și pe baza unor dovezi materiale – însemne militare specifice statelor amintite, resturi de uniforme, nasturi etc. Excavarea mormintelor a fost dificilă, deoarece hitleriștii plantaseră pădurici peste ele.

Faptele relevate în cursul investigațiilor atestă tratamentul criminal aplicat de naziști prizonierilor de război și încălcarea fără precedent a convențiilor internaționale. Comportamentul fasciștilor față de prizonierii de război sovietici denotă semne de genocid. După cum relatează APP, pe 3 septembrie, în fostul lagăr Żagań va avea loc dezvelirea unui monument închinat victimelor barbariilor hitleriste.

Din „Secretul pădurii Żagań" – reportaj al agenției TASS citat în ziarul *Sotsialisticheski Donbass* (*Donbasul socialist*), miercuri, 28 august 1968.

A doua jumătate a lunii septembrie 1941. O zonă netedă de sol nisipos din mijlocul unui codru des și bătrân a fost îngrădită cu sârmă ghimpată. Vântul legăna vârfurile copacilor uriași, mângâindu-le cu șoapte liniștitoare, dar jos, la nivelul

solului, prezența nu i se simțea niciodată. Aici, grupurile de corpuri mișcătoare emiteau un zumzet discordant, care, reverberând în jurul copacilor, se înălța, pierzându-se în cerul albastru. În fața singurei porți se aflau rânduri de cuști pătrate, din sârmă ghimpată, cu latura de doi metri. Acestea erau celulele de pedeapsă și erau întotdeauna ocupate. Deținuții încă în putere stăteau în picioare, deși nesiguri, mișcându-se de pe un picior pe celălalt. Majoritatea zăceau ghemuiți, cu omoplații ieșiți în afară. Mii de prizonieri de război sovietici – singuri sau în grupuri – se plimbau fără țel de colo-colo. Varietatea uniformelor te ducea cu gândul la pestrițătura unui iarmaroc: vestoane, cămăși, costume civile, pelerine, trenciuri, pardesiuri. Chipuri murdare și nebărbierite, aflate în pragul inaniției. Ochi strălucitori de febră, guri contorsionate...

În timpul zilei era cald – dacă vremea era prielnică –, însă nopțile erau teribile: nu exista protecție împotriva gerului mușcător. Singura construcție din interiorul țarcului era blocul din beton al spălătoriei, care oferea adăpost împotriva frigului pentru câteva zeci de oameni. Locurile trebuiau ocupate din timpul zilei și cei care izbuteau să le obțină dormeau în picioare, încălzindu-se reciproc; din cauza supraaglomerării, era imposibil să cadă... iar căderea ar fi însemnat cu siguranță moartea.

Afară, gerul aprig îi silea pe deținuți să sape cu mâinile goale în pământul nisipos. Câte doi și câte trei, oamenii săpau gropi puțin adânci în care să se ghemuiască, acoperindu-se – dacă erau norocoși – cu o manta. În felul acesta, zilnic apăreau sute de gropi care se transformau frecvent în morminte pentru cei care nu reușeau să iasă când gloata călca totul în picioare, înnebunită. Asta întrucât conducerea lagărului se amuza, punându-i pe paznici să arunce napi peste gard, în apropierea locurilor

unde fuseseră săpate mai multe adăposturi. Mii de oameni cu mințile pierdute de foame se năpusteau într-acolo, căznindu-se să înhațe napii, și-i striveau pe cei prinși în vizuinile improvizate. Ulterior, scenele acestor îmbulzeli demente au fost identificate cu ușurință: zone bătătorite de pământ din care ieșeau mâini, picioare și trunchiuri. În ciuda pericolului permanent de a fi îngropați de viu, frigul îi împingea totuși pe oameni să sape adăposturi noi, care, în câteva zile, deveneau morminte proaspete.

Chinuirea deliberată și cu sânge rece a prizonierilor de război sovietici cu ajutorul gerului, al înfometării și al torturilor sadice se desfășura zilnic și sistematic. Luându-ți toate precauțiile posibile, te puteai proteja de provocări, dar nu aveai apărare împotriva frigului și a foamei. De asemenea, nu exista nicio speranță de îmbunătățire a situației noastre. Fiecare nouă zi îți secătuia puterile și începeai să-ți privești cu precauție camarazii, fiindcă începuseră să se răspândească zvonuri despre canibalism. Trebuia încercat ceva, altfel finalul nu putea fi decât unul singur – moartea.

Zece dintre noi am decis să săpăm un tunel pe sub gardul de sârmă ghimpată. Din acel grup mi-i amintesc bine pe Souslov, un mecanic rus de la TsAGI[5]; Andrei, un bărbat plin de viață din Donbas; și Pavlik Stenkin, care abia ieșise din adolescență. Mai târziu vă voi vorbi și despre soarta lor.

Pentru tunel a fost ales un loc unde pădurea se apropia cel mai mult de gard și am început să săpăm cu mâinile între străfulgerările rachetelor de semnalizare pe care paznicii le lansau la fiecare treizeci de minute. După două nopți, excavaserăm

---

[5] Institutul Central de Hidrodinamică (nota ed. engleze).

un tunel lung de cinci metri, care trecea cu un metru dincolo de gard. Deoarece depășiserăm sârma, speram să ne croim repede drum la suprafață, fiindcă nu mai trebuia să camuflăm groapa la exterior. Două nopți de eforturi fizice și stres nervos au trecut ca gândul. N-am simțit nici foame, nici frig. Toți eram însuflețiți. Un moment periculos a fost atunci când o patrulă a gardienilor a trecut prin fața tunelului exact în clipa în care o rachetă de semnalizare a luminat totul în jur; printr-un noroc incredibil, nimeni n-a zărit nimic.

Însă, a doua zi la amiază, gardienii înarmați cu puști și bastoane au năvălit în lagăr și au separat de restul deținuților câteva sute de ruși din vecinătatea tunelului. Au apărut și niște ofițeri. Tunelul fusese descoperit accidental, când se surpase în preajma gardului; acum soldații munceau de zor pentru a-l astupa. Un ofițer a lătrat:

– Cine l-a făcut?

Tăcere.

– Cel care ne spune cine a săpat tunelul va lucra la bucătărie!

Tăcere.

– Dacă în cinci minute nu spuneți cine l-a săpat, toți deținuții aceștia vor fi împușcați!

I-a răspuns doar un cor de tusete și gemete. Soldații ne-au împins atunci spre poarta deschisă, pe lângă cuștile din sârmă unde „contravenienții" își trăiau ultimele ore. Ne venise oare sfârșitul? Poate că ar fi fost chiar mai bine. Îmi simțeam picioarele incredibil de grele. Sunt convins că, dacă aș fi fost singur, n-aș fi avut curajul să mă clintesc din loc, dar moartea nu este la fel de înspăimântătoare când o întâmpini alături de camarazi. În ciuda slăbiciunii fizice, mintea nu-mi amorțise de frică.

Gândurile rapide îmi erau limpezi și logice. În ultimele luni, simțisem amărăciune în adâncul sufletului și sentimente de vinovăție pentru Mama Rusie.

Am petrecut următoarele două ore așteptând să fim executați într-un luminiș de lângă o cale ferată, cu lagărul ascuns vederii de zidul înalt și gros al pădurii. Ne obișnuiserăm cu ideea morții iminente ca punct culminant al tratamentului inuman la care eram supuși. Un pistol-mitralieră a răpăit undeva în pădure; pentru camarazii care rămăseseră în lagăr, noi nu mai eram vii.

Înainte de lăsarea nopții, un marfar a oprit lângă noi și, spre marea noastră surprindere, am fost numărați și îmbrânciți într-un vagon. Imediat ce s-au închis ușile, toți am început să vorbim simultan. Glumeam și râdeam în gura mare; eram gata să și cântăm de bucurie! Absolut toți gândeam la fel: indiferent unde vom fi duși, cel puțin n-aveam să ne mai întoarcem în lagăr.

Capitolul trei

Auschwitz

Zorii zilei de 7 octombrie 1941. Trenul s-a oprit cu zăngănit de tampoane. Aproape imediat, bubuituri metalice regulate au început să se apropie de vagonul nostru: în exterior, cineva trăgea zăvoarele cu gesturi experte. Când s-a deschis și ușa noastră, aerul rece a năvălit din semiîntunericul de afară. Umbre informe au început să se reverse tăcut din vagoane. Clătinându-se pe picioare tremurătoare, oamenii au coborât din tren; cei care cădeau se rostogoleau într-o parte, pentru a evita să fie călcați. Ne masam brațele, ne scuturam picioarele, ne aplecam și încercam să ne dezmorțim membrele înțepenite. Toți inhalam cu lăcomie aerul proaspăt, saturat de umezeală. Efectul era amețitor; simțeam că mi se învârte pământul sub picioare, așa că am închis ochii și am rămas tăcut câteva secunde. Simțind apropierea zorilor, am deschis pleoapele; în penumbre se distingeau clădiri și un păienjeniș de garduri din sârmă. Totul căpăta treptat contur.

Trenul se oprise în fața unei zone în forma literei „T", îngrădită de un gard dublu din sârmă ghimpată, înalt de trei metri. Linia transversală a „T"-ului era paralelă cu peronul, iar cele două porți identice din capete lăsau trenurile să intre și să iasă. În centru se găsea o baracă mică din cărămizi. Piciorul „T"-ului se pierdea în întuneric.

Pe măsură ce a început să se lumineze, am văzut la cinci sute de metri depărtare, îndărătul sârmei ghimpate, o imagine ciudată: oameni în costume vărgate. Imaginea lor era neașteptată; din cărți și filme știam că deținuții purtau costume vărgate, totuși clădirile frumoase cu etaj nu corespundeau cu ideea noastră de închisoare. Doream să credem că lăsaserăm tot ce fusese mai rău în urmă, în pădurea Żagań, și ne consideram norocoși, gândindu-ne că noua situație n-ar putea fi mai rea decât cea de acolo. Câtă naivitate!

Un gardian cu pistol-mitralieră a deschis porțile: vreo douăzeci de deținuți în haine vărgate au intrat în zona noastră, troncănind zgomotos din saboții de lemn și purtând cutioare și scăunele. Erau însoțiți de un soldat înarmat cu un bici lung de un metru. În urma acestui grup venea un gradat foarte tânăr, care, probabil din cauza vârstei, adoptase o postură teatral de țanțoșă. Și-a bombat cât a putut de mult pieptul plat, a lăsat capul pe spate și a privit în jur cu dispreț evident, aranjându-și întruna mănușile pe mâinile băiețești. Toți i-am zărit craniul din argint și oasele încrucișate de pe petlițe. Emblema aceea a morții – familiară de pe stâlpii circuitelor electrice de înaltă tensiune – ne-a stârnit fiori.

Evident curioși, i-am cercetat pe deținuții care sosiseră, dar ei nu ne-au acordat nici cea mai mică atenție, ci s-au grăbit să-și așeze scăunelele lângă peretele barăcii. Cei mai mulți

erau evrei și aspectul lor ne-a șocat: păreau neajutorați și jalnici în uniformele lor comice și mototolite, care erau murdare și largi. Însă pe fețele scofâlcite și atrofiate se distingea o singură expresie: frica. Se temeau până și să ne privească. După ce au așezat scăunelele și au deschis cutioarele, un deținut a anunțat cu glas tare într-o rusă stricată:

– Vine și tunde păr. Nu spune doi ori!

– *Ja, ja, schnell!* a răcnit soldatul, pocnind din bici.

Privirea lui dușmănoasă, mușchii ce-i tresăltau sub obrajii perfect bărbieriți și trupul aplecat înainte, parcă pregătindu-se să sară, nu lăsau nicio îndoială asupra faptului că era pregătit să folosească imediat biciul. Întreaga lui figură degaja atâta bestialitate, încât cei din jur s-au retras instinctiv un pas. Apoi au început să ne tundă.

Frizerii nu voiau să ne răspundă la întrebări, de parcă n-ar fi putut înțelege limba sau ar fi fost surzi. Compatriotul meu, Andrei Șkril, din satul Mandrikino din *Donețka oblast* (provincia Donețk), s-a așezat să se tundă. Înainte de război lucrase ca proiecționist în Ucraina de vest, așa încât cunoștea puțină poloneză. În ucraineană și poloneză a început să șoptească aceleași întrebări către frizerul său:

– Spune-ne, te rog, unde suntem? Ce oraș este ăsta?

Eu stăteam chiar lângă frizer și am văzut cât de speriat se uita la SS-ist și cum îi tremurau mâinile. După zvâcnetul feței îți puteai da seama imediat că pricepea întrebările lui Andrei și ar fi vrut să-i răspundă, dar se temea. În cele din urmă, prinzând un moment în care soldatul se întorsese pentru a vorbi cu un gardian aflat îndărătul gardului din sârmă ghimpată, frizerul a șuierat într-un amestec de cuvinte poloneze, rusești și germane:

– Aici e Polonia. Orașul Auschwitz. Un lagăr groaznic. Ai grijă la SS-ist, înțelege rusa.

După un timp, cel mai bătrân frizer – cel care ne anunțase că vom fi tunși – s-a suit pe un scăunel la ordinul SS-istului cu bici și a anunțat:

– Toți veți fi escortați în lagăr, în grupuri de câte o sută. Dezbrăcați-vă în pielea goală. Hainele se lasă în șopron. Nu luați nimic cu voi. Înainte să vă încolonați în fața porții, trebuie să vă băgați capul în dezinfectant lichid. În lagăr veți căpăta hrană și paturi. S-a-nțeles?

Menționarea mâncării a ridicat moralul general. Ne-am înghesuit lângă baracă, glumind și sporovăind. Cei care se tunseseră deja au început să se dezbrace. Până și cei mai vlăguiți au început să dea semne de viață.

Se poate oare transpune în cuvinte starea unor oameni pe care foamea și setea îi aduseseră la disperare? Nu, este imposibil! Foamea este greu de îndurat, însă suferința cauzată de sete este incomparabil mai chinuitoare. Iar pe drum, în vagoane, unii oameni își pierduseră cunoștința din cauza aerului închis și înăbușitor, ceea ce dusese la sporirea setei. Buzele uscate și crăpate cerșeau un singur lucru: apă. Pe cei aflați în starea cea mai rea, în pragul nebuniei, camarazii îi apropiaseră de ferestruicile zăbrelite prin care pătrundea aer proaspăt: o operațiune dificilă în vagoanele ticsite la maximum. Când situația devenea complet intolerabilă, li se oferea singurul lichid disponibil: urină răcită. Dar toate acestea rămăseseră de acum în urma noastră...

Primii camarazi dezbrăcați au ieșit din baracă. Dumnezeule, în ce hal arătau! Până atunci hainele ascunseseră realitatea, însă acum totul mi se părea înspăimântător: brațele subțiri,

picioarele, gâturile, omoplații, coastele. Numai voința și dorința de supraviețuire îi mai făceau să se miște, le făceau să le bată inimile și le încălzeau trupurile.

Un freamăt s-a stârnit între cei care se strânseseră în jurul unui recipient din beton, asemănător cu un butoi, îngropat în pământ. Era plin cu apă verzuie, totuși nimeni nu credea că lichidul puternic mirositor ar fi fost pentru dezinfecție și nu dorea să-și afunde capul în el. Un soldat SS-ist s-a apropiat imediat:

– Ce se-ntâmplă? a întrebat el.

În fața lui se afla un zid compact de corpuri despuiate. Toți l-au privit în expectativă pe SS-ist. Simțindu-și puterea și superioritatea, acesta a răcnit:

– E bun! Băgați capetele!

Brusc, ochii i-au căzut pe mâna dreaptă a unui bărbat înalt din apropiere, care ținea cu grijă o fotografie, astfel ca să n-o îndoaie.

– Ce-i aia? a șuierat SS-istul. N-ai auzit? Nu se ia nimic! N-ai auzit?!

– Este poza fiicei mele. Înțelegi? I-atât de înaltă...

Surâzând sfios, bărbatul a arătat înălțimea fetei sale cu mâna în care ținea fotografia. A urmat trosnetul unei șfichiuituri de bici și fotografia a căzut pe jos: am văzut imaginea unei fete cu ochi mari și cu o fundă frumoasă în păr. Tatăl ei s-a aplecat să-și recupereze poza, însă altă lovitură de bici l-a făcut să-și îndrepte imediat spinarea. SS-istul a înaintat și, cu răutate evidentă, a călcat pe fotografie, apoi a strivit-o în noroi ca pe un muc de țigară. După care s-a întâmplat ceva neașteptat. Soldatul nici măcar nu apucase să-și ridice bocancul de pe fotografie, când un pumn greu l-a izbit în ureche; boneta i-a zburat în dezinfectant, iar el a fost cât pe ce s-o urmeze. După care, gradatul a țâșnit cu pistolul scos:

– Trage, dobitocule! Trage!

Tatăl cel mândru a fost primul dintre camarazii noștri care a murit la Auschwitz. Știam că făcuse un gest greșit, dar în adâncul inimii nu-l puteam învinui.

Soldați și gradați au apărut în goană la auzul împușcăturilor, urlând și zbierând. Comenzi neinteligibile ne-au asaltat urechile. Bice pocneau și șuierau. Înaintea recipientului cu lichid s-a format o coadă. Cei care trecuseră prin „dezinfecție" s-au așezat în rânduri de câte cinci în fața porții, vineți și tremurând de frig, durere și indignare. Poarta s-a deschis. Primii o sută au intrat în pas alergător, flancați de soldați cu bice. Eu am alergat cu a doua sau a treia sută. După cinci sute de metri, ne-am oprit pentru câteva minute înaintea unui gard din beton în care exista altă poartă din sârmă ghimpată. Acolo am fost numărați, după care s-a deschis poarta. Am fost mânați iarăși în alergare. Mă simțeam cuprins de amețeală și tot corpul îmi tremura de frig.

Ne găseam pe un platou mare, împrejmuit de clădiri cu două niveluri. Curățenia era uimitoare. Am întâlnit soldați și gradați cu aceleași însemne teribile pe gulere. Ici-acolo, am văzut deținuți în costume vărgate; când se uitau în direcția noastră, încercau să ne evite privirea. După colțul uneia dintre clădiri, am ajuns într-o zonă mare, betonată. Solul era aproape complet acoperit cu țevi care aveau duze pentru duș, din care apa țâșnea ca o ceață fină. De undeva, un glas a ordonat:

– Spălarea!

Presiunea apei era puternică și toate locurile de pe corp unde loveau jeturile acelea mă dureau.

Aici, activitățile erau dirijate de deținuți în costume vărgate, care erau însă proaspăt rași și arătau bine hrăniți. Hainele nu

atârnau pe ei ca niște saci și nu erau nici boțite și murdare ca ale frizerilor. Erau croite pe măsură, curate și călcate. Iar comportamentul lor față de SS-iști diferea complet de al frizerilor. Li se adresau aproape ca unor egali, râzând și glumind cu ei. Pe brațul stâng purtau brasarde cu litere perfect vizibile, pe care încă nu le puteam înțelege: „Kapo" și „Blockältester"[6].

Seara, în tot lagărul au răsunat fluiere ascuțite: semnalul pentru „Appell" – apelul zilnic obligatoriu. Lovindu-ne cu pumnii și cu bastoanele, deținuții cu brasarde ne-au aranjat în rânduri, dar mințile noastre refuzau să gândească sau corpurile să se miște. Mulți n-au putut rămâne în picioare și s-au prăbușit pe pământ, în fața rândurilor ce se legănau.

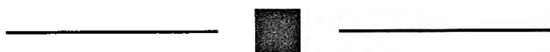
După apel, au început să ne mute în „blocuri". După ce intram, ni se arunca o pătură veche de bumbac și ni se îndesa un castron cu opt sute de grame de supă în mâinile tremurătoare. De acum, eram doar vag conștienți de ceea ce ni se întâmpla, ca și cum am fi mers prin ceață...

---

6 „Kapo" era termenul din lagăr pentru deținutul care juca rol de supraveghetor, iar „Blockältester" – mai corect, „Blockälteste" – însemna „bătrânul blocului", adică „șeful deținuților din bloc" (nota ed. engleze).

Capitolul patru

Exterminarea

Primele zile petrecute la Auschwitz ne-au consternat. Ne-au transformat din ființe omenești cu individualitate proprie într-o turmă de animale. Fără vreun motiv, eram scoși în fugă la apel, pentru a primi niște rații insuficiente, pentru a fi examinați medical sau pentru orice altceva, grăbindu-ne cu detestatul cuvânt „Los!". Iar în tot acest timp, bicele pocneau în aer, pe spinările sau capetele noastre, după cât de bine dispuși erau mânuitorii lor. Monștrii aceștia ne fuseseră alocați ca „interpreți", dar fuseseră recrutați dintre criminali de toate națiile. Erau mai cu seamă zeloși atunci când se găseau sub privirile conducerii lagărului; în funcție de comportamentul lor, ne puteam da seama când se aflau SS-iști prin preajmă.

La apel trebuiau să fie prezenți absolut toți. Erau scoși din blocuri bolnavii incapabili să se miște, ba până și morții care încă nu fuseseră înregistrați ca atare. Apelul dura în jur de două ore și, în tot acest timp, coloanele de prizonieri de război

sovietici în pielea goală se clătinau străduindu-se să rămână în picioare, cu bolnavii și morții întinși pe beton în fața lor. În decursul apelului, numărul bolnavilor și al morților creștea, deoarece alți oameni se prăbușeau din rânduri. În chiar primele zile, compatriotul meu, Andrei Șkril, a ajuns la limită. Sănătatea lui șubrezită, subminată de inaniție și dușul rece din prima zi, a cedat până la urmă. Nemaiavând putere să stea în picioare în formație, a plâns fără zgomot în brațele noastre atâta timp cât am putut să-l susținem. Peste încă o zi, nu mai era printre noi.

Nici vântul, nici ploaia sau gerul mușcător nu puteau întrerupe procedura apelului. Așa s-au scurs, zi după zi, luna octombrie și jumătate din luna noiembrie. Între timp, gardienii SS și elita lagărului se îmbrăcaseră deja pentru iarnă; purtau până și apărători ovale din bumbac pentru urechi, ca să nu degere. Noi, însă, continuam să fim dezbrăcați la piele. Eu și mulți alții reușiserăm totuși în secret să ne legăm de picioare tălpici subțiri din lemn, care ofereau oarece protecție față de betonul rece al platoului, „Appellplatz”. Așa încât tropăiam pe loc, încălzindu-ne cu răsuflarea și căldura propriilor noastre trupuri...

În cele din urmă, răsuna mult-așteptatul „Achtung!” și apărea supraveghetorul SS, însoțit de un Blockältester, un deținut condamnat de obicei pentru crimă, și unul dintre stâlpii elitei lagărului. După apel, rămâneam locului, până ce morții – laolaltă cu cei care-și pierduseră pur și simplu cunoștința – erau evacuați, pentru a fi trimiși la crematoriu. Toți trebuia să revenim în blocurile unde fuseserăm repartizați inițial. Primii erau duși cei care nu se mai puteau mișca, urmați de bolnavi și ologi. Abia după aceea li se dădea liber restului. Interpreții – câini de pază loiali ai Blockältesterilor – stăteau lângă fiecare bloc și-i verificau vigilent pe cei care intrau.

Pe toată lungimea blocului meu se întindea un coridor central, cu dormitoare de ambele părți. Una dintre camerele din colțul blocului slujea ca latrină și morgă. Era strict interzis să intri dintr-un dormitor în altul; nu puteai să-ți vizitezi nici măcar un camarad muribund. Accesul la latrină era totuși liber, dar deplasarea până acolo și înapoi trebuia efectuată în pas alergător. De aceea, în majoritatea timpului, coridorul central rămânea pustiu. Toate dormitoarele aveau în mijloc o sobă cu ușă de fier, iar restul spațiului era ticsit cu priciuri simple, din scânduri, suprapuse câte trei; distanța între rândurile de priciuri nu era mai mare de un metru.

Rațiile se distribuiau în fiecare dormitor în parte. Pentru a primi hrana, deținuții trebuiau să iasă pe rând pe coridor. Un interpret împărțea rațiile, în timp ce altul, înarmat cu un bici, se asigura că persoana și „munca" lor erau tratate cu respectul cuvenit. Apoi deținuții se întorceau în tăcere în dormitor; nu se făcea niciun comentariu și nu se auzea nicio obiecție. Dimineața, primeam o jumătate de litru de lichid cald, incolor și inodor, care era cunoscut sub denumirea de „ceai". După-amiază, căpătam opt sute de grame dintr-un fel de ciorbă de sfeclă, care putea să conțină urme de cereale, cartofi și uneori carne. Seara, ni se dădea o bucată de pâine de forma și mărimea unei cărămizi, care trebuia împărțită între șase deținuți. La aceasta se adăuga o feliuță minusculă de margarină și o bucățică de marmeladă sau de brânză cu miros de pește. Împărțirea pâinii în șase porții egale cădea în seama noastră, așa că sarcina revenea întotdeauna unui om de încredere.

Blockältesterul nostru se numea Rudolf și era un tânăr derbedeu german, cu obraji trandafirii. Rareori îi bătea personal pe ruși, dar când o făcea, radia de mulțumire. De obicei, prefera

să-i bată pe interpreți pentru că nu-i burdușeau suficient pe ruși. În același timp, Rudolf bătea rareori pe cineva – fie ruși, fie interpreți – fără să-și pună o pereche de mănuși cu un deget, pe care le purta permanent asupra lui. Un bărbier, detașat permanent pe lângă el, îi masa zilnic corpul cu uleiuri aromate. Din cauza acestor particularități, Blockältesterul era poreclit „Filfizonul".

Rudolf „Filfizonul" era dotat cu un talent muzical aparte: îi plăcea să fluiere și cunoștea un număr realmente incredibil de mare de melodii. Fluiera până și cântece folclorice rusești, vrăjindu-ne pe toți. În scurtă vreme, am învățat să ne folosim însă de pasiunea lui pentru fluierat ca mijloc de autoapărare. De exemplu, fluieratul „Filfizonului" ne informa că se apropia de noi și ne indica în ce dispoziție se afla. Dacă nu fluiera, știam că trebuia să fim prudenți.

„Filfizonul" nu participa niciodată la distribuirea mâncării, considerând că era sub demnitatea sa, dar interpreții pescuiau mereu din marmitele cu ciorbă bucățile de carne pentru el, câinele și prietenii lui. Pe scurt, Blockältesterul nostru era o canalie cu maniere aristocratice. Nu știam – și nu ne puteam imagina – ce crimă îl adusese în lagăr, însă era clar că era un sadic și un călău inveterat. „Filfizonului" și unui amic SS-ist, poreclit „Iepurele Alb", le făcea plăcere să organizeze pedepse sălbatice, străduindu-se să se întreacă unul pe celălalt în cruzime.

Viața – cu triumfurile, necazurile, bucuriile și grijile ei – continua undeva hăt departe, pe când noi ne-am pomenit azvârliți peste bord, cu sufletele schilodite, înecându-ne într-un ocean de suferințe și umilințe. Dincolo de orizontul îndepărtat, camarazii și poporul nostru duceau o cruciadă feroce și sângeroasă împotriva răului întunecat care ne amenința viața, iubirea

și patria, dar noi părăsiserăm în mod degradant războiul acela sfânt și nu-i puteam ajuta. Nici măcar nu mai știam cu certitudine cum se desfășurau ostilitățile. Zvonuri răzbăteau până la noi pe filiale misterioase, totuși, întrucât soseau pe căi necunoscute, cine putea ști care fusese poteca ocolită și întortocheată pe care o străbătuseră? Încercând să înțelegem cum putuseră fi deformate pe drum și câte nonsensuri trebuie să fi absorbit, încercam să le judecăm cu ochi critici. Totodată însă, așa cum nu există fum fără foc, orice zvon trebuie să păstreze sâmburele adevărului din care a înflorit. Examinarea lor ne îngăduia să ne hazardăm în unele concluzii, care ne insuflau credință și speranță.

* * *

Năuceala din primele zile ne părăsea și, în mod instinctiv, am început să evaluăm situația și să ne adaptăm comportamentul, astfel încât să ne conservăm sănătatea deja fragilă. Aveam totuși greutăți în această privință, deoarece nu cunoșteam ierarhia din lagăr, fiindcă, într-adevăr, deținuții erau separați în categorii distincte. În vârful piramidei se aflau aceia care se bucurau de încrederea autorităților administrative, de la care primeau unele privilegii: așa-numita „elită” sau „aristocrație”. La bază erau cei care, precum noi, nu primeau niciun fel de favoruri și se temeau pentru viețile lor. Între cele două extreme exista însă o „burghezie” vulnerabilă. Temându-se să nu alunece în masa celor a căror soartă era complet dependentă de roata norocului, nemernicii ar fi fost în stare de orice pentru a se da bine pe lângă cei situați mai sus pe scara ierarhică. Astfel, ei constituiau clasa cea mai periculoasă dintre toate, iar dintre mizerabilii aceia se recrutau interpreții.

Pe neașteptate, a apărut un interpret nou, al cărui comportament general nu diferea prea mult de al celorlalți, dar care, în loc să răcnească în germană ori în jargonul lagărului, vorbea o rusă curată. Am fost surprinși când, într-o după-amiază, a intrat în dormitorul nostru și a rămas lângă fereastră, privindu-ne la răstimpuri în tăcere. Era un bărbat subțirel, de vârstă mijlocie, cu părul negru vârstat de șuvițe sure. Haina și pantalonii vărgați îi erau croite pe măsură, iar bocancii străluceau lustruiți. În partea stângă a pieptului hainei avea cusut un triunghi verde, alături de care exista un număr pe o bandă albă. Chipul încruntat era costeliv și ras la sânge. Toți din dormitor am amuțit. După încă o secundă, el a rupt tăcerea:

– De fapt, și eu sunt rus. Mai precis, sunt rus prin descendență. Acum, însă, este prima dată când am văzut atâția ruși laolaltă.

Vorbea încet și fără grabă, fără să se uite la cineva anume. Ochii îi erau ațintiți asupra ferestrei și expresia de pe față nu i se modifica absolut deloc. Brusc, s-a răsucit și a ieșit din dormitor. Am auzit un schimb sonor de cuvinte pe coridor – cineva înjura –, apoi s-a lăsat iarăși liniște.

Ne-am privit uimiți între noi, după care cineva a șuierat:

– Era în mod sigur din *Belaya Gvardiya*[7]. Ce părere aveți? Un rus trădător! Asta-i o palmă pentru noi!

– Nu ne băga-n bucluc! i-a replicat cineva tăios.

Rusul alb a revenit, instalându-se tot lângă fereastră.

– Ați fost aduși aici pentru a fi exterminați, a rostit el. De aici există o singură ieșire – crematoriul. Acesta este un lagăr al morții.

---

7 Garda Albă, forță politică și militară antibolșevică, ce a acționat în timpul Războiului Civil Rus din 1918-1922 (nota ed. engleze).

– Dar tu ești încă viu, nu?

– Și unii dintre voi vor supraviețui.

– Ce ar trebui să facem? Ce *putem* face?

– Țineți ochii deschiși. Străduiți-vă din toate puterile. Eu nu vă pot ajuta cu nimic. Nu depinde de noi...

Ne-a spus că se numea Skorobogatov și că se născuse în Rusia, însă trăise toată viața în Polonia. S-a dovedit că venea în dormitorul nostru pentru a putea trage cu ochiul pe fereastră și a fi pregătit pentru orice apariții inopinate. În timpul uneia dintre vizitele sale, cineva l-a întrebat:

– Spune-ne: ce fel de rang este Blockführer?

– Blockführer este un rang SS și în traducere înseamnă „șef de bloc". El răspunde de numărul de deținuți dintr-un bloc. Blockältesterul îi raportează Blockführerului. El a intrat deja în grațiile conducerii și este de obicei un neamț. Iar noi, interpreții, suntem... ajutoarele Blockältesterului.

– Ați fost numiți în rolul ăsta sau v-ați oferit voluntari?

– La apel au anunțat: „Cine știe rusa să facă un pas înainte." Bineînțeles, nu eram obligat să recunosc că știam rusa, totuși voiam să mi-o perfecționez.

– Și cine-i cel care l-a luat pe Piotr al nostru – cel care știe engleză – pe lângă sine? Poartă un veston negru cu brasardă galbenă pe brațul stâng.

– Acela este Bruno, Kapo numărul unu al lagărului. Țineți minte că toți Kapo sunt supraveghetori de muncă și cei mai periculoși pentru viețile deținuților. Ei au o poziție privilegiată, iar în echipele de muncă sunt simultan judecător, jurați și călău. Pentru orice eventualitate, feriți-vă de ei.

– De ce Blockführerii și toți soldații poartă capete de mort pe petlițe?

– Aceea este emblema diviziei SS Totenkopf. Ei sunt trupe de elită și baza Gestapoului. Printre ei nu se află soldați simpli.

– Ce înseamnă triunghiul verde de pe pieptul tău?

– Dacă cineva are un triunghi roșu, înseamnă că a fost condamnat pe temeiuri politice, verde pentru criminali, negru pentru sabotori. Litera din triunghi indică naționalitatea. Eu am un „P", care înseamnă polonez.

– De cât timp ești aici?

– De un an.

– În baraca din gară am văzut drapele și centuri sovietice. Înaintea noastră au mai fost ruși aici?

– Nu știu. Eu n-am mai văzut pe niciunul...

– Câți ruși sunt acum în lagăr?

– Nu știu sigur – poate vreo douăzeci de mii.

– În afară de ruși, ce nații mai sunt aici?

– În principal, polonezi și evrei. Mai sunt ceva cehi și slovaci. Și câțiva germani.

– Este posibil să evadezi de aici?

Skorobogatov l-a privit pe cel care întrebase și a zâmbit:

– Se spune că este posibil orice nu-i imposibil. Dar în cazul acesta, până și posibilul este aproape imposibil! Eu n-am auzit de nicio evadare de succes din lagăr. Poate că ați observat că în jurul lagărului sunt două rânduri de stâlpi din beton, cu sârmă ghimpată legată de izolatori din porțelan. Sârma ghimpată de pe fiecare stâlp este fixată în ambele părți în model de eșichier. Spațiul dintre sârme este de aproximativ douăzeci de centimetri. Sârmele sunt permanent cuplate la înaltă tensiune. Atingerea lor înseamnă moartea. De cealaltă parte a gardului din sârmă ghimpată, este un zid din beton solid, înalt de trei metri. La cinci metri de fața lui interioară, se află o sârmă de

avertizare. Oricine se apropie de ea sau calcă peste ea va fi împușcat de santinelele din foișoare sau de orice SS-ist din apropiere. Vă ucid și apoi sunt recompensați pentru că au preîntâmpinat o tentativă de evadare. E clar? Acum judecați și singuri dacă este posibil să evadați.

După câteva zile, Skorobogatov a dispărut la fel de brusc pe cât apăruse. Cu o zi înainte de plecarea lui, un Blockführer nou fusese alocat blocului nostru. Nimeni altul decât amicul „Filfizonului": „Iepurele Alb", un SS-ist realmente sadic, cunoscut pentru brutalitățile din decursul apelurilor. Când Skorobogatov a aflat că blocul nostru fusese dat în grija „Iepurelui Alb", ne-a avertizat: „Țineți-vă bine! De-acum n-o să mai aveți tihnă nici noaptea, nici ziua. Este jigodia jigodiilor!" Potrivit lui Skorobogatov, „Iepurele Alb" – pe numele său adevărat, Stefan Baretzki – era un german de origine poloneză, care fusese pe frontul rus, unde scăpase ca prin urechile acului să nu fie ucis. El nu-i considera ființe omenești pe polonezi, cehi și iugoslavi – și cu atât mai puțin pe evrei – și-i ura în mod special pe sovietici.

Chiar în prima zi a domniei „Iepurelui Alb", am văzut câtă dreptate avusese Skorobogatov: sosiseră zilele cele mai negre. Înaintea „Iepurelui Alb", fuseserăm bătuți de interpreți și omorâți de inaniție, ger și boli. Acum însă, condițiile s-au înrăutățit enorm. „Iepurelui Alb" îi făcea realmente plăcere să chinuiască, să tortureze și să ucidă. El se comporta ca o brută și-i silea și pe alții să facă la fel. Înainte de sosirea lui, între apeluri exista o acalmie relativă, când corpurile epuizate se puteau destinde într-o oarecare măsură; după venirea „Iepurelui Alb", nervii ne erau permanent încordați, biciuiți de țipetele neașteptate de pe coridor, de trântitul ușilor și tropăitul cizmelor.

Contingentul rus se reducea deja, și numărul camarazilor noștri care zăceau pe sol sau erau rezemați de pereți la apeluri – candidați siguri pentru crematoriu – creștea zilnic. Între timp, oamenii își găseau de lucru, fiecare în felul lui. Unii stăteau întinși în tăcere, alții vorbeau la nesfârșit despre cele mai diverse subiecte. În general, își aminteau trecutul și rareori visau la viitor, dar toți erau torturați de același gând: ce se va întâmpla cu noi? Nu doream să credem realitatea oribilă. Oare moartea în chinuri era inevitabilă? Camarazii noștri zăceau pe priciurile de alături – unii tăcând, alții delirând –, iar noi nu-i puteam ajuta, ba nici măcar nu ne puteam exprima compasiunea. Nu doream să credem în coșmarul acela.

Souslov, prietenul meu din perioada petrecută în Stalag 308, împreună cu care săpasem tunelul, își pierdea adesea cumpătul când vorbea despre soarta noastră. Era un bărbat voinic și ciolănos, care de obicei acționa cumpătat și fără grabă, totuși se transforma în timpul conversațiilor noastre. Situația în care ne aflam îl scotea pur și simplu din minți.

– Suntem niște proști! Proști și idioți! În ce ne-au transformat? În animale! Ba nu, mai rău decât animalele. Pentru ei un animal – chiar și câinele „Filfizonului" – este mai de preț decât noi. Skorobogatov are dreptate: de aici nu există decât o singură ieșire – crematoriul.

– Dar nu pentru că am fi toți proști.

– Perfect, acum suntem toți foarte deștepți, dar cum am fost înainte? Iar acum avem prăjitura în fața nasului, însă nu putem mușca din ea! Așa-i?

– Deși nu-mi place s-o recunosc, așa este.

– Chiar să nu existe nicio cale de ieșire? Să fim sortiți morții?

– Suntem mii...

– Călăii ăștia s-au gândit la toate. Crezi cu adevărat că n-avem haine, pentru că sunt prea puține pentru toți? Ne dezumanizează. Nu numai că ne izolează de alte blocuri, dar chiar și de alte încăperi!

– Așa-i, le e frică de noi!

– La apelul de azi, un interpret a spus că Moscova a fost cucerită de nemți.

– Când?

– Acum cinci zile...

– Asta-nseamnă că Moscova rezistă. I-o minciună! Vor să ne demoralizeze complet. De câte ori n-am auzit „Moskva kaput", deși de fapt vorbeau despre cu totul alte chestii?

Vania Zimin – un flăcău de vreo douăzeci de ani, blond, rezistent și neastâmpărat – a revenit de la latrină, izbind ușa:

– Ticăloșii! Iar pescuiesc totul din marmitele cu mâncare!

– Du-te atunci și spune-le că numai canaliile ordinare procedează așa! s-a auzit un glas de pe un prici.

– Nu fac asta, a replicat Zimin. Oricum, n-am deloc noroc. Pân-acum n-am căpătat niciodată cereale sau carne.

– Bineînțeles, fiindcă ei pescuiesc totul.

– Nu-i nimic, tot o să fie sfeclă înăuntru. Sunt proști și habar n-au că în carne există mult colesterol, pe când sfecla conține vitamine...

Pescuitul bucăților comestibile și hrănitoare din marmitele cu mâncare era un ritual zilnic executat de interpreți, care o făceau pe îndelete, chiar în fața deținuților cărora le era destinată mâncarea. Iar ciorba nu se distribuia în dormitoare, până nu se încheia operațiunea aceea rușinoasă. Toți se străduiau să rămână în încăperile lor pentru a nu vedea acțiunea dezgustătoare. Doar necesitățile de nesuportat îi împingeau pe unii la

latrină, însă se duceau și se întorceau în fugă, pentru a nu zări marmitele deschise, care degajau arome ce ne lăsau gura apă și ne contractau stomacurile în crampe și spasme.

Zimin era plin de energie și entuziasm; în jurul lui se strângeau indivizii cei mai optimiști din dormitor. Oamenii aceia găseau puterea de a glumi și de a râde, și astfel își ridicau reciproc moralul. Își treceau timpul liber cu conversații și amintiri, străduindu-se din răsputeri să se distragă de la gândurile sumbre. Totuși, sufletul real al dormitorului erau Alexandrovici, un povestitor inepuizabil, și amicul lui cel mai bun, „Ceavoito" – poreclit așa fiindcă folosea mereu expresia „Ceavoi-to?"[8], când nu auzise ce se spusese. Printre alții se mai numărau Kolea Govorov, mi se pare din Belarus, și Viktor Kuznețov, din Rostov. Oamenii se strângeau în jurul acestui nucleu, ca și cum ar fi fost la un foc de tabără plăcut.

Legătura dintre Alexandrovici și Ceavoito era puternică; ambii proveneau din aceeași zonă geografică, erau educați și căzuseră prizonieri de război în condiții similare. În plus, amândoi aveau soții frumoase și fiice drăguțe, dar în rest erau complet diferiți. Alexandrovici își pierduse ambii părinți în copilărie, călătorise, văzuse și trăise multe. Ceavoito fusese singur la părinți și până recent trăise împreună cu aceștia, fără să se fi aventurat prea departe de orașul natal. Citise însă mult și era matur. Chiar și în situația noastră curentă, își păstra umorul și era un glumeț înnăscut. Cu sufletul lui mare, sensibil și înțelegător, era mereu gata să-i ajute pe ceilalți și de aceea se bucura de respectul camarazilor. Oamenii nu numai că-l respectau, ci îl și iubeau. Era aproape imposibil să nu-l iubești

8 „Ce-ai zis?" (nota ed. engleze).

pentru inima lui deschisă, pentru compasiunea și capacitatea de a înțelege cum se simțea un camarad; printr-un singur cuvânt, el îți putea atinge sentimentele cele mai profunde. Ceavoito era în stare să pătrundă în adâncurile unui suflet epuizat și să readucă de acolo ceva foarte prețios: speranța. În felul acela, el menținea vie încrederea în victoria finală a patriei noastre, pe care o iubea cu pasiune.

Ceavoito era îndrăgit și pentru cântecele sale. O dată, Alexandrovici declarase în glumă că Mama Natură avea fii legitimi și fii vitregi. Ea dăruia celor dintâi un suflet bun și o înfățișare plăcută, ureche muzicală și voce, ca și multe alte calități; pe de altă parte, fiilor vitregi le dădea o singură însușire și nimic mai mult. Ceavoito fusese norocos, deoarece nu numai că era un fiu legitim al Mamei Natură, ci și un fiu favorit. Într-adevăr, cânta remarcabil de bine și emoționant, mișcându-ți nu doar auzul, ci și inima. Cântecele lui aduceau atât bucurie, cât și tristețe. Ascultătorii râdeau și plângeau; în asemenea momente, el dirija starea sufletească a celor din jur, așa cum face un dirijor cu orchestra sa. Îi plăcea în mod special să cânte *Dacă iubitul îi va fi rănit, iubita-l va răzbuna în luptă.* Cânta întotdeauna încetișor și majoritatea bărbaților îl îngânau în șoaptă. Ceavoito mai avea și un alt talent deosebit. Era un actor înnăscut, care oferea niște pantomime incredibile.

Alexandrovici nu era mai puțin respectat decât prietenul său, dar, prin comparație cu Ceavoito, era serios și tăcut. El prefera să asculte și doar rareori își spunea opinia, de care se ținea seama de fiecare dată, însă se schimba radical când era rugat să povestească ori să țină discursuri. Atunci vorbea ore în șir și ceilalți ascultau cu sufletul la gură, uitând de toate.

Deosebirea dintre personalitățile lor nu le afecta deloc prietenia, ci păreau realmente că se completează reciproc. Din

punct de vedere fizic, Alexandrovici era mai zdravăn, dar Ceavoito îi făcea pe toți din dormitor să zâmbească atunci când organiza spectacole împreună cu Vaska „Golovokrut”[9], poreclit așa pentru abilitatea cu totul neobișnuită de a efectua diverse mișcări din cap în ritm cu melodiile (în august 1942, el avea să evadeze de la Birkenau împreună cu un grup mic).

După ce a reflectat o vreme în tăcere, Ceavoito a anunțat:

– Îmi pare rău că n-am avut o educație medicală.

Tachinându-l, Zimin i-a cerut să repete, imitându-l:

– Ceavoi-to?

– M-ai auzit, veveriță siberiană.

– Tu nici nu știi cum arată o veveriță siberiană!

– Ba cum să nu, ca un ursuleț.

– Tu ești un ursuleț! Alexandrovici, spune-i cum arată veverița siberiană, fiindcă n-are habar care-i diferența dintre brad și pin, și-ncearcă să îmbrace mantia lui Jules Verne.

– Nu cumva Jules Verne nu și-a părăsit niciodată localitatea natală, la fel ca mine?

– Este adevărat... dar el a scris despre toată lumea.

– Veverițele siberiene sunt niște animale mici și iuți, similare cu celelalte veverițe. Le este însă foarte mare frică de înălțime. Dacă vreuna se găsește în pericol și se suie într-un copac, fuge pe ramuri și fluieră întruna pătrunzător.

– Aici ai perfectă dreptate, Vanka!

– Așadar – de ce regreți că nu ești medic?

– Acum n-aș fi zăcut, ci mi-aș fi sporit cunoștințele. Câte ocazii există aici pentru a studia corpul uman! Este un muzeu de anatomie cu specimene unice. Să-l privim de exemplu pe acesta...

---

9 „Cap-răsucit” (nota ed. engleze).

Cu o expresie serioasă pe chip, Ceavoito s-a întors către Alexandrovici.

– Un subiect potrivit pentru cercetări, care prezintă un interes incontestabil. Împungând cu un deget osos pieptul prietenului său, a continuat: Aici, în această cușcă, înapoia grilajului protector natural ale cărui zăbrele se numesc, dacă nu mă-nșel, coaste, suferă în captivitate inima unui camarad minunat. Bazându-mă pe cunoștințele mele sărăcăcioase în domeniu, pot afirma cu competență un singur lucru: subiectul are o piele destul de groasă și, așa cum veți putea constata cu ochii voștri, un acoperământ de păr de culoare neclară, în ciuda desimii sale. Nimic surprinzător în această privință. Este un semn esențial și caracteristic de atavism. Omul se trage din maimuță, din animal, adică din vite. De aceea, această varietate a descendentului unei vite...

Alexandrovici s-a ridicat încetișor în coate, încleștând pumnii, iar Ceavoito – oprindu-se în mijlocul frazei – a bătut prudent în retragere:

– Scuze, limba mi-a luat-o înaintea minții!

Alexandrovici i-a scuturat pumnul în față.

– Ia vezi!

Ochii lui Ceavoito au urmărit cu o expresie uimită pumnul prietenului său:

– Priviți! Priviți! Are un pumn la fel de zdravăn ca al „Filfizonului", numai că nu știu de ce-i atât de negru...

– Cine poate spune de ce femeile plâng când sunt fericite, plâng când sunt supărate și mai plâng și când sunt înciudate? a întrebat cineva.

– Nu pot altfel, frățioare, a replicat prompt Ceavoito, au un organ bine dezvoltat care produce apa pentru lacrimi în cantități nelimitate.

– Eh, nu-i chiar așa. Eu am cunoscut pe una din care nu puteai stoarce nici măcar o lacrimă!

– Toate plâng. Poate că n-o fac fățiș, dar cu siguranță plâng în adâncul sufletului.

– Și unde se duc lacrimile produse de organul ăla când ele nu plâng? a întrebat cineva cu șiretenie.

– Unde? Hmm, unde... Păi, organul ăla are o structură foarte complicată și duce lacrimile pe lângă ochi, ca să se verse în stomac.

Toți au izbucnit în râs, iar cel mai puternic a hohotit creatorul teoriei organului complicat.

– Ceavoito, povestește-ne ceva mai vesel.

– Vreți s-auziți povestea amuzantă despre neveste a prietenului meu?

– Sigur că da!

– Atunci, începem: o povestire amuzantă de Alexandrovici, intitulată *Judecați și voi.*

Și, după introducerea lui Ceavoito, Alexandrovici a început:

Părerea mea despre neveste s-a dezvoltat ca urmare a experienței și observațiilor personale. Am încercat să găsesc confirmări în cărți, dar bănuiesc că în ele problema a fost în mod intenționat încâlcită. Pe mine însă nu mă puteți prosti! Voi trage întotdeauna linie între alb și negru! Este rușinos că nevestele sunt lăudate ca fiind creaturi tandre! Este rușinos și ridicol! Ce-nseamnă asta – că și nevastă-mea este o creatură

tandră? Ha-ha-ha! Foarte amuzant! Poate că există cineva care să aibă o nevastă tandră, dar în niciun caz eu sau vecinul meu. Vanka – pardon, Ivan Ivanovici –, vecinul meu de apartament, a spus odată că ar fi mai corect să-i spunem unei pantere „pisicuță", sau unui uliu „porumbiță", decât să ne numim nevestele „tandre". Iar dacă el, Vanka, ar avea dreptul s-o facă, ar interzice din principiu cărțile despre neveste. Și pe bună dreptate! Multe dintre ele, v-o spun deschis, nu merită timpul și energia irosită. Sigur că da, pe vremuri, țarii și boierii conduceau totul, iar nevestele nu se bucurau de egalitate sau de libertăți. Dacă cineva scria ceva despre ele, o făcea de milă. Și cum stau lucrurile acum? Pur și simplu, n-o merită! Pe cuvântul meu, dac-o merită! Ele abuzează de egalitatea asta. Ba chiar încearcă să ni se suie-n cap. Și Doamne ferește dacă izbutesc în cele din urmă să ne-ncalece – mai ușor i-ar fi unui cal să-și azvârle din șa călărețul decât unui soț s-o arunce pe nevasta lui subjugătoare! Zâmbiți? Nu credeți? Aveți răbdare, că va sosi timpul când o veți descoperi pe propria voastră piele!

Și acum vă voi susține afirmațiile cu niște fapte concrete. Am avut un prieten, Sașa. Poate c-ați auzit de el – Sașa „Kudriavi"[10]. Mulți îl cunosc, e-un tip de treabă, dar, la un moment dat, l-a pus dracu' să se-nsoare așa... complet pe nepusă masă. A venit la mine, ca un bărbat care ar fi avut deja experiența vieții de familie, mândru nevoie mare, și a anunțat fălos:

10 „Crețul" (nota ed. engleze).

– Azi mă-nsor!

Nevastă-mea nu era acasă, așa c-am icnit sonor. Degeaba am încercat să-l conving să n-o facă:

– Mai gândește-te, nu-ți distruge tinerețea. Uită-te și tu – ceru-i înnorat și o cioară croncănește – astea nu-s semne bune!

El însă a râs și mi-a răspuns:

– Sunt un om modern, nu cred în superstiții. Iar un prieten adevărat nu mi-ar pune bețe-n roate. Ar fi mai bine să-mi dai binecuvântarea de prieten.

I-am spus din toată inima:

– N-am o icoană cu care să te binecuvântez, dar am un sfeșnic – unul greu de tot – cu care să te pocnesc până revii cu picioarele pe pământ!

Și știți ce s-a-ntâmplat? S-a supărat! Nici măcar n-a vrut să-mi strângă mâna! Prostovanul a plecat să se-nsoare.

Într-o seară, m-am întâlnit pe stradă cu el din întâmplare – mergea grăbit și privea mereu în urmă. L-am strigat foarte politicos:

– Bună seara, Alexander Petrovici!

– Ah, tu ești... salut!

Arăta palid și nesănătos, costumul îi era boțit, părul răvășit, ochii îi ardeau și mâinile îi tremurau.

– Ce s-a-ntâmplat, Sașa? l-am întrebat. Parc-ai fi ieșit la furat!

– N-ai decât să râzi dacă vrei, mi-a răspuns, însă mie-mi vine să plâng.

– De fericire? l-am întrebat cu dispreț.

– Am fost un prost că nu te-am ascultat, mi-a zis, fiindcă cioara aia știa de ce croncănea – era profetică! Mi-am irosit anii cei mai înfloritori ai vieții. Tu, prietene, mă poți lovi în moaca asta urâtă și plină de ură, fiindcă eu n-o mai pot privi.

– Dar ce s-a-ntâmplat? Ea s-a dovedit a fi bărbat?

– Mai rău decât atât! Of, mi-e și rușine să-ți povestesc... Se pare că nu știu să mă spăl pe față și că am în urechi jeg de anul trecut. Nu-mi periez dinții corect și de aceea gura-mi pute ca o hazna – așa că... mai încet cu sărutările – , iar picioarele îmi miros a transpirație. Cât despre unghii? Ea spune că poți să crești napi sub ele! Ei bine, aș fi făcut față la toate astea, dacă mi le-ar fi spus numai acasă. Însă am ieșit să ne plimbăm la braț, liniștiți – așa credeam eu – și cu demnitate. Pe neașteptate, ea și-a smuls brațul din al meu.

„Ești un soț sau un găgăuță?" a șuierat.

„Un soț", am răspuns simțind cum mă înfioram sub privirea ei feroce și sfredelitoare.

„Dacă ești un soț, nu te mai holba la puștoaice. Sunt niște stricate și știu doar cum să-i ademenească pe bărbați de la nevestele lor cuviincioase. Nu sunt proastă – văd totul prea bine – și n-o să-mi las soțul s-apuce pe căi greșite!"

Am continuat plimbarea, iar eu am stat mai mult cu ochii în pământ, deoarece îmi era teamă să privesc în jur. Brusc, ea s-a oprit și s-a luat din nou de mine:

„Nu mai umbla ca ursul la iarmaroc și nu mai legăna din brațe ca soldații! Ține capul sus, fiindcă

nu mergi lângă oricine, ci lângă nevastă-ta! Fii mândru și fericit pentru asta. O să fac din tine un bărbat decent! Haidem – o să-ți urmăresc fiecare pas!”

Am fost atât de stânjenit, încât nici nu mai știu cum am ajuns acasă. Iar acolo am căpătat altă papară. Nu mai țin minte cum am izbutit să evadez! Acum o să mă relaxez nițel...

Peste o lună, l-am văzut iarăși, dar din păcate n-am putut sta de vorbă. Eram în tramvai, iar el mergea pe stradă. Am vrut să cobor din mers, însă n-am fost lăsat.

– Alo, tovarășu’, tovarășu’, aici nu e stație!

A mai trecut o vreme și l-am întâlnit din nou. Arăta mai proaspăt și mai fercheș. Cu pieptul bombat și o expresie mai voioasă. Probabil că evadase iarăși din coșmarul vieții de familie!

Sărmanul de el! Ca și mine, se obișnuise cu nevastă-sa ca fiind un rău necesar de care nu mai poți scăpa. Zău așa, judecați și voi! Ce dacă-mi put picioarele? În unele closete – scuzați expresia – pute mai rău și ne obișnuim cu asta. Sau să luăm, de pildă, dinții. Să-i periez în fiecare zi? Păi, dacă-ncerc să-i frec zilnic c-o perie, probabil c-o să-i stric! Și fără dinți ce-o să mă fac? Sunt afurisite nevestele astea, prea afurisite! Nu merită cerneala și hârtia care se irosesc cu ele. Să nu mă mișc din locul ăsta! Nu merită! Ele fac glume pe seama noastră și ăsta-i adevărul gol-goluț! Așa că mai curând i-ați putea spune „porumbiță” unui uliu...

Imediat ce Alexandrovici și-a terminat povestea, un ascultător a preluat subiectul:

– Există neveste care sunt exact așa. Pe cuvânt! Eu am cunoscut una în Samarina Balka, din Mariupol. Era mai rea ca o tigroaică. Soțul venea acasă ușor cherchelit și ea îl lua imediat la trei păzește: „Unde-ai fost? Cu cine te-ai înhăitat ca să te-mbeți în halu-ăsta?" Și tot așa. Se lua de bietul om, îl lovea și zbiera la el din toți rărunchii...

Brusc, cineva a intervenit:

– Băieți, moare studentul!

Toți am sărit de pe priciuri.

„Studentul", așa cum îl porecliserăm, făcea parte din grupul optimiștilor. Mai devreme în cursul zilei, după apelul de dimineață, fusese bătut de un SS-ist, fiindcă se uitase urât la el în vreme ce bruta alerga un olog cu bastonul. Îl bătuse până își pierduse cunoștința și de atunci zăcuse ca un leș, cu membrele zvâcnindu-i la răstimpuri în spasme. Totuși, creierul continua să-i funcționeze, angajat într-o luptă interioară, așa cum o trădau mișcările slabe ale gurii întredeschise. Acum însă, buzele îi erau vinete și, pricepând că strădaniile îi erau inutile, băiatul privea la cei strânși în jurul său. Ochii lui limpezi și larg deschiși exprimau durere, angoasă, supliciu și înțelegerea că acela era sfârșitul.

Era greu de îndurat un asemenea calvar. Toți tăceam, ascunzându-ne gândurile și emoțiile. Mila, simpatia, compătimirea erau inutile. Corpul i s-a zbătut din nou în convulsii. Inteligența din ochi a pălit și pleoapele i s-au apropiat mult. Cineva a încercat să i le închidă, dar ele s-au deschis încă o dată, într-un act final de sfidare. A urmat după aceea ultimul horcăit în căutarea aerului. Încă o clipă și ochii i s-au stins...

– Adio, prietene! Cu puțin timp în urmă, azi-dimineață, îți aminteai de prietenii de la universitate, glumeai și-i înveseleai pe ceilalți. O mână ticăloasă ți-a retezat viața tânără. Noi vom ține minte toate astea și nu te vom uita. Adio, prietene!

– Și nimeni nu va ști unde-ți este mormântul... Souslov sări în picioare: Și ce vom face, vom scânci în continuare? Sau poate c-ar trebui să ne dăm cu capetele de pereți? Exact asta vor nemernicii ăștia. Trebuie să ne agățăm de viață cu ghearele și cu dinții și să-i scuipăm!

– Șșșt! Liniște, vine „Filfizonul"...

* * *

O dată, în cursul apelului de seară, am descoperit că „Filfizonul" urma să-și aniverseze ziua de naștere. Asta ne-a spus-o un deținut din alt dormitor, care fusese căutat de un interpret, deoarece fusese măcelar.

– Ai omorât vreodată un taur? l-a întrebat interpretul în dormitorul „Filfizonului".

– Da, a răspuns fostul măcelar, nu-i nicio greutate.

– Dar berbeci?

– Bineînțeles! Este lucrul cel mai ușor din lume! Sunt niște animale proaste...

– Dar un câine?

Bărbatul a fost luat prin surprindere.

– De ce să omoare un măcelar un câine? Dacă-i bătrân, va muri de la sine. Dacă-i tânăr, însă schilod, cel mai bine ar fi să i se curme chinurile cu un glonț...

Brusc, privirea i-a căzut asupra unui cățeluș cocoțat pe un scaun, care-i privea calm, cu ochi inteligenți.

– Noi o să mergem acum la apel, a spus interpretul, iar tu

vei rămâne aici. Să nu te apropii de fereastră. Să pui pielea, capul și labele în găleata aia și s-o acoperi cu hârtia asta. Îl jupoi și-l porționezi în latrină. Spală sângele, ca să nu rămână nicio urmă.

A doua zi, un glas sonor ne-a făcut să ciulim urechile. Dormitorul nostru era vizavi de dormitorul ocupat de interpret și Blockältester, așa că auzeam de fiecare dată când îi vizita cineva și încercam să prevedem cursul evenimentelor după tonurile vocilor lor. Acum, auzeam multe râsete, ceea ce nu era un semn bun, mai ales fiindcă Blockführerul Baretzki – „Iepurele Alb" – hohotea cel mai tare dintre toți. Ușa dormitorului nostru a fost trântită de perete – plantonul abia a avut timp să se ferească – și „Iepurele Alb" a năvălit înăuntru, însoțit de „Filfizon" și de încă un bărbat. Îndărătul lor, un grup de interpreți se strânsese pe coridor.

„Iepurele Alb" rânjea dinapoia buzelor subțiri, încleștate. Ochii reci priveau în gol și avea urechile roșii – pleoapele îi erau încă și mai roșii. Mirosul de alcool tare a umplut dormitorul. Plantonul a zbierat „Achtung!" și toți am încremenit. Ochii sticloși ai „Iepurelui Alb" au început să lunece peste fețe și trupuri. Eu mă aflam pe nivelul al treilea de priciuri, lângă Souslov și, când privirea monstrului s-a fixat asupra noastră, parcă mi s-a oprit inima. M-am simțit amețit și cuprins de un val de căldură. Sângele îmi bubuia în tâmple. Prin minte mi-a fulgerat un gând: „Gata? Ăsta să fie cu-adevărat sfârșitul?" O slăbiciune ciudată mi-a cuprins tot trupul...

– Raus! Raus![11]

---

11 „Afară! Afară!" (nota ed. engleze).

Mi-am revenit cu un fior. „Iepurele Alb” nu mai era lângă mine, ci se clătina încet pe culoarul dintre priciuri, îndreptând degetul spre cineva și șuierând:

– Raus!

Atingându-mă ușor pe braț, Souslov mi-a șoptit:

– Mai bine să mergem...

Nu-mi amintesc cum am coborât de pe prici sau cum am mers pe coridor, dar Souslov era înapoia mea. Ne-au urmat și alții, câte unul pe rând. Un interpret ne-a aliniat lângă perete, în ordinea înălțimii. Souslov era primul din șir, eu al doilea. „Iepurele Alb” și amicii lui au ieșit din dormitor, iar ușa s-a închis, retezând ultima legătură vizuală cu camarazii noștri care rămăseseră înăuntru. N-am auzit ce vorbeau brutele din fața noastră... de fapt, nici nu știu dacă au vorbit ceva. Priveam ca în transă mâinile „Filfizonului”: încet, foarte, foarte încet, își trăgea mănușile. Un gând mi-a sfredelit conștiința: „Ăsta-i... ăsta-i sfârșitul.” Picioarele îmi erau atât de slăbite, încât abia mă mai susțineau.

Rânjind slugarnic – și cu o fluturare teatrală a mâinii drepte –, „Iepurele Alb” s-a înclinat spre colegul lui, parcă spunându-i: „Începe, te rog.” În clipa aceea, l-am recunoscut pe gradatul care ne așteptase în prima zi, cel care ne omorâse camaradul. Se numea Hans Stark, era gestapovist și prezența lui era motivul pentru care Baretzki manifesta atâta politețe.

Stark s-a apropiat de Souslov, ținând mâinile la spate și legănându-se de pe călcâie pe vârfuri. Brusc, Souslov a icnit și a căzut îndoit din mijloc, zvârcolindu-se de durere: Stark îl lovise între picioare cu vârful oțelit al cizmei. Un pas la dreapta și Stark se legăna în fața mea. Era prima dată că-l vedeam de aproape. Avea buzele strâns lipite, iar mușchii din obraji

îi zvâcneau convulsiv. O ură sălbatică mocnea în ochii mijiți. Îmi venea să-l scuip în față, iar impulsul acela s-a transformat aproape imediat în dorința copleșitoare de a-l lovi, de a face bruta să sufere măcar un dram din durerea pe care o îndurau victimele lui. Inima îmi bubuia și demnitatea mea umilită urla: „Lovește-l! Fă-l să-nțeleagă că are de-a face cu o ființă omenească!." Însă mintea mi se împotrivea: lovitura mea nu și-ar fi atins ținta, el s-ar fi ferit și asta ar fi însemnat moartea certă, plus executarea camarazilor mei. Prețul ar fi fost prea mare. Dar oare gândurile acelea erau determinate de logică sau de lașitate? Nu, nu de lașitate... doar nu plâng de frică, nu-i așa? Nu implor mila, deși moartea mă privește prin ochii mijiți de bestie ai lui Stark. Pe neașteptate, ceva mi-a fulgerat în față, a urmat o jerbă de scântei, apoi cercuri roz și roșii, apoi beznă...

Pumnul lui Stark mă izbise între ochi, în rădăcina nasului. Îmi pierdusem aproape instantaneu cunoștința, deoarece forța loviturii mă izbise cu capul de peretele din spate. Mi-am revenit după câteva secunde. Abia izbutind să întredeschid ochii – lipicioși de sângele care se închega –, l-am văzut pe Souslov zbătându-se pe podea în apropiere și mi-am reamintit imediat totul. Un gând m-a sfredelit: „Nu te clinti, nu trăda niciun semn de viață. Numai răbdarea te poate salva." Din fericire pentru mine, când mi-am recăpătat cunoștința, pedepsele se terminaseră. Rămânând cu fața în jos și privind prin ochiul drept întredeschis l-am văzut pe „Iepurele Alb" apropiindu-se de Souslov și apăsându-l cu o cizmă pe gât. Souslov a găsit puterea de a-și ridica mâinile, de a prinde cizma și de a o îndepărta de pe gât. „Filfizonul" l-a lovit între picioare, apoi altcineva i-a tras un șut în cap. Hohotind ca niște dementi, călăii s-au întors în camera „Filfizonului". Unul dintre interpreți a deschis ușa dormitorului și a răcnit plantonului:

– Du-i pe toți la morgă! Repede!

Nu știu ce le-au făcut celorlalți, însă numai trei dintre noi au rămas în viață.

O dată, după o noapte nedormită de coșmaruri, ațipisem pe unul dintre priciurile de jos în toiul zilei. Dormeam atât de profund, încât n-am auzit când plantonul a răcnit „Achtung!” și nici când „Filfizonul” a intrat în dormitor. Un camarad a ridicat brațul ca să mă înghiontească. Prea târziu – „Filfizonul” l-a observat, l-a amenințat cu pumnul, apoi s-a apropiat de priciul meu. Nici chiar tăcerea bruscă ce s-a lăsat în dormitor n-a izbutit să mă trezească și am continuat să dorm pe o parte, cu gura deschisă, spre culoarul unde „Filfizonul” stătea cu o țigară și bricheta în mâini. M-a privit în tăcere, după care, rânjind, a demontat bricheta și a scos un șomoiog de vată îmbibat în benzină. Era gata să mi-l vâre în gură, când, în aceeași clipă, am mormăit, mi-am umezit buzele cu limba, am închis gura și mi-am văzut de somn. Grijuliu, „Filfizonul” a pus vata lângă obrazul meu și i-a dat foc. De durere și de spaimă, am sărit în sus atât de violent, încât am lovit cu capul scândurile patului de deasupra, ridicându-le, și aproape că am străpuns salteaua din celuloză. După spusele camarazilor mei, „Filfizonul” s-a prăpădit de râs când mi-a văzut expresia de pe chip. Încântat de farsa lui, a plecat.

Cu altă ocazie, eram plantonul dormitorului. Plantonul avea datoria de a striga „Achtung!”, când un Blockältester sau Blockführer intra pentru a inspecta odaia sau curățenia ferestrelor. Era în jurul orei 11. De ceva timp, eram disperat să merg la latrină, dar mă abțineam deoarece fluierăturile „Filfizonului” mă avertizau că patrula pe coridor. Câte un „geamgiu” stătea la fiecare fereastră, ștergând întruna geamurile deja

perfect curate. În ciuda vântului tăios, ar fi trebuit să ținem ferestrele permanent deschise, pentru a intra aer curat. „Geamgiii" răspundeau de ștergerea geamurilor, însă și de închiderea lor când nu ne vedea nimeni. Eu stăteam lângă ușă, cu urechile ciulite la fluierăturile și pașii „Filfizonului", și le semnalam „geamgiilor" să închidă ferestrele când pașii lui se îndepărtau și să le deschidă când se apropiau.

Fluierăturile se apropiau tot mai mult. Ferestrele erau deschise și „geamgiii" umezeau sticla cu salivă și o frecau cu hârtie. Ca întotdeauna, „Filfizonul" a deschis ușa printr-o lovitură de picior. Imediat, am răcnit:

– Achtung!

„Filfizonul" a privit în tăcere prin dormitor fără să intre și a plecat, fluierând. Am închis ușa și fluieratul nu s-a mai auzit. Le-am făcut semn „geamgiilor" și ferestrele au fost închise imediat în fața vântului rece. Mă pregăteam s-o iau la fugă spre latrină, când ușa s-a deschis brusc și în prag a apărut... „Filfizonul".

– Ah-ha! a exclamat el triumfător. Știam eu!

După aceea, s-a întors către mine:

– Tu ești plantonul? Ia-ntinde-te-acolo!

Totul se întâmplase atât de rapid, încât nu avusesem timp să strig „Achtung!". „Geamgiii" s-au repezit la ferestre și le-au deschis, dar era deja prea târziu. Probabil că „Filfizonul" ne ghicise tertipul și se furișase fără să fluiere, luându-ne prin surprindere. Acum eu stăteam tăcut și clocotind în sinea mea, fără să-mi pot lua ochii de la mănușile cu un deget ale Blockältesterului...

Zăceam întins pe burtă, pe masă. „Filfizonul" a luat o bară de doi metri – folosită la transportul marmitelor cu ciorbă – și

a ales un punct convenabil pentru o lovitură. Cu o bară ca aceea puteai să ucizi și un taur, dacă ai fi avut loc destul s-o ridici deasupra capului, însă, din fericire, tavanul scund îngreuna mișcarea respectivă; ținând totuși seama de starea mea de slăbiciune, o astfel de bătaie se putea dovedi fatală. Mintea mi-a gonit înfrigurată, căutând o cale de ieșire. Ce să fac, ce să-ncerc? Inima mi s-a strâns după prima lovitură pe fese. Corpul mi-a amorțit, genunchii mi s-au înmuiat și respirația mi s-a îngreunat. Stând cu capul pe brațele îndoite, am văzut chipul trandafiriu al „Filfizonului": ochii albaștri îi scânteiau de plăcere, iar buzele subțiri i se întredeschiseseră într-un rânjet. Era inutil să aștept milă din partea sadicului acesta cu ten de fetiță. Inima îmi bătea puternic, trimițându-mi sângele bubuind în tâmple și acoperindu-mă cu o sudoare rece. L-am văzut pe „Filfizon" ridicând bara pentru a doua lovitură. Dacă mă va izbi peste șira spinării? Văzusem oameni chinuindu-se și murind după o asemenea lovitură. Și el știa asta. Poate că avea s-o încerce chiar aici? Mă gândeam: „Ce să fac... ce să fac?" Durerea acută din vezica urinară plină ochi, comprimată de greutatea corpului inert, mi-a dat o idee care mi-a salvat viața: trebuia imediat să simulez pierderea cunoștinței. Așa că am gemut, am închis ochii și, după un efort minor, am simțit lichid cald sub mine. Peste încă o clipă, urina a început să picure de pe masă. Observând-o, „Filfizonul" a coborât bara și, strâmbându-se dezgustat, m-a împins de pe masă cu piciorul drept:

– Porc rus!

După aceea, a scuipat, și-a scos mănușile și a plecat.

Amuzamentele acestea ale sadicilor nu reprezentau nimic, psihologic vorbind, prin comparație cu tortura lor favorită, care de obicei îi implica pe toți din dormitor. În vreme ce pedepsele

precum cea povestită duceau în majoritatea cazurilor la decesul celor cărora le erau aplicate, celelalte duceau rareori la fatalități imediate. Tortura respectivă începea cu ordinul unui interpret:

– Tot dormitorul – alinierea, afară!

Niciun moment de respiro, nicio posibilitate de amânare; în câteva minute, toți – inclusiv bolnavii – eram înșirați în lungul peretelui coridorului, cu ochii ațintiți asupra ușii „Filfizonului", cu nervii întinși la maximum...

Avea cu adevărat să se întâmple din nou? Toți încercau să ghicească răspunsul, dar, tot așa cum un om aflat pe punctul de a se îneca se agață și de un pai, noi ne agățam de gândul: „Poate că ne-au aliniat ca să ne anunțe ceva." Torționarii știau că timpul constituie de asemenea o tortură. Ne țineau în așteptare. Tăcere. Tăcerea domnea nu numai pe coridor, ci și în toate dormitoarele adiacente, în care deținuții încremeniseră, străduindu-se să audă cel mai mic zgomot: poate că ei vor fi norocoși azi...?

Ușa se izbește de perete. Premoniția s-a dovedit adevărată: „Iepurele Alb" și „Filfizonul" stau în fața noastră, înarmați cu bice lungi. Un spasm rece îmi furnică spinarea. Un geamăt de agonie destramă tăcerea, urmat de un plânset isteric – nervii unui deținut au cedat. Călăii nu sunt mișcați. Ei își pocnesc bicele în aer, scoțând sunete ca de împușcături. Interpreții se grăbesc să ne alinieze pe toți, lipiți cu spatele de perete – palme, pumni, înjurături răcnite. În cele din urmă, toți suntem pregătiți. Rânjind, „Filfizonul" se retrage într-o parte, lăsându-l pe „Iepurele Alb". Tortura va începe. Șirul de corpuri cenușiu-murdare a încremenit cu brațele întinse în jos și palmele lipite de perete – așa a fost ordinul. Capetele ne sunt lăsate pe spate și ochii închiși: așa-i mai ușor. Așteptarea loviturii este aspectul cel

mai teribil, cel mai chinuitor al pedepsei corporale. Așteptarea loviturii este un test al voinței, o încercare a nervilor. Orice eșec din partea noastră înseamnă moartea.

Deținuții stau în tăcere. Privirea „Iepurelui Alb" coboară dedesubtul coastelor bombate și al pântecelor afundate, până la organele noastre genitale. Azi, ele sunt în centrul atenției sadicilor – ținta pe care bestiile acestea se vor strădui s-o lovească. Pentru a o nimeri cu biciul lung este necesară multă dexteritate. Până și sadicii cu experiență ating rareori ținta. Majoritatea tentativelor se sfârșesc printr-un pocnet sonor, fără să atingă nimic. Câteva nimeresc pântecele sau pelvisul. Însă una sau două lovesc ținta, entuziasmându-i sălbatic pe torționari. Orice șfichiuitură de bici taie carnea. Acelea care ating scrotul sunt cele mai dureroase. Și toți cei din linie se așteaptă la o asemenea lovitură, sperând în același timp la o ratare. Din fericire pentru torturați, sadicii respectă o regulă: câte o lovitură pentru un deținut. Mulți scapă în felul acesta, dar biciuirea este crudă. Eu sunt al șaptesprezecelea. Mă înfior la fiecare trosnet de bici, numărându-le: unu, doi, trei, patru, cinci... O rafală de râsete și bolboroseli neinteligibile. Deschid ochii și, mișcându-i fără să întorc capul, îl văd pe „Iepurele Alb" lăsându-i locul „Filfizonului". Asta înseamnă că au căzut de acord la câte cinci încercări de fiecare. Eu voi fi biciuit de „Filfizon". Un geamăt ascuțit printre dinții încleștați înăbușă exclamația triumfătoare a „Filfizonului":

– Sehr gut!

Acum el strigă:

– Drei!

Un trosnet.

– Vier!

Un trosnet.

– Fünf!

– Ah!

Și alt geamăt înăbușit...

Coridorul s-a umplut de gemete, icnete și plânsete isterice, care n-au contenit în ciuda strigătelor călăilor. Eu am avut noroc – biciul a pocnit fără să mă atingă. Când sadicii trec mai departe, trebuie să stai nemișcat. Prima dată când ne-au supus la tortura aceasta, unul dintre camarazii mei și-a pierdut cunoștința și s-a prăbușit peste mine. În mod instinctiv – neavând timp să mă gândesc la consecințe – l-am prins, dar în felul acela m-am dezechilibrat și am căzut pe brațele întinse. În aceeași clipă, am auzit un pocnet lângă urechea stângă și am simțit o durere ascuțită. Am sărit imediat în picioare, observând că-mi curgea sânge pe umăr: biciul îmi tăiase urechea, deschizând-o ca un cuțit. Eram totuși fericit; ar fi putut să mă lovească în ochi.

Timp de o săptămână, am fost surd de urechea aceea, însă n-a însemnat nimic pe lângă nefericirea teribilă care s-a abătut asupra altui camarad. Robust și cu fizic solid, bărbatul acela fusese marinar. O lovitură de baston primită în cap l-a orbit. L-am adus în dormitor fără cunoștință, iar după ce i-am spălat scalpul însângerat l-am lăsat dormind. Dimineața, n-a putut să vadă absolut nimic, deși altfel părea perfect normal. La început, noi nu l-am crezut. Imposibil de stăpânit, Ceavoito a remarcat:

– Este la fel de orb ca iepurele înțelept.

– Care iepure înțelept? a întrebat cineva.

Toți ne-am întors către Ceavoito.

– Cel care i-a povestit ursului despre boala sa... Nu știți povestea? Serios? Atunci ascultați-o:

Iepurele alerga prin pădure, vesel, făcând tumbe și țopăind voios, când l-a văzut pe urs care aproape că plângea de tristețe.

– Ce s-a-ntâmplat, Mihalici, a întrebat iepurele, ce nenorocire s-a abătut asupra ta?

– Ține-ți gura, Sașiule![12] Acum o oră am fost luat la oaste.

– Îmi pare rău pentru tine, a răspuns iepurele. Pe mine m-au respins ca inapt.

– Cum așa?

– Nu pot să văd, așa că am fost lăsat la vatră!

– Cum adică „nu poți să vezi"?

– Foarte simplu! Vezi copacul de colo, cel cu ramurile din vârf uscate? Îl vezi?

– Da...

– Ei bine, eu nu pot să-l văd!

Și iepurele s-a-ndepărtat de ursul uluit, dispărând în tufișuri...

Mulți dintre noi au râs din toată inima auzind snoava aceea lipsită de pretenții, dar, în scurtă vreme, realitatea tristă a deprimat moralul general. Era dureros să ne vedem camaradul orb – care nu putea crede că-și pierduse văzul – bâjbâind prin dormitor, lovindu-se de oameni și de priciuri. Iar ori de câte ori se ciocnea de cineva, marinarul îl prindea de mână și întreba dacă era zi sau noapte și de ce nu putea să zărească nimic. Era

---

12 „Mihalici" și „Sașiul" sunt poreclele obișnuite ale ursului și iepurelui în basmele rusești (nota ed. engleze).

oribil să vezi ochii de pe fața lui chinuită – care părea perfect normală, însă era lipsită de vedere. Când am alergat la apelul de seară, l-am ținut pe marinar de braț. Blockführerul și Blockältesterul stăteau în coridor și-i mânau pe deținuți cu răcnete și lovituri. În învălmășeala generală, marinarul a rămas în urmă pe scări. Ultimii camarazi care au venit l-au târât afară, deja mort.

* * *

Zilele treceau. Crematoriul, care fumega zi și noapte, nu putea face față sarcinii de lucru în creștere, iar duhoarea morții pătrundea în dormitor prin ferestrele deschise. După apeluri, cadavrele nu mai erau luate ca înainte, ci târâte în subsol pentru a-și aștepta rândul să fie arse. O dată sau de două ori pe săptămână, leșurile acelea erau numărate și mutate în cealaltă parte a subsolului. Am fost silit să particip la acea numărătoare a morții.

De obicei, zece dintre noi munceau în subsolul rece și umed sub supravegherea Blockführerului și a Blockältesterului. Lucram ca pe o linie de asamblare. Doi bărbați pregăteau corpurile ce trebuiau deplasate, doi le aranjau în stive, iar restul le mutau, doi câte doi. Numărătoarea trebuia făcută repede, însă aveam probleme cu șobolanii. Mari și feroci, aceștia nu se temeau de oameni și doar bastoanele și bicele îi făceau să se ascundă printre leșuri sau în colțurile întunecoase. Chiar și așa, unii ne atacau și trebuia să oprim munca. După aceea, Blockältesterul și amicii lui porneau după șobolani, care se retrăgeau cu țipete furioase, trezind exclamații triumfătoare din partea urmăritorilor, care se năpusteau în luptă plini de zel de fiecare dată.

Munca din subsol avea un preț mare... și nu numai din punct de vedere fizic. Captivi într-un sistem bine gândit de

violență constantă, abuzuri zilnice și încălcări ale demnității umane, într-o atmosferă de crime nepedepsite, în care moartea plutea permanent în aer, am devenit imuni față de ororile ei. Poate că este greu de crezut – și poate că pare neplauzibil –, totuși confirmă faptul că obișnuința este un monstru. Nu ne întrebasem niciodată ce se întâmpla cu morții după dispariția lor – nu avusesem niciun motiv pentru a o face – și, de aceea, întâlnirea cu cadavrele camarazilor noștri, cu care împărțiserăm până recent toate supliciile, determina o reacție dureroasă, cu atât mai acută, cu cât majoritatea muriseră în mod violent, un aspect izbitor de evident din rănile vizibile pe corpurile lor goale. Urmele lăsate de șobolani erau la fel de oribile. Era imposibil să le privim fără să ne înfiorăm. Iar un gând apăsător și groaznic ne rodea pe dinăuntru, provocându-ne dureri de cap, tăindu-ne respirația, încleștându-ne mușchii și încețoșându-ne conștiința. Era imposibil de alungat, deoarece fiecare cadavru sugera același lucru: soarta asta te așteaptă și pe tine. Dar când? Era greu să te lupți cu gândul acela. Voința noastră slăbită necesita un efort enorm pentru a nu pierde autocontrolul. O ură sălbatică, dușmănoasă, născută în jungla lagărului și îngropată în adâncurile sufletului meu chinuit, îmi ardea corpul ca o văpaie.

* * *

Într-o zi, în a doua jumătate a lunii noiembrie, prin lagăr a început să circule zvonul că toți urmam să fim verificați de Gestapo. Unul dintre blocuri fusese deja verificat. Deoarece nu exista nicio modalitate de comunicare cu camarazii noștri din alte blocuri – nici chiar din cele vecine –, orice zvonuri sau informații circulau prin viu grai în decursul apelurilor. Am avut noroc: la un Appell, blocul nostru a fost aliniat lângă cel care fusese deja verificat, așa încât camarazii ne-au oferit toate

detaliile legate de interogatorii. La apelul de seară, vestea a fost transmisă mai departe.

În felul acesta, când a fost chemat dormitorul nostru – alături de celelalte din bloc – și am fost încolonați și mânați în alergare, în pielea goală, prin lagăr, știam că eram duși la Gestapo. Era prima noastră ieșire în afara zonei în care se efectuau apelurile. Am văzut clădiri cu un etaj din cărămidă roșie, cu ferestrele larg deschise. Totul era curat și ordonat, cu aleile acoperite cu pietriș, separate prin sârmă subțire de peluzele din apropiere. Nu se zărea țipenie, cu excepția câtorva deținuți singuratici și cu aspect jalnic, în costume vărgate murdare, care mergeau încet, privind cu atenție solul. Ne-am dat seama că erau cei care întrețineau curățenia – până și un băț de chibrit era ridicat de pe jos.

Am fost aduși într-o anticameră mare și luminoasă. În ciuda ferestrei deschise, ne simțeam ca în saună. De multă vreme nu mai avuseserăm parte de un asemenea extaz și, cu toate că ne afecta nesiguranța dureroasă, savuram momentul acela de liniște și căldura ce ne mângâia corpurile. Din experiența amară, cei mai mulți învățaserăm un truc familiar sportivilor veterani: să folosim orice ocazie pentru a ne relaxa mușchii, a ne decupla nervii și a ne cufunda în reverie, dar rămânând în același timp alerți și pregătiți pentru orice surprize.

Alături de noi era un ticălos de interpret, jumătate polonez, jumătate german, care își scotea întruna boneta și lovea din călcâie, salutând fiecare SS-ist care intra pe ușă în biroul Gestapoului. Știam că vor începe să ne interogheze dintr-o clipă în alta. Mai știam că trebuia să răspundem iute la întrebări; orice ezitare, orice suspiciune ne-ar fi trimis într-un buncăr de pedepsire. Petr, care fusese luat de Oberkapo Bruno chiar în

primele zile pentru a-l învăța limba engleză, s-a numărat printre cei dintâi care ajunseseră în buncărul respectiv, deși nimeni nu știa motivul. Unul dintre camarazii noștri, care cunoștea puțină germană, ne-a povestit primul despre existența lui. Fusese interogat împreună cu un alt camarad, însă la birouri diferite. După ce i se spusese să plece și părăsea deja încăperea, a auzit un ofițer SS-ist de la biroul celălalt urlând furios:

– Ăsta-i un comisar, un comunist! În buncăr cu el! În buncăr!

Auziserăm că buncărul era pentru torturi, iar după aceea erai trimis înaintea plutonului de execuție...

Primii doi deținuți au dispărut prin ușă. La fiecare două-trei minute, un planton SS-ist introducea altă persoană. Interpretul nostru ne-a organizat într-o coadă înaintea ușii și eu m-am strecurat mai în față, pentru a scurta suspansul agonizant. Brusc, ușa s-a deschis și am primit un ghiont care m-a făcut să mă împleticesc. Proiectorul unei veioze m-a orbit. Doi bărbați stăteau așezați la un birou, cu fețele ascunse în umbră. Unul scria ceva. Al doilea, un ofițer cu o cruce sub bărbie, m-a privit. Craniul de pe gulerul lui strălucea mat. Un glas a lătrat:

– Numele, prenumele, porecla, anul nașterii, locul nașterii, locurile de muncă, ocupația, anul intrării în Partidul Comunist, educația, când ai absolvit școala militară, ce cunoștințe de germană ai...

Deși știam întrebările dinainte și pregătisem răspunsurile, forța acelui torent verbal aproape că m-a descumpănit. Întrebările erau puse în rusă, iar cineva din spatele meu răcnea întruna:

– Repede, repede!

Ofițerul mă privea cu atenție și la răstimpuri îi șoptea ceva vecinului său – cel care scria fără să ridice capul. Glasul a continuat:

– Statură înaltă, păr negru. Semne speciale? Aha, uite! Deasupra dosului palmei stângi are un tatuaj – 1912. Este anul tău de naștere? Dă-mi mâna dreaptă. Întoarce-te!

Interpretul era înapoia mea. Mi-a afundat cu forță degetele în tuș negru și mi-a luat amprentele pe o bucată de hârtie.

– Ieși pe ușa aia! Următorul!

Suspinând ușurat, am ieșit, iar în camera următoare am auzit ordinul:

– Treci acolo, lângă perete!

În mijlocul odăii era o masă. Niciun SS-ist. Câțiva deținuți în costume vărgate curate, cu triunghiuri verzi pe piept, îi însemnau pe cei care fuseseră verificați:

– Numele de familie? Corect. Acum ești numărul 1418. Numele ți-l poți uita, dar ține minte numărul.

Doi bărbați s-au apropiat de mine. Unul mi-a lipit deasupra mamelonului stâng un bloc mic pe care era trecut numărul 1418. Cifrele erau scrise cu ace scurte, ale căror capete boante erau fixate pe plăcuțe. Când primul bărbat a retras blocul de pe pieptul meu, al doilea a frecat tuș în găurile lăsate de acele ascuțite. Am ieșit pe un coridor unde mi-am regăsit camarazii care fuseseră, de asemenea, însemnați cu negru pe piept.

În seara aceea, priciurile goale din dormitorul nostru au fost umplute cu deținuți din alt bloc, care trecuseră prin aceeași verificare. Pentru Blockältester fusese întocmită o listă de numere, nu de nume de familie. A fost prima numărătoare „nominală” de până atunci. După câteva zile, când toți fuseserăm interogați de Gestapo, am aflat o veste șocantă: potrivit numărătorii, mai rămăseseră doar vreo 9 000 de ruși...

* * *

La sfârșitul lunii noiembrie, am fost duși pentru prima dată la o sală de baie. Cândva fusese într-adevăr o baie, însă nu exista apă caldă – prin robinete și dușuri curgea numai apă rece. Baia a însemnat altă umilire: dezbrăcați în pielea goală, în ciuda gerului mușcător, am fost mânați acolo ca o turmă de animale de către temnicerii noștri. Când am refuzat să ne spălăm în apa ca gheața, au deschis furtunurile de pompieri și le-au abătut asupra noastră, izbindu-ne cu jeturi teribil de reci din duzele de înaltă presiune. Vinele de lichid rece care ne ținteau ochii, urechile, gurile și pântecele ne tăiau, ne sufocau, ne ardeau și ne orbeau. Cei loviți în plin s-au zvârcolit și au căzut, căutând să se ascundă sub bănci și îndărătul corpurilor celor care se prăbușiseră fără cunoștință.

După calvarul acela – cu corpurile vinete și ochii înroșiți, cu mâinile și picioarele amorțite de frig – am fost împinși, împleticindu-ne ca niște ologi, într-o cameră, unde ne-au trântit în mâini cămăși militare, pantaloni și bocanci. La început, am crezut că halucinam. Nu-mi venea să cred, iar camarazii mei erau în aceeași stare de șoc. O lovitură de cizmă în spate m-a făcut să strâng la piept grămăjoara de haine și să alerg după primul colț. Încăperea răsuna de murmure neobișnuite. Cămășile și pantalonii murdari, toate decolorate de sudoare, degajau ceva apropiat și drag. La urma urmelor, toate erau ale noastre, sovietice, începând de la țesătură și până la steluțele de pe nasturi. Cineva era cu spatele la mine și umerii lui, oase ascuțite ieșite în afară, s-au cutremurat brusc. A plâns fără să se ferească, a sărutat cămașa și și-a șters lacrimile cu ea. Și n-a fost singurul. Peste câteva minute, nu ne mai puteam recunoaște între noi. Timp de două luni, fuseserăm absolut goi pușcă și ne

obișnuiserăm în asemenea măsură să ne vedem unul pe celălalt fără îmbrăcăminte, încât acum aveam greutăți în a ne identifica. Apoi ne-am ales ciorapi și bonete dintr-un morman – cei mai norocoși s-au ales chiar și cu moletiere.

Ne-am întors de la baie surescitați și voioși, fără să fim deloc atenți la aceia dintre noi care tremurau necontrolat, cu ochii largi, strălucitori și sticloși. Abia mai târziu, după ce am revenit în dormitor, am înțeles că hainele nu ne vor salva de la consecințele tratamentului cu apă rece. Aproape o treime din ocupanții dormitorului s-au îmbolnăvit. Sunetele tusetelor, gemetelor și țipetelor în delir umpleau încăperea. Unii nefericiți au sărit de pe priciuri și au încercat să fugă. Cei mai sănătoși dintre noi am organizat echipe permanente de pază pentru a-i proteja pe aceia căzuți în ghearele febrei. Situații similare se întâmplau în toate dormitoarele – toți fuseseră supuși băii ca gheața – și nu exista nicio îndoială că tratamentul respectiv ni se aplicase în mod deliberat.

De acum auzeam împușcături frecvente în timpul nopții. Zeci de deținuți, înnebuniți de boală și în delir, au fost uciși fiindcă se apropiaseră prea mult de zona interzisă de lângă gard. Alții au murit în sârma ghimpată electrificată sau pur și simplu au degerat, rătăcind prin lagăr. Procentajul bolnavilor care nu mai puteau umbla a fost atât de mare, încât apelurile pentru ruși se țineau la interior. Blockführerul, însoțit de Blockältester, făcea numărătoarea în dormitoare. Pentru a le ușura sarcina, toți deținuții zăceau întinși de-a curmezișul priciurilor, cu capul spre culoar: până la cinci bărbați pe fiecare prici, pe trei niveluri. Pe nivelul cel mai de jos se aflau morții și bolnavii; indiferent de starea lor, și ei erau așezați la fel.

Mortalitatea cauzată de abuzurile comise de temniceri ca divertisment s-a redus, dar a crescut mortalitatea cauzată de

frig. Iar în hainele noastre au apărut păduchii. Numărul lor a crescut într-un ritm amețitor. Îi omoram, ore la rând, însă fără niciun rezultat. Și azi mă înfior când îmi reamintesc – îți scuturai cămașa brusc, trăgând-o de guler, și-i simțeai cum îți curg pe abdomen. Ne scărpinam pielea până ne dădea sângele. Iar după aceea, a sosit ceva și mai teribil: tifosul. Nici măcar n-am observat începutul epidemiei, ci l-am dedus ulterior; moartea sosise deghizată într-o formă dragă inimilor noastre, plăcută ochilor noștri – îmbibată cu sudoarea și sângele rus, venise în hainele noastre. Apoi tifosul s-a dezlănțuit și oamenii mureau cu zecile. Bolnavii și morții erau puși pe aceleași priciuri cu cei afectați de tifos. Temnicerilor nu le păsa câți eram sănătoși sau bolnavi. Târam noi înșine cadavrele în subsol, unde alte sute așteptau să fie incinerate. Singurul crematoriu din Auschwitz fumega non-stop.

Într-o zi, Viktor Kuznețov – dormeam unul lângă celălalt, ba uneori ne luam chiar în brațe pentru a ne încălzi – a venit în fuga mare de la latrină, agitat așa cum nu-l mai văzusem vreodată. Ochii îi sclipeau de un foc invizibil, iar chipul i s-a destins într-un zâmbet larg.

– Știi ce-am descoperit? a șoptit el pe furiș.

– Ce s-a-ntâmplat?

– E incredibil...

– Haide, spune-mi odată!

Viktor și-a frecat palmele încântat și a surâs sumbru. Brusc, expresia feței i s-a schimbat și a amenințat plin de ură pe cineva cu pumnul. Am privit în jur alarmat și l-am întrebat:

– Ți-ai pierdut mințile?

– Bineînțeles că nu – ce-ți trece prin cap? Dacă mi-ar sta în putere, eu i-aș acorda o medalie tipului ăsta inteligent care

a venit cu ideea. Ia gândește-te! Îi putem infecta pe nemernicii de SS-iști cu păduchi de tifos!

Imediat, am priceput propunerea lui Viktor și starea lui de încântare. Era o idee surprinzător de simplă și foarte la îndemână. Păduchii noștri puteau fi folosiți ca arme. Și ce mai arme! Îți mulțumesc, compatriotule, camarad de arme, suferință și chin! Îți mulțumesc pentru ideea aceasta bună, încurajatoare și însuflețitoare ca o gură de aer proaspăt. Pentru prima dată după două luni de zile, aveam ocazia reală de a răzbuna morțile camarazilor noștri, de a ne răzbuna suferințele. Ne-am bucurat ca niște copii la gândul răzbunării.

Am discutat imediat detaliile și logistica aruncării de păduchi infestați cu tifos spre temniceri. I-am pus la curent și pe alți deținuți și am desfășurat un „exercițiu de tragere" cu păduchi. Rezultatele ne-au depășit orice așteptări. Modul cel mai bun de a arunca sau „lansa" păduchii era cu degetul mijlociu de pe degetul mare; mișcarea era practic insesizabilă. Iar poziția cea mai bună era de pe priciul de jos, distanța fiind suficientă. Am examinat toate modurile posibile prin care administrația putea efectua apelul: Blockführerul și Blockältesterul puteau să meargă pe culoarele dintre priciuri și să numere împreună, sau Blockführerul o putea face singur, în timp ce Blockältesterul stătea lângă ușă, ori invers. Ne-am pregătit două zile, după care am început „bombardamentul". La orice ocazie favorabilă, lansam păduchi către SS-iști, „Filfizon" și interpreți. Păduchii erau ținuți într-o pungă de hârtie.

Rezultatele au apărut foarte repede. Mai întâi, au început să se îmbolnăvească interpreții. Când s-a îmbolnăvit „Iepurele Alb", aproape că am dansat de bucurie! Succesul ne-a dat aripi, dar ne-a diminuat precauția. Nimeni nu mai vorbea despre

altceva și deținuții din toate celelalte dormitoare au început, de asemenea, să arunce păduchi: manifestarea spontană de răzbunare era imposibil de restricționat. În adâncul sufletului, fiecare deținut credea că el lansase păduchele cel mai infecțios asupra inamicului detestat; că unul sau altul dintre călăi se va îmbolnăvi și va trece pe lumea cealaltă prin simplul fapt că noi doream asta.

Însă triumful ne-a fost de scurtă durată, fiindcă un individ cu inimă de laș a ciripit. Am fost convinși de asta când au fost introduse măsuri noi pentru efectuarea apelurilor. Într-o zi, interpreții au deschis ușa și au anunțat din prag că sistemul de numărare se schimbase. La un semnal, toți urmam să ne întindem pe priciuri ca și înainte – cu capul spre culoar –, dar cu bărbiile pe scândurile ce formau marginea laterală a priciurilor, pe care trebuia să le ținem cu ambele mâini și degetele mult rășchirate. Cine nu se supunea sau își clintea degetele era pedepsit cu moartea. Înarmați cu bice, interpreții ne urmăreau cu multă atenție, pe când Blockführerul număra. Cea mai mică mișcare ducea la bătăi sălbatice, care cauzau de obicei moartea celor suspectați...

Tifosul a continuat la fel de sălbatic. Blocurile ocupate de ruși – în care epidemia era un focar de incendiu și moartea bântuia nestăvilit prin dormitoare – au devenit locuri ale terorii, nu numai pentru temniceri, ci și pentru deținuți, care sufereau, în mod limpede, cel mai rău. Faima lor sumbră era confirmată de transporturile neîncetate ale cotigilor, care pur și simplu nu puteau evacua suficient de repede cadavrele. Clădirile noastre au fost izolate de celelalte prin sârmă ghimpată și erau evitate de toți. În scurtă vreme, interpreții voluntari au dispărut, așa că polonezii au fost siliți să joace rolul respectiv sub amenințarea pedepsei.

La sfârșitul lunii decembrie, moartea unor SS-iști sau teama de extindere a epidemiei a silit conducerea lagărului să deschidă un spital special pentru ruși într-un bloc. De la ferestrele dormitorului nostru, am privit exodul bolnavilor care s-au împleticit într-acolo. Bineînțeles, toți sperau la un tratament și la medicamente.

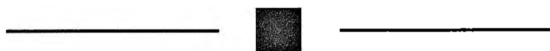
În scurtă vreme, s-a golit și dormitorul nostru. Fuseseră luați nu numai bolnavii, ci și cei suspectați că ar fi fost infectați. Restul am căpătat hârtie și pastă de lipit ca să astupăm spărturile din geamuri. S-a răspândit zvonul că se va face dezinsecție și, într-adevăr, a doua zi ni s-a ordonat să ne dezbrăcăm, să ne lăsăm toate hainele pe priciuri și să ne pregătim de baie. Am fost purtați în pas alergător la baie în mantale și cu bocanci în picioarele goale. Corpurile ne-au înghețat însă atât de repede din cauza vântului mușcător, încât, după câteva momente, abia dacă mai puteam înainta. Picioarele ni se mișcau doar grație voinței. Ne-am revenit cu toate acestea în baie. Apa era călâie, totuși nu s-a repetat umilința anterioară. Și ni s-a îngăduit să ne spălăm timp de două-trei ore, în vreme ce se dezinfecta blocul. Toți am fost fericiți. În apropiere nu exista niciun SS-ist, iar deținuții care deserveau baia păstrau o distanță respectabilă, necutezând să se apropie de noi. Mantalele ne-au fost dezinfectate într-o cameră din apropiere.

Ca atare, revenirea în dormitoare a fost însoțită de o atmosferă generală de voioșie, însă toată noaptea am suferit de pe urma vaporilor dezinsecției ce dăinuiau în cameră. Nici ferestrele deschise și nici curentul nu ne-au fost de ajutor. De la geam, trăgeam adânc aer proaspăt în plămâni, atâta timp cât ne îngăduia gerul strașnic de afară. După aceea, reveneam la căldură, lăsând loc altora, înainte să ne întoarcem din nou

la ferestre. Ne durea capul și am început să vomităm. Noaptea teribilă a părut că durează o veșnicie. Nu ni s-a permis să aprindem lumina, pe culoarele dintre priciuri era o înghesuială inimaginabilă și situația a dăinuit până dimineață. La răsăritul soarelui, aproape o treime din ocupanții dormitorului zăceau nemișcați cu buze vinete, pământii la față. Majoritatea muriseră fără să-și mai recapete cunoștința. La fel s-a petrecut și în celelalte dormitoare.

Capitolul cinci

Birkenau

Într-o dimineață întunecată, la câteva zile după noaptea ororilor, ni s-a ordonat pe neașteptate să ne îmbrăcăm și să ne aliniem afară. La început, am crezut că va fi un apel ținut în exterior, dar ipoteza aceea a fost destrămată de ordinul care a urmat: după ce se îmbrăcau, bolnavii trebuiau să se înșiruie pe coridor. Din experiența amară, știam deja că separarea bolnavilor de cei sănătoși se făcea întotdeauna cu un scop bine definit. Cât despre spitalul înființat pentru ruși... nimeni nu se mai întorsese de acolo, întărind zvonul că pacienții nu erau tratați, ci omorâți. Acum toți se temeau de spital și, de aceea, o undă de spaimă s-a răspândit printre bolnavi când a sosit ordinul de aliniere pe coridor. Restul – cei încă în putere – ne-am îmbrăcat și am ieșit din bloc.

Deși era luna ianuarie, vremea era destul de caldă și lipsită de vânt. Ningea slab și fulgii acopereau pământul cu un covor alb, pufos. Brusc, s-au auzit strigăte furioase în rusă, poloneză

și germană, apoi în jurul nostru au răsunat sunete de lovituri grele. Temnicerii deciseseră că liniile rușilor nu erau destul de ordonate și se năpustiseră asupra lor cu bastoanele și pumnii, determinându-i să o ia la fugă. Până la urmă, coloanele s-au refăcut și Blockführerul și-a început numărătoarea.

Când s-a luminat de ziuă, stătusem pe loc de mai bine de o oră și mușchii începuseră să ne înțepenească din cauza nemișcării. Apoi am auzit comanda:

– La dreapta! Pas alergător!

Am început să înaintăm în rânduri de câte cinci, ieșind din zona ocupată exclusiv de ruși. Am zărit din nou în fața noastră porțile din fier frumos ornamentate. Cu trei luni în urmă, trecuserăm prin ele și intraserăm în iadul acesta. Oare ce ne mai pregătea Destinul? Poate că urma să fim trimiși în alt lagăr? La gândul acela, starea de spirit mi s-a îmbunătățit...

Mergem ținându-ne de mână aidoma copiilor, pentru a menține rândurile de câte cinci. Capul coloanei a trecut deja prin poartă. Îl urmăm. Din ambele părți ale coloanei, gradați naziști numără deținuții. Dincolo de porți, soldați înarmați, înfofoliți în ținuta groasă de iarnă, ne escortează pe o stradă lungă, pustie. Ne uităm ca amețiți la casele cu perdele la ferestre. În spatele acelor perdele este probabil cald și bine. Oare și noi am trăit așa? Când a fost asta? Parcă de atunci au trecut foarte mulți ani. Fluieratul ascuțit al unei locomotive cu aburi. Traversăm câteva linii ferate ticsite de trenuri și ieșim pe un câmp deschis, acoperit cu zăpadă. Drumeagul de pământ este săpat de făgașe. Peste tot, sunt bălți maronii și bulgări de zăpadă

murdară. Le evităm cu greu, fiindcă orice destrămare a formației este pedepsită cu ferocitate de către soldați. Traversăm câmpul spre o pădure micuță. Pe o suprafață uriașă, sunt risipite mormane de bolovani, cărămizi și metal. Șanțuri și tranșee pline cu apă străbat câmpul în toate direcțiile. Prizonieri în costume vărgate murdare – unii în grupuri, alții singuri – lovesc în solul dur cu hârlețe și târnăcoape. Mizerabil îmbrăcați, cu saboți în picioarele goale, seamănă cu niște deținuți de drept comun. Fețele le sunt cenușii de frig și foame, umbletul le este nesigur, ba chiar comic. Iar peste tot, în zăpadă, în noroi zac cei ale căror poziții confirmă că pentru ei suferințele au luat sfârșit. Este un spectacol oribil...

S-a dovedit că eram așteptați. Imediat după oprirea coloanei, un grup mare de deținuți, evident sănătoși și bine hrăniți, care purtau brasarde galbene pe mâneca stângă, s-a apropiat de noi. Un bărbat de vârstă mijlocie, cu nas coroiat, purtând cizme și uniformă militară neagră, le comanda cu glas sonor. El purta de asemenea o brasardă pe care scria „Oberkapo”. Un pătrat alb în mijlocul căruia era numărul 1 ne-a atras atenția, ca și triunghiul verde din partea stângă a pieptului vestonului său. Și aici exista un deținut poreclit Bruno, care avea primul număr din tot lagărul. Brutal, nemilos și sadic, el se bucura de încrederea deplină a comandantului lagărului și, așa cum am aflat ulterior, controla soarta tuturor deținuților din zona de construcții ce-i fusese încredințată.

Coloana ne-a fost divizată în câteva grupe. A mea a fost condusă de un deținut cu o brasardă pe care scria „Vorarbeiter”

adică, șef de echipă – la unul dintre șanțurile în care cei sosiți înaintea noastră munceau în tăcere, fără să ne acorde atenție. Așa și-au început prizonierii de război sovietici prima zi de muncă la construirea unei anexe a lagărului Auschwitz, cunoscută ca „Auschwitz II" sau Birkenau, deși polonezii îi spuneau Brzezinka.

Terenul era neted, îmbibat de apă și acoperit de mușchi. Spre vest, se găsea un crâng des, însă pitic, îndărătul căruia curgea fluviul Vistula. La trei-patru kilometri către est, trecea o cale ferată, dincolo de care era o așezare. În nord și sud, se întindea același teren neted. Până recent, acolo fusese satul polonez Brzezinka, din care acum nu mai rămăsese nici urmă.

Fericiți de schimbarea locului și de libertatea relativă, am început să săpăm un șanț pentru a drena terenul. Lucram alături de deținuți mai vechi. Erau foarte slabi – la fel ca noi – și cu aceleași chipuri scofâlcite, iar în ochii lor se putea distinge o singură expresie: disperarea. Cum mai puteau să stea în picioare, să se miște, să muncească? La prima vedere, am zis că lucram alături de morți vii. Poate că nici noi nu arătam mai grozav, totuși, trăind zi de zi împreună, ne obișnuiserăm cu aspectul camarazilor. Nu remarcaserăm nimic din cele ce ne săriseră în ochi după ce-i întâlniserăm pe acești tovarăși de suferință: moartea ne însoțea peste tot, ca o umbră.

La început, părea că deținuții mai vechi nu ne băgau în seamă, văzându-și fiecare de treaba lui, dar în câteva rânduri am simțit că cineva mă privea. În cele din urmă, m-am răsucit și am prins uitătura unui deținut înalt și cocoșat, care săpa la câțiva metri depărtare. Am știut că dorea să-mi spună ceva și că aștepta momentul prielnic. Când Vorarbeiterul nostru s-a îndepărtat să fumeze, cocoșatul s-a apropiat, prefăcându-se

că ar fi căutat ceva cu care să-și curețe hârlețul, și a șoptit într-o rusă stricată:

– Nu trebuie să lucrezi așa, tovarășe, nu! Economisește-ți forțele. Uită-te...

Când a fost sigur că-l priveam, cocoșatul a băgat vârful hârlețului în noroiul lichid, a apăsat mânerul ca pe o pârghie și l-a ridicat. Câteva grame de pământ, agățate cu încăpățânare de hârleț, au fost după aceea trântite pe o movilă de lut lipicios. Am privit mormanul pe care-l înălțasem eu și imediat m-am simțit rușinat. În treizeci de minute, săpasem mai mult decât cocoșatul și colegii săi laolaltă. Și, într-adevăr, de ce aș fi făcut-o?

În timpul pauzei de prânz, când mi-am înfulecat rația de supă de opt sute de grame, am intrat în legătură cu vecinul meu de muncă. Nu ne-a deranjat nimeni – Vorarbeiterii, „șefi de echipe", se învârteau pe lângă focurile la care se încălzeau SS-iștii. Noua mea cunoștință s-a dovedit utilă: informațiile sale ne-au făcut să ne înțelegem noua situație. Și cu toate că veștile nu erau doar proaste, ci poate de-a dreptul groaznice, aveau să ne ajute foarte mult pe viitor.

De la noii prieteni am aflat despre amenințarea mortală pe care o reprezentau Vorarbeiterii. În majoritate ticăloși ale căror caractere dubioase fuseseră relevate în relațiile cu camarazii de detenție, ei se ridicaseră iute deasupra acestora, câștigând încrederea conducerii lagărului. Cunoașterea limbii germane jucase un rol important în promovarea lor, ca și supunerea oarbă față de naziști. Înarmați cu bastoane și bice, Vorarbeiterii își petreceau cea mai mare parte a zilei printre noi. Practic, soarta ne era în mâinile lor. Ei puteau cu ușurință să bată pe cineva până îl omorau și să scape basma curată, dând vina pe comportamentul anormal al victimei. De altfel, dovezile de exces

de zel nu făceau decât să le atragă și mai multă încredere și încurajări din partea SS-iștilor. Din fericire pentru deținuți, nu toți Vorarbeiterii erau ticăloși ucigași. Câțiva erau indivizi decenți, care făceau gălăgie numai de formă, înjurându-ne în fața SS-iștilor sau a influenților Kapo, dar care utilizau rareori bastoanele și bicele. Cu toate acestea, noi eram siliți să respectăm mereu o regulă strictă: indiferent de circumstanțe, nimeni nu putea să stea, așezat sau în picioare, în timpul muncii. Puteai să nu faci absolut nimic productiv, însă trebuia să te miști permanent.

Ziua a trecut repede, în ciuda frigului, a noroiului și a imperativului de a nu te opri din muncă. Cel puțin, amenințările din partea Kapo, Vorarbeiterilor și a SS-iștilor erau mult mai directe aici, așa încât puteai lua unele măsuri de precauție. În plus, locul acesta nou oferea un alt avantaj important: posibilitatea de comunicare cu deținuți din toate țările Europei. Practic, fusesem puși în contact cu o bază de informații de neprețuit.

Am revenit din Birkenau după căderea întunericului. Cele trei luni de captivitate pe care le petrecuserăm în relativă nemișcare își spuseseră cuvântul și ne-am târât înapoi cu viteza melcului, ducându-ne de braț camarazii vlăguiți și purtându-i în spate pe cei care se prăbușiseră fără cunoștință. Eram, de asemenea, încărcați cu trupurile celor care muriseră din cauza eforturilor istovitoare sau care fuseseră omorâți. Ne simțeam frânți de oboseală și abia conștienți, așa că loviturile și zbieretele escortei aveau prea puțin efect. Ne mișcam mecanic, ca niște roboți. Ne opream, când ni se spunea să ne oprim; mărșăluiam, când ni se spunea să mărșăluim. Loviturile de baston revărsate de Kapo Bruno nu făceau decât să înrăutățească situația, sporind numărul celor pe care trebuia să-i ajutăm ori să-i

cărăm; până la urmă, convinși de inutilitatea eforturilor lor, Kapo și SS-iștii au încetat să ne mai chinuiască. Într-un târziu, coloana noastră a ajuns la poarta Auschwitzului și am intrat.

Dimineața, am fost trimiși imediat înapoi la muncă. Cei care n-au izbutit să se scoale și au rămas în bloc au dispărut pur și simplu. Seara, nu i-am mai regăsit. Nimeni nu s-a întrebat unde fuseseră duși – ar fi fost un efort prea mare. Totuși, instinctul ne-a avertizat să nu rămânem în dormitor...

Treptat, ne-am obișnuit cu munca la Brzezinka. Am învățat să lucrăm cu cheltuială minimă de energie. Din greșelile camarazilor, din sângele și morțile lor, am învățat cum să evităm instrumentele de tortură cele mai rele: bastonul, pumnul, cizma. Armele acelea erau întrebuințate fără rețineri. Eram bătuți de SS-iști, de Kapo, de Vorarbeiteri. Eram bătuți pentru că făcuserăm treabă proastă, pentru că ne opriserăm o clipă din cauza oboselii, pentru că ajutaserăm un camarad care căzuse, pentru că ne uitaserăm urât la torționarii noștri și pur și simplu pentru că eram la doi pași. Conducerea lagărului privea apreciativ bătăile aplicate celor slabi și lipsiți de apărare.

* * *

Într-o zi de ianuarie, după deșteptarea obișnuită, ne-am îmbrăcat și am fost scoși din bloc. Vremea era groaznică; sufla un vânt atât de feroce, încât îi răsturna pe oameni din picioare. Rafale de fulgi înghețați ne-au izbit fețele, când ne-am strâns laolaltă în locul unde se forma întotdeauna coloana. Acolo, tremurând, am rezistat elementelor dezlănțuite ale naturii cu ultimele fărâme de putere, în timp ce vârtejurile urlau între blocuri, șfichiuind zăpada în toate direcțiile și reducând vizibilitatea până aproape de zero, iar gerul se infiltra până și în

țesătura hainelor noastre, mușcându-ne corpurile cu colți ascuțiți și otrăvindu-ne mințile cu prevestirea: „Oare s-a terminat într-adevăr cu mine?”

Vioiciunea minții mi s-a tocit și gândurile mi s-au învălmășit laolaltă, pe când ne strângeam unii în ceilalți, străduindu-ne să ne găsim locurile, căutând salvarea în colectivitate. Gândul unei odăi – al unui colțișor – unde am fi putut scăpa de viscolul acesta teribil sclipea ca un vis. „Așa mor oamenii prin îngheț”, mi-am spus, „la început este frig și dureros, după care este ceva mai bine, până apare și senzația de căldură...” Ideea că suferințele se puteau încheia mi-a subjugat mintea și mi-a destins trupul. Iar în tot acest timp, inima mea bătea: „Sfârșitul, sfârșitul, sfârșitul...” După care însă, străpungând rafalele înghețate, s-a auzit un glas chicotind de încântare:

– Înăuntru! Înăuntru, imediat!

Vântul a spulberat cuvintele, dar masa de oameni jalnici care tropăiau în mizerie le auzise; vocile pline de bucurie, durere, furie, dușmănie s-au contopit și s-au repezit către blocuri aidoma unei avalanșe. Mulți camarazi nu s-au mai întors în dimineața aceea, totuși după-amiaza avea să ne aștepte o încercare și mai crudă...

Aceea a fost una dintre zilele cele mai grele ale captivității noastre. Încă nu izbutiserăm să ne încălzim ori să ne revenim, când, din dormitor în dormitor, a fost transmis ordinul să ne dezbrăcăm în pielea goală și să formăm un șir. Ce mai era și asta? Sadicii beți se distrau din nou? Puțin probabil – n-ar fi anunțat toate dormitoarele.

– Poate fi o selecție? a sugerat cineva.

S-a instaurat agonia unei așteptări tăcute, o anticipare febrilă, fiindcă ne temeam de un supliciu teribil și ucigător.

Nervii cuiva au cedat. Am auzit suspine și o tuse seacă, congestionată. Mi-am simțit inima atât de grea, încât abia puteam să respir. Brusc, Zimin a spart tăcerea, slobozind cu furie un șir prelung de înjurături murdare.

– Nenorociții dracului! Mai bine-nghețam și muream azi-dimineață!

– Ai văzut că crematoriul nu funcționează...

– Subsolurile sunt goale de foarte mult timp...

Cuvintele disparate ce ajungeau până la noi de pe coridor au risipit toate îndoielile: urma o selecție.

Cuvântul „selecție" avea un înțeles sinistru în lagăr: însemna separarea deținuților cu probleme de sănătate sau slăbiți, în vederea exterminării. Era o procedură regulată, menită să-i elimine din lagăr pe amărâții atât de vlăguiți încât nu mai puteau juca vreun rol util. Trecuserăm deja o dată prin procesul acela de sortare – oripilant prin cinismul său –, iar acum trebuia să-l îndurăm iarăși, defilând prin fața călăilor de care depindea soarta noastră. În seara aceea, ei aveau să decidă care dintre noi urma să trăiască și care să moară...

Un ofițer SS gras, de vârstă mijlocie, stă într-un colț al camerei, la o măsuță, cu un chipiu enorm pe genunchi. În fața lui este un teanc de foi acoperite cu coloane de cifre. Pare plictisit. Locul de lângă el este ocupat de un deținut îmbrăcat în haine curate și călcate cu dungă. În fața măsuței, Blockältesterul și un interpret stau în poziție de drepți, privind chipul SS-istului cu devotamentul unor câini. O fereastră este larg deschisă. La răstimpuri, o rafală de vânt aduce în cameră fulgi care se topesc imediat pe podea, transformându-se în apă întunecată. Cu toate acestea, odaia este jilavă de sudoarea degajată de trupurile goale ce intră pe ușă de pe coridor, înșiruindu-se

în lungul pereților spre măsuță. Pragul încăperii este frontiera noastră. În curând, va sosi momentul în care o voi trece. Chiar înainte de a intra, însă, corpul mi se acoperă de o transpirație rece: văd că selecția este supravegheată de SS-Oberführer Josef Klehr, un sanitar din lagăr și fost măcelar în civilie. Klehr mi-a ucis un camarad cu sânge rece pentru că luase un nap dintr-o cotigă pe lângă care trecea, injectându-l cu o doză letală de fenol în fața unei „audiențe" de deținuți adunată special pentru ocazia respectivă.

– Așa sfârșesc toți cei care fură! declarase el după ce încheiase execuția îngrozitoare...

Căscând discret și perfect relaxat, Klehr a anunțat verdictul pentru soarta altui om. El nu stătea la discuții, ci obișnuia să le facă semn victimelor să plece printr-o încuviințare bruscă din cap sau un gest de îndepărtare din mână. Când ajungea la masa lui, deținutul își rostea numărul, după care interpretul lătra:

– Genuflexiune! Ridică-te! Întoarce-te!

Exercițiile acelea erau foarte dificile pentru corpuri vlăguite, atrofiate de brutalități și malnutriție. Cel mai greu era să te ridici în picioare după ce făcuseși o genuflexiune; cei mai mulți nu reușeau neajutați și mulți se răsturnau, realmente. Bineînțeles, la asta contribuia și încordarea nervoasă. La urma urmelor, toți doream să supraviețuim, chiar și în mediul îngrozitor din lagăr. Iar faptul că procedura se desfășura în fața altor zeci de deținuți nu făcea decât să sporească umilința. Totul era o demonstrație calculată de superioritate psihologică, menită să intimideze și să insufle respect pentru rasa ariană.

În clipele când te afli față în față cu moartea, mintea se întoarce adesea spre trecut. Gândurile și amintirile se îmbulzesc: „Ah, cât de scurtă mi-a fost viața... ce puține am făcut...

ce mod trist și jalnic de a părăsi lumea – prostește, lipsit de sens și în floarea vârstei... și totul în funcție de capriciile acestui pigmeu imbecil și mânat de prejudecăți, care – grație unui destin dușmănos – a fost desemnat să decidă asupra vieților unor oameni decenți, dintre care mulți îi sunt superiori ca intelect! Și nimeni nu va ști ce am îndurat în iadul acesta..."

Ce încet ticăiesc secundele! Cât de groaznic este să faci câte un pas, la fiecare două-trei minute, către locul fatal! Experiența emoțională a momentului acela este imposibil de descris prin cuvinte. Cu cât te apropii mai mult, cu atât gândurile îți devin mai haotice, cu atât îți vine mai greu să respiri. Fața îți arde și în același timp o sudoare rece îți acoperă corpul. Inima îți bate febril, încercând fără speranță să pompeze sânge printr-un corp inert la senzații. O dorință persistentă se acutizează: să-l ucid, să-l sugrum, să-l fac bucăți pe călăul bine hrănit și mulțumit de sine, care prezidează pompos spectacolul acesta ca și cum ar necesita cine știe ce abilități speciale. N-ar fi prea greu să-l omor. Și, dacă li s-ar oferi ocazia, majoritatea celor din șirul acesta ar face-o cu încântare. Totuși, nimeni n-a ridicat niciodată un deget. Și nu pentru că ar fi fost lași. Experiența amară ne-a învățat natura prostească a unor asemenea tentative eroice, fiindcă de fapt ele însemnau să-ți condamni propriii camarazi. Astfel că, tocmai camaraderia, amplificată de condițiile insuportabile de trai din lagăr, ne împiedica să întreprindem ceva care ar fi putut pune în pericol viețile prietenilor. Nu era o justificare a slăbiciunii sufletești, ci o lege acceptată de toți, pentru a salva vieți. Nu am discutat despre ea, nici măcar nu ne-am gândit la ea, ci era un reflex condiționat de circumstanțe. Aș fi putut să aștept până ce Klehr mă condamna la moarte printr-un gest nepăsător din mână, pentru ca apoi,

când nu mai aveam nimic de pierdut, să-l înhaț de beregată – fără îndoială și alții mi s-ar fi alăturat într-o răbufnire de mânie și ură –, dar rațiunea mi se împotrivea. Ce aș fi câștigat? Experiența oferea răspunsul: consecințele ar fi fost inimaginabile. O tentativă asupra vieții acestei non-entități ar fi avut drept urmare torturarea cu brutalitate și uciderea a sute de camarazi. Iar SS-iștii abia ar fi așteptat pretextul pentru un măcel plin de sadism.

În cele din urmă, calvarul îngrozitor a rămas în urma mea. Norocul îmi surâsese de data aceasta... totuși, cu un colț al gurii strâmbat de neliniște. După toate prin câte trecusem, după încordarea fizică și nervoasă, numai dorința de a mă îndepărta cât mai repede mi-a dat puterea să mă mișc, ba chiar s-o fac cu vioiciune.

* * *

O dată, în februarie, pe când eram duși la Birkenau, am zărit lângă drum o movilă cu provizii de iarnă pentru lagăr. Printr-o întâmplare, paiele ce o acopereau fuseseră înlăturate de pe latura dinspre drum. Poate că de acolo fusese recent luată sfeclă – urmele de roți erau proaspete – și apoi uitaseră să pună la loc paiele ce zăceau alături. Sau poate că paiele nu mai fuseseră puse la loc, deoarece se aștepta alt transport. Indiferent care ar fi fost explicația, la sfârșitul zilei, când șirul lung de deținuți a trecut pe lângă locul respectiv s-a auzit un răcnet prelung, „Sfeclă!", și zeci de oameni înfometați s-au azvârlit imediat asupra movilei.

Nici urletele lui Kapo, nici strigătele de avertizare ale camarazilor nu au putut opri năvala spontană. Cei care izbutiseră să înhațe o sfeclă încercau să scape din viermuială și să

se ascundă în coloană. Văzându-i pe norocoșii aceia, alți deținuți au rupt rândurile pentru a-și încerca șansa. Luați inițial prin surprindere, gardienii ne-au amenințat cu armele pe cei care rămăseserăm pe drum și ne-au îmbrâncit, îndepărtându-ne de gloata care zbiera. O serie de rafale au redus brusc la tăcere strigătele, gemetele și blestemele: SS-iștii deschiseseră focul asupra masei de corpuri ce scormoneau în movilă. Au răsunat comenzi sacadate. Căutătorii de sfeclă au început să se repeadă înapoi spre coloană, dar SS-iștii au ocupat poziții între provizii și drum. În urma lor, morții și răniții zăceau printre sfecle pe zăpada înnegrită. Cineva i-a înjurat pe fasciști și pe Führerul lor; a fost suficient un glonț ca să-l reducă la tăcere.

Toată drama s-a sfârșit în câteva minute, însă ne-a șocat profund. Marșul către lagăr a continuat în tăcere. Când am ajuns la poartă, gradatul nostru i-a raportat ofițerului de gardă cele întâmplate, iar acesta a pornit să alerge în lungul coloanei, lovindu-ne cu biciul peste capete și fețe, înjurând în toate dialectele europene pe care le cunoștea și stropindu-ne din abundență cu salivă.

După incidentul acela, rareori am izbutit să trecem pe lângă movilele de provizii fără să înregistrăm victime. Gardienii își pregăteau armele când ne apropiam și se instaura o liniște sinistră. Toți aveau același gând: „Se va repezi cineva să înfrunte moartea inevitabilă?" Și totuși, oamenii continuau să se năpustească spre sfecle. Înnebuniți de foame, traumatizați de suferințe, alergau și mureau sub gloanțele SS-iștilor. Pocnetul despiedicării armelor mi s-a întipărit realmente în minte. Ori de câte ori auzeam clicul metalic, întregul corp mi se încorda și toți nervii zbierau: „Atenție! Pericol!" Și tocmai reflexul acela mi-a salvat viața peste o vreme...

De două ori pe zi treceam pe lângă scena acestor masacre sângeroase și în cele din urmă, după vreo lună, a sosit momentul când nimeni n-a mai cutezat să iasă din rând. Un SS-ist a rânjit:

– Ce, nu mai poftește nimeni? Să-nsemne că nu vă mai este foame?

* * *

Dintre călăii lagărului – care justificau omorurile sub pretextul „menținerii disciplinei" –, Kommandoführer Schlange era poate cel mai brutal. Îi făcea îndeosebi plăcere să împuște oamenii cu pistolul său, însoțindu-și fiecare glonț precis cu o exclamație de extaz. O bestie cu chip de om, Schlange era de înălțime mijlocie, adus de umeri, bine legat, cu frunte îngustă și ochi mici, afundați în orbite și scânteind de dispreț. Un rictus permanent completa imaginea unei gorile psihopate. Era temut de toți cei pe care-i conducea: deținuți, „aristocrații" lagărului, Kapo, Blockältesteri, ba chiar și de gardienii SS-iști. Rareori apariția sa printre noi nu era urmată de un omor. O dată, s-a furișat în apropierea unui grup de deținuți, care – profitând de absența temporară a paznicilor – se strânsese în jurul unui foc mic, pentru a-și încălzi mâinile amorțite. Schlange s-a ivit ca din senin. Chiar și noi, care lucram la câteva zeci de metri de grupul respectiv, l-am observat pe Kommandoführer abia când începuse să-i lovească cu un hârleț, ucigând câțiva pe loc. Pe alții i-a omorât pe când încercau să scape cu fuga. Unul a izbutit totuși să-i evite loviturile și a alergat în direcția noastră. Răcnind un șir de obscenități, Schlange l-a urmărit pe evadat și – chiar lângă noi – i-a despicat capul în două. După ce a aruncat cât colo hârlețul însângerat, a privit în jur ca un animal de pradă,

căutând altă victimă. Apoi, gâfâind, s-a întors și a pornit către drum, ștergându-și gâtul, fața și palmele cu o batistă. Noi am continuat să muncim, încercând să nu privim în direcția sadicului.

* * *

La începutul lunii martie, au apărut primele semne ale primăverii care să ne bucure ochii, dar în adâncul sufletelor, rămâneam oprimați de aceeași povară. Numărul prizonierilor de război sovietici care veneau la muncă se micșora zilnic. Moartea bântuia permanent în preajmă. Zi și noapte, înhăța vieți nobile – la muncă, în timpul marșului, în bloc, pe stradă –, ajutată de mâinile călăilor loiali și experimentați.

Iar la Birkenau, pe terenul mlăștinos îmbibat de lacrimi și sânge, barăcile din cărămidă cu un singur nivel se înmulțeau. Barăcile – cu doar câteva ferestruici, podea de pământ și o sobiță în mijloc – arătau mai degrabă a depozite decât a locuințe. Între timp, mlaștina se retrăsese. O parte din ea, astupată cu pământ și sfărâmături de piatră, forma zone netede distincte, separate prin șanțuri înguste de drenaj, pline cu apă. Un drum din bitum, care mergea până în centrul complexului, începea la câteva sute de metri de zonele asanate pe care erau construite barăcile. Din dispunerea drumului și a barăcilor, se putea înțelege ușor că se urmărea planul meticulos proiectat al unui complex vast.

Pe 15 martie, am aflat că spitalul pentru prizonierii de război sovietici fusese desființat în anterioarele trei zile. Cam cinci sute de bolnavi fuseseră injectați cu doze letale de otravă. Câțiva foști pacienți care lucraseră acolo ne-au spus cum se procedase. Mai întâi pacienții au fost închiși în saloanele lor.

După aceea, cei capabili să umble neajutați au fost chemați afară. Unul câte unul, au fost conduși într-o odaie separată și injectați cu otravă cu acțiune rapidă. Li se spusese că erau medicamente și nu suspectaseră nimic. După ce un pacient era injectat, corpul său – cald încă – era transportat în altă cameră și era adusă următoarea victimă. În timpul nopții, cadavrele au fost transportate la crematoriu și injecțiile au fost reluate dimineața. Cei prea bolnavi pentru a putea să umble au primit injecțiile pe priciurile pe care zăceau. Se zvonea că un deținut, medic de origine germană, care organizase și participase la acest măcel în masă își pierduse mințile și fusese omorât în același fel.

A doua zi, 16 martie, când am fost aliniați și numărați cu atenție, ca de obicei, printre noi a apărut un grup de deținuți necunoscuți. S-au dovedit a fi camarazi – ofițeri sovietici care atrăseseră atenția Gestapoului și fuseseră izolați în buncăr. Fuseseră însemnați cu două litere germane – „AU" de la „Auschwitz" – și viețile lor fuseseră considerate superflue de conducerea lagărului, care începuse să-i trateze ca pe cobai; de exemplu, asupra lor se desfășuraseră testări de otrăvuri și acuratețe a armelor. Faptul că un număr redus supraviețuise era un miracol, o adevărată minune. Din punct de vedere fizic, arătau mai bine ca noi, însă erau palizi ca niște cadavre. Zile și nopți stătuseră în celule și așteptaseră execuția, înfiorându-se la orice sunet care răzbătea de pe coridor.

După răsăritul soarelui, celelalte echipe de muncă au plecat, dar noi, prizonierii de război sovietici, am rămas locului. Câțiva SS-iști se aflau în apropiere și discutau între ei. Kapo și Blockältesterii erau de asemenea aici. Nimeni nu se îndoia că se va întâmpla ceva. Desființarea spitalului, sosirea deținuților

din buncăr și întârzierea plecării la muncă erau cumva legate între ele. S-au apropiat și mai mulți SS-iști – sadicii familiari: Baretzki, Klehr, Schlange, Merle și gestapovistul Stark. Apoi s-a auzit ordinul să ieșim din lagăr. Pregătiți pentru orice – până și pentru cea mai neașteptată cotitură a destinului –, am ieșit încet în coloană prin poartă, unde paznicii îi numărau din ambele părți pe deținuții care plecau.

Spre surprinderea noastră, ziua s-a dovedit ca oricare alta. Abia seara am priceput motivul acelei întârzieri petrecute dimineața: de acum înainte, urma să locuim în Birkenau. Vestea a fost anunțată de un Kapo, pe când o echipă de electricieni ridica în grabă un gard temporar de sârmă ghimpată în jurul barăcilor din cărămidă. Astfel, pe 16 martie 1942, Brzezinka – sau Birkenau, sau Auschwitz II – și-a început existența ca filială a Lagărului central de concentrare Auschwitz, care, în scurt timp, avea să devină în toată lumea faimos ca fabrica morții nazistă.

* * *

Primul apel. În zonă erau doar prizonieri de război sovietici, așa că, pentru prima dată în cinci luni și zece zile, ne-am aflat numărul exact: 666. Atâția mai rămăsesem din multe mii ce fuseseră aduse aici pe 7 octombrie 1941. Iar majoritatea supraviețuitorilor erau pe ducă, așa-zișii „Muselmänner"[13] cum îi numeau SS-iștii cu dispreț pe toți bărbații vlăguiți și atrofiați.

În fața noastră se găsea un bărbat scund, mai în vârstă, tot în haine vărgate. Un alt deținut? Nu l-am băgat în seamă. Însă, după apel, un ofițer SS i s-a adresat și el a pornit imediat în

---

[13] „Musulmani" (nota ed. engleze).

lungul liniilor noastre, examinându-i cu atenție pe deținuți. La răstimpuri, împungea cu degetul în pieptul cuiva și striga în rusă:

– Un pas înainte!

Când „Moșul" – așa cum a fost poreclit imediat – a ajuns la mine, i-am simțit privirea examinându-mă din tălpi până în creștet. Ochii ni s-au întâlnit și, deși n-am văzut pic de ură în privirea lui, am simțit totuși un fior pe șira spinării.

– Un pas înainte! a răcnit el, apoi a trecut la vecinul meu.

Am făcut un pas în față și m-am alăturat celor care fuseseră aleși anterior.

După ce s-a sfârșit selecția, aproximativ douăzeci și cinci de bărbați – cei mai în formă dintre noi – fuseseră separați de restul. Am rămas în tăcere, cu inimile bubuind și gurile uscate, cu ochii ațintiți asupra „Moșului" și ofițerului SS care discutau ceva. În cele din urmă, „Moșul" a venit la noi.

– Voi sunteți echipa de „întreținere" a acestui lagăr, iar eu sunt șeful vostru. Mâine veți afla ce aveți de făcut. Dimineața, veți ieși din barăci la ordinul meu. Aveți la dispoziție cinci minute ca să fiți gata. E clar?

Peste o secundă, povara strivitoare de neliniște fusese ridicată: intervenise o altă cotitură a destinului. Iar înțelegerea faptului că nu va trebui să mai mărșăluim trei kilometri și că ne puteam odihni imediat ce terminam munca era îmbucurătoare și ne ridica moralul.

După terminarea apelului, am fugit la barăci pentru a ne examina noile locuințe. În centrul fațadei exista o singură ușă. Un coridor central traversa baraca în două, cu o sobiță în mijloc. Spațiul rămas era divizat prin pereți din cărămidă în compartimente de doi metri pătrați. În toate compartimentele existau priciuri pe trei niveluri, concepute pentru a găzdui fiecare câte

cinci oameni. Pe cele două priciuri de sus fuseseră așternute paie, dar priciul cel mai de jos era direct pe pământul gol și umed. Astfel, priciurile de jos se utilizau pentru depozitarea cadavrelor, tot în grupuri de câte cinci, pentru a fi mai ușor de numărat de Blockführeri la apeluri.

Zumzetul din barăci era precum cel dintr-un stup. Sub lumina slabă a singurului felinar care atârna deasupra sobei, ne-am împărțit în grupuri de câte cinci și am ocupat priciurile de sus. Șoaptele n-au contenit multă vreme până ce, unul câte unul, ne-am cufundat în hăul adânc al somnului. Iar apoi, în timpul nopții, s-au auzit strigăte răzlețe, gemete, suspine și cuvintele înăbușite ale celor care încercau să se întoarcă de pe o parte pe alta în compartimentele strâmte, fiindcă spațiul era atât de limitat, încât n-o puteau face decât dacă toți se răsuceau simultan.

În dimineața următoare, când era încă întuneric beznă, am fost treziți de strigăte puternice de „Kommando! Raus!". „Moșul" trecea prin compartimentele noastre și-i îmbrâncea pe oameni afară:

– Raus! Raus!

Ne-am rostogolit jos de pe priciuri și l-am urmat dincolo de poartă, unde așteptau doi paznici. În semiîntunericul revărsatului de zori am pornit apoi în lungul unei căi ferate cu ecartament îngust, cu „Moșul" în frunte și gardienii SS-iști în ariergardă. Era ger și cerul era presărat de stele luminoase ce clipeau. Vântul mușcător ne îmboldea să ne mișcăm repede. În fața noastră s-a conturat silueta unui camion. Trebuia să descărcăm butoaie de câte 50 de litri din camion pe un vagon-platformă de pe calea ferată, care, după aceea, avea să le ducă în lagăr.

Toată ziua am alergat într-o parte și alta: am adus butoaie și saci cu pâine de la calea ferată, am dus mâncare la echipele de muncă, am colectat butoaiele goale, le-am spălat și le-am transportat înapoi la calea ferată, apoi le-am încărcat în camioane.

În chiar prima zi, am demolat, pentru lemne de foc, o casă nouă-nouță cu un singur nivel, din apropierea lagărului. Ni s-a rupt inima s-o dărâmăm. Pereții albi și curați, vatra și soba placate cu teracotă colorată transmiteau o asemenea senzație de căldură și intimitate, încât ți se înfiora inima, gândindu-te la prieteni și rude. Când a început demolarea, m-am suit imediat în pod, unde i-am găsit pe Nikolai Pisarev și Pavel Stenkin, care priveau cu aviditate împrejurimile printr-o spărtură din țiglele acoperișului. Pavlik[14] – aproape un băiat, cu chip feciorelnic – nici măcar nu m-a observat, în vreme ce lacrimile îi șiroiau pe obraji. Acolo vedea libertatea! Atât de aproape și în același timp atât de departe...

Transferul la Birkenau ne-a insuflat o speranță tainică. Ne-a umplut toate gândurile. Dacă până atunci șansa evadării păruse un vis imposibil, de ieri situația se schimbase. În noaptea aceea n-am putut închide ochii, surescitați de oportunitatea ce ne fusese oferită de a gândi realmente la libertate, nu doar de a o visa. Fețele camarazilor mei, strălucind de dor și speranță, o dovedeau în modul cel mai elocvent.

* * *

Demolarea casei a continuat. Cuiele din fier scârțâiau când erau smulse din cherestea, pereții trosneau și pârâiau, plafoanele se prăbușeau, tencuiala se dezintegra în nori mari de praf.

---

14 Diminutivul de la Pavel (nota ed. engleze).

Blestemele și răcnetele „Moșului” se auzeau peste tot. Fără astâmpăr, zelos, ascuțit la minte, își vâra nasul peste tot, îndemnând cu strigătele și cu pumnii. Micuț, gârbovit și cu sprâncene stufoase, lăsa o impresie cumplită, agravată de folosirea cuvintelor obscene și a loviturilor pentru cea mai mică greșeală. Spre deosebire de el, paznicii care ne escortau erau surprinzător de calmi și flegmatici. Ne urmăreau în tăcere fiecare mișcare, dar stăteau deoparte când începea munca, neintervenind niciodată și lăsându-i „Moșului” libertate deplină de acțiune. Eram realmente surprinși de acești SS-iști ferchеși, deoarece difereau radical de ceilalți pe care-i întâlniserăm până atunci.

După două zile, Birkenau a primit „întăriri”, dacă le pot spune așa. La mijlocul zilei, „echipa Raus” – așa cum fuseserăm porecliți – revenea de la locul demolării. Era o zi superbă de primăvară. Soarele strălucea puternic și căldura lui dătătoare de viață topea zăpada, transformând împrejurimile. Abia reușiserăm să traversăm câmpul mocirlos spre șoseaua Auschwitz–Birkenau, când am văzut o gloată de deținuți la limita epuizării, care se târau către Birkenau. O privire ne-a fost suficientă pentru a ne da seama că erau pacienți din spitalul lagărului. Dacă la începutul călătoriei fuseseră neîndoios în stare să umble pe propriile lor picioare, drumul de la Auschwitz îi vlăguise, deoarece abia se mai mișcau. Alaiul lor era un spectacol teribil. Până și noi, care înduraserăm atâtea și arătam mai rău ca oricine, ne-am înfiorat, văzându-i. Mergeau în tăcere, nemaiavând putere să plângă ori să geamă. Liniștea era întreruptă doar de tusetele seci și de bocăniturile saboților. În urma lor, bitumul rămânea pătat de urme de pași sângerii și presărat de zdrențele bandajelor din hârtie, înnegrite de sânge și murdărie...

Iată un spectru care se ține incredibil de drept, o fantomă bătrână cu fruntea înaltă a unui filozof. Capul îi este lăsat pe spate, gura deschisă gâfâie spasmodic. Ochii care nu văd nimic privesc drept înainte. Instinctiv, mâna stângă i se încleștează de mâneca deținutului care-l urmează, în timp ce mâna dreaptă își susține piciorul olog mânjit de sânge. O stafie nobilă care târăște în urma ei un șirag hidos de bandaje. Alți doi oameni șchiopătează alături. Primul este epuizat, brațele-i atârnă inerte, capul i se bălăngăne, picioarele par ale unei marionete sau ale unui paralitic. Al doilea, care-și susține tovarășul, își menține echilibrul printr-un legănat comic și grimase de agonie, încordându-și toți mușchii ca să nu se împiedice. El știe că dacă prietenul lui va cădea, nu se va mai ridica niciodată. În urma lor, alții își remorchează camarazii, ca tot atâția roboți scheletici, care simulează mișcările oamenilor. Spinările, vintrele, fesele expuse le trădează gradul extrem de distrofie. În ariergarda acestui convoi tragic, morții și cei care și-au pierdut cunoștința sunt târâți de brațe...

Cinci gardieni SS escortau deținuții bolnavi, cu pistoalele-mitralieră atârnate de gât, dar având în mâini bice pentru a înghionti cârdul de invalizi, evitând cu grijă să calce pe urmele însângerate și pe bandaje. Pe fețele lor nu se deslușea pic de remușcare sau de compătimire. Ei nu analizau răul acțiunilor lor, ci își făceau pur și simplu treaba – o rutină familiară, deloc neobișnuită sau ieșită din comun. Însă noi nu ne puteam desprinde ochii de la coloana care trecea prin fața noastră. Până și „Moșul” amuțise. Ba chiar întreaga noastră echipă – inclusiv escorta – rămăsese tăcută, încremenită la vederea alaiului macabru. Mulți, mulți ani după aceea – chiar și acum –, când închid ochii, văd perfect limpede scena teribilă, care ar fi trebuit să fi

fost imortalizată pe pânză pentru a fi văzută de milioane de oameni, astfel încât instigatorii și făptașii acelor crime oribile să poată fi de-a pururi trași la răspundere.

Cu moralul la pământ, ne-am scuturat bocancii de noroi și am pornit în tăcere spre lagăr. „Moșul" nu ne-a zorit, deoarece nimeni nu dorea să depășească coloana morții. Deși mergeam atât de încet, în cele din urmă am ajuns-o din urmă. Cei mai mulți stăteau așezați sau zăceau pe bitum în poziții dintre cele mai nefirești. Unii rămăseseră în picioare, poate temându-se că nu vor putea să se mai scoale. Câțiva se străduiau să ridice un vagon pe șina ferată, dar era prea greu pentru eforturile lor necoordonate. Osteniți, abia dacă mai reacționau la răcnetele și înjurăturile unui SS-ist și stăteau indiferenți, bucuroși de ocazia de a se rezema de vagon. Ne-am oprit în apropiere, involuntar, șovăind, dorind să le dăm o mână de ajutor. Brusc, „Moșul" a urlat frenetic, blestemând copios:

– Ce stați ca niște momâi? Puneți mâna și ridicați-l!

L-am privit uluit. Era de nerecunoscut, palid la față, cu buze tremurătoare și pumni încleștându-se convulsiv. În ciuda sadismului său, „Moșul" – de naționalitate poloneză – rămânea slav în adâncul inimii.

Dacă omorul este o crimă, cum ați putea numi atunci tratamentul acesta barbar, aplicat oamenilor bolnavi și neajutorați? Și nu uitați că acțiunile respective nu erau accidentale, nu erau izolate, ci deliberate și zilnice. Nu era doar genocid, ci ceva inexprimabil mai rău. Un om cu judecată sănătoasă, care n-a văzut niciodată lucrurile acestea, care nu le-a suferit pe propria sa piele nu va putea înțelege realmente ticăloșia dezgustătoare a celor care, direct sau indirect, au participat la acest război brutal de exterminare. Ce simțeau victimele acelea nefericite?

Cum puteți găsi cuvinte pentru a le exprima suferințele? Nu se poate – este imposibil.

În zilele următoare, în Brzezinka, SS-iștii și câinii lor devotați din lagăr – Kapo, Blockältesteri, deținuți de drept comun și criminali – au repetat zilele cele mai negre de la Auschwitz. Seara, bande de bețivi înarmați cu bastoane și bice năvăleau în barăci, iar cei care cădeau în mâinile lor ori care le atrăgeau atenția nu mai puteau fi salvați. Ei atacau cu ferocitate aparte barăcile evreilor și bolnavilor. După pogromurile acelea, rămâneau zeci de morți și de trupuri schilodite.

Din primele zile ale formării sale, echipa Raus fusese însărcinată cu strângerea cadavrelor din barăci în fiecare seară, cu dezbrăcarea lor, încărcarea pe vagoane-platformă și transportarea până la șosea, pe calea ferată îngustă. După raidurile nocturne, majoritatea cadavrelor aveau țestele despicate și oasele sau spinările rupte. Mulți prezentau răni ce supurau. De aceea era foarte dificil, fizic și mental deopotrivă, să-i dezbrăcăm pe morți și să-i târâm afară din zonă. Printre ei se aflau evrei, polonezi, cehi și slovaci, la care se adăugau camarazii noștri – prizonierii de război sovietici, al căror număr se reducea zilnic.

În felul acesta, a sosit ziua de 30 martie 1942, o dată care-mi va rămâne de-a pururi în minte. Chiar și acum, după atâția ani, continui să fiu uimit: de unde am găsit puterea de a-i supraviețui? Fiindcă în ziua aceea nu numai că am văzut moartea cu ochii, ci i-am simțit și suflarea de gheață – aidoma unui condamnat la moarte, aflat pe punctul de a-și întâlni creatorul.

Ziua a început ca de obicei, cu răcnetele „Moșului”:

– Echipa... Raus!

Era dis-de-dimineață, și încă nu se crăpase de ziuă. Afară cădea o bură rece și cerul era acoperit cu nori plumburii ce

păreau că sângerează peste pământ. „Moșul" a ieșit ultimul. Ca de obicei, era grăbit:

– Alinierea! Un-doi... Marș!

Mai întâi, am mâncat micul dejun, apoi am instalat două foișoare de pază în colțuri. Iar după aceea am dus prânzul la echipele de muncă. După care am colectat, spălat și transportat butoaie goale la șosea. După apelul de seară, am început să scoatem cadavrele: mai întâi, am golit priciurile inferioare din barăcile ocupate de evrei, apoi i-am scos pe ruși. În cele din urmă, am curățat barăcile pacienților, însă de data aceasta erau mai multe trupuri ca de obicei...

Raidul cel mai brutal întreprins de sadici asupra barăcilor respective se petrecuse în noaptea trecută. După ce ei părăsiseră lagărul, membrii echipei Raus – ce includea și un ziarist polonez care izbutise să se ascundă printre noi – au sosit acolo. Duhnea a sudoare, fecale și sânge. Interiorul era plin de un zumzet compus din murmure, gemete și țipete de suferință fără cuvinte. Cadavrele zăceau pe culoarele dintre priciuri. La picioarele mele, un bolnav striga după apă, întinzând rugător un braț tremurător și descărnat. Cu ajutorul lui Dotsenko, l-am ridicat pe un prici. Apoi Vasili a adus apă într-o cutie de conserve goală pe care o găsise în apropiere. Invalidul a băut-o cu lăcomie, cu dinții tremurând sacadat pe marginea cutiei. L-am stropit cu câteva picături pe frunte și, după ce și-a recăpătat cunoștința, a început să bolborosească în poloneză:

– Stal, tu ești?

– Nu, suntem ruși din echipa Raus.

– Și unde sunt...?

– Au plecat. În lagăr nu mai sunt SS-iști.

– Sfinte Iisuse și Fecioara Maria! Sunt mai răi decât animalele! Dar unde-i Stal?

Bolnavul a privit în jur înfrigurat, după care a închis brusc ochii. Arătând orbește spre un cadavru, a izbucnit în lacrimi și corpul osos i s-a cutremurat:

– L-au ucis! L-au ucis pe Stal! Cândva, Varșovia era mândră de el...[15]

Se făcuse târziu când am terminat de evacuat toate cadavrele. Deși simțeam că ne prăbușim din picioare de oboseală, ne dădea putere gândul la odihna care ne aștepta și la distribuirea rației de seară. Am ajuns repede la poarta de sârmă ghimpată. Un SS-ist a tras zăvorul, iar altul ne-a numărat când am intrat în zonă și ne-am îndreptat încet către barăci. Întâmplător, am ajuns primul la un șanț plin cu apă care era paralel cu gardul. Foloseam întotdeauna șanțul acela pentru a ne spăla, zi și noapte, așa că, fără să mă gândesc, m-am lăsat pe vine și am băgat mâinile în apă. Pe neașteptate, dincolo de alte zgomote, am perceput unul care mi-a stârnit o reacție reflexă de apărare. În fracțiunea de secundă a clicului metalic, am primit un avertisment: atenție la un glonț! Simțind că va veni de la un foișor, corpul mi s-a retras instinctiv, simultan cu sunetul împușcăturii. În același moment, am văzut mai degrabă decât am simțit cum mâna stângă mi-a zburat înapoi. Totul s-a petrecut în fața camarazilor, care, fiind la numai o clipă îndărătul meu, încă înaintau spre șanțul cu apă. Toți s-au retras fulgerător în întuneric.

Sub lumina slabă a unei torțe, mi-am examinat mâna care sângera. *Nu-mi puteam* crede ochilor și *n-aș fi* crezut într-un

---

[15] „Stal" este un diminutiv de la „Stanislaw" (nota ed. engleze).

asemenea eveniment absurd! Era cu adevărat real? Nu era un vis sau o halucinație? Nu simțeam absolut nicio durere fizică – șocul emoțional o anulase. Ca prin vis, îmi amintesc că cineva m-a dus în baraca bolnavilor, unde pacienții mi-au dat suficiente bandaje din hârtie ca să mă pansez. Bandajele s-au înroșit imediat, așa că au continuat să-mi înfășoare rana, până ce pansamentul a devenit mare și greu.

În cele șase luni interminabile de lagăr, simțisem pentru prima dată atât de acut apropierea morții. Desigur, ea fusese mereu în preajmă, dar niciodată nu-mi dădusem seama cât de greu va fi s-o înfrunt. Acum acesta era sfârșitul: nimic nu mă putea salva, nimic nu avea să oprească finalul tragic al acestui eveniment ridicol. Între timp, începusem să simt o greutate ca de plumb în mână, iar bătăile inimii păreau că-mi pulsează în cap. Au început să mă chinuiască coșmaruri: Klehr rânjind dinapoia unei seringi și apropiindu-se de mine, duhoare emanând din maldărul de bandaje însângerate, o infecție care se răspândea, în timp ce eram purtat pe un cărucior deschis către crematoriu. Și în tot acel timp, un glas îmi răsuna întruna în creier: „Sfârșitul, sfârșitul, sfârșitul..."

M-am întins pe un prici în mijlocul barăcii, lângă sobă, un loc întotdeauna gol, deoarece toți știau că, din motive de siguranță, era mai bine să stai cât mai departe de intrare. Camarazii încercau să nu mă privească, evitându-mi ochii. Îi înțelegeam perfect: nimeni nu mă putea ajuta și orice demonstrație de simpatie n-ar fi făcut decât să-mi agraveze suferința. Cât îi mai invidiam! Doream să trăiesc, crezând în înfrângerea răului și triumful dreptății. Doream să supraviețuiesc, pentru a vedea pedeapsa pentru toate crimele, chinurile și viețile distruse.

Treptat, zumzetul glasurilor s-a stins, pe măsură ce, osteniți și vlăguiți, deținuții au adormit. Pe mine, însă, mă aștepta chinul unei nopți de nesomn. În astfel de momente, este insuportabil să rămâi singur cu gândurile tale – sunt aidoma unor insecte iritante pe care este imposibil să le alungi. Rotindu-se cu viteză incomprehensibilă, mintea îmi revenea întruna la aceeași problemă care părea inevitabilă și iminentă...

Creierul meu neliniștit a perceput o privire pătrunzătoare. Deschizând ochii, l-am văzut pe Viktor Kuznețov stând lângă mine. Am încercat să mă întorc pe cealaltă parte și să-mi clintesc brațul amorțit. Viktor m-a prins de mână.

– Lasă-mă să te-ajut...

Ajutorul lui a fost de mare folos, întrucât pierderea de sânge începea să-și spună cuvântul; eram atât de amețit, încât dacă Viktor nu m-ar fi susținut, aș fi căzut de pe prici. Apoi a scos ceva din sân și, în tăcere, a întins mâna. În palma lui se aflau trei țigări subțiri rulate manual. Văzându-mi bucuria, Viktor a zâmbit:

– Sunt din rezerva mea intangibilă. Am avut noroc ieri – am găsit două chiștoace.

Amândoi știam cât de valoroase erau țigările. În situația noastră, nu putea exista un cadou mai potrivit.

– Mulțumesc, prietene. Mulțumesc...

– Haide, haide! Pentru ce să-mi mulțumești? Aprinde-le!

Viktor mi-a vârât o țigară în mână și a dispărut să facă rost de un foc. Peste zece minute, ne-am despărțit. L-am rugat să memoreze adresa familiei mele, iar după ce a învățat-o pe dinafară, i-am spus ce să le transmită... bineînțeles, dacă avea să supraviețuiască. Viktor a vrut să spună ceva, dar s-a răzgândit. M-a privit cu ochii plini de lacrimi, m-a sărutat pe

neașteptate și a dispărut în întuneric. Am aprins a doua țigară și am tras adânc fumul în piept. M-a cuprins o amețeală plăcută. Tăișul grijilor s-a mai tocit puțin. M-am simțit mai relaxat și mai calm. Era ca și cum realitatea fusese învăluită de pâcle și gândurile sumbre fuseseră înlocuite de amintiri...

Anul 1930. Liniștitul orășel Novocerkask... Trăiam de pe urma unei biete burse studențești. Aveam însă încredere fermă în viitor, în ciuda faptului că nu pricepeam nici pe departe evenimentele politice care se derulau în jurul nostru și ne contraziceam constant pe tema lor. Peste câțiva ani, urma să pășesc, timid, pe drumul câștigării existenței la un gater de prelucrare a cherestelei din Serebrianka, lângă Koușva, în munții Ural. Mai târziu, aveam să fiu recrutat în „Armata Roșie Specială din Orientul Îndepărtat".

Nesfârșitele stepe și dealuri din Transbaikal... După ce-am fost lăsat la vatră, m-am angajat în sectorul minier al Uzinei experimentale nr. 3 din Harkov, care producea aliaje dure. Scenele și locurile se înlocuiau unele pe celelalte ca într-un caleidoscop: Ovrouga, Novoukrainka, Orlova Sloboda, puțurile de minerit din provinciile Donbas și Moscova, mercurul de la Nikitovka, cuprul de la Degtiarka, minereurile de fier de la Temir-Tau, staniul din Transbaikal și Kolima, aurul din Siberia și Orientul Îndepărtat... Apoi, în memorie, îmi apar undele răcoroase ale fluviilor Volga, Don și Amur, frumusețea fascinantă a falezelor stâncoase ale Lacului Baikal și taigaua virgină din provincia Amur.

Iar viața era în plin elan: construcțiile din primele planuri cincinale prosperau. Mă simțisem mereu ca o rotiță dintr-o mașinărie vastă, dar mă bucura înțelegerea că munca mea – munca unui fost băiat de la țară – era utilă și necesară. Ajungând să

cunosc bucuria muncii, eram mândru că – aidoma unei furnici – purtam povara care-mi stătea în putere, participând la ridicarea unui edificiu strălucitor și fericit, a cărui temelie fusese pusă de generația anterioară.

Iar tocmai când simțisem întreaga mulțumire a vieții, când îmi întemeiasem o familie, când mi se născuse fiica, izbucnise războiul. Nori negri întunecaseră cerul. Fiecare zi aducea dureri și suferințe. Norii se îndesiseră. Toți își pierduseră liniștea sufletească. Cât de recent fusese! Fetița mea îmi zâmbea și flutura din mânuțe spre mine. Soția mea plângea. Unde erau ele acum? Oare mai trăiau? Dacă ar fi știut în ce stare mă aflam și cât de mult îmi doream să nu mor...

În noaptea aceea, n-am putut adormi. Am privit însă somnul agitat al camarazilor mei. Corpurile li se odihneau, totuși mințile continuau să le fie încordate. Nici măcar un singur sunet din exterior nu trecea neobservat. Nervii în stare de alertă percepeau tot ce ar fi putut aduce pericol. Dimineața, când răsuna obișnuitul strigăt „Echipa, Raus!", numai cei implicați săreau în sus – majoritatea nici măcar nu reacționau. Dar în toiul nopții era suficient ca ușa să fie trântită de o pală de vânt pentru a se instaura liniștea deplină; toți erau vigilenți în privința pericolului – chiar și în timpul somnului – și doar treptat aveau să revină în abisul viselor agitate.

A sosit dimineața. Continuam să nu simt dureri, totuși mâna îmi era amorțită și grea, de parcă ar fi aparținut altcuiva. Oboseala și disperarea îmi tociseră emoțiile; cu cât suspansul acesta agonizator avea să se încheie mai repede, cu atât avea să fie mai bine. Brusc, „Moșul" a apărut în baracă. M-a privit în tăcere cu ochi reci și sfredelitori, după care a pufnit și a ieșit.

În decursul apelului, observase probabil că echipa era incompletă și după aceea aflase despre santinela SS-istă care trăsese.

Nu m-au obligat să particip la apel, dar Blockführerul s-a asigurat că eram în baracă, la fel cum proceda cu muribunzii și cei care muriseră peste noapte. Mai târziu, după ce toți plecaseră la muncă și baraca rămăsese goală, a sosit un curier să mă ia. Cu ajutorul lui – însă cu multă dificultate –, mi-am vârât mâna rănită într-o bandulieră suspendată de gât. Eram amețit de slăbiciune și picioarele mi se înmuiau întruna. M-am târât în urma camaradului meu, de parcă aș fi mers la eșafod. Trei SS-iști înarmați mă așteptau la poartă și, imediat cum am ieșit, au pornit spre șosea. Mi-am dat seama că fuseseră scoși de la pază și că li se ordonase probabil să mă escorteze în lagărul principal.

CAPITOLUL ȘASE

Spitalul

Am intrat într-o încăpere pustie de la parter. Slăbit de epuizare, pierdere de sânge și neliniște, m-am lăsat să cad pe o banchetă. Nu se auzea niciun zgomot. În fața mea erau două uși, ambele închise. Brusc, m-a străfulgerat un gând: sunt într-un spital. Bineînțeles! Unde altundeva să mă fi adus? Poate că-mi vor face o injecție chiar aici, pe banca aceasta cândva albă? Și apoi, adio viață! Am auzit pași. Cineva se apropia repede. Iată, venea și Moartea! Pentru prima dată, am simțit o durere ascuțită în mâna rănită. Ce ar fi trebuit să fac? Să fug? Unde? O asemenea demonstrație de teamă nu ar fi schimbat nimic. Îmi era frică? Evident! Voiam să trăiesc. Nu eram însă laș și n-aveam să fac nicio prostie născută din frică. De aceea aveam să stau locului. Să stau locului...

Au apărut câțiva deținuți conduși de un bărbat mai vârstnic, cu chip scofâlcit și posac. Purtau obișnuitele costume vărgate din lagăr. Bătrânul s-a apropiat de mine și m-a privit de aproape,

în tăcere. În ciuda aspectului exterior de severitate, am zărit imediat simpatie și compasiune în ochii lui injectați. Nu, omul acesta nu putea să fie un ucigaș, era incapabil de răutate gratuită și nu m-ar fi omorât cu o injecție letală. M-am simțit pe neașteptate mai destins, de parcă toate pericolele ar fi trecut și de pe umeri îmi fusese îndepărtată o povară mai presus de puterile mele. Bătrânul a observat schimbarea. Cu glas ferm, obișnuit să comande și să fie ascultat, m-a întrebat în rusă cu accent puternic:

– Ia zi, bolșevicule, cum merge treaba?

Simțindu-i ironia prietenească din glas și apreciind că încă nu fusese totul pierdut, am răspuns pe același ton și încercând să surâd:

– Mai bine nu se poate.

Sprâncenele stufoase i s-au arcuit, cutându-i fruntea. În același timp, gura i s-a întredeschis ușor și uimirea i-a fulgerat prin ochi. A izbucnit subit în hohote sonore de râs molipsitor. Tovarășii lui doar au zâmbit, dar bătrânul a chicotit deschis și vesel, ștergându-și cu batista ochii injectați:

– Dragi colegi, ați auzit – pentru el, mai bine nu se poate! Ăsta-i adevăratul bolșevic! Numai gândiți-vă, mai bine nu se poate! Și asta-n halu-n care este...

După aceea, oprindu-se din râs, s-a adresat cu seriozitate unui deținut:

– Colega Gurecki, suie-l imediat pe masă. Sunt semne clare de..., și a pronunțat un cuvânt într-o limbă neinteligibilă.

Bătrânul s-a întors după aceea iarăși la mine, mi-a făcut cu ochiul și mi-a zâmbit călduros:

– Totul va fi bine, bolșevicule. Dacă mai bine nu se poate, nu-ți putem înșela așteptările!

Medicul – ulterior am aflat că era medicul-şef al spitalului – a ieşit. Cei doi care rămăseseră m-au dezbrăcat în pielea goală, iute şi cu iscusinţă. Mi-au tăiat mânecile stângi ale vestonului şi cămăşii, eliberându-mi mâna cu bandajele însângerate care formau un pansament cât o minge de fotbal. Gurecki mai ales a fost foarte grijuliu. Era un tânăr extrem de chipeş, poate doar cu câţiva ani mai mare decât mine. Ochii lui cenuşii şi limpezi îi afirmau sinceritatea cuvintelor. Vorbea ruseşte bine, aproape fără accent, şi aş fi crezut că-mi este compatriot dacă n-ar fi discutat în poloneză cu tovarăşul lui. Eu m-am mulţumit să zâmbesc simplu, cordial, deschis – ca un prieten, ca un frate.

Aceea a fost prima mea întâlnire cu doctorul Alexander Gurecki, deţinut politic polonez, care avea rolul de „Schreiber" sau conţopist în spitalul lagărului din blocul 21. Destinul m-a adus astfel în contact cu un străin, care avea să-mi devină prietenul cel mai drag, mulţumită atitudinii sale omeneşti, a grijii profesionale şi a susţinerii spirituale, morale şi materiale în momentele cele mai critice ale bolii mele...

Am suit până la primul etaj cu ajutorul lui Gurecki şi al colegului său şi am intrat într-o sală mare în care se aflau obişnuitele priciuri dispuse pe trei niveluri, de pe care zeci de bolnavi m-au privit curioşi. Întrebările curgeau din toate părţile. Gurecki – sau „pan"[16] Olek – le răspundea tuturor. Eu însă devenisem atât de slăbit de epuizare – ca să nu mai amintesc de bucuria de a fi scăpat din pragul morţii –, încât totul mi se părea lipsit de noimă; nu înţelegeam nici întrebările, nici răspunsurile. Ne-am oprit în cele din urmă la o odăiţă din colţul sălii. Prin uşa deschisă am văzut o masă de operaţii, instrumente

---

[16] „Domnul" în poloneză (nota ed. engleze).

chirurgicale scânteietoare și pe medicul care hohotise atât de molipsitor...

Sunt întins pe masă. Îmi leagă brațele, picioarele și corpul. Cu un efort uriaș, ridic puțin capul – în jur nu este niciun SS-ist, doar chipuri prietenoase. Gurecki zâmbește încurajator. Încerc din toate puterile să nu plâng de fericire, recunoștință și încredere redescoperită. Încerc, dar nu izbutesc. Emoțiile se revarsă din mine. Nu mă simt totuși rușinat, ba chiar sunt ușurat. La urma urmelor, ei nu sunt medici, ci prieteni, și am dreptul să-mi trădez în fața lor această slăbiciune umană cât se poate de firească.

– Ține-te tare, bolșevicule!

Aud glasul familiar ca prin vis.

– Ține-te tare, slavule!

Vreau să încuviințez din cap, însă o slăbiciune plăcută a pus stăpânire pe mine și nu doresc decât să dorm. Să dorm, să dorm...

Sunt acasă, cu familia. Fetița mea zâmbește veselă, întinzându-și mânuțele spre mine. Doi dințișori se întrevăd albi printre buzele ei trandafirii. Stă chiar pe marginea mesei și, legănându-se înainte și înapoi, își va pierde echilibrul și va cădea. De ce stau cu brațele-ncrucișate și o privesc? Sufletul îmi exultă: ea este bucuria ochilor mei! Dragostea mea nu m-a uitat și-și întinde brațele plină de încredere. Iar ochii ei larg deschiși sunt plini de bucurie pură, copilărească! Ah! Cade! Mă reped înainte s-o prind. Dar de ce nu pot s-ajung la ea? Cine mă oprește? Cine? Fiica mea a înțeles deja că se prăbușește. Ochișorii îi sunt înspăimântați. Cere ajutor. Ajutor! În clipa aceea, cineva mă pălmuiește peste obraz. Urmează alte palme – puternice, dureroase, care-mi fac capul să zvâcnească dintr-o parte în alta. Cineva strigă:

– E conștient...

– Unde sunt? Unde-i fetița mea? De ce sunt în spital?

Pe podea se află un lighean mare, cu un morman de pansamente însângerate și cheaguri de sânge negru. Apoi îmi amintesc – mâna!

– Unde mi-e mâna?

– Aici este, e întreagă.

Gurecki mi-a ridicat brațul și mi-a arătat mâna, bandajată cu grijă și având o atelă din sârmă. După aceea, a spus:

– Mulțumește-i chirurgului și ține-i minte numele: domnul doctor Wilhelm Türschmidt.

– Colega Gurecki, îmi exagerezi meritele. Am operat împreună.

– De acord, domnule doctor, însă pentru siguranța salvării vieții sale, mâna ar fi trebuit să-i fi fost amputată, iar dumneavoastră n-ați făcut-o.

– Bineînțeles că exista un risc, dar trebuia să salvăm mâna. Fără ea, știi bine că ar fi pierit imediat în lagăr. Vom sta cu ochii pe el și vom lua toate măsurile necesare pentru a preveni infecția. Acum, însă, cel mai mult are nevoie de odihnă. Du-l în pentka ta. Întorcându-se către mine, Türschmidt a spus: La revedere, bolșevicule!

– Mulțumesc... camarade.

– Alo, alo, bolșevicule, nu uita că ești în lagăr! Ăsta nu-i cuvânt care să fie spus cu glas tare aici.

– L-am spus în șoaptă.

– În cazul ăsta, de data aceasta vei fi iertat. Hai, acum la culcare!

Nu-mi amintesc cum m-au dus la priciuri. Pentru prima dată după multe luni, am adormit imediat și cu inima ușoară.

Nici liniștea nopții, nici animația din timpul zilei nu mi-au putut întrerupe somnul care a durat vreo douăzeci de ore. După luni de încordare nervoasă epuizantă, miracolul ajungerii în mâini grijulii prevenise colapsul complet al forțelor mele fizice și morale. Ulterior, Gurecki mi-a povestit că încercase să mă trezească; Türschmidt venise și el să mă vadă, dar spusese că totul era în regulă, deoarece aveam pulsul și respirația normale, iar somnul avea să fie cel mai bun medicament.

* * *

În blocul-spital, principala sală comună ocupa jumătate din primul etaj. Spațiul acesta era împărțit în cinci saloane numite „pentka" – cuvântul polonez pentru „cincime"[17]. Ținând seama de naționalitățile pacienților, despre pentka mea se putea spune că avea un caracter „internațional". Un inginer de la un post de radio din Praga, Kazemir Stahl, stătea lângă mine pe al doilea nivel de priciuri. Un polonez – fost redactor de ziar – se afla de cealaltă parte a culoarului. Deasupra lui, pe al treilea nivel de priciuri, era un general-maior din armata poloneză, care fusese aghiotantul guvernatorului-general al provinciei Amur[18]. Generalul se ocupase cândva de exterminarea tigrilor din zona Ussuri a Rusiei Orientale și avea pe brațul drept un tatuaj executat cu mare iscusință, care reprezenta capul unui tigru furios, cu botul căscat. Pe lângă mementoul acela artistic, rămăsese însă și cu un alt suvenir de la întâlnirea cu felinele uriașe: șchiopătatul pronunțat. Era totuși un bătrân robust și ciolănos, care se suia pe prici fără să fie ajutat, în ciuda vârstei.

---

17 Mai corect, „piaty" (nota ed. engleze).

18 În Rusia prerevoluționară, când Polonia făcea parte din Imperiul țarist (nota ed. engleze).

În fața noastră, pe priciul cel mai de jos, se găsea un evreu din Amsterdam care avea maxilarul rupt în urma unei lovituri încasate de la un SS-ist. Printre ceilalți pacienți se numărau doi francezi – unul dintre ei se numea de Chevalier –, un soldat ceh și un tânăr ofițer portughez. Acesta din urmă era un bărbat foarte chipeș, fiul unui funcționar colonial și al unei indience din Borneo. El a sosit la o zi după mine, fără semne evidente de boală și s-a comportat absolut mizerabil. Când Gurecki l-a condus la priciul său, portughezul a izbucnit pe neașteptate într-un torent de înjurături. Urlând indignat și proferând blesteme în toate părțile, metisul a creat o scenă foarte neplăcută. Kazemir Stahl, care vorbea fluent câteva limbi europene, inclusiv engleza, ne-a tradus. S-a dovedit că netrebnicul nu voia să stea lângă „francezii împuțiți”, așa cum se exprimase el. Deasupra acestui individ insolent se aflau un evreu și un polonez. Cel din urmă se numea Skiba sau Skaba – un sportiv puternic, care făcuse parte din echipa națională a Poloniei. Deasupra lui stăteau alți doi polonezi. Unul dintre ei era un cavalerist, care, așa cum mi s-a spus ulterior în mare secret, avusese un rang înalt în armata poloneză regulată și era antifascist activ. Era perfect sănătos și se ascundea în spital sub o identitate falsă.

În salonul acela uriaș, cu sute de pacienți, eu am fost primul rus din Uniunea Sovietică. Majoritatea celor internați aici vedea pentru prima dată un cetățean sovietic. În mod firesc, mulți doreau să mă privească mai de aproape, curioși să afle ce fel de oameni erau sovieticii, care duceau pe teritoriul patriei lor un război sângeros, nu doar pentru propria lor libertate, ci pentru libertatea tuturor.

Din prima zi, pan Olek m-a pus sub tutela generalului-maior polonez, dar a interzis orice conversații lungi și obositoare.

Generalul vorbea bine rusa și era sociabil în stilul bătrânilor. Era un cozeur minunat, cu o excelentă cunoaștere a situației internaționale și a naturii omenești. Ascultându-l, am găsit pacea mentală de care aveam atâta nevoie în situația mea. El nu era numai un povestitor captivant, ci și un ascultător atent și înțelept. În plus, cunoștea mult mai bine decât mine Orientul Îndepărtat din epoca dinaintea Revoluției. Când i-am spus despre Komsomolsk-na-Amur[19] și Habarovsk, despre viața în așezările acelea miniere pierdute în taiga, el le-a comparat cu ce existase acolo cu un sfert de secol în urmă și s-a declarat sincer surprins de schimbările petrecute în timpul sovietelor.

În ziua următoare, „organizatorul" secțiunii noastre – denumit așa, fiindcă sarcina lui era de a „organiza" procurarea oricăror produse insuficiente – a izbutit să îndeplinească o sarcină primită de la doctorul Türschmidt și a obținut câteva fiole de medicament anticangrenă. Mi-au făcut imediat injecții cu medicamentul respectiv și pan Olek îmi examina cu atenție mâna de câteva ori pe zi.

– Andrei, tu te-ai născut cu cămașa pe tine![20] Și asta după ce rana se infectase în halul ăla! Oho, doctorul nostru e-un adevărat vrăjitor!

– Este german?

---

[19] Oraș industrial din provincia Amur, construit în anii 1930 (nota ed. engleze).

[20] Echivalentul rusesc al expresiei „te-ai născut sub o zodie norocoasă" (nota ed. engleze).

– Nu, e polonez, trup și suflet. Are nume german, dar s-a născut în Tarnów. Unul din colegii lui mi-a spus cât de iubit a fost acolo. Tot orașul a plâns când l-a arestat Gestapoul...

După o zi sau două, atmosfera favorabilă din spital – facilitată de odihnă și de sentimentul că ajunsesem în afara pericolelor – s-a destrămat. Și încă atât de dramatic, încât evenimentele din ziua aceea mi-au lăsat o cicatrice adâncă în memorie, ilustrând faptul că spitalul continua să facă parte din același lagăr de exterminare teribil. În dimineața acelei zile nefericite, începuse să umble un zvon alarmant. Pe căi neoficiale s-a aflat că în decursul zilei medicul-șef SS-ist urma să-și facă vizita în salon. Vizita lui avea loc de obicei de două-trei ori pe lună și avea același scop ca o selecție din lagăr: zeci de sentințe la moarte decretate fără judecată sau investigații.

După ce mi-a făcut altă injecție de ser anticangrenă, Gurecki mi-a pansat rana, lăsând numai câteva bandaje, și m-a instruit cum să mă comport în timpul vizitei.

– Cel mai important este să fii calm. Privește-l drept în ochi. Autoconvinge-te că în fața ta nu-i un călău, ci doar un simplu străin. Și nu-ți ascunde mâna. Dimpotrivă, ține-o în așa fel încât să poată fi văzută. Este improbabil, totuși, dacă te va întreba ceva, răspunde-i scurt – „da", „nu" și nimic altceva. Asta e – mult noroc!

Judecând după relatările martorilor oculari, medicul SS-ist favoriza procedura directă. Însoțit de Türschmidt, de conțopistul salonului și de un planton SS, el inspecta în tăcere toate priciurile. Türschmidt îi raporta naționalitatea și starea fiecărui pacient, plus timpul pe care-l petrecuse în spital și perioada estimată de convalescență. După aceea, aproape fără să pună întrebări și bazându-se pe considerații cunoscute numai de el,

medicul SS-ist fie că trecea la următorul prici, fie că cerea nepăsător numărul pacientului. Întrebarea aceea aparent inocentă, care consta dintr-un singur cuvânt – „Numărul?" – echivala cu condamnarea la moarte. Fișa deținutului sortit pieirii era înmânată conțopistului, iar numărul său de lagăr îi era scris pe mână cu creion chimic. După vizita medicului SS-ist, cei însemnați își primeau rația obișnuită de mâncare, însă toți știau că orele le erau numărate. Seara, erau chemați afară și nu mai reveneau.

Aspectul cel mai înspăimântător al acestui proces era caracterul aparent aleatoriu al selecției. Se părea că multe depindeau de dispoziția medicului SS-ist și de impresia pe care i-o lăsa pacientul. Doar așa se putea explica motivul pentru care pacienți aflați în faza terminală a unei boli erau ignorați în mod frecvent, pe când alții, care începuseră să se însănătoșească, auzeau cuvântul „număr".

De pe la ora 10, o atmosferă apăsătoare a coborât peste spital. Conțopiștii și infirmierii și-au ocupat locurile prin salon. Medicii așteptau în camera de operații, în timp ce Türschmidt se plimba nervos înainte și înapoi pe culoarul central larg. Chirurg și terapeut remarcabil, care-și dedicase viața cauzei nobile a salvării altora, celebru și dincolo de granițele Poloniei, el suferea din cauza uciderii cu sânge rece a pacienților săi, pentru viețile cărora sacrificase atâta timp, energie, experiență și abilitate alături de colegii lui. Brusc, un sanitar a strigat prin ușă:

– Vine!

Türschmidt și-a netezit vestonul curat de deținut și a luat poziție de drepți lângă intrare.

– Achtung!

Cu glas scăzut, Türschmidt și-a prezentat raportul în germană înaintea unui ofițer care purta uniformă SS. Abia ascultându-l, călăul SS-ist inspecta superficial culoarul, medicii (care stăteau în poziție de drepți), podeaua, priciurile și chiar tavanul. Apoi a început vizita și toți au înghețat. Tăcerea din salon era atât de profundă, încât se auzeau perfect orice glasuri din exterior. Türschmidt vorbea clar și încet ca întotdeauna, urmându-l pe medicul SS-ist de la un prici la următorul. Cuvântul sec „numărul", care întrerupea liniștea aidoma unui tunet, îmi izbea inima. Cine va fi prima victimă? În cincisprezece minute, am numărat cinci condamnați. Simțeam fiori de durere înaintea primejdiei care se apropia, sângele îmi zvâcnea în tâmple și mai ales în mâna stângă, unde vasele de sânge fuseseră rupte. Timpul se scurgea chinuitor de lent. Am încercat să mă gândesc la altceva – la orice –, totuși, mintea îmi revenea imediat la realitatea oripilantă. S-a ajuns în cele din urmă la mine.

– Un rus din Birkenau. Rănit accidental în zonă. În spital de două zile. Starea bună...

Medicul SS-ist mă privește foarte de aproape. Are chip prelung, ras la sânge. De sub halatul alb ca zăpada, craniile de mort și fulgerele din argint scânteiază amenințător de pe gulerul negru. Fruntea îi este acoperită de un chipiu înalt cu cozoroc mic, lăcuit. Ochii gri și reci reflectă inteligență înrobită – este intelectual, dar nu dotat cu imaginație. Pentru o clipită, ceva îi străfulgeră în ochi la auzul cuvântului „rus". Din calmul lui, din lipsa de reacții vizibile, este limpede că această procedură teribilă este pentru el o rutină care nu-i trezește remușcări. Dacă ai privi în alte circumstanțe acest chip inteligent, ți-ar fi imposibil să ghicești că aparține unui ucigaș cu sânge rece, nemilos și brutal. Trebuie să găsești însă voința de a nu-ți trăda

gândurile, de a privi calm în ochii călăului de al cărui capriciu îți depinde viața...

Tortura tăcută n-a durat mai mult de treizeci de secunde. Uitătura ticălosului a lunecat mai departe și am suspinat ușurat, zărind și o privire încurajatoare din partea lui Gurecki. Acum era rândul vecinului meu.

– Un evreu. Maxilarul inferior fracturat...

– Numărul!

Ofițerul SS-ist l-a întrerupt pe Türschmidt și a trecut la pacientul următor.

– Un polonez. Inflamare acută a șoldului. Starea satisfăcătoare. În spital...

– Numărul!

Vizita a durat cam o oră. Sentința la moarte a fost pronunțată pentru peste treizeci de pacienți.

* * *

După o vreme, când starea mâinii mele n-a mai ridicat temeri și, așa cum ziceau doctorii polonezi, începuse să „supureze bine", am început să observ viața din spital. În ciuda vizitelor fiarelor periculoase care erau medicii SS-iști, locul era un colțișor de paradis comparativ cu lagărul din exterior. Contrastul acela mi s-a părut izbitor. Când fusesem în iadul real al lagărului, nici măcar nu-mi imaginasem existența unui loc unde ai putea sta întins în tihnă.

Statutul special acordat spitalului stimula comportamentul precaut al pacienților. Astfel, toți doream să păstrăm prestigiul medicilor și al infirmierilor, care, deși deținuți ca și noi, aveau cel puțin ocazia de a salva vieți. În zilele obișnuite, SS-iștii apăreau rareori și regimul teribil al lagărului morții avea un

impact redus asupra spitalului. Bolnavii erau consultați, pansați și operați la fel ca în orice spital. Totul se făcea în liniște, fără agitație, dar cu un profesionalism remarcabil, grație în principal eforturilor lui Wilhelm Türschmidt și ale asistentului său cel mai apropiat, doctorul Zheltowski. Odăița din colț, în care soarta îmi fusese decisă cu câteva zile în urmă, era transformată, după caz, în sală de operații, policlinică pentru pacienții externi sau sală de pansamente. Conțopiștii din saloanele temporare, „Schreiber" cum erau numiți – în majoritate, absolvenți ai facultății de medicină – țineau evidența precisă și știau ce trebuie făcut pentru pacienții din secțiunea de care răspundea fiecare.

Etajul nostru din blocul 21 era considerat „salon chirurgical" și cei mai mulți pacienți din el erau internați pentru flegmoane. Flegmonul este o inflamație cu acumulare de puroi a țesutului subcutanat sau intermuscular, cu alte cuvinte, un abces profund și teribil de dureros. Abcesele acestea erau calamitatea lagărului, întrucât ucideau mii de deținuți. Într-un corp normal, furunculele și vânătăile nu provoacă bineînțeles complicații, însă în organismele lipsite de vitamine se pot transforma ușor în abcese. În felul acesta, loviturile, aproape indiferent de forța lor, cauzau flegmoane la majoritatea deținuților. Forma cea mai periculoasă a inflamației se dezvolta în mușchii mari ai coapselor și fese, unde furunculul dezlipea mușchii de pe țesutul osos. Desigur, putea să înceapă și în alte părți ale corpului. De exemplu, un polonez tânăr fusese internat pentru un flegmon pe penis, cu care se alesese după ce fusese bătut. Toate eforturile medicilor de a-i opri dezvoltarea au eșuat.

În afară de mine, în salon mai erau doi-trei pacienți cu răni de gloanțe. Mulți deținuți împinși în pragul disperării intrau în mod deliberat în zona interzisă de lângă gard, unde erau

împușcați de santinelele SS-iste, totuși nemții erau extrem de scrupuloși – orice deținut care dădea chiar și cel mai mic semn de viață după ce fusese împușcat era trimis imediat la spital. Iar acolo, medicii polonezi efectuau operațiile cele mai complicate pentru a salva viața amărâtului. Și adesea izbuteau... dar numai pentru ca după aceea convalescentul să fie trimis la moarte în urma unui capriciu al medicului-șef SS-ist.

Altă teroare SS-istă a luat forma unui doctor oculist, care, aparent impresionat de iscusința lui Türschmidt, decisese să devină chirurg. Cu precizie pur germană, oculistul apărea punctual, la aceeași oră, în fiecare săptămână. Sala de operații era golită înainte de sosirea lui, pentru a-și putea alege un pacient pe care să practice. În funcție de complexitatea operației pe care o aborda, până la trei deținuți se puteau trezi pe masa potențialului chirurg. Însă în locul unei recuperări rapide, majoritatea decedau. Cei mutilați dispăreau la prima selecție. Devenit fără voia lui complicele oculistului, Türschmidt încerca adesea să salveze victimele sau măcar să le atenueze suferințele, după plecarea călăului.

În felul acesta, medicul-șef SS-ist și camaradul său oculistul – doi doctori germani cu educație universitară – lăsau în urma lor spaimă și groază, dar, pe de altă parte, zilele când eram ignorați se scurgeau liniștit și pașnic, potrivit standardelor din lagăr.

* * *

În scurt timp, am devenit sigur că în Auschwitz exista o organizație clandestină care folosea spitalul ca adăpost pentru deținuții politici și militarii polonezi. Disimulați în pacienți, acolo se ascundeau oameni sănătoși, iar unii polonezi bolnavi

care se vindecaseră nu erau externați mult timp. Am încercat să ignor modul în care se proceda și m-am mulțumit să împărtășesc cu sinceritate bucuria lui Gurecki și a tovarășilor săi când reușeau astfel de operațiuni.

La sugestia lui Gurecki, am intrat de câteva ori împreună cu el în salonul vecin, unde, în colțuri întunecoase, deținuții mă întrebau despre Uniunea Sovietică. Oamenii aceia îmi erau străini și Gurecki nu-mi dezvăluia identitatea lor. Și, deoarece el – cu care eram prieten – dorea să păstreze secretul acestor întâlniri, nu am pus prea multe întrebări. Mult mai târziu l-am recunoscut pe unul dintre ei ca fiind Józef Cyrankiewicz[21].

În decursul acelor întâlniri și din discuțiile zilnice cu alți pacienți – polonezi, cehi, francezi, evrei, germani –, mi-am dat seama cu tristețe că nimeni nu avea o idee clară despre Rusia sovietică sau despre traiul și obiceiurile poporului meu. Repetarea defăimărilor malițioase în presa și posturile de radio occidentale avusese un asemenea impact, încât mare parte din „cunoștințele" lor păreau glume sau nonsensuri absolute. De aceea, rezistența eroică a poporului sovietic stârnise uimirea multora – mai ales fiindcă armatele naziste cuceriseră Europa ca un uragan. Cei mai mulți nu puteau pricepe cum începuseră pe neașteptate rușii – un popor vrednic de milă după standardele lor, care visa doar la libertate și la ajutorul civilizației occidentale – să-și apere patria cu uimitoare bravură și fermitate. De

21 Lider important al socialiștilor polonezi și al mișcării de rezistență din țara sa, Cyrankiewicz a fost internat la Auschwitz în 1942. Ulterior, a devenit prim-ministru al Republicii Populare Polone (1947-1952 și 1954-1970) și apoi președinte al Consiliului de Stat (1970-1972) (nota ed. engleze).

exemplu, apărarea Sevastopolului – despre care răzbătuseră zvonuri în spital – îi uluise pe toți prin altruism. Depășea capacitatea de înțelegere a majorității deținuților, care supraviețuiseră invaziei nemților, participaseră într-o măsură mai mică sau mai mare la Rezistență și știau ce însemnau curajul și forța morală. Însă apărarea Sevastopolului atingea nivelul nebuniei. Asemenea eforturi puteau fi făcute numai de un popor pentru care patria era mai scumpă decât viața.

Mulți dintre cei cu care am avut ocazia să vorbesc deschis, de la om la om, doreau cu ardoare înfrângerea Germaniei naziste, dar aveau puțină încredere în capacitatea Rusiei de a împiedica agresiunea nemților. Zvonurile – și realitatea – adăugau substanță acelei opinii. Totuși, credința mea fermă și intuitivă în invincibilitatea poporului sovietic, în capacitatea sa de a depăși toate greutățile pentru a atinge victoria finală, i-a atins ca o baghetă magică și pe ceilalți deținuți.

Bineînțeles, aceasta nu s-a datorat puterii de convingere sau elocvenței mele – departe de așa ceva –, ci a rezultat în urma situației psihologice. Deținuții din lagărul morții aveau nevoie de încrederea în eliberare în aceeași măsură în care aveau nevoie de aer. Ei doreau să trăiască, să se întoarcă la familiile lor, să ia parte la lupta împotriva „ciumei brune". Pe scurt, doreau să se simtă din nou oameni. Iar pentru a fi eliberați din iadul acesta, era necesară înfrângerea armatelor naziste în Est sau în Vest. Însă Vestul tăcea, în timp ce Estul lupta cu disperare. Iar eu – din cauza felului în care se derulau evenimentele – am devenit reprezentativ pentru Estul luptător. Printre oamenii aceia bolnavi și văduviți, proveniți din aproape toate țările Europei, eu reprezentam o altă lume: singura țară spre

care ochii lor se puteau întoarce cu speranță și implorare. Acela era unicul motiv pentru care încrederea mea în victoria poporului sovietic avea un asemenea efect magic. Ea inspira speranța, renăștea credința, întărea rezistența, le aducea puterea de a-și înfrânge boala. Înțelegând toate acestea, am încercat să le ridic moralul pe cât puteam mai bine.

Nu eram totuși singur în convingerile mele. Unul dintre susținătorii cei mai fanatici ai victoriei finale a sovieticilor era cehul Havranek – fost profesor de limba și literatura rusă în Bratislava. El cunoștea istoria Rusiei mai bine ca mine și iubea realmente țara:

– Însăși istoria Rusiei îmi confirmă încrederea, spunea el. Cuvintele marelui conducător militar rus Alexander Nevski[22]: „Cel care vine în Rusia cu sabia trasă va muri de sabie" rezumă perfect lecția. Frații mânjiți de sânge ai cavalerilor teutoni vor împărtăși soarta suedezilor, a nobililor polonezi și a grenadierilor lui Napoleon...

O dată, Havranek a intrat într-o dispută cu un pacient, argumentând ceva în germană, surescitat și înflăcărat. N-am înțeles despre ce se discuta, însă după privirile și gesturile lor am priceput că era vorba despre mine. Brusc, Havranek s-a întors în direcția mea.

– Spune-ne, sunt mulți ca tine în Rusia?

– Nu, i-am răspuns, dar mulți sunt mai buni...

Când Havranek a tradus, o uimire neascunsă s-a ivit pe chipurile din jur, în timp ce ochii lui au strălucit de admirație și triumf. Mi-am dat seama că ghicise corect înțelesul ascuns

---

[22] Cneaz rus ale cărui forțe i-au învins pe cavalerii teutoni într-o bătălie pe râul Neva în 1240 (nota ed. engleze).

al replicii mele, fiindcă nu m-a mai întrebat nimic, cruțându-mi mândria. Mai târziu, am fost convins că avusese dreptate.

* * *

Toate evenimentele importante – atât în lagăr, cât și în afara lui – aveau un efect asupra spitalului. Astfel, asasinarea protejatului lui Hitler din Cehoslovacia, Gauleiterul Heydrich[23], a reverberat atât în spital, cât și în lagăr sub forma unui val de teroare brutală. Aproape toți cehii și slovacii, indiferent care le-ar fi fost starea, au fost evacuați din spital. Nimeni n-a știut unde au fost duși, însă nu exista nicio îndoială că soarta le fusese pecetluită. Printr-o minune, câțiva au scăpat totuși de a fi depistați, printre care și vecinul meu Kazemir Stahl. Cehul acesta tânăr și chipeș – un camarad minunat – avea un caracter excepțional. Sufletul îi era reflectat în chipul vesel și expresiv și în ochii mari, inteligenți. Stahl era incapabil de minciună sau disimulare. Mereu politicos și curtenitor, putea asculta ce vorbeau alții, dar în același timp putea povesti istorii captivante. Țintuit la pat de un flegmon pe șold, el își îndura boala cu tărie și constituia un exemplu pentru noi toți. A fost o surpriză că n-a împărtășit destinul majorității cehilor, însă toți am fost sincer fericiți de norocul lui.

O dată, am fost tulburați de un eveniment neobișnuit. Într-o seară, doi polonezi dintre pacienții care puteau umbla au fost externați din spital înainte de termen în urma unui ordin primit de la conducerea lagărului. Au fost preluați imediat de gardienii SS-iști și nimeni nu le-a mai acordat vreo atenție. Dar a doua

---

[23] Ucis la 27 mai 1942 de luptători ai Rezistenței cehe parașutați din Marea Britanie (nota ed. engleze).

zi dimineață devreme, am văzut un grup mare de deținuți, câteva zeci de oameni în haine civile și sutane negre, printre care se aflau și polonezii externați cu o zi în urmă. Întregul grup era foarte surescitat, iar din frânturile de cuvinte pe care le-am auzit și din gesturile lor a fost clar că urmau să fie scoși din lagăr. Era într-adevăr un motiv de incitare! Poate că era chiar eliberarea? Poate...

Acest „poate" i-a agitat pe pacienți și a stârnit teoriile cele mai improbabile și mai fantastice. În cele din urmă, oamenii selectați au fost escortați de acolo și, în aceeași zi, „telefonul fără fir" – așa cum numeau deținuții zvonurile purtate din gură în gură – a produs explicația. Toți cei scoși din lagăr erau preoți. Se părea că Papa auzise că la Auschwitz fuseseră internați preoți catolici și, ca răspuns la cererea sa, Hitler îi transferase pe toți la Dachau.

* * *

Evenimentul cel mai tragic s-a petrecut în luna mai. Într-o zi, Türschmidt a primit o hârtie de culoare verde – o convocare la departamentul politic al Gestapoului. Asemenea convocări nu prevesteau nimic bun și Türschmidt o știa.

Vestea s-a răspândit cu iuțeala focului, producând o liniște încordată și îngrijorată. Toți ochii se întorceau către sala de operații și camera medicilor, urmărind pe furiș pașii și mișcările lui Türschmidt. El însă era calm ca de obicei și continua să lucreze de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. La mijlocul zilei, și-a făcut vizita obișnuită în saloane – nu singur de data aceasta, ci însoțit de asistenții săi și de chirurgul Zheltowski. Înainte de a părăsi spitalul, Türschmidt și-a luat rămas-bun de la colegi, emoționat, însă stăpân pe sine. Era evident că inima îi spunea

că nu va exista întoarcere, că nu-și va mai revedea prietenii și cunoștințele. Doctorii l-au condus până la ieșire, iar pacienții l-au urmărit din ochi. Türschmidt a părăsit salonul și toți i-au urat să revină cât mai repede... dar a plecat pentru totdeauna. Omul iubit și respectat de toți, care făcuse câte ceva bun și cordial pentru fiecare, plecase. Am simțit pierderea imediat, ca și cum am fi rămas pe neașteptate orfani. Totuși, scânteia speranței într-un final fericit ne mocnea în continuare în suflete. Nimeni nu dorea să creadă că Türschmidt plecase pentru totdeauna.

A trecut noaptea. A sosit dimineața. Infirmierii măturau podelele, ștergeau praful și geamurile ferestrelor. Schreiberii și sanitarii mergeau printre priciuri, interesându-se de soarta pacienților. Murmurele discrete ale zecilor de oameni ce vorbeau simultan umpleau salonul. Deodată, unul dintre spălătorii de geamuri a strigat din toți rărunchii:

– Îl aduc pe Türschmidt!

Imediat s-a stârnit agitație. Mulți deținuți, ignorând ordinele, s-au repezit la ferestre. Medicii și Schreiberii au restabilit cu dificultate disciplina relativă, îndepărtându-i aproape cu forța de la ferestre. Iar asta s-a întâmplat în ciuda faptului că toți știau că era strict interzis să stea la geam.

M-am trezit printre puținii care au fost acceptați să rămână la fereastra de la etajul întâi (întrucât priveam în jos, gardienii nu ne puteau zări). SS-iștii escortau un grup de douăzeci de oameni... cu Türschmidt în urma lor. Dumnezeule! Era un bătrân îndoit din șale, abia mișcându-și picioarele, cu hainele boțite acoperite de pete întunecate. Încuviințând din capul sur când l-a întors spre noi, părea că spune: „Știu că mă puteți vedea, știu, sunt sigur..." Aspectul jalnic al lui Türschmidt, care era de obicei fercheș și plin de viață, a trezit în rândul nostru exclamații

înăbușite:

– E clar că l-au bătut nenorociții!

– Bineînțeles... nu l-ar fi putut aduce în halul ăsta printr-un simplu interogatoriu...

– Dar de ce? Un om ca el...

– Gura! Înapoi la priciurile voastre!

Am privit în jur. Majoritatea pacienților, în special polonezii, plângeau în tăcere așa cum fac bărbații – unii în mod deschis, alții cu fețele îngropate în pernă. Doctorii și sanitarii plângeau de asemenea. Era o scenă zguduitoare: durere sinceră, indignare și furie neputincioasă. În câteva minute, Türschmidt și restul grupului au dispărut prin ușile laterale ale blocului 11, blocul morții, în care erau regizate farse judiciare, după care deținuții erau torturați, chinuiți și împușcați.

Blocurile din lagărul principal erau clădiri cu un etaj, dispuse în șiruri pe direcția est-vest. Din primul șir făceau parte unsprezece blocuri. În al doilea șir, situat la nord față de primul, în fața blocului 10 se afla blocul 21, spitalul (așa cum am mai spus, salonul în care fusesem internat ocupa jumătatea sudică a primului etaj). Blocurile pentru femei și copii erau situate în primul șir, de la numărul 1 la numărul 10 inclusiv, și erau separate printr-un gard de lagărul pentru bărbați. Acele ferestre ale blocului 10 care dădeau către spital și blocul 11 erau astupate cu obloane. Ferestrele de la etajul blocului 21 care dădeau spre blocul 10 erau vopsite, cu excepția uneia singure, de la sala de operații, situată în colțul sud-vestic al salonului. Toate acestea fuseseră făcute pentru ca de la ferestrele de la etajul blocului 21 să nu se poată vedea ce se petrecea în blocul 10 – blocul „experiențelor" –, iar de acolo ce se întâmpla în blocul 11. Laturile dinspre sud ale blocurilor 10 și 11 erau legate printr-un

zid gros de cărămidă, înalt de opt metri. Zidurile dinspre nord erau de asemenea legate printr-un zid de cărămidă cu porți duble mari, oarbe la interior și placate cu ornamente din fier forjat la exterior. Zidurile acestea creau o curte izolată între blocurile 10 și 11. De partea interioară a zidului sudic se afla un zid negru, în fața căruia fusese presărat nisip. Execuțiile aveau loc în fața acestui zid. Majoritatea curții și o ieșire laterală din blocul 11 în curte puteau fi văzute cu ușurință de la unica fereastră neastupată a camerei de operații și, în felul acesta, puteam asista la împușcarea deținuților de către plutonul de execuție. Cadavrele erau încărcate după aceea în lăzi ca niște coșciuge și transportate la crematoriu.

Despre blocul 11 circulau zvonuri îngrozitoare. În subsolul său, deținuții nu erau doar omorâți, ci și interogați și torturați. În acest bloc se desfășura simulacrul de justiție al nemților. În același timp, însă, tot acesta era locul unde cei într-atât de norocoși încă să fie eliberați de la Auschwitz – foarte puțini la număr – erau ținuți până li se întocmeau actele. Astfel, printr-o crudă ironie, mulți deținuți nefericiți se apropiau de blocul 11 sperând în salvare...

Imediat ce Türschmidt a fost dus în blocul 11, am organizat o supraveghere permanentă a sumbrei temnițe din interiorul temniței. Ziua aceea a fost una dintre cele mai grele din toată detenția mea. Pe toți ne tortura același gând: ce-i mai puteau face doctorului nostru? Seara, Türschmidt a fost împușcat la zid. Așa s-a pus capăt în mod brusc vieții unui om minunat, unui chirurg talentat care salvase sute de deținuți de la suferințe și moarte. El menținuse tăria morală a tuturor pacienților săi prin cuvinte blânde, sfaturi bune și zâmbete încurajatoare. Amintirea lui va dăinui în inimile tuturor celor care l-au cunos-

cut pe Wilhelm Türschmidt, deținutul polonez numărul 11461.

Pentru a încununa evenimentele acelei zile tragice, Gurecki a căzut la pat. Persoana aceea dragă mie, căreia îi datoram recuperarea, s-a îmbolnăvit. Pan Olek – cum îl numeau cu afecțiune pacienții – sosea la prima solicitare de ajutor și era un om fermecător, cu un autocontrol excepțional; nu se contrazicea niciodată cu nimeni și rămânea în planul secund în timpul discuțiilor în grup, fiind un ascultător bun, care lua rareori cuvântul. Boala lui nu era periculoasă, ci pur și simplu nervii îi cedaseră la execuția lui Türschmidt, alături de care lucrase din prima zi a detenției sale. Avea nevoie de repaus absolut. Spre încântarea mea, pan Zheltowski mi-a încredințat sarcina de infirmier și paznic al liniștii și odihnei prietenului meu și astfel am schimbat rolurile. Mândru de faptul că puteam face până la urmă ceva pentru a-mi exprima recunoștința, n-am plecat nicio clipă de lângă Gurecki, nici chiar când dormea. Boala lui ne-a apropiat și mai mult. Stăteam ore întregi întinși pe priciul lui și conversam în șoaptă, despărțiți doar de necesitatea respectării regulamentelor și de perioadele de somn.

Câte lucruri am descoperit în zilele acelea! Nu greșisem în bănuielile mele despre organizațiile clandestine ce funcționau în lagăr. Cele mai active erau spitalele din blocurile 20, 21 și 28. Statutul special pe care blocurile-spitale îl aveau în lagăr, particularitățile activității lor și stabilitatea personalului creaseră condiții favorabile pentru asemenea activități. În primele luni de existență a lagărului, nici nu putuse fi vorba despre înființarea vreunei organizații, indiferent cât de mică și, în plus, deținuții erau copleșiți de situația lipsită de speranțe și de soarta lor iminentă. Dar, pe măsură ce lagărul crescuse și numărul deținuților sporise, nevoia de a forma echipe mai mult sau mai puțin permanente care să lucreze la bucătărie, la baie, spital

etc. devenise evidentă.

Una dintre primele organizații de rezistență fusese înființată în spital, locul care oferea ocazia cea mai practică de a-i ajuta pe deținuții bolnavi și de a-i salva pe mulți de la moartea iminentă. Această organizație, alcătuită în majoritate din deținuți polonezi, putea menține comunicarea cu toate blocurile și echipele prin intermediul pacienților care veneau și plecau. Comunicarea era păstrată și grație medicilor care veneau din alte părți ale lagărului pentru medicamente. Personalități poloneze proeminente – atât politice, cât și militare – puteau fi ascunse în spital, camuflate ca pacienți ce necesitau tratament, și astfel „dispăreau" pentru o vreme. Într-o oarecare măsură, sistemul funcționa și în cazul polonezilor bolnavi, care aveau nevoie de odihnă sau al celor amenințați cu execuția.

Gurecki era foarte activ în această organizație. Am asistat adesea la întâlnirile lui cu deținuți care veniseră chipurile pentru a vizita un camarad bolnav. După o recomandare din partea lui Gurecki, oamenii aceia discutau deschis în prezența mea – o circumstanță care conferea conversațiilor un caracter nevinovat. Necunoscând poloneza sau germana, nici măcar nu încercam să ghicesc esența discuțiilor lor, însă din cuvintele răzlețe pe care le înțelegeam sau din expresia de pe câte un chip, puteam aprecia seriozitatea și gravitatea deciziilor luate.

În zilele bolii lui pan Olek, în timpul vizitelor numeroșilor săi camarazi, am aflat prima dată că naziștii începuseră exterminarea în masă – nu numai a deținuților din lagăr, ci a transporturi întregi de oameni aduși din afară. Aparent, majoritatea exterminărilor se petrecea la Birkenau, unde se construise o „sală de baie" cu o rețea de țevi și duze pentru „duș", pe care o transformaseră în cameră de gazare. Oamenii erau aduși înăuntru chipurile pentru a face duș, după care se închideau

ușile și ei erau gazați.

Metoda aceasta de exterminare în masă fusese, de altfel, pusă la punct la Auschwitz încă din 1941. În absența comandantului lagărului, Rudolf Höss, adjunctul său, Fritsch, încercase efectul unui acid cianhidric („Zyklon B") asupra prizonierilor de război sovietici în subsolul blocului 11. Gazul respectiv era disponibil în lagăr și fusese folosit pentru otrăvirea șobolanilor. Rezultatele depășiseră toate așteptările sadicului. Experimentele următoare, nu numai în subsolul blocului 11, ci și în morga crematoriului, confirmaseră fiabilitatea lui Zyklon B pentru uciderea în masă. În autobiografia sa, scrisă înaintea execuției, Rudolf Höss consemnase că: „aplicarea lui Zyklon B a sosit ca o ușurare pentru mine, fiindcă trebuia să încep în scurt timp exterminarea în masă a evreilor și până atunci nici eu, nici Eichmann[24] nu ne puteam imagina cum să procedăm. Acum găsisem atât gazul, cât și metoda lui de utilizare..." Focurile ce incinerau cadavrele după gazările din „baie" ardeau zi și noapte la Birkenau. Rugurile și camerele de gazare erau deservite de „Sonderkommando"[25], formate din deținuți care locuiau în exteriorul lagărului. Nimeni nu știa exact cine erau ei.

Pe Gurecki îl îngrijora retezarea comunicațiilor cu Birkenau. Acolo fusese organizat un spital special și informațiile parveneau tot mai rar. Mulți deținuți fuseseră trimiși din Auschwitz

---

24 Otto Adolf Eichmann (1906-1962) – principalul nazist vinovat pentru exterminarea în masă a evreilor. În 1960, a fost răpit din Argentina de serviciile secrete israeliene, adus în Israel, judecat și executat (nota ed. engleze).

25 Unități speciale (nota ed. engleze).

la Birkenau, dar aproape niciunul nu mai revenise.

Cu ajutorul lui Gurecki și al tovarășilor săi, am determinat că, înaintea sosirii primului tren cu prizonieri de război sovietici pe 7 octombrie 1941 (în care fusesem și eu), la Auschwitz fusese trimis un grup de șase sute de prizonieri de război sovietici. Pe 3 septembrie, au avut loc primele experimente cu Zyklon B în subsolul blocului 11. Se părea însă că doza inițială fusese insuficientă, deoarece, pe 4 septembrie, mulți dintre cei gazați încă trăiau. SS-iștii au repetat doza și, pe 5 septembrie, au început îndepărtarea cadavrelor. Corpurile victimelor gazării n-au fost totuși incinerate în crematoriu, ci au fost transportate altundeva. În mod evident, pe 7 octombrie, noi văzusem în gară resturile uniformelor lor.

* * *

Trecea a treia lună de internare a mea în spital și mâna rănită mi se vindeca. Urmând recomandările medicilor, îmi flexionam întruna degetele, chiar și noaptea, fiindcă, în ciuda ligamentelor smulse, ele trebuiau să învețe și cum să strângă, nu doar să se miște. „Asta trebuie să faci dacă mai vrei să trăiești!", îmi spusese Türschmidt înainte de a fi executat. Gândurile îmi reveneau permanent la camarazii mei din Birkenau; judecând după zvonurile auzite, foarte puțini dintre ei mai supraviețuiseră...

Într-o seară, un deținut gârbovit, numai piele și os, s-a apropiat de priciul pe care-l împărțeam cu Kazemir Stahl. Nu-l mai văzusem până atunci, dar el m-a privit cu ochi triști, expresivi.

– Ești rus? m-a întrebat cu glas tremurând de curiozitate și frică.

Când am încuviințat, a continuat:

– De când ai plecat?

– Când a început războiul.

– Unde te-ai născut?

– În provincia Rostov Oblast, lângă Don.

– Eu sunt din Kuban, a rostit nou-venitul și pleoapele i-au tremurat străduindu-se să stăvilească lacrimile, până ce, pe neașteptate, bariera durerii a cedat și el a izbucnit în plâns, rezemându-și fruntea pe prici.

I-am privit surprins umerii osoși, tremurători și mâinile atrofiate, pe care venele se profilau proeminent. Stahl s-a întors către mine:

– E rus, nu-i așa?

– Da, am răspuns, însă nu-nțeleg de ce plânge...

– Fiindcă după treisprezece ani mi-am întâlnit un compatriot.

– Te-ai născut în Rusia?

– Da, în Kuban, în 1910.

– Ai plecat cu familia din Rusia?

– Nu. În 1929, am fugit în străinătate ca să caut fericirea... A zâmbit, a oftat, apoi a clătinat din cap: Și am găsit-o! a chicotit el amar. Am trăit în Turcia, Grecia, Canada și America de Sud. Peste tot, m-am simțit la fel: nefericit și la limita umanului, iar până la urmă ajunsesem mai rău decât un câine vagabond. În anii aceia, am îndurat atât de multă mizerie, încât viața îmi devenise insuportabilă. Și atunci am ajuns la o decizie fermă: să revin acasă. Mi-am simțit inima mult mai ușoară, fiindcă îmi găsisem un țel. Pentru a economisi bani în vederea călătoriei, am lucrat în tot felul de locuri. Am ajuns în Franța și am început să strâng bani pentru biletul de tren. Iar apoi, pe neașteptate, în loc să ajung în țara mea natală, m-am pomenit în

lagăr. Nu-ți poți da seama cât am suferit de dorul de casă. Sunt gata să accept orice pedeapsă, doar să mi se îngăduie să trăiesc și să mor printre compatrioții mei, în țara mea natală.

Cu cât am stat mai mult de vorbă, cu atât mi s-a deslușit mai limpede sufletul unui om schilodit de neșansă. Treisprezece ani de dezrădăcinare și umilințe îi distruseseră voința, interesul față de viață, credința în propriile-i puteri și abilități. Împins de multe ori la disperare, fusese cât pe-aci să se sinucidă, totuși îi lipsise voința până și pentru gestul acela. În cele din urmă, luase hotărârea cea mai rațională: să revină în patrie. Mi-a repetat de câteva ori că era pregătit să accepte orice pedeapsă, numai pentru a fi printre cei asemenea lui în țara natală. Finalmente, a spus:

– Spune-mi, m-ar putea împușca?

– Pentru ce?

– Fiindcă eu sunt un culac[26]. Am fugit din țară.

– Nu cred că te vor condamna, i-am spus. Ai fost destul de bătut de soartă pentru ceea ce ai făcut.

– Nu mi-e frică de pedepse. Ba chiar voi cere să fiu judecat, fiindcă atunci conștiința îmi va fi curată. Nu mă voi ierta că nu m-am întors mai devreme, dar am crezut în toate zvonurile și mi-a fost frică. Mama, tata și surorile mele sunt acolo. Oare mai trăiesc?

În clipa aceea, cineva a răcnit într-o rusă stricată:

– Pogojev Andrei, numărul 1418, este aici?

M-am înfiorat ca sub șfichiul unui bici. Observându-mi reacția, compatriotul meu s-a retras brusc, cu ochii alergând

---

26 Țăran înstărit, chiabur, persecutat în timpul regimului stalinist (nota ed. engleze).

în toate părțile ca ai unui animal încolțit.

– Tu ești? Pentru ce? a șoptit el speriat.

S-a scurs o secundă de buimăcire. Am coborât de pe prici și am pornit pe culoar. În fața mea stătea un deținut voinic, cu obraji rumeni, în haine vărgate curate.

– Tu ești numărul 1418?

– Da.

Gurecki a apărut subit, ca din pământ. Părea perfect calm, însă am observat o umbră de alarmă care i-a licărit în ochi.

– Eu sunt conțopistul acestui salon. Te rog să-mi explici pentru ce ai nevoie de acest pacient, dacă nu este un secret.

Deținutul voinic a zâmbit și a răspuns în poloneză:

– Îl pierdusem pe omul acesta. La Birkenau era înregistrat mort, totuși crematoriul n-o confirma. Azi am decis să clarific motivul pentru care un cadavru n-a fost incinerat. Dar ia uită-te ce bine arată!

– *Domnul* glumește? l-a întrebat Gurecki cu un surâs în glas.

Uriașul a bubuit sonor:

– Bineînțeles că nu! Haide, domnule, haide, arată-mi numărul! Așa-i, este 1418. Perfect! O să-ți mut fișa de înregistrare de la crematoriu la spital. Se întâmplă rareori – de obicei este invers! O zi bună, domnilor...

În momentul următor, compatriotul meu a alergat spre mine, cu răsuflarea tăiată de fericire și privindu-mă entuziasmat:

– Vei supraviețui! a strigat el. Da, da, este semnul cel mai sigur! Odată ce ai ieșit dintre morți, e sigur că vei trăi...

Nu sunt superstițios, dar în situația mea, cum aș fi putut să nu cred în semnul acela fericit? Un val de mulțumire sufletească mi s-a revărsat peste minte, inimă și corp. Să fi fost oare adevărat? Aveam să scap nevătămat de aici?

Am conversat și mai mult cu compatriotul meu. Ne-am depănat amintiri din școală și copilărie. Ne-am amintit de 1929 – un an pe care niciunul nu l-am fi putut uita: tragic pentru el, fericit pentru mine. În anul acela, aproape simultan, ne părăsisem satele natale. El plecase din Kuban în străinătate, iar eu plecasem de pe malurile Donului la studii; două vieți și destine cu adevărat diferite.

Spre seară, el m-a părăsit cu moralul mult ridicat, însă eu am rămas treaz, gândindu-mă la camarazi, la rude și la patria mea. De câte ori nu mă asigurase viața de corectitudinea comparației dintre patrie și mamă? Cât timp trăiești sub aripa grijulie a mamei, n-o prețuiești la adevărata ei valoare. Ba uneori chiar ți se pare că acțiunile ei te țin în loc. Dar, de îndată ce pleci de lângă mamă, începi să-ți dai seama de greutatea pierderii ei – începi să apreciezi toate lucrurile pe care nici măcar nu le observaseși înainte. Toate astea se pot spune și despre patria-mamă. Trăim, iar la răstimpuri ne amintim de ea; trăim, totuși nu observăm că ne apără viețile și confortul, că are grijă de noi la fel cum o mamă iubitoare le poartă de grijă copiilor, indiferent de vârsta lor. Însă, odată ce ne trezim în afara granițelor, începem să resimțim absența influenței ei puternice. Am putut pricepe greutățile din viața compatriotului meu. Ca tânăr lipsit de experiență, care ajunsese pe meleaguri străine și fusese împins la disperare, el se preschimbase într-un animal vagabond, de care unii se temeau și pe care alții îl ignorau, dar la a cărui tragedie spirituală nu se gândea nimeni. Oricine s-ar fi simțit neajutorat în jungla aceea. Eu i-am simțit și înțeles cu acuitate starea mentală, fiindcă situația mea nu diferea mult de a lui. Amândoi ne pierduserăm patria-mamă, deși în chipuri diferite, și plăteam pentru asta cu sănătatea și cu viața. Pentru

noi, patria se schimbase într-un vis: dureros de îndepărtată și intangibilă, totuși căreia îi duceam teribil dorul.

Compatriotul meu! Tovarășul meu! Înțelesul profund al acestui cuvânt putea fi priceput doar de cineva care, prin vrerea sorții, suferise într-o țară străină departe de patria lui, printre oameni aflați la nivelul cel mai de jos al degradării umane. Un tovarăș înseamnă ajutor prietenesc, sprijin în momentele dificile, sfaturi binevoitoare și critică constructivă după greșeli, înțelegerea sentimentelor tale. Mai înseamnă idei și visuri împărtășite, fără de care este imposibil să reziști la loviturile destinului, ale morții și suferinței prietenilor, ori să-ți depășești propriile slăbiciuni în clipele de deprimare spirituală.

* * *

În mod accidental, în luna mai, am descoperit ceva șocant și monstruos. Într-o zi, la spital au fost aduși doi deținuți desfigurați. Unul avea urechea stângă uriașă – lobul ei îi atingea umărul –, astfel că jumătatea stângă a feței era trasă în jos din cauza greutății, holbându-i ochiul. Țeasta celui de-al doilea era diformă – cu fruntea îngustă și maxilarul anormal de mic, motiv pentru care chipul îi părea turtit. Expresia serioasă și gânditoare a ochilor lor contrasta acut cu aspectul exterior. După ce au intrat, cu surâsuri triste și încuviințări din cap, l-au salutat prietenos pe un pacient de pe priciul de lângă culoar, care sosise în spital cu câteva zile în urmă. Cordialitatea schimbului acela tăcut arăta că se cunoșteau bine. După ce au fost consultați sau tratați, deținuții diformi au plecat împreună cu gardienii care-i aduseseră.

În seara aceleiași zile, pe când măturam salonul, am ajuns lângă pacientul care fusese salutat cu atâta căldură de deținuții diformi – un sculptor iugoslav. Din discuția noastră am aflat că în lagăr exista un atelier plastic, în care lucrau deținuții

artiști talentați, de diverse naționalități. Tot atunci am aflat că imediat ce soseau noile transporturi de persoane pentru a fi internate în lagăr, erau selectați toți cei cu defecte fizice – mai ales ale feței și craniului. Ei dispuneau de condiții de trai mai bune decât restul deținuților, iar în atelierul plastic li se făceau fotografii și busturi. După ce artiștii își terminau lucrul, oamenii aceia erau omorâți sau transferați în echipele de muncă, iar creațiile artistice erau expediate la muzeul etnografic al Reichului, pentru a mări numărul exponatelor care confirmau teoria nazistă „științifică" a superiorității rasei ariene.

* * *

La începutul lunii iunie, general-maiorul a fost externat. Noi doi ne-am despărțit de parcă am fi fost tată și fiu. Era un bărbat bun și curajos. Deoarece fusese trimis la Birkenau, am stabilit că ne vom întâlni acolo. Ne-am luat rămas-bun în mod simplu, așteptând să ne revedem. Peste trei zile, bătrânul a fost ucis de un SS-ist care escorta deținuți. Șchiopătând și incapabil să țină pasul cu ceilalți, generalul a fost omorât cu sânge rece fiindcă nu putea umbla pe cât de repede i-ar fi plăcut SS-istului.

Până la sfârșitul lunii iunie, rana mi se vindecase atât de bine, încât nu mi se mai aplicau pansamente, ci doar leucoplaste. Toate degetele mi se mișcau ascultător, mulțumită exercițiilor pe care mi le recomandase Türschmidt.

Ultima zi în spital... Câțiva pacienți fuseseră externați. Toți aveau să meargă la Birkenau. Despărțirile au fost mișcătoare. Am trecut pe la toți pacienții din salon și le-am urat însănătoșire grabnică, eliberare rapidă și întoarcerea în sânul familiilor lor. Mi-am luat rămas-bun de la fiecare medic în parte. Gurecki și cu mine ne-am îmbrățișat și ne-am sărutat ca frații. Ajunsesem să-l îndrăgesc pe omul acesta bun și modest, față de care eram atât de obligat. Ne-am despărțit pentru totdeauna, fără a ne ascunde lacrimile.

Capitolul Șapte

Spânzurătoarea

Începutul lunii iulie, anul 1942. Birkenau este traversat în toate direcțiile de garduri din sârmă ghimpată, care-i conferă aspectul unei uriașe plase de păianjen. Văd că un drum central împarte lagărul în două. În dreapta, se întinde o zonă vastă, în plină construcție – terenul a fost săpat și este pregătit pentru drenări și fundații. Căsuțele prefabricate din lemn sunt deja terminate și pe fiecare strălucește o placă emailată pe care scrie în germană cu litere mari, negre: „Pferde Baracken" – „Grajduri pentru cai". În stânga drumului, este intrarea în lagărul femeilor. După acesta, despărțit prin sârmă ghimpată, urmează lagărul bărbaților. În ambele au fost construite clădiri mari, noi, în lungul barăcilor inițiale din cărămidă – seamănă perfect cu grajdurile de vizavi. Acum privesc drept înainte: unicul drum care traversează lagărul de la est la vest se termină într-o pădurice aflată imediat dincolo de limitele sale; acolo sunt camerele de gazare și crematoriul. Așa arată lagărul Birkenau

– „Auschwitz II" – pe când se apropie camionul nostru. Eu fac parte dintr-un grup mare de deținuți care este adus din Auschwitz Central...

Constat pe neașteptate că mintea îmi este asediată de amintiri. În cele trei luni pe care le-am petrecut în spital, rănile psihologice ale trecutului recent începuseră să se vindece, dar acum s-au redeschis imediat. Nimic nu s-a schimbat. Aceeași brutalitate oripilantă.

Prizonierii de război sovietici fuseseră transferați din barăcile de cărămidă într-un grajd din lemn. Din cei 600 de supraviețuitori pe care-i lăsasem acolo în martie, mai trăiau doar 150. Francezii fuseseră amestecați acum cu rușii și de aceea n-am mai apucat să-i văd niciodată pe mulți dintre vechii mei tovarăși. Însă spre marea mea fericire, Viktor Kuznețov și Pavel Stenkin erau vii. Pavlik sângera teribil din răni ale picioarelor și abia putea să umble.

În primele zile ale sosirii mele la Birkenau, în timp ce eram încă în procesul de aclimatizare după spital, s-a întâmplat un eveniment care i-a îngrozit pe toți deținuții: prima execuție publică pentru o tentativă de evadare.

Soarele înăbușitor de iulie strălucea arzător. Aerul era fierbinte și nemișcat. O liniște sufocantă – pauza de prânz. Mii de deținuți stăteau pe jos sau întinși sub cerul fără nori, risipiți ca grăunțele aruncate de o mână invizibilă. Deși niciun SS-ist și niciun Kapo nu erau în jur, nimeni nu vorbea și nici nu se clintea. Epuizați de bătăi, inaniție și arșiță, deținuții – umbre jalnice de oameni – savurau un moment de odihnă, temându-se să nu piardă nicio secundă din pauza lor scurtă. Tăcerea a fost întreruptă de sunetul unui gong: repausul luase sfârșit. Lagărul a început să se miște ca un mușuroi gigantic, când

deținuții s-au ridicat și s-au îndepărtat în grupuri sub strigătele dinspre Kapo și Vorarbeiterii care soseau. Cu capetele trase între umeri, gârboviți sub greutatea târnăcoapelor sau hârlețelor, sclavii au pornit către muncă, cei mai lenți dintre ei fiind mânați cu bastoanele.

Înjurând și răcnind, SS-iștii au apărut țanțoși. Ferchezuiți și cu cizmele strălucind orbitor, călăii îngâmfați și mulțumiți de sine cercetau tot ce intra în raza lor vizuală. Unii deținuți au leșinat în căldura caniculară și au fost târâți ca sacii într-un morman. Acolo au zăcut, icnind și horcăind după aer, deja tăiați de pe lista celor vii. Doi Blockführeri s-au apropiat de movila aceea, strâmbându-se cu dispreț. În apropiere, un Kapo, roșu la față de zel, a răcnit din toți rărunchii:

– Achtung! Mützen ab! („Atenție! Scoateți bonetele!")

De jur împrejur, toți au încremenit în poziție de drepți, cu capetele dezvelite. Se mai mișcau doar cei care se zvârcoleau în morman – cu mințile moarte, dar corpurile încă vii. Strâmbându-se la oamenii din jur, un Blockführer a lătrat:

– Weiter Machen! („Continuați!")

Sub loviturile de pumni ale Kapo, deținuții și-au reluat munca detestată.

După ce a făcut câțiva pași, un SS-ist s-a oprit lângă o epavă cu membrele rășchirate, care schița eforturi zadarnice de a se scula. Dintr-o lovitură exersată a cizmei sale cu vârf de oțel, bruta l-a amuțit pe vecie pe nefericit.

– Kaput! a anunțat, rânjind.

Pentru câteva secunde, s-a uitat în tăcere la omul de la picioarele sale, care zăcea pe spate, privind cerul cu ochi încețoșați, fără să mai înțeleagă nimic, în vreme ce buzele i se mișcau în tăcere și degetele îi zgâriau pământul. SS-istul i-a lovit capul ca pe o minge de fotbal, spărgându-i țeasta la tâmplă.

– Schwein!

După ce și-a șters cu grijă cizma însângerată de corpul fără viață, SS-istul și-a scos tabachera și a aprins calm o țigară.

O sirenă a început să urle pe neașteptate, crescând în intensitate și stridență. Slobozind un torent de înjurături, SS-iștii au pornit spre poarta principală a lagărului. Conducătorul lor l-a doborât pe primul deținut care i-a apărut în cale – un sclav nenorocos care-și scosese boneta cu un gest de respect și încercase să se tragă în lături. Ștergându-și sângele care-i țâșnise pe nas, deținutul lovit s-a ridicat în capul oaselor, a urmărit cu ochii sursa sunetului sirenelor și... a surâs. De jur împrejurul său, oamenii au încremenit: unii fericiți, alții alarmați, unii furioși. Asta pentru că sirena urlătoare – care umplea văzduhul cu zbierete metalice – anunța întreaga zonă că evadase cineva.

Evadare! Câte speranțe, temeri, bucurii și emoții conținea cuvântul acela. Evadarea era visul secret al deținuților din lagărul morții. Evadarea oferea o șansă de supraviețuire. Evadarea însemna libertate sau moarte. În ciuda umilințelor, a înfometării, a torturilor și a neîncetatului stres psihologic, gândul evadării nu-i părăsise niciodată pe deținuții cei mai îndrăzneți. Iar pedepsele rafinat de crude ce urmau eșecurilor nu-i abăteau pe cei care nu se temeau de o moarte în agonie.

Sirena a continuat să urle, alertând lagărul și împrejurimile sale: „Evadare! Evadare!" Dar câți evadaseră? Și ce erau – polonezi, ruși, cehi, francezi, evrei, slovaci, germani? Și unde puteau să fie? În timpul zilei, nici măcar un iepure nu putea trece neobservat prin lanțurile dese de santinele SS-iste. Probabil că se ascunseseră undeva, pentru a fugi la adăpostul nopții. Oare îi vor găsi gardienii? Poate că-i și găsiseră deja...

Iar când sirena a amuțit în cele din urmă – aidoma gemetelor unui om care moare în urma unei injecții letale –, un mesaj a trecut din gură în gură: evadaseră trei ruși. Nici răcnetele și nici bastoanele Vorarbeiterilor și Kapo nu-i mai puteau determina acum pe deținuți să muncească; ne strângeam în grupuri și discutam un singur lucru: rușii au evadat! Îi vor găsi sau nu? Și în mod involuntar, capetele ni se întorceau spre răsărit. Ochi plini de lacrimi și speranțe se uitau către locul unde milioane de bărbați luptau pentru viață, libertate și dreptate – locul unde se decidea soarta popoarelor înrobite ale Europei. Da, simbolul Răsăritului ardea de speranțe, în timp ce al Occidentului rămânea adumbrit. De acolo, din pădurea aflată lângă lagăr, se ridicau vălătuci de fum negru: fumul rugurilor uriașe pe care ardeau mii de trupuri de femei, bătrâni și copii gazați. Parcă rușinat de originea sa, fumul refuza să se înalțe spre cer, ci plutea către vest, acoperindu-i pe cei vii cu morții – nenumărate particule de oameni transformate în fum și cenușă. Și în vreme ce, în imaginația noastră, dinspre răsărit se auzeau canonade și imnul puternic al victoriei, din pădurea dinspre apus răsunau țipete isterice, suspine de copii și împușcături.

Ziua de lucru se terminase și căldura era mai puțin apăsătoare. Deținuții au început să se miște mai energic. Venea o noapte relativ liniștită, anunțată de bătăile de gong. Brusc, s-au auzit primele măsuri ale unui marș, cântate de o orchestră simfonică alcătuită din peste o sută de muzicanți. Cândva mândria unor conservatoare renumite, virtuozii aceștia, acum scheletici și purtând costume vărgate, își încordau fiecare fibră nervoasă pentru a extrage din instrumentele lor sunete care să învioreze atmosfera apăsătoare din lagăr. Între timp, coloana de deținuți

trecea, purtând pe umeri camarazii morți și muribunzi ca o legiune din Antichitate, care revenea din bătălie.

Apelul de seară. Se părea că rușii dispăruseră fără urmă. Nici chiar o haită de dogi ciobănești germani care adulmecase tot lagărul n-a găsit vreo urmă a bărbaților curajoși. Deținuții au oftat ușurați. Însă a doua zi dimineață, imediat după deșteptare, toți au fost stupefiați să audă că evadații se aflau în buncăr...

Au trecut câteva zile. În pauza de prânz, toate echipele de muncă au fost încolonate și duse spre un scuar de lângă bucătărie. Au fost adunate câteva mii de deținuți și toți eram nedumeriți: ce se întâmpla? O mitralieră de calibru greu fusese instalată în fața porții, iar santinelele din exterior fuseseră dublate de pușcași-mitraliori. Apoi am văzut spânzurătoarea. Mai mulți Kapo și SS-iști s-au apropiat de ea cu o scară și taburete. Au instalat repede scara și au început să lege ștreanguri de bara transversală. Un SS-ist s-a suit pe un taburet și, râzând, a testat personal lungimea funiei...

Auzind strigăte, liniile de deținuți s-au despărțit. A apărut un camion acoperit. Din el au fost coborâți trei deținuți, împleticindu-se, cu fețele umflate, învinețite și mâinile legate la spate cu sârmă. Cu dificultate, unii din mulțime i-au recunoscut pe condamnați ca fiind camarazi, dar, din păcate, memoria mea n-a izbutit să le rețină numele.

– Achtung! Mützen ab!

Comandantul lagărului și suita lui au sosit în două vehicule ușoare. Un ofițer a început să zbiere în germană, urlând cu glas sacadat și arătând cei trei prizonieri de război sovietici. Când s-a oprit, finalmente, un interpret a anunțat cu glas pițigăiat:

– Pentru încălcarea disciplinei și tentativă de evadare, tribunalul decretează...

– Călăilor! Ucigașilor! a strigat un condamnat, ridicând capul.

Mulțimea de deținuți a roit și a zumzăit ca un stup de albine. Lagerführerul a fluturat din mână. Câțiva SS-iști și Kapo s-au repezit la ruși și, lovindu-i, au început să le îndese bonetele în gură. În clipa următoare, camarazii noștri au fost suiți pe taburete și ștreangurile le-au fost trecute în jurul gâturilor. Au rămas totuși calmi în timp ce călăii forfoteau în jurul lor, privind cu ochi largi după camarazi și prieteni din mulțime, cu călușurile murdare ieșindu-le din guri.

Lagerführerul părea straniu de animat de spectacol, vorbind și râzând întruna. Deținuții stăteau însă cu capetele plecate. Mulți plângeau. În inimile noastre ardea o sete turbată de răzbunare. Brusc, unul dintre condamnați, adunându-și toate puterile, și-a scuipat călușul din gură:

– Fiți blestemați, călăilor! Evadați! Spuneți-le tuturor...

Un Kapo s-a repezit către el... dar deținutul a ridicat piciorul și a lovit bruta în față. Mișcarea aceea neașteptată l-a făcut să-și piardă echilibrul: taburetul i s-a înclinat sub tălpi și ștreangul i s-a strâns în jurul gâtului. A murit, izbutind totuși să strige:

– Adio, camarazi!

Imediat au fost răsturnate și celelalte taburete și au urmat spasmele convulsive ale trupurilor ce atârnau în gol. Toți deținuții și-au scos bonetele, ca la comandă. S-a pogorât o tăcere de agonie. Frânghiile s-au răsucit lent într-o parte și cealaltă, parcă arătând în mod deliberat cadavrele cu chipuri vineții, cu mâinile încă legate cu sârmă, încleștate și acoperite de sânge.

După execuție, probabil în urma unor ordine, SS-iștii au început să se comporte extrem de brutal. Acoliții lor – Kapo și

Vorarbeiterii – i-au imitat cu slugărnicie. De dimineață până seara, SS-iștii umblau prin lagăr, torturând deținuții și pedepsind cea mai măruntă încălcare a regulamentelor. Numai nopțile ne eliberau de suferințe.

* * *

Când se lăsa noaptea, singura poartă a lagărului era zăvorâtă. După aceea, Kapo și Vorarbeiterii se încuiau ei înșiși într-o baracă separată și domnea liniștea. În timpul orelor de beznă, deținuții fulgerau ca niște umbre prin lagărul întunecat (doar gardul exterior era puternic iluminat), unii răspunzând necesităților fizice, alții bântuind cu fantezii lunatice.

Exista de fapt și o clădire care era iluminată noaptea, dar nimic nu i-ar fi putut convinge pe deținuți să se apropie de ea. Locul respectiv era blocul 7 sau „Sedemka”, așa cum îi spuneau toți în poloneză[27]. Baraca din cărămizi cu un singur nivel – similară celei în care fuseseră găzduiți primii prizonieri de război sovietici în luna martie – avea o curte interioară închisă, ca aceea dintre blocurile 10 și 11 din lagărul central. Sedemka era poarta spre camerele de gazare.

După apelurile de dimineață și de seară, în baraca aceasta sumbră erau aduși deținuții care, din cauza stării lor fizice, erau incapabili să muncească și cărora le fusese refuzat tratamentul medical de către SS-iști, Blockführeri sau medicul-șef al lagărului. Lor li se alăturau deținuții care dovedeau semne de boli mentale și cei care așteptau să fie pedepsiți. Soarta lor depindea de șeful de la Sedemka și de ajutoarele sale. În fiecare zi, sadicii bine hrăniți îi selectau personal pe deținuții pentru

---

27 Corect, „siódemka”, care înseamnă „al șaptelea” (nota ed. engleze).

camerele de gazare – nu numai dintre cei aflați pe moarte, ci și bărbați sănătoși pe care, dintr-un motiv sau altul, pur și simplu nu-i plăceau. Singurii supraviețuitori din Sedemka erau cei care izbuteau să se ferească din calea monștrilor sau care se lingușeau și se gudurau în fața lor. Toți deținuții evitau Sedemka, care duhnea a excremente și răni ce supurau. Un zumzet haotic se auzea de obicei din curtea interioară, iluminată noaptea de lămpile ce atârnau din consolele de sus. După aceea, auzeam strigăte de ajutor, gemete, blesteme, cântece, suspine...

Foarte puțini mai reveneau din Sedemka. Astfel, un singur prizonier de război sovietic s-a întors... a avut pur și simplu noroc. Mi-l aminteam foarte bine dinaintea plecării la Sedemka: un bărbat scund, cu umeri înguști și ochi albaștri, blânzi. Nu diferea cu nimic de camarazii săi și încerca mereu să fie tăcut și anonim. Deodată însă, fie că ideea îi venise chiar lui, fie că i-o sugerase cineva, a început să ghicească în palmă. Imediat a căpătat și o poreclă: „Ghicitorul Ivan". Și, întrucât era singurul de acest fel din lagăr, deținuți de toate naționalitățile au venit la el, în majoritate oameni religioși, care nu se îndoiau de „darul" lui.

O dată, un SS-ist mai vârstnic, cu păr sur, a intrat în blocul în care ne găseam noi. La comanda „Achtung!" am încremenit, iar Blockältesterul s-a repezit spre el. SS-istul a trecut tăcut printre priciuri, examinându-i pe toți cu o privire evident ostilă, după care a comandat într-o rusă destul de corectă:

– Pe loc repaus!

S-a dovedit că fusese albgardist și nobil din St. Petersburg. Până și felul în care vorbea trăda faptul că era un dușman înverșunat al Rusiei sovietice.

– Este pe-aici cineva din St. Petersburg? a întrebat el.

– Eu sunt din Leningrad..., a răspuns cineva nevinovat, folosind denumirea sovietică a orașului.

– Am întrebat de St. Petersburg, nemernicule! a răcnit SS-istul.

Situația se înrăutățise, așa că la toate întrebările ce au urmat s-a răspuns doar prin „da", „nu", „nu știu". SS-istul s-a întors către Blockältesterul care stătea rigid în poziție de drepți și a început să-i vorbească în germană. După câteva minute, Blockältesterul l-a chemat pe „Ghicitorul Ivan". SS-istul și-a întins mâna dreaptă, a întors-o cu palma în sus și cu același dispreț în glas a spus:

– Ce m-așteaptă?

Îngrozit și palid, Ivan s-a holbat prostește la palma mare și trandafirie. Pierzându-și răbdarea, fostul albgardist a răcnit:

– Spune-mi viitorul!

Înțelegând că era prea târziu ca să mai dea înapoi, Ivan și-a dus ambele mâini la piept, ca și cum s-ar fi rugat, a ridicat ochii spre tavan și a început să vorbească. În esență, a profețit că bărbatul va primi un mesaj neplăcut de acasă, dar că va trăi sănătos până la o vârstă foarte înaintată.

Ivan nu era deloc prost și în mod evident dovedea iscusință: indiferent dacă scrisoarea avea să vină sau nu, în timp de război rareori te puteai aștepta la vești bune de acasă și profețiile lui puteau fi aplicate oricărei ocazii. Însă întâlnirea aceea s-a sfârșit tragic pentru ghicitorul în palmă. După o zi sau două, SS-istul a primit într-adevăr vești neplăcute de acasă și a ordonat ca Ivan să fie pedepsit cu douăzeci și cinci de lovituri de bici și să fie trimis la Sedemka. Din fericire pentru Ivan, s-a întâlnit la Sedemka cu unul dintre vechii săi clienți, un bărbat căruia îi ghicise ceva norocos cu mult timp în urmă. Deținutul acela

l-a ajutat să-și revină după biciuire și, în cele din urmă, să se întoarcă în lagăr.

* * *

În mod neașteptat, printre SS-iștii din lagăr se numărau și câțiva indivizi relativ decenți. Aproape că nu exista nimeni printre noi care să nu fi întâlnit un asemenea personaj și care să nu fi rămas cu o părere foarte bună.

De la niște ucraineni care lucrau în depozitul de alimente al lagărului, am auzit prima dată despre un SS-ist neobișnuit. Depozitul de alimente era gestionat de un deținut originar din vestul Ucrainei și, la solicitarea sa, îi fusese repartizată o echipă permanentă, formată din trei-patru compatrioți de-ai săi, prizonieri de război sovietici. O dată, în timpul desfășurării unui apel de seară, ei ne-au povestit un episod interesant care se petrecuse chiar în ziua aceea.

În mijlocul zilei, un soldat în uniformă de SS-ist intrase în depozit. Nimeni nu-l mai văzuse până atunci. Gestionarul nu era de față, însă când adjunctul lui strigase „Achtung!", SS-istul se mulțumise să fluture din mână și, fără să-i bage în seamă pe deținuții care făceau curățenie, se apropiase tăcut de un raft, își tăiase o felie de pâine și niște cârnat, după care începuse să le mestece fără grabă. Primul sendviș fusese urmat de al doilea; în mod clar, îi era foame. Prefăcându-se că-și repară mătura și încrezător că SS-istul nu-l va înțelege, un deținut rostise încet în rusă:

– Ia uite cum bagă-n el! Mănâncă de parc-ar fi la mă-sa acasă!

Pe neașteptate, SS-istul se răsucise către el și, fără să ridice glasul, îl întrebase:

– Mă invidiezi?

Îngroziți, deținuții își țineau respirația, așteptându-se la represalii, totuși SS-istul își reluase mestecatul, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. După ce-și terminase masa ad-hoc, își scuturase firimiturile de pe veston, se uitase la ceas și pornise agale spre ieșire:

– Am plecat, flăcăi! rostise el din ușă și zâmbise ușor.

La apel, l-am văzut toți pe SS-istul acela. A intrat în lagăr într-o coloană de Blockführeri și a ținut apelul pentru blocurile de polonezi de lângă noi. Era de vârstă mijlocie, puțin adus de spate. Felul în care pășea – de fapt toate mișcările lui – anunța un caracter extraordinar de calm. Când îl priveai, puteai conchide că făcea totul fără chef. Chiar și atunci când raporta rezultatele apelului unui Schreibeführer – în vreme ce toți ceilalți SS-iști veneau în grabă, aproape alergând –, el doar mărea nițel pasul și, cumva absurd, dădea capul mult pe spate. După apel, când Lagerführerul și alaiul său plecaseră, s-a apropiat de barăcile în care locuiau prizonierii de război sovietici.

– Salutare, flăcăi! a vorbit el în rusă către un grup de deținuți din apropierea porții.

A pronunțat cuvintele rusești distinct, dar cu dificultate, greșind accentele. A încercat să pornească o conversație, însă, fiindcă din experiențe amare pe propria noastră piele învățaserăm să ne ferim de curse, i-am oferit numai răspunsuri seci, de felul: „da", „nu", „așa e", „N-ar fi rău". SS-istul a reușit totuși să ne câștige pe toți prin firea destinsă, ochii inteligenți și întrebările deschise, deoarece era evident că se afla pentru prima oară într-un astfel de lagăr. După vreo treizeci de minute, a plecat, zâmbind cald și cordial:

– Ziua bună, flăcăi!

În următoarele zile, noul Blockführer – poreclit instantaneu „Flăcăi” – a venit frecvent la barăcile noastre, iar relațiile între noi s-au îmbunătățit cu fiecare vizită. El îi trata pe sovietici cu simpatie nedeghizată, evidentă mai cu seamă când nu existau martori terți. Încerca să ne ridice moralul prin glume și informații discret oferite, îmbărbătându-i pe cei care pierdeau speranța salvării. Cunoștea și îndrăgea proverbele rusești, a căror înțelepciune o pricepea în mod subtil, dar pe care le deforma uneori până la absurd: „Cei care nu știu sunt ajutați de Dumnezeu!” era traducerea lui pentru „Bizuiește-te pe Dumnezeu, dar nu greși tu însuți!”. Inițial, am crezut că dorea să ni se bage pe sub piele având vreun țel ascuns, însă cu cât am învățat mai multe despre el, cu atât l-am privit cu mai multă încredere.

– Înțeleg perfect rusa atunci când citesc, recunoștea el zâmbind, și dacă nu se vorbește repede.

O dată, „Flăcăi” a aflat că unul dintre camarazii noștri – un bolnav – fusese bătut de un Vorarbeiter și ne-a cerut să i-l arătăm în secret pe individul respectiv. Nimeni n-a știut ce s-a întâmplat între ei, dar Vorarbeiterul – un criminal german și un ticălos fără pereche – a fost înlocuit.

„Flăcăi” venea aproape zilnic, aducându-ne zaharină și țigări, însă cadourile lui cele mai valoroase erau informațiile, care luau forma unor aluzii și avertismente. Dacă l-ar fi auzit vreun străin, ar fi crezut că erau simple glume sau remarci ironice, dar noi le pricepeam imediat înțelesul. De exemplu, într-o seară am fost dezbrăcați toți în pielea goală și ni s-a ordonat să ne predăm hainele, așa cum se proceda în cazul dezinfecțiilor. „Flăcăi” a apărut și ne-a spus cu un aer nepăsător:

– Apropo, băieți, n-ar fi rău să fiți cu ochii în patru în timpul nopții. Pentru orice eventualitate...

Imediat, au fost organizate posturi de observație. Am aranjat cu un polonez care răspundea de magazia de haine, aflată într-o baracă pustie, ca, în cazul unei alarme, să-l legăm, pentru a nu fi suspectat, și să ne recuperăm hainele. Polonezul ne-a arătat unde ne era îmbrăcămintea. Puțini dintre noi au dormit în noaptea aceea, totuși nu s-a întâmplat nimic. Hainele ne-au fost înapoiate în dimineața următoare. Temerile noastre nu fuseseră însă nejustificate: fusese plănuită o acțiune, dar ceva zădărnicise implementarea ei.

Multe asemenea avertismente au ajutat la salvarea prizonierilor de război sovietici, iar știința că un prieten ne putea sprijini în momentele de pericol ne-a dat putere și încredere în viitor, insuflându-ne speranța eliberării.

CAPITOLUL OPT

Sonderkommando

Cuvântul „Auschwitz" trezea spaimă și oroare în toți cei care-l auzeau, chiar și în cei care nu intraseră niciodată pe porțile lagărului. Ne-am dat seama de asta, discutând cu deținuții recent internați. Cei mai mulți nici măcar nu știuseră ce se petrecea *de fapt* în fosta așezare poloneză, dar spaima se dezvoltase din semințe de adevăr uneori absurd distorsionat, strecurate prin lanțul santinelelor, prin gardurile de sârmă ghimpată electrificată și răspândite peste smârcuri și terenuri virgine.

După ce erau supuși selecției fizice la sosire, nou-veniții în lagăr se împărțeau din prima zi în două categorii, în funcție de starea lor psihică. Din prima categorie – de departe cea mai numeroasă – făceau parte cei care nu puteau suporta realitatea celor văzute și auzite. Îi lăsau nervii, își pierdeau mințile, se sinucideau. Pierzând orice speranță de salvare și cedând fizic și spiritual, ei piereau de pe urma bătăilor, torturilor, bolilor și

inaniției. Durata lor de viață în lagăr era de ordinul zilelor. Din a doua categorie făceau parte sufletele mai puternice. Găsind curajul de a trece peste morțile tragice ale compatrioților și camarazilor, ei se aclimatizau cu condițiile sălbatice de viață din lagăr. Majoritatea își păstrau caracterul omenos. Astfel, ajutorul și susținerea prietenoasă – indiferent de vârstă sau naționalitate – aveau o influență pozitivă asupra vieții unui deținut, care era ferită de gardieni, de conducerea lagărului și de agenții acesteia – atât cei oficiali, cât și cei nedeclarați.

Destui deținuți trăiau în lagăr de câteva luni sau chiar de peste un an. Foarte mulți dintre ei supraviețuiseră șocului primelor zile oribile fără să-și mânjească conștiința, iar după aceea, încercaseră să privească cu mai mult sânge rece crimele teribile la care asistau zilnic fără s-o fi dorit. Nu le lipseau instinctele înnăscute, ca frica sau dorința de supraviețuire, însă după ce fuseseră desensibilizați de condițiile îngrozitoare din lagăr, doar activitățile unora dintre echipele de muncă îi mai puteau face să tresară... mă refer la echipele de pedeapsă sau „Sonderkommando". Activitatea dezgustătoare a acestor „Unități speciale" îi determina pe toți deținuții să le evite; de fapt discuțiile cu membrii lor erau interzise. Sonderkommando erau echipele cele mai nenorocoase din Birkenau și cei care sfârșeau prin a face parte din ele erau strict izolați de ceilalți deținuți.

Prima Sonderkommando a fost înființată la sfârșitul anului 1941 și se ocupa cu săparea de gropi comune pentru cadavrele care, din diverse motive, nu fuseseră duse la crematoriu. Înhumările se făceau la Birkenau. A doua Sonderkommando a fost înființată în martie 1942. Membrii ei locuiau izolați în lagărul principal, astfel ca niciunul să nu poată spune ce făceau în pădurea aflată pe latura nord-vestică a lagărului. Secretomania

aceea a dus la zvonuri dintre cele mai incredibile – multe contradictorii. Chiar și noi, care ne obișnuiserăm cu asemenea exagerări, nu puteam crede poveștile acelea înspăimântătoare. Unele zvonuri îmi ajunseseră la urechi pe când eram în spital, iar acolo aveam și mai puțină idee despre evenimentele de la Birkenau.

După ce am revenit în Birkenau, am fost repartizat în echipa „Wascherei”, la spălătorie, unde aveam misiunea de a atârna la uscat rufele spălate. Spălătoria se găsea în colțul sud-vestic al lagărului pentru bărbați și, privind peste sârmele pe care întindeam rufele, puteam vedea păduricea din apropiere. Acolo, îndărătul copacilor, distingeam siluete de oameni și forma unei clădiri. Vălătuci negri de fum – uneori cu limbi strălucitoare de foc – se ridicau zi și noapte din zona aceea împădurită de după lagăr, destrămându-se în văzduh sau depunându-se pe sol sub forma unei pelicule cenușii. Porecliserăm locul acesta în care ardeau ruguri „Satul secret” sau „Crângul secret”.

La sfârșitul lunii iulie 1942 (sau începutul lunii august), ambele Sonderkommando au fost transferate permanent la Birkenau și li s-a alocat un grajd-baracă separat, lângă gard. Un capăt al barăcii era perete orb, iar celălalt dădea spre un foișor în care se afla o santinelă SS-istă. Pentru paza non-stop a barăcii Sonderkommando, au fost aleși doi prizonieri de război sovietici și, spre marea mea surprindere, unul am fost chiar eu. Eram comandați de un Sonderführer: un ofițer SS-ist cu picioare scurte, umeri masivi, ten stacojiu și ochi mici și răi, care fusese poreclit „Taurul”. Dedesubtul bărbiei duble și grase i se legăna Crucea de Fier. Sub amenințarea cu împușcarea sau transferul într-un detașament de pedeapsă, ni s-a interzis să vorbim cu membrii Sonderkommando, cu excepția lui Kapo

– deținutul care avea rolul de supraveghetor. Când plecau și veneau la baraca lor, cei din Sonderkommando – inclusiv Kapo – trebuiau să rămână în interiorul unei zone strict delimitate, de maximum cinci metri în jurul barăcii, și le era interzis să discute cu alți deținuți. Santinela din foișor veghea la respectarea acestor reguli.

În ciuda restricțiilor stricte, după câteva zile am aflat direct de la sursă – și nu doar noi – ce se petrecea în „Crângul secret" din exteriorul lagărului; am aflat ce făceau Sonderkommando și cine era implicat. Zvonurile au fost confirmate pe deplin. O echipă Sonderkommando – mai numeroasă decât cealaltă – săpa gropi pentru morminte comune, în care se îngropau dovezile provenite de la ruguri, camerele de gazare și crematoriu. Cealaltă echipă deservea prima cameră de gazare, care fusese amenajată sub forma unei săli cu dușuri. Cadavrele erau arse în crematoriu și pe ruguri. Fiecare membru al echipelor avea sarcini precizate cu strictețe; fiecare știa exact ce anume trebuie să facă. Și niciun cadavru nu era ars (în crematoriu sau pe ruguri) până nu fusese examinat cu atenție. De exemplu, „dentiști" special desemnați din rândul deținuților medici examinau gurile cadavrelor. Toate lucrările dentare din aur erau extrase sub supravegherea Sonderführerului și depozitate în lăzi speciale. Tot în lăzile acelea intrau cerceii și brățările. Pentru a scoate inelele, uneori trebuiau retezate degetele morților.

Unificarea celor două echipe Sonderkommando și mutarea lor la Birkenau fusese silită de circumstanțe. Din zona activităților Sonderkommando emanaseră duhori pestilențiale atât de puturoase, încât nici dogii ciobănești germani nu le puteau rezista. Miasmele ajunseseră și în lagăr, fără ca noi să fi înțeles de unde proveneau. S-a dovedit că solul se surpase

deasupra unor uriașe gropi comune, cunoscute anterior numai de Sonderkommando. Nici clorul, nici varul și nici alte substanțe chimice nu fuseseră de vreun ajutor. Peste morminte se formaseră băltoace fetide și devenise imposibil pentru Sonderkommando să mai lucreze. Până și SS-iștii foloseau măștile de gaze. Sosise apoi ordinul de a curăța mormintele și de a arde resturile. Echipa Sonderkommando unificată a fost divizată în două pentru a munci non-stop. După ce revenea de la muncă, prima echipă se oprea lângă baracă și-și scotea cizmele speciale din cauciuc, pantalonii și vestoanele care duhneau înfiorător. Apoi a doua echipă îmbrăca aceleași haine și pleca la muncă. Escorta care însoțea echipele a fost mărită și avea permanent câțiva dogi ciobănești germani.

Între timp, ruguri uriașe ardeau lângă gropile comune. Rămășițele omenești erau scoase cu cârlige lungi și arse imediat. Lucrătorilor li se dădea vodcă și munceau pe jumătate beți, totuși, în fiecare zi, echipele trebuiau completate, deoarece mulți nu puteau rezista: își pierdeau mințile ori se sinucideau. S-au consemnat cazuri de atacare a gardienilor și a Sonderführerilor. Atacatorii au fost împușcați pe loc. Câțiva deținuți din echipele de muncă s-au aruncat în vâlvătăile rugurilor.

Am făcut cunoștință repede cu Sonderkommando și am stabilit relații bune nu numai cu Kapo ale echipelor, Weiss și Goldberg, dar și cu mulți membri ai lor care știau poloneza și rusa. Din istorisirile lor, a devenit limpede că în gropile comune existau rămășițe de prizonieri de război sovietici. Vestea a fost șocantă. Cine erau ei? Să fi fost camarazii aduși în lagăr înaintea noastră, care sfârșiseră gazați în subsolul blocului 11? La urma urmelor, ei nu fuseseră incinerați în crematoriu. Cizmele, nasturii, centurile, bonetele, bidonașele, gamelele – toate confirmau

fără doar și poate că făcuseră parte din armata sovietică. În același timp, obiectele respective confirmau că nu proveneau de la transporturile ce ne aduseseră pe noi, fiindcă fuseserăm siliți să ne dezbrăcăm; dintre noi, niciunul nu avusese bidonaș sau gamelă. Printr-o întâmplare, cineva din echipă a descoperit o capsulă identificatoare din plastic[28] și s-au putut descifra câteva litere pe o bucată de hârtie acoperită de pete galben-maronii: „Col... An..." – în mod evident, „Colonel An...".

În cinci-șase zile, rugurile au început să ardă cu vâlvătăi peste locul fostelor gropi comune și Sonderkommando și-au văzut de ocupația lor principală. În perioada aceea, efectivul le fusese aproape complet reînnoit și din echipele originale mai rămăseseră doar cei doi Kapo și vreo zece bărbați. Ei se autodescriau ca oameni fără inimă sau nervi – ființe brutalizate, la care chiar dacă instinctul de autoconservare nu le anihilase deocamdată sentimentele umane, cel puțin le adusese la nivelul cel mai de jos.

Baraca Sonderkommando amintea însă de o clinică psihiatrică, deoarece aici existau întotdeauna nebuni care delirau. Propriii lor camarazi îi legau în fiecare seară și după apel erau trimiși la Sedemka. Lunaticii mai liniștiți așteptau căderea serii pitiți în colțuri; alții rătăceau în jurul barăcii sau își treceau timpul cântând, dansând, rugându-se, plângând, râzând. Colegii se obișnuiseră pur și simplu cu prezența lor ca fiind o necesitate inevitabilă și nimeni nu-i mai băga în seamă. Cei cu intenții sinucigașe puteau fi identificați după starea de agitație. Camarazii se străduiau să-i calmeze și să-i convingă să nu recurgă

---

[28] Soldații din armata sovietică își purtau informațiile de identificare în capsule din plastic (nota ed. engleze).

la gestul acela extrem. Mulți se îmbolnăviseră și fuseseră reduși la nivelul unor epave fizice, dar deținuții din Sonderkommando erau lipsiți de asistență medicală – nici chiar la nivelul standardelor din lagăr –, așa încât, invalizii erau pur și simplu coborâți pe priciurile cele mai de jos din baracă. Periodic, „Taurul" desfășura o selecție în echipă; frecvența acesteia depindea de numărul bolnavilor, fiindcă zilnic echipa trebuia să conțină numărul maxim de oameni apți de muncă. Cei respinși la selecție erau trimiși la Sedemka pentru exterminare.

„Taurul" devenise renumit pentru cruzimea lui bestială, iar schimbul cel mai dificil pentru Sonderkommando era acela în care el era supraveghetorul SS oficial. Orice semn de slăbiciune sau de emoție umană – chiar și dacă dădeai peste cadavrul tatălui, mamei, fratelui, surorii sau copilului gazat – însemna execuția pe loc. „Taurul" putea să împuște calm, fără să-i tremure mâna, până și trupușorul încă viu al unui prunc strâns convulsiv la sân de brațele mamei sale moarte.

Aceea, de altfel, era o enigmă greu de înțeles! Auzisem de la membrii Sonderkommando istorii despre felul în care doza de gaz utilizată pentru exterminările în masă – fatală pentru adulți – nu izbutea uneori să-i omoare pe prunci. Ba chiar, cu cât erau mai mici, cu atât dădeau mai multe semne de viață; chiar dacă își pierdeau glăscioarele, mișcau tăcuți din mânuțe și din piciorușe. „Taurul" îi putea lichida perfect calm pe copilașii aceia cu pistolul. Au fost și cazuri în care el și alt SS-ist luau copiii de picioare și-i aruncau în flăcările unui rug. Puțini puteau să asiste la asemenea sadisme și să-și mai păstreze sănătatea mentală.

O dată, „Taurul" a fost implicat într-un episod foarte interesant, care a demonstrat că în adâncul inimii ticăloase a acestui

nazist respingător – ca și în inimile altor „meseriași" din fabrica morții – pândea ascunsă frica. Totul ne-a fost povestit de Kapo al primei echipe – „Kapo numărul unu", cum era denumit de obicei...

Era dis-de-dimineață. Soarele abia răsărit stătea încă ascuns înapoia „Crângului secret", dar razele sale străluceau deja printre arbori, fragmentate de frunze în nenumărate fulgere ce dansau și însuflețeau peisajul sumbru al poienii. Înconjurată de un gard de sârmă ghimpată deasă, aici stăpânea Moartea. Urmele activităților Ei se zăreau pe sol: cenușa sură a oamenilor incinerați, copacii înnegriți de funinginea rugurilor, aerul apăsător și puturos care se răspândea peste pădure. În contrast cu scena aceea lugubră, existau câteva peluze atent îngrijite, cu verde luxuriant, în mijlocul cărora florile se ridicau multicolore: capriciul sentimental al vreunui călău.

Prin ușile camerei de gazare – larg deschise pentru aerisire și lucrări – de pe frontonul căreia îți atrăgeau atenția literele mari „Sală de baie" se putea zări un morman haotic de cadavre. Zeci de femei și copii încremeniseră în pozițiile cele mai incredibile ale agoniei morții. Era grupul cel mai recent dintr-un transport sosit cu o zi în urmă din Franța. Epuizați după munca din timpul nopții, membrii Sonderkommando lucrau în grabă. „Taurul" a intrat în camera de gazare cu mâinile la spate, examinând totul cu ochișorii lui porcini. Tocul pistolului îi era descheiat ca întotdeauna, iar o cățea ciobănesc german îl urma îndeaproape. Câinele nu ocolea cadavrele, ci pășea calm peste ele, păstrând privirea atentă la orice mișcare a deținuților. Urechile ciulite îi tresăreau nervos, prinzând toate sunetele neobișnuite. SS-istul a privit o scenă familiară: un prunc cu mânuțe și piciorușe dolofane și un smoc de păr blond și cârlionțat

zăcea pe burtică, încremenit în mersul de-a bușilea. Mama lui stătea la o jumătate de metru mai departe, cu brațele întinse. Mâinile și fața ei exprimau suferința sufletească și ultimele gânduri conștiente, pline de alarmă și agonie pentru fiul care i se târâse din brațe. „Taurul" s-a strâmbat disprețuitor, uitându-se în ochii sticloși, mați, ai unei femei mai vârstnice, cu vânătăi stacojii pe chip.

S-a oprit apoi pe neașteptate lângă cadavrul unei fete incredibil de frumoase, care zăcea cu fața în sus. Brațul drept îi era întins în lături, iar cel stâng îi acoperea sânii, ca și cum ar fi fost pudică. Gene dese îi mărgineau pleoapele închise. Sprâncenele îi erau curbate elegant. Un șirag de dinți egali și frumoși se întrevedeau în gura întredeschisă, iar buzele trandafirii confereau o expresie de fragilitate chipului palid. Câțiva cârlionți de păr castaniu vaporos se desprinseseră din coafura ei excentrică, mișcându-se sub briza care-i mângâia fruntea înaltă, dezgolită. Nu puteai crede că era moartă. Nu doreai să crezi că n-avea să mai deschidă niciodată ochii, să zâmbească și să vorbească. Sonderführerul s-a holbat la ea, ca hipnotizat. Ciobănescul german l-a privit devotat.

– Kapo, s-a auzit glasul răgușit și înăbușit al „Taurului", ridic-o și vino după mine. Ia și niște flori!

Apoi s-a îndreptat către ieșire.

Uluiți, cei din Sonderkommando s-au oprit din lucru, zgâindu-se la spinarea gârbovită a Sonderführerului. Peste câteva minute, ramuri verzi și flori viu colorate au fost puse în jurul cadavrului fetei necunoscute, care a fost după aceea rezemată de peretele exterior al camerei de gazare. Parcă furișându-se, discul roșu-sângeriu al soarelui s-a ridicat dindărătul copacilor, revărsându-și razele asupra scenei oribile, în care

Sonderführerul abătut, Kapo și întreaga echipă Sonderkommando își țineau răsuflarea și priveau fata moartă, încadrată de flori vii. Se lăsase o tăcere dureroasă. Lacrimi curgeau pe fețele murdare și deformate ale deținuților. „Taurul" a răsuflat adânc.

– Kapo! a răcnit el agitat. Noi credem că nimeni nu știe despre asta, dar ei știu! Ei știu! Și va trebui să răspundem pentru toate...

Pe neașteptate, s-a auzit un țipăt care îți îngheța sângele în oase. Cu un zbieret isteric, unul dintre membrii Sonderkommando a fost cuprins de o criză de epilepsie și a început să se zvârcolească lângă fata moartă, zgâriindu-și chipul cu unghiile până i-a țâșnit sângele. Gemetele și suspinele i s-au contopit într-un schelălăit. Revenindu-și în fire, „Taurul" – stacojiu la față și cu ochii injectați gata să-i iasă din orbite – s-a răsucit brusc, scoțând pistolul.

– Plecați! a urlat el. Plecați, nemernicilor!

Împușcăturile au răsunat în liniștea zorilor. „Taurul" a tras glonț după glonț în epilepticul care se zvârcolea, până când un clic metalic a anunțat golirea încărcătorului. Ciobănescul german a scheunat încet, neizbutind să înțeleagă starea sufletească a stăpânului său. Lovind cățeaua cu vârful cizmei, „Taurul" a intrat în camera de gazare cu o expresie de furie întipărită pe chip și cu pistolul în mână. Deținuții din Sonderkommando și-au reînceput munca imediat, temându-se să atragă atenția teribilului lor stăpân, deoarece atenția echivala cu moartea.

Parcă și mai frumoasă sub razele soarelui abia răsărit, fata necunoscută din Franța – a cărei viață înfloritoare fusese retezată cu atâta cruzime – a fost abandonată, uitată de toți. Și pentru ce? Ce crimă comisese ea...?

Dacă închid ochii, pot auzi și acum vocea lui Kapo – „da, ce crimă comisese ea?”. Kapo și-a repetat întrebarea cu glas șuierat, sinistru. Cu gâtul întins, m-a privit cu ochi rotunzi ce ardeau de nebunie. Am fost uluit. Mereu calm și imperturbabil, era acum de nerecunoscut. Iar afirmația sa anterioară – că el și tovarășii săi din Sonderkommando nu aveau nici suflet, nici sentimente, că-și pierduseră omenia, cu excepția aspectului exterior – părea absurdă. Nu, lucrurile nu stăteau nici pe departe așa. Parcă pentru a-mi confirma ideea, el a adăugat:

– Am examinat ideea ta. Și cu cât mă gândesc mai mult la ea, cu atât pare mai atrăgătoare.

După aceea, s-a ridicat și s-a îndepărtat, dispărând în întuneric.

* * *

„Kapo numărul unu” era un bărbat arătos, de vârstă mijlocie. Înalt, chipeș și inteligent, era un individ cumpătat, care înțelegea perfect natura tragică a situației sale și a întregii echipe. În același timp, însă, rămânea surprinzător de stăpân pe sine. Știam că era religios și predispus la superstiții; poate că tocmai credința interioară îi conferea calmul acela.

Ne făcuserăm obiceiul de a purta conversații sincere, seara și noaptea. Lagărul era afundat în somn mohorât, în timp ce un șir de țigări aprinse – ca tot atâția licurici – se întindea în lungul zidului barăcii Sonderkommando de partea opusă foișorului. Instrucțiunile Sonderführerului nu erau respectate noaptea, dar alte reglementări – cele ale lagărului – erau urmate cu strictețe: să nu vorbești tare, să nu umbli în locurile iluminate, să fumezi doar în locurile invizibile pentru santinele.

În apropierea barăcii Sonderkommando era întotdeauna aglomerație. Oamenii veneau să fumeze, să stea de vorbă cu

prietenii și cunoștințele. De asemenea, veneau pentru a afla vești. La urma urmelor, cei din Sonderkommando nu numai că scoteau cadavrele din camerele de gazare și le ardeau, ci transportau și hainele victimelor și astfel aveau ocazia de a descoperi ce se întâmpla în exteriorul lagărului din frânturi de conversații, petice de ziare, însemnări și scrisori. Despre câte mai vorbeam! Deținuții se strângeau în grupuri mici, totuși în grupul nostru veneau cu regularitate „Kapo numărul unu" și camarazii săi din echipă. O dată, Kapo a început astfel o conversație:

– Noi nu ne putem aștepta și nici măcar nu putem nutri cea mai măruntă speranță de salvare, fiindcă suntem ferm convinși că Sonderkommando vor fi lichidați. Se vor face toate eforturile pentru a-i elimina pe puținii care au făcut parte din echipă încă de la început. Am văzut prea multe și știm prea multe. Mă gândesc adesea la soarta mea și, într-o măsură tot mai mare, revin la o idee prostească, care mă chinuiește și mă sperie ca un semn că mintea mă lasă. Nu doar eu, ci și mulți alții nutresc speranța că se va petrece ceva supranatural: că cineva va coborî din ceruri, ne va lua sub aripa sa și ne va purta în zbor, departe de locul acesta blestemat de Dumnezeu și de oameni. Straniu, nu-i așa? Dar noi așteptăm. Da, așteptăm. Nu literal, bineînțeles, însă sperăm că așa va fi. Nimeni nu poate trăi fără speranță...

Apoi, cineva i-a povestit despre ideea pe care o nutream noi, despre visul nostru cel mai ascuns:

– Vorbind numai între noi, Kapo, când te gândești la soarta ta, examinează și următoarea idee: acolo, în pădure, nu există vreo șansă de a prinde un moment potrivit pentru a-i doborî pe SS-iști și a fugi? Fii sincer, nu te-ai gândit niciodată la asta?

După o tăcere îndelungată, „Kapo numărul unu" a recunoscut:

– Nu, nu m-am gândit...

Aceea era ideea la care se referise el după incidentul cu fata necunoscută din Franța (în octombrie 1944, Sonderkommando de la un crematoriu aveau să se răscoale, să ucidă gardienii și să incendieze crematoriul. Oare printre răsculații aceia fusese și vreun membru al echipei lui „Kapo numărul unu"? Oare el însuși trăise într-atât încât să vadă rebeliunea? Îmi place să cred că discuțiile noastre deschise n-au fost zadarnice și că noi am jucat un rol minor în revolta aceea – desigur și frumoasa franțuzoaică avusese partea ei). Mișcați de forța și de sinceritatea răbufnirii lui Kapo, am tăcut mult timp, revăzând în minte episodul tragic pe care tocmai îl descrisese. Treptat, lagărul s-a cufundat în somn nesănătos, bântuit de coșmaruri. Cei din prima Sonderkommando, care tocmai ieșiseră din schimb, adormeau și ei. Licuricii țigărilor se stingeau. Deținuții dispăreau în beznă aidoma fantomelor. Oboseala și necesitatea de a ne economisi forțele îi sileau pe oameni să se împrăștie la barăcile lor.

Heniek[29], electricianul polonez care era de schimb, și cu mine am rămas ultimii. Heniek era un camarad excelent, pe care îl cunoscusem încă din prima zi după revenirea la Birkenau. O dată, pe când stăteam de vorbă, mi-am exprimat în treacăt surprinderea față de faptul că tocmai eu – care fusesem adus din spitalul lagărului central practic schilod, cu o mână aproape inutilizabilă – fusesem selectat de un Blockältester sadic pentru a lucra aici: la urma urmelor, era echipa cea mai periculoasă din lagăr. Îmi amintesc că Heniek a surâs larg.

---

29 Variație a numelui „Henryk" (nota ed. engleze).

– Cineva, mi-a spus el, i-a sugerat Blockältesterului să te direcționeze încoace și el n-a cutezat să nu se conformeze, deoarece se temea de persoana aceea mai mult decât de SS-iști. Aici este nevoie de un om în care să se aibă încredere, iar tu ți-ai câștigat în spital dreptul la încredere. Ții minte că mi-ai adus un bilet din spital? Nu era o scrisoare de la o rudă, ci o notă de recomandare...

Am rămas surprins. M-am ridicat, am deschis gura și m-am holbat la el. Probabil că aveam o expresie de totală stupiditate întipărită pe chip și, ulterior, am fost fericit că, din cauza beznei, electricianul nu mi-a putut-o vedea. Profitând de tăcerea mea, Heniek mi-a scuturat mâna, m-a bătut pe umăr și a dispărut după ceilalți.

Aer apăsător și sufocant, saturat de sudoare și gaze radia dinspre ușile larg deschise ale barăcii Sonderkommando. Dinăuntru, răzbăteau gemete, țipete, suspine. Era obișnuitul somn presărat de coșmaruri al deținuților epuizați. Corpurile lor se puteau odihni, dar mințile niciodată.

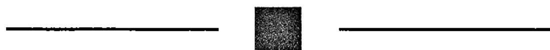
Sfârșitul serii și noaptea erau clipele cele mai liniștite la Birkenau. Trecuse mai bine de o oră de când ultimul SS-ist, Sonderführerul, părăsise lagărul. Acum, nervii erau mai puțin încordați și, după rația sărăcăcioasă de seară, crampele de foame din pântecele noastre erau mai puțin ascuțite. Tăcerea și răcoarea înviorătoare a nopții, cupola cerului cu secera îngustă a lunii și stelele pâlpâitoare, încrederea tăcută că în jur nu mai exista niciun pericol – toate acestea te predispuneau să te afunzi în lumea fanteziei, închizând ochii și uitând de realitatea înconjurătoare. Fermecat de visuri în care toate umilințele, chinurile, torturile, morțile erau răzbunate fără milă, creierul se liniștea și începea să lucreze în altă direcție...

Gândurile mele sunt foarte, foarte îndepărtate. Ele mă târăsc în trecutul iubit, trecând cu viteză inimaginabilă de la o amintire la alta. Evenimente și episoade îmi apar din memorie, căpătând semnificații noi, mai profunde. Inima mi se contractă dureros, îmi vine greu să respir. Apoi, însă, o senzație neobișnuită de ușurare îmi învăluie corpul, inima îmi bate mai iute, o căldură plăcută îmi relaxează membrele, buzele mi se destind într-un zâmbet...

Mă trezesc brusc și, deschizând ochii, revin la realitatea amară. Gândul despre ceea ce sunt, despre locul în care mă aflu, îmi străpunge sufletul cu o durere acută, ca un fulger. O sudoare rece îmi acoperă trupul. Simt furnicături pe spinare. Nu, nu! Nu pot ceda înaintea slăbiciunilor de moment, indiferent cât de plăcute și de dragi ar fi. Trezirea îmi afectează prea rău mintea. Nu trebuie să uit că mă ține în viață nu corpul, care nu este nici robust, nici sănătos, ci voința mea concentrată. Ea, și numai ea, îmi menține puterea, ascuțindu-mi simțurile la limită și ferindu-mi trupul slab de toate surprizele ce pot aduce moartea. Doar voința mea, ca un fir subțire de ață, mă oprește să nu cad în abisul nemilos al morții.

Capitolul nouă

Evadarea

În vara anului 1942, a început construcția unei extinderi a lagărului. Vizavi de lagărele pentru bărbați și femei a fost pregătită o zonă de câteva ori mai mare decât cea inițială. S-au ridicat ziduri din beton și s-au instalat garduri din sârmă ghimpată, s-au clădit barăci noi. Mii de deținuți au lucrat la proiectul acela, printre care și câteva echipe de sovietici, deși la momentul respectiv mai trăiau numai 130 dintre compatrioții mei.

Zilnic, coloane de deținuți mergeau pe drumul de la gara Auschwitz, care făcea legătura între blocurile lagărului ce operau deja și cele aflate în construcție. Deținuții erau de toate vârstele și naționalitățile. Coloanele mergeau întotdeauna în aceeași direcție: spre camerele de gazare. Nu exista drum înapoi...

Crematoriul funcționa non-stop și rugurile uriașe ardeau cu flăcări mari. Fum negru și înecăcios învăluia lagărul, îngreunând respirația. Absolut totul – foișoarele din lungul gardurilor, câinii de pază, cuptoarele monstruoase ce vomitau fum – anunța

un singur lucru: moarte. Și totuși, visul libertății trăia în mințile deținuților. Cei mai îndrăzneți încercaseră să evadeze cu hotărârea celor sortiți pieirii, dar tentativele lor se sfârșiseră tragic. Puțini – foarte puțini – izbutiseră să scape. Iar dintre cei prinși rareori mai supraviețuia vreunul. Erau pedepsiți cu brutalitate: bătuți până la moarte în fața întregului lagăr. Cei care – printr-o minune – supraviețuiau acestui tratament erau lichidați în cele din urmă în barăcile de pedeapsă.

Grație autocontrolului lor aparte, prizonierii de război sovietici ieșeau în evidență din mulțime. Potrivit tuturor aparențelor, ei se împăcaseră cu soarta, fiind răbdători și disciplinați în muncă, însă comportamentul acela era doar pentru a ne camufla și proteja. Îi amăgea nu numai pe conducătorii lagărului, ci și pe câinii lor de pază credincioși: Kapo și Blockältesteri. În realitate, prizonierii de război sovietici se gândeau permanent la evadare ca mod de a se împotrivi tiraniei din lagăr. În ciuda nervozității cauzate de dorința intensă de a evada, comportamentul lor nu-i trăda. Pentru necunoscători, nu părea că ar exista vreo nesupunere: regulile lagărului erau strict respectate, astfel încât nu se distingeau semne exterioare ale unei explozii iminente. Pentru conducerea lagărului, gardieni și majoritatea deținuților de alte naționalități, evadarea părea atât de improbabilă, încât aproape nimeni nu o privea cu seriozitate. Din acest motiv, discuțiile despre evadare, în cazul în care erau auzite de terți, cauzau puține îngrijorări.

Lagărul continua să-și ducă existența potrivit reglementărilor stabilite, iar deținuții continuau să moară, să se îmbolnăvească, să înnebunească, să se sinucidă. Totuși, în mijlocul coșmarului acela, puteai auzi glume, râsete și cântece – ba se puteau chiar vedea dansuri vioaie în ritm de melodii cântate la

muzicuță. Poate că asemenea lucruri par stranii și ireale, dar chiar așa se întâmpla. Erau necesare. Toți cei care nu doreau să moară, cei care păstrau credința în Viață, deși erau captivi în imperiul Morții, aveau nevoie de ele – așa cum aveau nevoie de aer, apă și hrană.

Foarte populare erau repovestirile romanelor, snoavelor, anecdotelor și fabulelor. Ele ne transportau în altă lume, ne ajutau să uităm pentru o vreme realitatea înconjurătoare. Cred că povestiri precum „Culege florile cât sunt înflorite" – o epopee din viața artiștilor de circ – sau „Întoarcerea" – istoria unui soldat care trecuse prin încercări la fel de grele ca ale noastre și revenise acasă – vor rămâne de-a pururi în amintirea supraviețuitorilor lagărului. Ele nu numai că ne abăteau atenția de la realitatea înconjurătoare, ci ne consolidau și moralul, insuflau curaj și întăreau credința. Un episod din viața artileristului Sașa Sazîkin a stârnit multe râsete și mi-a rămas în memorie:

> Măi, fraților, eram de gardă la un depozit al artileriei în toiul unei nopți întunecoase. Era prima mea misiune de gardă și dârdâiam din cap până-n picioare. Ochii îmi ieșiseră din cap ca la melc și vedeam sabotori după toate tufișurile. M-am speriat de n-am știut de mine când am văzut pe neașteptate, în spatele gardului de sârmă ghimpată, o iapă care mergea de colo-colo, sforăind pe nări și păscând. Bineînțeles, n-avea habar că intrase în zona interzisă, unde nici măcar un cal n-ar fi trebuit să pășească, zi sau noapte.
>
> Nu știu însă cum s-a-ntâmplat că, după ce am dat un ocol obiectivului meu de pază, aceeași iapă a apărut pe neașteptate dincoace de gard, lângă depozit. Cum izbutise să intre? Cine dracu' o adusese aici?

Am pornit spre ea și deodată am simțit că mi se oprește inima și că-mi tremură mâinile ca varga. Am simțit că mă ia frigul... mi se zbârlise părul din cap și-mi ridicase realmente boneta, pe sub care sufla vântul înghețat. Totul mi s-a părut scăldat în lumina sfârșitului lumii. „Am încurcat-o", am șoptit, „probabil că nu-i o iapă obișnuită, ci una încărcată cu explozivi, un kamikaze cabalin! Acum o să sărim toți în aer!"

Am rămas locului ca paralizat. Iapa stătea și ea nemișcată. Ce aiureală mai era și asta? Frica-i frică, dar serviciul de gardă e serviciu de gardă – la urma urmelor, eram în război. Am început să mă apropii în vârful picioarelor de iapă. Mai aproape, tot mai aproape... nici că se clintea. Era clar că fusese perfect dresată! Și dacă avea fixată pe ea o bombă cu ceas? Am înghețat de-a dreptul. Nu, nu se auzea însă niciun ticăit. M-am tras mai către depozit, ca să am un unghi de vedere mai bun. Aha, deci asta era! Iapa își agățase căpăstrul de un stâlp. Dar dacă inamicul o legase special ca să-mi distragă atenția? Ideea aia m-a scăldat în transpirație de sus până jos. Am sărit înapoi, îndepărtându-mă de animal, am strâns din dinți și, apelând la tot curajul meu, am început să investighez curtea depozitului.

L-am ocolit de vreo trei ori, schimbându-mi brusc direcția și uitându-mă peste tot unde trebuia să mă uit... ba chiar și acolo unde nu trebuia. Am verificat tot ce mi s-a părut suspect. Și n-am descoperit absolut nimic! Începusem deja să mă înfurii.

M-am întors la iapă și am văzut că era pregătită să-mi ardă o copită dacă veneam prea aproape.

„Ce naiba”, am gândit, „să știi c-a înnebunit complet!” M-am oprit și mi-am spus: „Calmează-te și analizează situația cu sânge rece. Nu te repezi. Este război, dar nu-i momentul să te pripești.” Și m-am gândit: poate că iapa a ajuns absolut întâmplător aici. Ce, un cal putea să aibă rațiune? Nici vorbă, doar instincte! N-ar fi fost totuși o încălcare a regulamentelor de gardă? Ba da. Și dacă iapa aia, cu inteligența ei de cal, izbutise să intre în zona mea de pază fără s-o pot opri, atunci eram un tâmpit, nu un soldat de gardă! Gândind logic mai departe, un sabotor iscusit ar fi putut deja arunca în aer depozitul... și pe mine odată cu el!

Am ocolit periculoasele picioare din spate ale iepei și, lipindu-mă de gard, m-am apropiat de botul ei.

– Stai așa... stai așa, prostuțo, i-am șoptit cu blândețe, de ce-ai venit la depozit? Aici e periculos. Ar trebui să știi asta.

Am desprins căpăstrul, care într-adevăr se agățase când iapa se frecase de stâlp, și am tras-o spre ieșire.

Dacă ar fi venit liniștită, totul s-ar fi sfârșit cu bine. Însă n-a fost să fie! S-a răzgândit chiar lângă ieșire. Când am smucit mai tare de căpăstru, s-a întors, gata să-mi ardă o copită, răsplătindu-mi binele prin răutate. După aceea, și-a smuls căpăstrul din mâna mea și, simțindu-se liberă, s-a domolit. Eu m-am întors în siguranța de lângă depozit și iapa a sforăit și a reînceput să pască.

M-am simțit iarăși nelalocul meu. Ce vor spune camarazii? Ce vor spune șefii, când vor afla despre incidentul din timpul nopții? Am luat instantaneu decizia. M-am întins pe iarbă, am așteptat până ce

iapa s-a întors cu botul către mine, am țintit și am tras. Un al doilea glonț s-a dus sus în aer...

În ziua următoare, prin ordin special al Comandamentului, am fost citat în fața frontului de zi pentru... vigilența mea.

Într-o seară, după apel, când era beznă și majoritatea deținuților reveniseră în barăcile lor, un vuiet de motoare ne-a atras atenția tuturor: un convoi de camioane înainta încet spre camerele de gazare. Toate erau ticsite până la refuz cu oameni: bărbați, femei și copii, înghesuiți unii în alții. Farurile primului camion abia dacă dispăruseră în „Crângul secret”, când ne-au ajuns la urechi țipete și bocete sfâșietoare, însoțite de lătrăturile câinilor și de zbieretele SS-iștilor. Strigătele se auzeau atât de distinct, încât puteam discerne glasurile individuale, plânsetele femeilor și suspinele copiilor. Era atât de neobișnuit, de oribil și de sinistru, încât am încremenit toți. După aceea, lumina orbitoare a reflectoarelor s-a revărsat din direcția camerelor de gazare. Un camion a gonit în marșarier pe lângă noi cu platforma din spate ridicată.

– Basculante? a strigat cineva.

Camioanele au continuat să transporte oameni timp de o oră, însă răcnetele și zbieretele au durat aproape până dimineața. Puțini au dormit în noaptea aceea oribilă. Chiar și deținuții care erau obișnuiți cu ororile lagărului au fost profund zguduiți.

Dimineața, a devenit clar că mulți deținuți își pierduseră mințile; se înregistraseră chiar și mai multe cazuri de sinucidere. În blocurile pentru baie spânzurau atât de multe trupuri, încât era imposibil să treci printre ele. Nu erau mai puține nici

în blocurile evreilor, unde sosiseră recent transporturi din Belgia și Olanda. În ciuda faptului că transporturile cu camioane la camerele de gazare nu s-au mai reluat după noaptea aceea, numărul sinucigașilor și al celor care înnebuneau nu s-a redus.

Zi și noapte, ruguri uriașe ardeau în crâng și strălucirile lor stacojii iluminau lagărul noaptea, creând umbre stranii ce dansau pe sol și pe ziduri. Nu puteai scăpa de reflexiile lugubre nici în colțurile cele mai întunecate ale barăcilor, întrucât luminile morții se mișcau întruna și pătrundeau peste tot, afectând psihicul deținuților. Tot mai des ne trezeam în toiul nopții din cauza bolboroselilor nebunești ale celor cu mințile pierdute. Ei rătăceau prin întuneric, unii căutându-și copiii și rudele, încercând să-i avertizeze despre pericolul de moarte și să-i salveze de la camerele de gazare, crematoriu și ruguri. Cei care se apropiau accidental de zona interzisă de lângă gard erau împușcați de santinelele SS-iste din foișoare.

Numărul sinuciderilor, mai ales după căderea întunericului, a continuat să crească precum o epidemie. A atins un asemenea nivel, încât până și conducerea lagărului a fost stupefiată. Bineînțeles, conducerii nu-i păsa de deținuții sinucigași în sine, dar opina că sclavii apți din punct de vedere fizic nu aveau dreptul să-și ia propria viață, deoarece erau necesari pentru muncă. Drept urmare, a fost emis un ordin privind formarea unei așa-numite „Echipe de noapte" din prizonieri de război sovietici, care avea sarcina preîntâmpinării sinuciderilor. „Echipa de noapte" era alcătuită din grupuri de doi–trei oameni și numărul sinucigașilor s-a redus după chiar primele zile în care a început să funcționeze. Plantoanele respective patrulau prin lagăr și verificau blocurile de baie și barăcile. Toți suspecții

erau luați pentru a fi ținuți sub control. Uneori, deținuții lipsiți de speranțe erau împiedicați din a-și aplica intențiile prin convingere... alteori prin folosirea forței.

Sarcina primită de prizonierii de război sovietici a dus însă la o evadare plină de îndrăzneală. Folosindu-se de libertatea relativă de care se bucurau în timpul plantoanelor de noapte, câțiva ruși și un polonez, Kovalenko, au decis să evadeze. Au făcut rost de clești de tăiat sârmă și de scânduri și, într-o noapte cețoasă, la adăpostul unor mormane de pământ ridicate în lungul gardurilor în urma excavării de șanțuri, s-au târât până la sârmele de înaltă tensiune și au izbutit să o taie pe cea de jos. Sârma electrificată s-a rulat în sus după ce fusese tăiată, creând un interstițiu, dar a făcut scântei la contactul cu solul. Curajoșii au fugit din lagăr, pierzându-se în beznă – umbre cenușii învăluite de ceață...

Liniștea nopții a explodat de rafale de pistoale-mitralieră și strigăte dezarticulate. Focuri sporadice ale santinelelor de pe laturile de sud și nord ale lagărului s-au alăturat pistoalelor-mitralieră de pe latura vestică. Deținuții treziți de împușcături s-au făcut una cu priciurile – cei mai experimentați s-au întins pe podea. Puțini au cutezat să privească afară și chiar mai puțini au ieșit din barăci. Ceața ascundea totul ca un ecran de fum. Nimeni nu știa despre evadare, iar puținii care știau păstrau tăcerea. Ca atare, domnea confuzia.

– Ce s-a-ntâmplat, de ce trag?

Apoi a început să urle sirena: „Evadare! Evadare!” Plantoanele din „Echipa de noapte” s-au întors în barăci; deschiderea focului le luase prin surprindere și deoarece în ceață era imposibil să deducă ce se întâmplase, deciseseră să se alăture

camarazilor lor. Evadarea s-a petrecut cu două ore înaintea zorilor. SS-iști și câini au fost trimiși în urmărirea fugarilor.

Abia se crăpase de zori, când fluiere ascuțite au anunțat un apel. Blockführeri furioși alergau prin lagăr, urlând și înjurând. Erau disperați să știe cine și câți evadaseră... de altfel și noi doream să știm aceleași lucruri. Cuvântul „Schnell, schnell!" („Repede, repede!") era transmis printr-un lanț uman, începând din gura Lagerführerului. Printre rândurile de prizonieri de război sovietici a început să se audă: Mișka Zmei nu-i aici... nici Vaska Golovokrut... A urmat un minut de buimăcire, după care toți au început să discute despre evadare.

– Ruhe! Achtung! Mützen ab! a zbierat un Blockältester palid, care aflase deja că doi deținuți nu erau prezenți nici în formația de afară și nici în barăci.

Blockführerul i-a numărat de două ori pe oameni, a controlat barăcile pustii și apoi a alergat să-i raporteze Lagerführerului.

Ne-au ținut în picioare în formație vreme de câteva ore. Acela era un mod de a-i intimida pe deținuți, parcă spunându-ne: „Voi sunteți de vină pentru încălcarea reglementărilor!" De acum, toți din lagăr știau că Mișka Zmei și Vaska Golovokrut („Zmei" și „Golovokrut" erau porecle – pe Mișka îl chema de fapt Porozov și era din orașul Kourgan) evadaseră împreună cu polonezul Kovalenko, care cunoștea zona din jurul Auschwitzului.

La mijlocul zilei, s-a aflat că evadații fuseseră capturați. SS-iștii au aruncat lângă postul de control de la intrare trei cadavre desfigurate, în pielea goală. De ce însă trupurile lor nu purtau semne de violență, ci numai fețele le erau desfigurate? Nu, nu, evadații nu fuseseră găsiți; în tot cazul, aceștia nu erau ei. Ulterior, „Flăcăi" ne-a spus în secret că SS-iștii

fuseseră conduși de câini până la o gară, unde se opriseră; nu se mișcaseră mai departe, deoarece nu mai adulmecau nicio urmă.

„Echipa de noapte" a fost desființată în aceeași zi. Un Blockältester i-a aliniat pe toți prizonierii de război sovietici și i-a anunțat ordinul Lagerführerului:

– Dacă rușii vor abuza de încrederea care le-a fost acordată și vor încerca din nou să evadeze, pentru fiecare evadat vor fi împușcați câte douăzeci de oameni.

Evadarea camarazilor noștri a avut o influență uriașă asupra moralului deținuților – mai ales asupra noastră. Așadar, călăii naziști nu erau atotputernici! Și niciun fel de amenințări nu ne puteau smulge din minte visul evadării, un vis transformat cu atâta succes în realitate prin curajul plin de îndrăzneală al camarazilor noștri. Ca atare, imboldul de a evada a rămas puternic. Toți nutream visul acela în suflete. El ne dădea puterea de a îndura toate suferințele, de a ne păstra curajul și credința în viitor. Evadarea era un vis și în mintea sa fiecare dintre noi fugise de cel puțin o duzină de ori din lagăr, dar sârma cu curent electric de înaltă tensiune rămânea obstacolul cel mai serios, înălțându-se de netrecut. Toți știam că unui singur om i-ar fi fost imposibil să răzbată și de aceea era necesar un grup organizat. Doar coeziunea și forța puteau depăși orice obstacole. Evadarea unor solitari – chiar și a unor oameni foarte deciși – era o chestiune de noroc. Și cât timp ar mai fi trebuit să așteptăm?

În felul acesta, prin conversații și discuții pro și contra, s-a născut și consolidat ideea unei evadări colective. Serghei (din păcate, memoria mea nu i-a păstrat numele de familie – poate să fi fost Vinogradov) a venit cu propunerea aceasta. Era un bărbat de înălțime mijlocie, puțin adus de umeri. Degerăturile

suferite la degetele de la picioare îl făceau să umble și mai gârbovit. Avea chip lunguieț, frunte înaltă brăzdată de riduri și buzele trase perpetuu într-o grimasă de dispreț; la prima vedere, crea o impresie nefavorabilă, însă când îl cunoșteai mai bine descopereai o personalitate remarcabilă, cu autocontrol puternic. Vorbind cu încredere înflăcărată, Serghei a inițiat întrunirea nocturnă de neuitat care avea să fie destinată să joace un rol decisiv în soarta prizonierilor de război sovietici de la Birkenau.

Sfârșitul lunii august, seara. Luna încă nu răsărise. Văzduhul nemișcat – saturat de umezeală de la mlaștinile din jur și cu iz de fum dulceag dinspre rugurile ce fumegau – începea să se răcorească. Luminițele țigărilor pe care ni le răsuceam singuri străluceau puternic pe fundalul negru al barăcilor. Depășindu-și oboseala, și pe seama propriului lor timp de odihnă, deținuții discutau despre trecut, prezent și viitor.

Aparent accidental, câțiva prizonieri de război sovietici se adunaseră în locul izolat dintre barăci, feriți de umbre. Aici erau Serghei, Andrei Zaițev, Vasili Dotsenko, Petr Mișin, Nikolai Vasiliev, Pavel Stenkin și eu.

– Putem începe, a spus Serghei. Tovarăși, după multe ezitări și discuții lungi purtate cu prietenul meu Andrei Zaițev, v-am ales pe voi ca să discutăm despre subiectul unei evadări comune. Problema este foarte serioasă. Ne-am văzut unii pe alții de multe ori și am discutat de multe ori despre asta. Ne aflăm aici fiindcă ideile noastre coincid. Merită să ne unim eforturile pentru organizarea acestei evadări? Răspundeți deschis.

– Ce-ar fi de răspuns? Toți suntem de acord! Zi mai departe.

– Avem încredere în voi toți și suntem bucuroși că n-am greșit în alegerea noastră. Așa-i, Andrei? Nu vom scăpa de aici cu viață, pentru a putea povesti despre cele ce se întâmplă.

Vom fi lichidați. În clipa de față, fasciștii sunt triumfători: au ajuns pe Volga, au înconjurat Leningradul, au ocupat Ucraina și Belarus. Ei trâmbițează că ar fi fost cucerită și Moscova, dar este o minciună! Francezii care au sosit ieri neagă categoric și spun că Moscova nu-i Parisul, iar fasciștii își vor rupe gâtul acolo. Au dreptate! Noi ne cunoaștem istoria patriei și suntem siguri că rușii vor învinge. Cum putem noi da o mână de ajutor la obținerea acestei victorii? Prin curaj și stăpânire de sine! De acum înainte, trebuie să înceteze tentativele de evadare solitară. În condițiile actuale, ele nu pot avea succes. Doar o evadare în masă va reuși: una care să le arate acestor ucigași că nu-i ușor să înfrângă poporul sovietic, că rușii au rămas ruși chiar și în lagărul morții, că bravura lor n-a pierit. Am dreptate?

– Așa-i, Serghei! Ai perfectă dreptate! Ce-ar trebui să facem?

– Avem nevoie de idei practice. De pildă, ce ar trebui făcut pentru a susține voința de evadare? Și ce ar trebui făcut pentru a împiedica tentativele individuale de evadare până va fi pus la punct un plan unificat? Eu propun formarea unui comitet de evadare din șapte-opt persoane. Fiecare membru al comitetului va recruta o grupă sau „celulă" de doisprezece oameni, îi va convinge că există un plan real de evadare și va face pregătiri.

– Cine ar mai putea fi recrutat în comitetul nostru fără riscuri?

– Să nu ne grăbim. Trebuie gândit bine.

– Așa este, voi rezuma: decidem să formăm un comitet care să pregătească o evadare în masă. Începând de mâine, fiecare membru al comitetului va recruta câte doisprezece oameni pentru a-i pregăti și de care va răspunde. De asemenea, fiecare membru va trebui să pregătească idei de evadare care să fie discutate. Acesta este aspectul cel mai dificil, de care va

depinde succesul întregii acțiuni. Principala condiție a ideilor este să fie gândite ca evadări colective, la care vor putea participa toți cei care doresc să scape de aici, indiferent de naționalitate. Trebuie examinate, de asemenea, și consecințele evadării. Dacă va reuși, va ridica moralul și încrederea, va da putere la mii de oameni...

– Propun ca Serghei să fie șeful evadării!

– Nu există voturi împotrivă.

În ziua următoare, Serghei cel gârbovit și șchiop părea cu totul alt om. Cât de mult te poți înșela asupra cuiva, dacă-i privești numai aspectul exterior! Într-o seară, Serghei și cu mine ne-am întâlnit pentru a clarifica o problemă. Pentru a nu atrage atenția, ne-am îndreptat către blocul pentru baie. Serghei răsufla greu și pășea cu multă greutate cu picioarele sale degerate. Eu priveam aleea cu pietriș și picioarele care se târșâiau: imagini oribile din trecutul recent îmi apăreau în minte, înfiorându-mă...

Iarnă. Mii de deținuți pe jumătate dezbrăcați sapă șanțuri într-un smârc uriaș acoperit cu zăpadă, biciuiți de vântul mușcător. Deoarece degetele le sunt țepene de ger, mânerele roabelor au fost legate de încheieturi; hârlețele sunt mânuite cu dificultate. O muncă istovitoare sub răcnetele furioase ale Kapo înarmați cu bastoane și bice. Gemetele celor bătuți. Deținuții epuizați zac pe pământ printre cadavre. Poți să rămâi în viață doar dacă te miști întruna. Cel mai teribil este pentru picioare. Saboții din lemn sunt cei mai buni – ei oferă puțină căldură și-ți poți înfășura zdrențe în jurul labelor. Saboții nu se afundă în solul mlăștinos, dar apa rece ca gheața se infiltrează...

Așa a fost zi după zi. Nimeni nu știe câte vieți au fost răpite de iarnă și primăvară, cât sânge și câte lacrimi au purtat apele

smârcului. Fiecare metru pătrat din Birkenau reprezenta zeci de morți: victime ale căror vieți cedaseră sub suferințe și torturi teribile. Puțini supraviețuiseră momentelor acelea oribile. M-am uitat din nou la Serghei și n-am putut să nu-l întreb:

– Serghei, cum vei evada tu cu picioarele astea?

A surâs larg și a oftat:

– Deocamdată nu știu nici eu! Voi face tot ce pot ca să le înlocuiesc cu mintea...

Ăsta era Serghei. Prietenul lui, Andrei Zaițev, era exact invers. Înalt, bine proporționat și foarte curat – chiar și în condițiile din lagăr –, cu chip arătos și deschis și o chelie mare încadrată de păr argintiu, inspira încredere de la prima vedere. Se zvonea că fusese ofițer sovietic în armata regulată, deși el susținea că fusese bucătar într-un restaurant din Moscova! Zaițev era prudent și nu acționa niciodată pripit. Bănuiam că prietenia dintre Serghei și Zaițev începuse înainte să fi ajuns în lagăr, fiindcă aveau prieteni și cunoștințe comune.

Nu-i voi uita niciodată pe ceilalți membri ai comitetului de evadare: Vasili Dotsenko era alt bărbat înalt și arătos, cu răbdarea de fier a unui tată și inima blândă a unei mame. Nu-i putea privi cu indiferență pe tinerii și copiii din lagăr și încerca de fiecare dată să-i susțină cu o vorbă de afecțiune pentru a le ridica moralul. În ciuda unor accese acute de radiculită (inflamația rădăcinilor nervilor spinali), Vasia[30] se ținea bine. Petr Mișin, un student tăcut și șters, lucra în spălătoria lagărului împreună cu Dotsenko. Toți îi spuneau „Petka din AU". El petrecuse câteva luni în buncărul Auschwitz, unde Gestapoul

---

[30] Diminutiv al numelui Vasili (nota ed. engleze).

îi trimitea pe suspecții politici. Moscovitul Nikolai Vasiliev lucra în spital. Mulți ruși – și nu numai ruși – primiseră ajutor de la infirmierul acesta cu suflet bun. O tabletă, un pansament, un sfat aveau proprietățile cele mai curative. Kolya[31] îmi bandajase de mai multe ori rana. Pavel Stenkin, de naționalitate mordov[32], se născuse la Perm; fusese grănicer și războiul începuse chiar în timpul schimbului său de gardă. Șchiopăta rău, deoarece recent îi fusese extrasă o schijă de proiectil care-i rămăsese înfiptă în picior și începuse să-i facă probleme. Un medic polonez îi scosese bucata de metal, în timp ce Pavlik[33] era ținut strâns de mâini și de picioare. Pavlik era unicul supraviețuitor al grupului care excavase tunelul pe sub gardul din sârmă ghimpată al lagărului 308 din pădurea Żagań.

Comitetul de evadare știa de prietenia mea cu electricianul polonez Heniek și m-a însărcinat să aflu de la acesta dacă ar fi putut să oprească tensiunea la momentul potrivit. Am avut cu el o discuție sinceră în prezența prietenului său cel mai bun, de asemenea polonez. Răspunzând la întrebarea mea tăcută, exprimată printr-o privire, Heniek a surâs și mi-a spus că în omul acela se putea avea chiar mai multă încredere decât în el. Am ascuns totuși existența comitetului de evadare, spunând că aveam o idee proprie. Heniek m-a ascultat cu multă atenție și am discutat toate opțiunile pentru întreruperea tensiunii. Mi-a spus însă că după evadarea lui Kovalenko sistemul de alarmă fusese modernizat și acum era suficient

---

31 Diminutiv al numelui Nikolai (nota ed. engleze).

32 Republica Mordovia este localizată în partea de est a Câmpiei Europene Răsăritene a Rusiei (nota ed. engleze).

33 Diminutiv al numelui Pavel (nota ed. engleze).

ca o singură sârmă să atingă un pilon de beton sau solul, pentru ca o sirenă să comute automat.

Rezultatele discuției nu au fost deloc favorabile; deși Heniek acceptase să întrerupă tensiunea – și curentul electric care alimenta sistemul de securitate –, era clar că și-ar fi riscat teribil viața. Deoarece ar fi fost imposibil să-l salvăm, opțiunea respectivă a fost abandonată.

Camaradul lui Heniek a venit cu o propunere: să încercăm să rupem sârma ghimpată dintre doi piloni de beton, răsturnând peste ea un stâlp de felinar din lemn. Ne-a arătat până și un loc potrivit: pe latura de sud a lagărului, un asemenea stâlp exista aproape direct în fața unui foișor de pază. Dacă ar fi fost împins spre gard, ar fi căzut direct pe sârmă. Apropierea de foișor era în avantajul nostru, fiindcă puteam ataca santinela cu o grindină de pietre și răsturna foișorul; în bezna nopții, focurile de arme de la foișoarele vecine ar fi fost aproape lipsite de eficacitate. De aceea, am decis pentru această idee. Pentru a verifica totuși viabilitatea planului, o echipă de construcție a fost însărcinată cu misiunea „prăbușirii" unui stâlp de felinar peste un gard de sârmă electrificată la care încă nu fusese cuplată tensiunea. Desigur, trebuia să se procedeze cu multă iscusință, astfel încât prăbușirea să pară un accident. Câtă grijă, ingeniozitate și inventivitate au fost necesare pentru a întreprinde experimentul respectiv! Principalul era să evităm orice bănuială că acțiunea ar fi fost premeditată. După ce stâlpul s-a prăbușit, am fost însă amar dezamăgiți. În cădere, el a rupt doar câteva dintre sârmele de sus întinse între pilonii din beton, lăsându-le pe restul intacte. Nu existau speranțe de mai bine. Trebuia să examinăm alte posibilități.

* * *

Zilele și săptămânile zburau, dar planurile de evadare nu avansau, iar încordarea creștea. Membrii comitetului de evadare au avertizat că grupele sau „celulele” lor solicitau trecerea la acțiune. În același timp, s-au petrecut câteva evenimente care i-au electrizat și mai mult pe deținuți.

SK – un detașament de pedeapsă format din polonezi – s-a răsculat, adus la disperare de torturi și brutalități. De obicei, în detașamentul acela de muncă erau trimiși cei pentru care pedeapsa imediată fusese comutată la torturi fizice și psihice. Gardienii SS îi schingiuiau cu brutalitate extremă pe deținuții aceia. Pentru ei, moartea era adesea mai de dorit decât viața, totuși naziștii sadici o amânau deliberat, bucurându-se de suferințele victimelor lor. Acestea erau silite să execute munci dificile și totodată lipsite de sens, ca mutarea de bolovani grei dintr-un loc în altul sau săparea de șanțuri pe care după aceea le umpleau la loc.

În ziua răscoalei, deținuții din SK adunau bolovani, crengi și gunoaie în afara lagărului, pe latura sa de vest. În decursul acelui gen de muncă era strict interzis să-și îndrepte spinările. Un SS-ist înarmat cu un baston trecea printre deținuții cocârjați, iar mai departe se aflau doi gardieni cu pistoale-mitralieră. Câțiva polonezi, epuizați de căldură și postura nefirească în care munceau, au căzut și au fost bătuți cu brutalitate, astfel încât nu s-au mai putut ridica. Un altul s-a clătinat, aproape gata să cadă, dar și-a regăsit echilibrul și a reușit să se îndrepte. În clipa aceea a fost asaltat cu o grindină de lovituri de baston. S-a prăvălit, acoperit de sânge, după care însă s-a întâmplat ceva la care naziștii – obișnuiți la supunerea implicită – nu se

așteptaseră niciodată. Deținuții s-au repezit asupra torționarilor, omorându-l imediat pe SS-istul cu baston și pe unul dintre cei cu pistoale-mitralieră. Celălalt gardian a rupt-o la fugă. În loc să utilizeze pistolul-mitralieră, deținuții care supraviețuiseră au alergat în toate direcțiile, iar SS-istul rămas a deschis focul asupra lor, secondat de santinelele din foișoare.

Urmările au fost tragice. La apelul de seară, SS-iștii au luat două sute de polonezi, le-au legat mâinile cu sârmă și i-au dus la camerele de gazare, păziți de câini. Toți au fost incinerați. Dimineața, deținuții din Sonderkommando au povestit că polonezii muriseră mândri și demni; intraseră calmi în camera de gazare, cântând imnul național. Până și gardienii SS-iști rămăseseră uimiți de curajul lor.

După câteva zile, s-a derulat alt eveniment tragic. „Kapo numărul unu” mi-a relatat o conversație a Sonderführerilor la care trăsese cu urechea: aceștia fuseseră anunțați că sute de prizonieri de război – ofițeri sovietici – fuseseră trimiși la Auschwitz pentru exterminare imediată și urmau să sosească într-o zi sau două, sub pază masivă. Am transmis imediat vestea comitetului, care a decis să ne avertizăm cu orice preț compatrioții asupra pericolului care-i aștepta. Dar cum să procedăm? Nimeni nu știa când vor sosi la Birkenau. Comitetul a însărcinat camarazi de încredere să supravegheze drumul pe care deținuții erau transportați de obicei la camerele de gazare. Vasili Dotsenko a luat o bucată de carton alb pe care a scris cu litere mari: „VEȚI FI GAZAȚI ÎN BAIE”; mai multe cuvinte nu încăpeau. Cartonul a fost fixat sub bluza cuiva, pentru a-l arăta camarazilor care aveau să treacă. Însă toate pregătirile acelea s-au dovedit inutile, întrucât prizonierii au fost aduși în toiul nopții și n-a existat nicio posibilitate de a-i avertiza. Toți au fost exterminați în aceeași noapte.

O poezie scrisă de camaradul nostru Alexandrovici a contribuit în mare măsură la menținerea spiritului de luptă al prizonierilor de război sovietici. În ciuda conținutului – plin de suferință, durere și tristețe –, ea a inspirat înfocarea de a scăpa din iadul acesta; de a evada pentru a putea anunța lumea întreagă despre suferințele inumane abătute asupra atâtor oameni:

Monstrul brutal al ciumei brune,
Conceput de un fanatic în delir dement,
Născut din vandali și procleți,
Prin voința unui destin dușmănos,
A apărut ca un buboi în Auschwitz.
Și Auschwitz a devenit un oraș de ucigași,
Un oraș de criminali însângerați,
A devenit un mormânt: Osventsim–Auschwitz,
Un simbol al suferinței inumane.
Aici oamenii sunt uciși și torturați cu miile,
Cu baionete și bastoane, cu bice și plumbi.
Sunt înfometați până la moarte, înăbușiți cu gaze,
De ucigași conduși de un nemernic dement.
Zi și noapte, rugurile scânteietoare și crematoriul sinistru
Ard și strălucesc,
Transformând oameni, iubire, speranțe și visuri
În gaze, fum și scrum.
Dar va veni vremea când stelele pâlpâitoare,
Tufișurile, copacii și frunzele-afumate,
Pământul îmbibat cu sânge și lacrimi,
Soarele strălucitor și luna palidă
Vor spune totul despre zilele-acestea oribile.
Vor spune cum mame ce-au prevestit nenorocirea

Și-au privit copilașii
Cu ochi înnebuniți de oroare,
În timp ce se jucau veseli
În camera de gazare.
Vor spune cum au murit eroii
Ca victime ale tiraniei, crezând în Dumnezeu,
Cu mâinile întinse spre el, rugător,
Când Sonderführeri-SS aruncau pruncii vii
În flăcările duduitoare și clocotitoare;
Și cum, râzând, alungau mamele
Cu câinii, bicele și bastoanele,
Cum îi băteau cu brutalitate pe cei încăpățânați
Cu grelele lor paftale „Gott mit uns”,
Vor spune povestea adevărată, de coșmar,
A timpurilor triste și sumbre,
Ce s-au abătut peste zeci de mii, tineri și bătrâni,
Care-și așteptau destinul tragic
În magazia de cadavre vii din Birkenau.
Vor povesti și despre noi,
Despre primii deținuți din mlaștina blestemată,
Despre cei pe care-a fost testat gazul morții;
Care-au trăit alături de moartea neagră,
Care-au slujit ca exemplu pentru cei văduviți
Prin curaj și fermitate.
Vor spune despre visul ascuns
Al celor care n-au dorit să piară de moartea fără noimă,
Visul uriaș și inspirator,
Care oferea puterea de a învinge disperarea.
Vor spune cum obișnuiam să visăm la libertate,
La viață, la fericire, la veselia dinainte,

Cum visam la lupta-ndârjită și sfântă,
Pentru iubita noastră patrie, dragă ca Mama.

Comitetului i-a fost înaintată o propunere de evadare în timpul serviciului de căutare. Serviciul de căutare se efectua frecvent, pentru că în vara aceea se înregistrase un număr neobișnuit de mare de tentative de evadare. Nu mai trebuie amintit că rolul celor implicați în căutare era extrem de dizgrațios. Orice deținut care se ascunsese în așteptarea unei ocazii de evadare trebuia predat imediat conducerii lagărului... și soarta acestor deznădăjduiți era bine cunoscută tuturor. Totuși, cu cât a fost discutată mai mult, cu atât propunerea aceasta a părut mai atrăgătoare. Exceptând faptul că polonezii – pe al căror ajutor ne bizuiam – n-ar fi avut posibilitatea să participe, toate celelalte circumstanțe erau de asemenea natură încât în situația noastră n-am fi putut găsi o ocazie de evadare mai bună. Decizia comitetului a fost unanimă: organizarea unei evadări în timpul serviciului de căutare, fiindcă era unica oportunitate prin care un grup mare de deținuți putea ieși din lagăr.

Pe de altă parte, prizonierii de război sovietici nu fuseseră niciodată selectați pentru serviciul de căutare! De aceea, membrii comitetului au fost însărcinați cu misiunea de a răspândi prin orice forme ideea că rușii doreau să participe la serviciul de căutare, că în loc să stea și să aștepte până era găsit deținutul ascuns, doreau să-l descopere ei înșiși și să scutească atât conducerea, cât și paznicii de chinul apelurilor lungi și obositoare. Eram ferm convinși că acea falsă dorință a noastră urma să fie adusă la cunoștința conducerii lagărului de către informatori și lingăi. L-am convins cu ușurință pe Blockältester de sinceritatea noastră și el i-a raportat prompt Blockführerului.

L-am înșelat până și pe „Flăcăi”, deși am avut mustrări de conștiință. Totuși, calculele noastre s-au dovedit corecte. Peste zece zile, am auzit comanda mult așteptată:

– Rușii, alinierea afară!

Majoritatea prizonierilor de război sovietici s-au grăbit încântați spre centrul lui Appellplatz: într-adevăr, era istovitor să stăm în formație timp de câteva ore – cu atât mai mult după o zi de muncă obositoare – și preferam să ne mișcăm. De aceea ideea ca rușii să participe la serviciul de căutare fusese susținută cu atâta înflăcărare, fiindcă intențiile noastre *reale* erau știute doar de membrii comitetului. Desigur, SS-iștii și Kapo își găsiseră propriile explicații.

În decursul căutării, am desfășurat în mod ostentativ atâta energie, încât Blockältesterul nostru a fost lăudat în fața frontului, lucru pe care ni l-a anunțat imediat, sperând să determine eforturi și mai mari din partea noastră. Căutaserăm într-adevăr cu multă dăruire: târându-ne în conducte, beciuri, șanțuri și tranșee și în toate găurile posibile, unde nici chiar Kapo n-ar fi cutezat să intre. Dinamismul nostru a fost considerat supunere și zel, dar, în realitate, cei care fuseseră inițiați în pregătirile de evadare – și alții care nu știau nimic, dar care nutreau dorința secretă de a evada – folosiseră căutarea ca mijloc de recunoaștere a terenului, examinând și calculând permanent. În același timp, trebuia să depunem destule eforturi pentru a preveni tentativele neautorizate de fugă din lagăr, deoarece ne-ar fi frustrat pregătirile atente.

În timpul serviciului de căutare a fost găsit locul pentru evadarea planificată. Era ca și cum cineva l-ar fi pregătit în mod deliberat! În colțul nord-vestic al gardului de sârmă exista o breșă de 20 de metri; pe acolo erau scoși la muncă Sonderkommando

și tot pe acolo erau transportate materialele de construcție pentru noile crematorii și camere de gazare ale căror fundații fuseseră deja turnate. În fața breșei, 10–15 metri de gard, se afla un foișor cu o santinelă SS, iar după aceea se întindea o pădurice rară.

După o vreme, când toată lumea se obișnuise ca rușii să fie trimiși în serviciul de căutare, iar misiunile respective începuseră să fie considerate obligatorii, comitetul a stabilit ziua evadării: 6 noiembrie, o dată care rămânea definitivă. Pentru a ne asigura că totul va merge conform planificării, una dintre echipele care lucra la construcții în lagăr a primit însărcinarea de a simula o tentativă de evadare individuală în ziua respectivă; în felul acesta, se garanta desfășurarea serviciului de căutare. Planul necesita ca, într-un loc convenabil, să fie îngropat în secret trupul unui deținut mort, dar nu al unui rus, pentru ca nu cumva rușii să fie îndepărtați din serviciul de căutare.

În zilele rămase până la data evadării, membrii comitetului au cerut „celulelor" lor – alcătuită fiecare din doisprezece oameni – să fie cu ochii-n patru și să se pregătească, adunând haine și camuflându-și numerele de pe piept prin tatuaje.

Este imposibil de descris starea deținuților și surescitarea lor febrilă în zilele acelea. Unii șovăiau, temându-se să riște. Alții se împotriveau fățiș planului. Discuții contradictorii izbucneau întruna, spontan, ajungându-se până la acuzații directe de lașitate și insulte. Cei care se opuneau evadării susțineau că situația, anotimpul și condițiile erau nefavorabile evadării, că evadarea nu va aduce nimănui niciun bine și că nu era necesară. Într-adevăr, anotimpul și situația ne erau potrivnice, însă vasta majoritate a camarazilor se pronunța pentru acțiune. Și, de fapt, nebunia acestei dorințe, nebunia evadării – îndrăzneață

și curajoasă – era perfect justificată. Simțeam răsuflarea fierbinte a apărătorilor Moscovei dincolo de zidurile din beton și sârma ghimpată. Evadarea era unicul fel prin care puteam contribui la lupta comună pentru eliberare, pentru distrugerea fascismului setos de sânge. Era imposibil să nu ținem seama și de acest impuls patriotic, să nu-l luăm în calcul.

Curajul deținuților de la Birkenau nu poate fi decât admirat – erau oameni cu trupurile slăbite, dar spiritele puternice, care înțelegeau perfect că o evadare în luna noiembrie, imediat înainte de începerea înghețului, când natura devenea aliatul dușmanului de moarte, nu al nostru, necesita o voință deosebită. Clima reprezenta totuși cea mai mică dintre grijile noastre; la câteva minute după evadare, sirenele aveau să anunțe vestea până hăt departe și sute de SS-iști, ajutați de câini special dresați, urmau să pornească în căutarea noastră, în timp ce noi trebuia să traversăm, fără cunoștințe despre geografia locurilor și limbă, un teritoriu populat de indivizi pentru care prinderea evadaților nu constituia doar o plăcere în sine, ci și șansa de a obține avantaje materiale. Cu toate acestea – aidoma infanteriștilor plecați într-un atac la baionetă –, nu ne gândeam la moarte. Oamenii fără patrie, cei cărora nu le păsa de țara și de compatrioții lor, n-ar fi putut întreprinde un asemenea pas...

* * *

6 noiembrie 1942. Mâine avea să fie o zi importantă – a 25-a aniversare a Marii Revoluții din Octombrie[34]. Data aceea adăuga entuziasm și fermitate tuturor acțiunilor noastre. Împinși

---

[34] Potrivit vechiului calendar iulian, folosit în Rusia prerevoluționară (nota ed. engleze).

de tradiția patriotică, ardeam de nerăbdare să-i dăruim ceva patriei; să sărbătorim din toată inima ziua aceea atât de dragă sovieticilor. Prin darul pe care-l făceam patriei, doream să le arătăm naziștilor sadici că nici torturile și nici exterminarea fizică nu nimiciseră moralul poporului sovietic, că nici chiar în iadul acesta nu ne uitasem patria și că toate gândurile ne erau alături de ea, acolo unde se duceau bătălii sângeroase pentru libertate și independență.

În această zi se împlineau exact treisprezece luni de când primul transport cu prizonieri de război sovietici sosise la Auschwitz. Treisprezece luni teribile! La amiază, semnalul – o cârpă legată în vârful unui stâlp înalt – a fost dat dintr-un loc prestabilit, din lagărul aflat în construcție: toată lumea trebuia să se pregătească – cadavrul fusese ascuns! Cei care nu izbutiseră să se pregătească deja au iuțit ritmul. S-au bărbierit, au încercat să-și aranjeze hainele sau au îndurat ultimele înțepături de ace cu cerneală care le acopereau numerele de pe piept sub desene simple. Toți fuseseră avertizați, toți știau. Incitarea era febrilă. Cei care optaseră să rămână erau ușor de deosebit; deși fusese ascunsă în adâncul inimii lor, decizia era dezvăluită de privirile furișe ale ochilor ce nu-și găseau liniștea. Era imposibil ca toți să participăm la evadare. Mulți erau bolnavi sau atât de slăbiți, încât nici nu putea fi vorba să încerce să fugă. Lor li se adăugau cei care bătuseră în retragere în ultima clipă.

Timpul trecea îngrozitor de încet! Era o zi însorită. Mulți comentau încântați: la noapte, o ceață groasă se va forma imediat deasupra solului, iar Steaua Polară ne va fi călăuză pe cer.

Ca regizat de o mână nevăzută, ordinul de încolonare pentru serviciul de căutare a fost dat imediat după apelul de

seară. Ne-am aliniat într-o dezordine mai mare ca oricând până atunci. Toți s-au bulucit să intre în rândurile care trebuiau compuse din câte cinci deținuți, așa încât s-a iscat o debandadă. Peste optzeci de deținuți se oferiseră voluntari pentru căutare, iar cei ajunși ultimii – știind că numai grupele perfect ordonate din câte zece oameni vor putea ieși – încercau să se furișeze în rândurile cincisprezece și șaisprezece. Era imposibil să strecori mai mulți, fiindcă SS-iștii ne numărau deja din ambele părți ale coloanei. Tărăboiul a luat sfârșit când un SS-ist, urlând furios, a numărat șaptezeci de deținuți și a separat coloana aceea de restul. Peste cincisprezece dintre ai noștri – printre care Petr Mișin și Nikolai Vasiliev – au rămas locului, privindu-și neajutorați camarazii care se îndepărtau. Unii au fluturat din mâini spre noi. Mi-a venit să strig: „Adio, tovarăși!"

După ce am ajuns pe teritoriul lagărului în construcție, ne-am răspândit imediat în căutare. Trăgând de timp, ne-am deplasat încetișor către punctul de adunare stabilit. Pe drum am examinat totul, întorcând scânduri pe dos și împrăștiind stive de materiale de construcție. Aveam buzunarele pline de „arme" – diverse obiecte grele. Starea de spirit era excelentă, totuși neliniștea ni se trăda în vorbe și acțiuni. Glume forțate și râsete nervoase se auzeau de jur împrejur. Unii încercau chiar să cânte.

Soarele a coborât în cele din urmă înapoia orizontului și noi ne-am adunat lângă breșa din gard. O santinelă ne privea calm din înălțimea foișorului. Departe în stânga noastră, rugurile ardeau în adâncul „Crângului secret". Și mai departe, crematoriul pufăia fum negru. Peste tot era liniște. S-a petrecut însă ceva neașteptat. În chiar ultima clipă – tocmai când se pregătea darea semnalului –, am auzit mârâitul unui câine,

însoțit de înjurături în germană. Iar imediat după aceea au apărut Sonderkommando, care veneau în fugă spre noi din păduricea dinapoia foișorului. Când ajunseseră deja dincoace de foișor, de partea noastră, am auzit alte înjurături și răcnete, o împușcătură, apoi din nou mârâitul ciobănescului german care s-a transformat într-un schelălăit. Îmboldiți de gardienii SS-iști, cei din Sonderkommando au trecut în alergare pe lângă noi. Doi Sonderführeri cu pistoalele în mână flancau coloana, iar un altul venea cu un câine în ariergardă. Observându-l pe Blockältesterul nostru, unul dintre Sonderführerii care alergau i-a strigat să ridice un cadavru din pădure și să-l aducă în lagăr. Imediat, Blockältesterul a ales patru deținuți și, urcând glasul astfel încât să poată fi auzit de santinela din foișor, a ordonat sonor:

– Duceți-vă și aduceți cadavrul!

M-am pomenit inclus în cvartetul acela. Ne aflam aproape imediat sub foișor. Santinela ne privea în tăcere, ca și până atunci. De după foișor, libertatea ne făcea semn.

L-am ridicat pe deținutul care fusese ucis. Am privit înapoi către camarazii mei. Sute de ochi erau fixați asupra noastră. Corpuri încordate. Chipuri cu expresii agitate. Zeci de deținuți încremeniți ca un arc comprimat la limită. Era un vulcan înainte de erupție, în interiorul căruia totul ardea, fierbea, clocotea. Brusc, un glas a destrămat tăcerea aceea:

– Pentru patrie! Înainte!

Au explodat apoi urale discordante, iar spre santinela SS s-a dezlănțuit o grindină de pietre, bucăți de fier și alte proiectile. După care, ca o avalanșă tumultuoasă, deținuții au năvălit înainte, răsturnând foișorul și împrăștiindu-se în pădure prin breșa creată.

Iuțeala iureșului nostru și viteza cu care am traversat fâșia letală dintre gard și copaci au făcut să pătrundem în pădure fără pierderi, deși pistoalele-mitralieră răpăiau în urmă. Am încercat să alergăm în tăcere, deși ni se părea că ramurile și tufișurile ne trosneau asurzitor sub tălpi. Am auzit pentru ultima dată glasul lui Serghei, de undeva din spate:

– Nu vă grăbiți! Nu vă irosiți puterile! Alergați cu-nțelepciune!

Nici chipul lui, nici chipurile altor camarazi nu se distingeau în pădurea întunecată. Apoi a început să vuiască sirena, acoperind totul. Urmărirea se declanșase.

* * *

Întunericul sporea tot mai mult. Umbre fulgerau printre copaci. Nu se auzea nicio voce. Era inutil să ne căutăm ori să ne strigăm camarazii rătăciți. Mai repede, mai repede, tot înainte...

Suntem un grup întreg care alergăm. Ne-am adunat laolaltă. Prezența camarazilor ne susține curajul și forțele. Brusc, pădurea dispare. În fața noastră este un râu. Fără șovăială, ne rostogolim pe malul abrupt spre apă. Din fericire, nu este mai adânc de un metru și jumătate, deși curentul se simte puternic. Râul este lat de vreo douăzeci de metri. Hainele îmbibate de apă ne stânjenesc mișcările. Corpul meu, încălzit de alergare și de adrenalină, nu simte răceala înghețată a râului. Ajungem până la urmă pe malul opus, acoperit de tufe scunde. Ieșim din apă, ajutându-ne unul pe celălalt. Suntem opt...

Scuturându-ne în grabă, ne-am repezit printr-o viroagă acoperită cu un linţoliu de ceață groasă. Ne-am bucurat de ea, ca și când am fi fost în pădure. Deasupra noastră, Steaua Polară

– singura călăuză – se putea deslușî prin pâclă ca îndărătul unei perdele de dantelă. Mergeam repede, fără să ne pierdem din ochi între noi. Ceața s-a mai destrămat. Pe neașteptate, un câine a lătrat undeva în față. Judecând după lătrături, nu era un ciobănesc german, ci o potaie oarecare. Să fi fost un sat înaintea noastră? În cazul acesta, sătenii știau deja despre evadare. Ne-am oprit să discutăm situația. Minutul acela de întârziere s-a dovedit fatal.

De undeva din dreapta, am auzit apropiindu-se zgomotul unui motor. Iar apoi, cam la patruzeci de metri în față – direcția din care lătrase câinele –, un vehicul a trecut din dreapta către stânga. Pe fundalul cerului am putut vedea un camion deschis, plin cu soldați. A urmat apoi altul, care se oprea pentru scurt timp din loc în loc, lăsându-i pe soldați să coboare. Suntem înconjurați, m-a sfredelit un gând. Nenorocitul ăla de câine! Dacă n-ar fi lătrat, am fi putut traversa drumul. A urmat un schimb scurt de șoapte. Am decis să ne împărțim în două grupuri de câte patru și să ne furișăm spre drum, pentru a trece în partea cealaltă. Primul grup a pornit drept în față, iar grupul meu către dreapta.

După ce am străbătut patruzeci-cincizeci de metri, am ajuns la o mlaștină superficială, al cărei fund era destul de solid. Un alt vehicul a apărut în dreapta noastră și a început să lanseze rachete de semnalizare la intervale scurte. Prima dintre ele ne-a luat prin surprindere și am fost nevoiți să ne afundăm în mlaștină, cu noroiul aproape acoperindu-ne capetele. Am tras peste noi smocuri de iarbă sârmoasă. De câte ori o rachetă de semnalizare se ridica pe cer, iluminând totul de jur împrejur, încremeneam; numai ochii ne ieșeau din apă, iar creștetele capetelor ne erau acoperite cu smocurile de iarbă. Cel puțin în

felul acesta puteam privi în jur: șoseaua ocolea mlaștina, descriind un semicerc larg, iar SS-iștii se postaseră pe ea, la fiecare sută de metri. Am continuat să ne târâm spre șosea în intervalele dintre două rachete de semnalizare. În cele din urmă, smârcul s-a terminat.

Urma o pantă ușor ascendentă. Vehiculul cu rachete de semnalizare rămăsese mult în stânga noastră. Ne târam, străduindu-ne să apăsăm cât mai ușor solul. Cineva a călcat totuși pe un vreasc care a trosnit. Am auzit strigăte în față și două împușcături au zdrențuit tăcerea; țiu! țiu! ne-au fluierat gloanțele peste capete. În mod reflex, m-am aruncat într-o parte și am înlemnit. Tăcere. Am privit în jur: în preajmă nu mai era nici țipenie. M-am târât repede înapoi – nu se vedea nimeni. Am început să șoptesc parole. N-a răspuns nimeni. În clipa aceea, am simțit pentru prima dată frica. Da, spaima cea mai reală – teama de singurătate. Oare rămăsesem cu adevărat pe cont propriu? Am încercat să mă calmez, după care am reluat căutarea și aproape că m-am izbit de Viktor Kuznețov, care se afla în aceeași situație. Nu aveam însă timp de jubilări. Am început să-i căutăm pe restul. Nimic. Ceilalți doi din grupul nostru – ambii se numeau Pavlik – dispăruseră în cețuri.

Am decis să ne îndreptăm către dreapta, îndepărtându-ne de soldatul cu trăgaciul sensibil, și am ajuns la un șanț; fără îndoială, se scurgea în mlaștină venind din partea cealaltă a taluzului șoselei. Ținând seama de volumul apei, trebuia ca prin taluz să existe un canal de scurgere. Plini de speranțe, ne-am târât spre șosea. Ceața se destrăma tot mai mult și SS-iștii se distingeau clar pe fundalul cerului. Unul era la patruzeci de metri de noi, celălalt la șaizeci de metri și priveau către smârc cu pistoalele-mitralieră lipite de șolduri. Ne-am apropiat de

taluz, dar, în loc de canal, am dat peste o conductă îngustă, în care abia dacă ne-ar fi intrat capul. Ce era de făcut? În spatele nostru mlaștina continua să fie învăluită în pâcle, însă șoseaua era clară. Ne-am lipit strâns de pământ, unul lângă celălalt, cu gândurile gonindu-ne prin minte, căutând o cale de ieșire. Din fericire, hainele ude și murdare ne ofereau un oarecare camuflaj, totuși farurile primului vehicul care avea să treacă pe șosea ne-ar fi deconspirat.

Am discutat situația în șoaptă, străduindu-ne în tot acel timp să fim atenți la orice sunete. De dincolo de mlaștină – direcția din care venisem noi – am auzit strigăte, împușcături și înjurături în rusă. Viktor m-a înghiontit și a arătat din cap spre șosea. Se întorcea vehiculul care lansa rachete de semnalizare. Acestea iluminau mai întâi o parte, apoi cealaltă a drumului, la intervale de două-trei minute. Am auzit clicul surd al unui pistol de rachete și am urmărit văpaia luminoasă cu ochii. Ce să facem? Peste două minute vehiculul avea să ajungă la noi și cu certitudine avea să ne prindă în lumina farurilor. Unica șansă era să ne repezim și să încercăm să traversăm șoseaua în intervalul dintre două rachete de semnalizare. M-am întors către Viktor, care era aproape invizibil în bezna adâncă.

– Vitenka, prietene, uită-te la mine. Uită-te! Mă poți vedea? Spune, mă poți vedea?

– Nu, nu pot.

Altă rachetă de semnalizare s-a înălțat, a luminat și s-a stins.

– Perfect, dar acum? La fel? Bine. Scoate-ți încălțările și bagă-le sub bluză. Verifică-ți buzunarele. Nu trebuie să facem niciun zgomot...

S-a auzit o rafală de împușcături neregulate, urmată de blesteme și strigăte. Geamătul limpede al unui om rănit. Era

unul dintre camarazii noștri. Vehiculul se apropia întruna, cu farurile luminând pieziș dinspre șosea. Un alt proiector era acum clar vizibil deasupra, iluminând în clipa de față o căpiță întunecată pe lângă care fulgerau umbre.

Planul naziștilor era evident: să ne țină încercuiți până la sosirea dimineții. Furia mi-a clocotit în suflet. Eram pregătiți. Ne-am holbat din nou ochii și ne-am privit unul pe celălalt. Nu încăpea nicio îndoială. Bezna absolută avea să mai domnească câteva secunde. Era suficient pentru a sprinta peste drum. Vehiculul se găsea la cinci sute de metri de noi. Când proiectorul s-a întors către partea opusă a șoselei, ne-am încordat. Următoarea rachetă de semnalizare s-a stins cu un pârâit abia audibil și noi am țâșnit peste drum ca niște pisici. Apoi ne-am ținut respirația, ne-am lăsat să lunecăm în jos pe taluz și am încremenit. Sângele îmi bubuia în tâmple când s-a înălțat următoarea rachetă de semnalizare...

Cât de încetișor se scurgea timpul... Mai repede! Mai repede! S-a stins! Ne-am îndepărtat de șosea, târându-ne pe burtă. În față se întrezărea forma întunecată a unei clădiri. Am ajuns lângă ea, apoi am depășit-o. Am privit înapoi. SS-iștii erau în aceleași posturi încordate... însă acum erau cu spatele la noi. Da, cu spatele! Pe neașteptate, faruri de vehicul au iluminat coliba abandonată, pe jumătate năruită. Am ocolit-o până în spate și acolo ne-am rezemat de peretele ei, epuizați și tremurând. Vehiculul a gonit mai departe, lăsând coliba în beznă. Planul nostru funcționase.

Incapabili să ne mai stăvilim suspinele, eu și Viktor ne-am îmbrățișat. După explozia aceea de fericire, am discutat cum să acționăm în continuare. Am decis să pornim către vest, spre Germania, pentru a ne păcăli urmăritorii, și abia apoi să ne

îndreptăm către sud, unde era Cehoslovacia. În noaptea aceea, trebuia să ne îndepărtăm cât mai mult de locul acesta blestemat. Am privit încă o dată spre cordonul de soldați, le-am urat noroc camarazilor noștri și am plecat.

* * *

În zorii zilei de 7 noiembrie, am ajuns la liziera unei pădurici. Începuse să plouă, însă nu ne păsa. Dimpotrivă, eram mulțumiți; la urma urmelor, ploaia ne ștergea urmele și câinii nu mai reprezentau un pericol.

Corpul omului este o mașinărie uimitoare. În condiții normale, în noaptea aceea ar fi trebuit să ne îmbolnăvim îngrozitor și ar fi fost necesare eforturile multor oameni pentru a ne salva de la moarte. Dar cum ne descurcam? Perfect! Mergeam iute și voioși, alegând terenul mai solid. În același timp, însă, eram extrem de obosiți. Știam că dacă ne vom opri să ne așezăm, n-am mai fi avut puterea să ne ridicăm. Numai voința pură ne determina să înaintăm. Dorința de a trăi învingea oboseala. În mințile noastre, ajunseserăm deja în patrie. Ziua aceasta remarcabilă fusese de acum sărbătorită în partea orientală a Rusiei, era încă celebrată în Siberia și urma să fie sărbătorită la Moscova. Între timp, bătăliile continuau, iar aici, noi aveam propriul nostru front de luptă personal.

Pe când mergeam, priveam în jur – se zăreau urme de case? L-am ajutat pe Viktor să se cocoațe într-un copac și a văzut că de jur împrejurul nostru se întindea o pădure tânără. Am decis să ne petrecem prima noapte de libertate chiar în mijlocul ei.

Pe neașteptate, într-o poieniță, am văzut o fânărie cocoțată pe o platformă scundă și cu un acoperiș rudimentar. Conținea

nutreț depozitat pentru iarnă și fusese probabil umplută demult, fiindcă fânul se înnegrise. Ne-am scos repede hainele și le-am stors. Cu ajutorul meu, Viktor s-a târât sub acoperiș și a făcut o vizuină în fân, iar eu am șters urmele și am suit după el. Ne-am întins, cuprinși de o fericire rară, și peste câteva clipe am lunecat în uitare.

Seara – odihniți, încălziți și însuflețiți – am pornit iarăși în lunga noastră călătorie. Am mers încă o noapte spre vest, după care am coborât către sud, spre granița cu Cehoslovacia. Acolo, sus în munții Tatra, se ascundeau partizani. De acum mergeam fără să mai băgăm în seamă oboseala, fiindcă înaintam spre viață. Trăiască libertatea! Trăiască viața!

Capitolul zece

Interogatoriul

Andrei Pogojev și camaradul său, Viktor Kuznețov, au mers o zi întreagă, înainte de a se sui pe furiș într-un tren care mergea spre răsărit. Arestați la una dintre opriri și duși la secția locală de poliție, cei doi evadați au fost despărțiți. Nu s-au mai revăzut niciodată.

Pentru Andrei, a urmat o perioadă de interogatorii ce au dus, în cele din urmă, la internarea în alt lagăr, care, potrivit declarației lui, „nu diferea prea mult de Auschwitz – aceleași apeluri, înfometare, torturi din partea gardienilor". După zece zile, el a fost transferat într-un lagăr mic de muncă, pe care-l numea „Hvudobrek".

Pe 9 mai 1943, Andrei și alți trei prizonieri de război au fugit din lagăr la adăpostul nopții, îndreptându-se către est, spre munții Carpați. Când au ajuns la granița dintre Polonia și Ucraina, fugarii s-au despărțit în urma focurilor unei patrule germane. Rămas singur, Andrei și-a continuat drumul către

răsărit, cu acte false pe numele „Mihail Ivanovici Homenko", asigurate de temporarii lui tovarăși de evadare. Sperând să găsească un detașament de partizani, el a traversat Ucraina de vest, ajutat de sătenii care erau terorizați de germani și de o „Polizei" a colaboraționiștilor, așa-numita „Kușcea".

Apropiindu-se de regiunea Poltava, Andrei se simțea în culmea fericirii și cânta „ca și cum aș fi mers printr-o țară liberă". Fericirea i-a fost însă prematură. După ce i s-a oferit găzduire în casa unui țăran, Andrei a fost trădat de gazda sa și arestat de fasciștii „Kușcea". Considerându-l partizan, polițaii l-au încuiat într-o odăiță cu fereastra bătută în scânduri și i-au discutat soarta:

> *I-am ascultat pe Polizei, care vorbeau pe coridor. Unul dintre ei a zis:*
>
> *– Să-i dăm drumul puștiului, altfel va fi spânzurat. E păcat, că-i încă tânăr.*
>
> *Altul i-a replicat:*
>
> *– Dar dacă partizanii te-ar prinde pe tine? Ei ți-ar da drumul?*
>
> *Al treilea mi-a luat și el apărarea:*
>
> *– Bineînțeles că nu te-ar ierta dacă te-ar prinde, însă fratele tău a fost recent deportat în Germania. Dacă va evada? Eu îi urez să aibă mult noroc pe drumul de-ntors acasă, fiindcă unii ca noi îl pot prinde și spânzura. Și-atunci?*
>
> *Au mai vorbit așa vreo două minute, după care au plecat. Afară s-a lăsat întunericul și liniștea; se auzeau doar pașii paznicului...*

Smulgând cu multă greutate scândurile de pe fereastră, Andrei a izbutit până la urmă să evadeze, a sărit într-o curte și a fugit în beznă, scăpând de „Kușcea", care răcneau cântece de beție.

În raionul Mirhorodski, aproape de linia frontului, Andrei a găsit de lucru la un sovhoz: „Ziua smulgeam rădăcini din sol, iar seara ascultam apropierea canonadei artileriei." Disperat să se realăture armatei, Andrei a plecat iarăși, dar s-a întâlnit pe drum cu unități germane aflate în retragere, care l-au silit să revină în siguranța sovhozului. Deoarece armata germană aplica tactica pământului pârjolit în urma sa, Andrei a fost nevoit să plece din nou: la o fermă mai mică, mult mai departe de șosea. Acolo, în timp ce lucra la o bostănărie, el a auzit vestea: „plângând de fericire, un paznic bătrân ne-a spus că Armata Roșie ajunsese la sovhoz."

Revenind imediat la sovhoz, Andrei l-a căutat pe comandantul unității sovietice, și-a anunțat adevărata identitate și a fost trimis la o unitate de mortiere. Până seara, el pornise înapoi către vest ca soldat al Armatei Roșii. Totuși, după o săptămână, Andrei – ca fost prizonier de război – a intrat în atenția unității de contrainformații NKVD a regimentului, așa-numita „Osobii Otdel", și a fost expediat la un „regiment de instruire", în Mirgorod, unde să fie chestionat. Spre dezamăgirea lui, Andrei n-a mai fost trimis pe front.

În 1965, soarta a adăugat un nou capitol istoriei sale, readucându-l în Germania ca martor al acuzării într-un proces al criminalilor de război. Acolo, într-un tribunal din Frankfurt-am-Main, Andrei Alexandrovici Pogojev, fostul deținut nr. 1418 de la Auschwitz, și-a întâlnit pentru ultima dată temnicerii...

* * *

Vreme de mulți ani, încercasem să uit lucrurile cele mai oribile. Încercasem să păstrez numai amintirile bune și dragi din perioada aceea teribilă. Crezusem că izbutisem, însă nu fusese decât o autoamăgire. O parte a vieții mele rămăsese ascunsă în depozitul cel mai secret al memoriei; acum, ușile sale se deschiseseră și trecutul de coșmar se năpustea peste mine. Îmi imaginasem vreodată că într-o bună zi va trebui să-mi reamintesc și să retrăiesc tragedia zilelor din iad? Îmi imaginasem vreodată că voi fi readus față în față cu călăii ale căror torturi îmi lăsaseră urme încă vizibile pe trup? Bineînțeles că nu! Dar trebuia să-mi reamintesc...

Cât timp am depus mărturie, nu m-am uitat la SS-iștii care stăteau în boxa acuzării; m-au împiedicat s-o fac sentimentele de dispreț și ură față de ei, care existaseră în mine încă de la Auschwitz și care se acutizaseră prin reamintiri și prin atmosfera procesului. N-am vrut să-i privesc, ba chiar le-am întors spatele în mod ostentativ. Ar fi fost insuportabil de dureros să le revăd chipurile și să-mi retrăiesc experiența propriei slăbiciuni și vulnerabilități. Pentru că acum, ca și înainte, mi-ar fi fost fizic imposibil să răzbun torturile, umilințele și insultele pe care le suferiserăm eu și camarazii mei. De aceea, lucrul cel mai bun pe care-l puteam face era să-i tratez cu totală indiferență. Mi-am spus că ei nu mai existau, în ciuda faptului că erau vii și stăteau în fața mea, că reprezentau doar miasmele nazismului, și de aceea am adoptat o atitudine de dezgust orb.

Știam foarte bine că acesta era un proces penal – SS-iștii erau judecați pentru crime comise la Auschwitz – însă camarazii mei și cu mine înțelegeam de asemenea perfect locul unde se judeca procesul, cine erau acuzații, cine erau judecătorii și

cine se afla în spatele Curții și al acuzaților. Vedeam totuși că sute de oameni urmăreau desfășurarea procesului din sala ticsită; studenți, muncitori tineri, germani de toate vârstele auzeau cu răsuflarea oprită despre crimele monstruoase comise la Auschwitz. Pentru ei, ca și pentru noi, acesta nu era un proces obișnuit...

Începe interogatoriul apărării. Stau calm, încercând să-mi păstrez controlul pentru cei din jurul meu, dar nervii îmi sunt încordați. Din expresiile fețelor și intonațiile vocale, încerc să pricep esența întrebărilor, a răspunsurilor și a argumentărilor. Chipul translatoarei Vera este cel mai animat. Ea este agitată și pune totul la suflet. Întrebările și răspunsurile își găsesc reflexii elocvente pe fața ei; succesiv, este străbătută de încântare, indignare, furie sau dispreț.

Inima îmi este cuprinsă de recunoștință sinceră față de această femeie micuță și energică, care mi-a devenit atât de dragă în ultimele zile. Poloneză de origine rusă, ea a absolvit universitatea din Varșovia și n-a văzut niciodată Rusia. În timpul ocupației Poloniei, după moartea părinților, a fost dusă în Germania și a trăit mulți ani în Frankfurt-am-Main. Vera iubește patria strămoșilor ei și resimte acut soarta tragică a rușilor omorâți în lagărul de concentrare. Totodată, ne adoră literalmente pe noi, supraviețuitorii care am sosit acum câteva zile din Rusia. La rândul nostru, am fost mișcați de susținerea ei – sinceră și din toată inima.

Vera ne așteptase cu nerăbdare mărturiile. La urma urmelor, eram primii martori sovietici ai acestor fărădelegi monstruoase. Ea fusese prezentă la proces de la bun început (în calitate de translatoare permanentă a tribunalului landului Hessen) și auzise mărturiile foștilor deținuți din diverse țări. Din acest

motiv, dorea să ne audă și pe noi, compatrioții strămoșilor ei, fiind ferm încredințată că vom vorbi mai răspicat decât martorii anteriori, că mărturiile ne vor fi mai convingătoare și că vom demasca noi orori. Eram, de asemenea, uniți prin convingerile noastre comune față de fascism. Vera ura fascismul, nu numai ca persoană progresistă care-i înțelesese esența, ci și ca femeie și mamă...

O întrebare din partea ei mi-a întrerupt gândurile:

– Domnule martor, ați afirmat în declarația dumneavoastră că inculpatul Stefan Baretzki a fost Blockführer în lagărul de concentrare în perioada octombrie-noiembrie 1941?

– Da, și o confirm.

Președintele Curții a răsfoit paginile unui dosar, care-i fusese adus la cerere din dulapul uriaș plin cu documente asociate investigației.

– Curtea deține documente ce atestă că Baretzki a apărut prima dată în lagăr în iulie 1942.

– Atunci, documentele acelea sunt false. În octombrie 1941, Baretzki era deja prezent în lagăr.

Din stânga am auzit un glas mieros:

– Martorul poate să confirme că inculpatul Stark era gradat?

– Da, o confirm.

O întrebare din dreapta:

– Ați putea deosebi un soldat SS-ist de un gradat?

– Da.

Am răspuns ferm și sigur pe mine, însă întrebarea venită din dreapta m-a pus în gardă. Mi-am amintit instantaneu o conversație purtată la Berlin, în biroul unui cunoscut avocat, profesorul Kaul. El îmi spusese atunci: „Ține seama de faptul că avocatul apărării reprezintă pericolul cel mai mare pentru

adevărul mărturiei. El este capabil de orice șiretlic murdar. Adesea, avocații apărării pun întrebări al căror sens real nu este întotdeauna clar celor fără experiență în jurisprudență. În asemenea cazuri, eu și colegii mei – procurorii, acuzatorii publici – vom face tot ce putem pentru a te ajuta."

A urmat din nou o întrebare de clarificare:

– Vă rugăm să descrieți semnele exterioare ale deosebirii dintre un soldat și un gradat.

Am răspuns la fel de sigur ca și înainte, dar am încercat să înțeleg ce se ascundea în întrebările acelea elementare.

– Ce culoare aveau epoleții purtați de gradați? s-a auzit din stânga.

Nu am avut timp să răspund, fiindcă din dreapta a sosit altă întrebare:

– Ce fel de epoleți avea Stark?

După privirea Verei, am priceput că era îngrijorată. Ceva era în neregulă. „Calmează-te, calmează-te", mi-am repetat mental. M-am străduit să-mi amintesc și am răspuns mai degrabă nesigur:

– Este greu de rememorat un asemenea detaliu, fiindcă epoleții nu m-au preocupat în perioada aceea înspăimântătoare. Mi se pare totuși că epoleții lui Stark nu erau complet argintii, ci aveau marginile argintate.

Un murmur s-a răspândit prin sală. Președintele Curții și-a arcuit sprâncenele stufoase. Chipul Verei strălucea de fericire. Memoria nu m-a trădat. Se părea că Stark – comisar gestapovist pentru prizonieri de război – era sergent.

– Îl cunoașteți pe inculpatul Boger?

– Nu.

– Pe Kaduk?

– Nu.

– Scherpe?

– Da. Ultima dată când l-am văzut pe el și pe Klehr era în luna mai sau iunie a anului 1942, în spitalul blocului 21. De față cu aproape toți pacienții, Scherpe și Klehr ucideau prin injecții cu fenol deținuții care fuseseră declarați „inapți" de un medic SS-ist.

– Puteți să desenați un plan al spitalului și al sălii de operație și să indicați locul din care ați văzut cum se făceau injecțiile cu fenol?

– Da.

Mi s-a înmânat o foaie de hârtie și am desenat repede amplasamentul blocurilor 10, 11 și 21. Am desenat un plan al spitalului, reprezentând camera de operații, colțul medicilor și locul unde fusesem martor la crima teribilă. Translatoarea a înmânat planul președintelui Curții. Procurorii și avocații apărării s-au ridicat pentru a vedea desenul. Ei au adus alt plan, le-au comparat între ele și au început să discute animat.

– Planul interiorului spitalului pe care l-ați trasat diferă într-o măsură de cel pe care-l deține tribunalul, mi-a spus Hofmeyer, președintele Curții.

– Este posibil. Eu am desenat planul așa cum era în vara anului 1942. Este evident că tribunalul are un plan din anul 1945.

– Tribunalul va adăuga planul la documentele procesului.

După câteva întrebări lipsite de importanță din partea apărării, la care am răspuns cu tot atâta siguranță ca și înainte, au încetat să mă mai interogheze, înțelegând că răspunsurile nu aveau decât să le afecteze interesele clienților. Am suspinat, simțindu-mă mai eliberat, când am auzit pe neașteptate:

– Domnul președinte vă sugerează să-i identificați pe inculpați.

Zgomote, tusete și hârșâituri de scaune s-au auzit din stânga, când acuzații s-au ridicat în picioare. M-a fulgerat un gând: refuză sub un pretext oarecare! Nu – ca fost deținut la Auschwitz și ca martor din URSS, nu pot refuza! La urma urmelor, abia depusesem mărturie nu numai în numele meu, nu numai în numele celor care supraviețuiseră ca prin minune, ci și în numele miilor de deținuți care muriseră în moduri teribile și chinuitoare. Amintirile celor omorâți și speranțele celor vii mă obligau să-mi ignor orice dorințe personale și, de aceea, m-am întors cu fermitate spre acuzați, pentru prima dată de când intrasem în sală.

Dar, de îndată ce i-am privit, m-am simțit tulburat... ba chiar în asemenea măsură, încât am simțit că iau foc. Înconjurați de paznici, acuzații stăteau înaintea mea pe trei rânduri. Îmbrăcați în costume noi-nouțe, proaspăt rași și îngrijiți, cu părul perfect aranjat și pieptănat, păreau niște gentilomi care nimeriseră absolut întâmplător în sala de tribunal, venind de la vreun banchet sau ceremonie. Mă priveau sfidător, surâzând cu dispreț și malițiozitate, totuși fără nimic din caracterul lor pompos anterior. Dacă n-ai fi știut, i-ai fi putut considera niște oameni decenți, dar fiecare dintre ei s-ar fi putut scălda în sângele victimelor sale. Cu fiecare pas, oamenii aceștia aduseseră moartea; cu fiecare mișcare, vărsaseră sânge; cu fiecare gest al mâinii sau privire a ochilor, dezlănțuiseră crime. Acum, însă, nu mai purtau uniforme negru și verde, ci costume elegante, cu batiste ițindu-se cochet din buzunarele de la piept. Și totuși, în ochii lor mijiți și în buzele ce zvâcneau, puteai detecta ura bestială a fasciștilor călăi și sadici. Cum puteau

să mă privească în față și să zâmbească? Fiindcă eu stăteam înaintea lor ca martor al crimelor pe care le comiseseră. Eu întrupam copiii scâncitori, mamele gemând, tații neajutorați. Da, întrupam sângele și cenușa a milioane de victime. Doar o bestie sălbatică poate privi calm în ochii prăzii sale...

Am cercetat de câteva ori chipurile foștilor SS-iști, însă o senzație de confuzie fierbinte îmi strângea inima tot mai puternic. Mi-am simțit spinarea udă, fața îmi ardea, iar palmele mi-au fost acoperite de o sudoare rece. Problema era că nu puteam recunoaște pe niciunul dintre acuzații care mă priveau în tăcere. Pe niciunul! Nici chiar pe cei împotriva cărora tocmai depusesem mărturie. Trecuseră mai bine de douăzeci de ani de la momentele acelea îngrozitoare. Anii și hainele le schimbaseră aspectul. Le-am sfredelit cu ochii fețele, străduindu-mă să prind măcar ceva care să-mi ofere vreun indiciu, cu toate acestea eforturile mi-au fost în van. Înțelegerea neputinței mele a intensificat confuzia. M-am simțit incapabil să-mi ascund starea și am întrezărit un licăr de triumf pe chipurile naziștilor.

Cu un efort de voință am făcut o ultimă tentativă, plecându-mi capul, mijind ochii și acoperindu-mi fața cu palmele. „Trebuie să-ți reamintești, trebuie să-ți reamintești!”, mi-am repetat la unison cu bătăile inimii. Publicul din sală încremenise. Tăcerea palpabilă a fost întreruptă de bubuiturile unor pași ce se apropiau.

– Nu vă simțiți bine?

Întrebările președintelui Curții și ale translatoarei s-au auzit aproape simultan. M-am răsucit către completul de judecată, am ridicat capul și mi-am desprins palmele de pe chip. În fața mea stătea un polițist cu un pahar de apă. Expresia din ochii

săi era de alarmă și în același timp de sinceră compătimire. Mi-am dres glasul:

– Nu este ușor să-mi reamintesc fețe văzute acum mai bine de douăzeci de ani. Mi-am acoperit ochii ca să mi-i imaginez tineri, în uniforme...

Asistentul președintelui i-a șoptit acestuia ceva la ureche, gesticulând animat. Hofmeyer a ascultat încruntat, apoi a încuviințat din cap și a lătrat câteva cuvinte spre acuzați. Nu am avut timp să pricep ce spusese, fiindcă am văzut cum patru acuzați au coborât din boxă la ordinul unui polițist și s-au înșiruit înapoia mea, cu fața la jurați. Cu ochi strălucitori, Vera a tradus ordinul președintelui:

– Pentru a ușura identificarea, Curtea consideră că este posibilă schimbarea uzanțelor. Acuzații vor înainta în grupuri de câte patru.

M-am întors și i-am examinat separat pe bărbați. În centrul sălii, ei arătau complet diferiți decât sub razele puternice ale reflectoarelor. Și expresiile de pe chipuri li se modificaseră. Dispăruseră grimasele și surâsurile disprețuitoare și, în ciuda faptului că simulau indiferența, ochii le trădau atât ura, cât și teama. Anii ce trecuseră nu modificaseră nimic: oamenii aceștia dinaintea mea erau inamici.

Încrederea mi-a revenit. Dintre primii patru criminali n-am recunoscut pe niciunul pe care să-l mai fi întâlnit, în ciuda scrutării atente. Dar când am privit următorul grup de patru acuzați, am sesizat un grad de nervozitate la al treilea bărbat. Un semnal abia conștient mi-a răsunat în minte, atrăgându-mi atenția. Deși mă aflam abia în fața celui de-al doilea, nu-mi puteam desprinde privirile de la al treilea, care era în mod vădit agitat. Îmbătrânit, obez, cu o chelie mare ce i se ridica

de la frunte, el se foia de pe un picior pe celălalt. Brusc, a scos din buzunar o batistă împăturită și și-a tamponat chelia cu o mișcare rapidă. Gestul acela mi-a reamintit ceva. Da, da, un detaliu de coșmar era legat de el. Inima mi s-a zgârcit ca înaintea unei premoniții și sângele mi-a bubuit în tâmple. Observându-mi tulburarea, el și-a scos iarăși batista, a despăturit-o printr-o scuturare și și-a tamponat încă o dată chelia care acum strălucea de sudoare. O amintire a licărit ca un fulger: o odaie ticsită, o sută de deținuți goi și scheletici care înaintau spre o masă, unde o încuviințare neglijentă din cap sau o mișcare leneșă dintr-un deget a medicului SS-ist le va decide soarta... Soare puternic răspândind lumină și căldură în sala de operații a spitalului, un ofițer SS-ist gras se apleacă peste altă victimă, cu seringa în mână... Klehr? Klehr!

– Este Klehr!

Agitat de prima identificare, mi-am rezemat greutatea de o masă, incapabil să mai văd sau să aud ceva cu claritate. Următorul șir de patru acuzați a pășit înapoia mea.

– Curtea vă cere să continuați identificarea.

Cu trupul și sufletul împovărate, m-am rotit automat pe călcâie. Un bărbat de vreo patruzeci și cinci de ani m-a privit drept în ochi. Elegant îmbrăcat, cu ochelari de soare în mână, stătea în fața mea cu o expresie arogantă pe chip. Însă cu cât îl priveam mai mult, cu atât eram mai sigur: îl cunoșteam pe omul acesta. Asociația multor trăsături – înălțimea, forma capului, expresia ochilor, linia nasului și a buzelor – îmi reînvia în memorie forme similare, legate la rândul lor de un episod dureros din trecut. Un roi de gânduri mi-a trecut prin minte. Fără să-mi desprind ochii de la el, mi-am scotocit memoria, încercând să asociez caracteristicile bărbatului dinaintea mea

de cele ale unuia care ne escortase pe tragicul drum de la Auschwitz.

Înțelegerea a apărut instantaneu, determinându-mi o stare de șoc. Am amețit și pielea mi-a fost scăldată în transpirație. Clătinându-mă, m-am sprijinit din nou de masă, impunându-mi să continui, să mă stăpânesc. Surâsul răutăcios care a fluturat pe buzele călăului mi-a readus în cele din urmă puterile. M-am simțit rușinat de mine, de slăbiciunea mea revelată atât de neașteptat. Așadar, tu ești comisarul pentru Afacerile Cetățenilor Sovietici? Tu mi-ai omorât camaradul în gară din cauza fotografiei fiicei lui – o fetiță cu o fundă în păr? Ieri auzisem că ți-ai tăinuit trecutul față de familia ta; că soția și cele două fiice ți-au descoperit crimele abia aici, la proces. Acum, de comun acord, ele te reneagă ca soț și tată. Oamenii spun că tu suferi din cauza aceasta, că este o tragedie personală. Dar nu crezi că și camaradul meu – soldatul necunoscut pe care l-ai ucis – a suferit de pe urma despărțirii de familia lui? Și totul mulțumită zeilor fascismului vostru! Nu crezi că inima lui sângera după fiica rămasă în urmă? Fetița a cărei fotografie SS-istul tău a călcat-o în picioare în noroi? Nu, nici tu și nici alții asemenea ție nu aveți ce căuta pe acest pământ! Ar trebui să fiți ocoliți ca leproșii, să fiți însemnați – ca victimele voastre – astfel încât toți să poată vedea ce sunteți cu adevărat: monștri care au transformat o așezare în Iad, chinuind, torturând, omorând milioane de oameni într-un imperiu devotat morții.

O pleoapă i-a tremurat. Am bănuit că mă recunoscuse și că-i cedau nervii. Mai ții minte cum, cândva, stăteam față în față? M-ai fi putut ucide atunci cu o lovitură iscusită în rădăcina nasului. Dar am supraviețuit. Și în ciuda tuturor celor ce am îndurat, te recunosc. Îmi amintesc până și culoarea ochilor tăi.

Ești neliniștit, așa-i? Mușchii din obraz ți se zbat, așa cum făceau și înainte. Am întrerupt tăcerea prelungită cu glas răgușit, tremurat:

– Stark!

Un pas în lateral. Alt bărbat este în fața mea. Chip prelung. Ochi agitați, degete ce zvâcnesc. Aha! Deci sunteți împreună chiar și aici...

– Acesta este Blockführerul Baretzki.

De trei ori președintele Curții mi-a cerut să mă întorc cu spatele și între timp, înapoia mea, cei patru și-au schimbat locurile între ei. Era însă imposibil să greșesc și i-am identificat pe vinovați de fiecare dată cu succes.

Starea mea de tulburare și schimbările de locuri ale acuzaților îmi solicitaseră în asemenea măsură concentrarea, încât am auzit rumoarea din sală abia după avertismentul președintelui. El s-a ridicat în picioare și, cu glas exasperat, a cerut liniște. În mod evident, spectatorii erau surescitați de ceva. Gardienii s-au postat în fața primului rând al publicului, totuși apariția lor n-a restabilit calmul. „Ce se-ntâmplă?" Era deja ora 19 – a șaptea oră a mărturiei mele –, cu mult după programul obișnuit al tribunalului. Poate că audiența obosise și solicita o pauză? Gândurile mi-au fost întrerupte de același ton metalic și aspru al vocii lui Hofmeyer. Translatoarea a răspuns întrebării mele nerostite:

– Domnul președinte al Curții este extrem de scandalizat de comportarea publicului și a anunțat suspendarea procedurilor până mâine.

Însă presupunerea mea se dovedise incorectă. Majoritatea spectatorilor nu se grăbea defel să plece, ci s-a îngrămădit de o parte și de cealaltă a culoarului îngust prin care încercam să

părăsesc sala. Vera mergea înaintea mea. Sute de ochi m-au cercetat din nou, dar nu cu simplă curiozitate ca înainte, ci în ei se zărea acum flacăra emoției. Cu sufletul plin de fericire, am văzut bunăvoința, simpatia și surâsurile aprobatoare ale majorității. Strângerile de mână calde și prietenoase m-au mișcat, iar mâinile încleștate în pumni la nivelul umerilor erau încă și mai emoționante. În noaptea aceea, am dormit neîntors după mult timp.

Epilog

Azi-dimineață tribunalul vest-german a pronunțat sentința în cazul celor douăzeci de criminali SS-iști care au acționat în timpul războiului în cel mai mare lagăr al morții nazist, Auschwitz. Tribunalul i-a condamnat pe acuzații Boger, Hoffman, Kaduk, Baretzki și Bednarek la închisoare pe viață. Unsprezece acuzați au fost condamnați la diverse pedepse, de la opt ani și trei luni, până la paisprezece ani de închisoare. Trei acuzați au fost achitați. În plus, tribunalul a decis să se țină seama și de timpul petrecut în arest înainte de proces și pe durata acestuia. Sentința a fost anunțată după un proces care a durat exact douăzeci de luni. Au depus mărturie aproximativ 360 de martori oculari, majoritatea foști deținuți la Auschwitz, care au scăpat de exterminare doar printr-o minune. Mărturiile care i-au implicat pe acuzați în comiterea de omoruri în masă au aparținut unor cetățeni polonezi, cehoslovaci, est-germani, vest-germani, israelieni, americani, francezi, belgieni și din alte țări. Unii dintre

> acuzați au trimis în camerele de gazare sute de oameni – bărbați, femei, bătrâni și copii. Acuzații au participat, de asemenea, la împușcarea deținuților, la uciderea lor prin injecții în inimă etc. ...
>
> Din „Sentință ușoară pentru ucigașii naziști" – un reportaj TASS din Frankfurt-am-Main, 19 august 1965.

Drapelele naționale a zeci de state înconjoară un monument îngropat sub buchete de flori. În văzduh răsună marșuri funebre și murmurele oamenilor. Reprezentanții a numeroase țări stau pe podium, lângă monumentul dedicat victimelor de la Auschwitz. Printre ei se numără turiști din Uniunea Sovietică – foști deținuți – și delegați ai Comitetului Sovietic al Veteranilor de Război, conduși de general-locotenentul Vasili Iakovlevici Petrenko, Erou al Uniunii Sovietice, fost comandant al diviziei care a eliberat lagărul, pe 27 ianuarie 1945. După o ceremonie solemnă și îndoliată de aducere aminte, veteranii sovietici vizitează lagărul central. Este greu de respirat. Aerul pare plin de fum și funingine emanate de crematoriu...

Stau în fața porților, apăsat de amintirile ce-mi gonesc prin minte. Foișoarele de pază pustii nu amenință cu mitraliere, nu se aud răcnete amenințătoare, nu există umbre sleite care să rătăcească prin lagăr. Restul a fost păstrat neatins, așa cum fusese: poarta cu inscripția batjocoritoare „Arbeit Macht Frei" („Munca te eliberează"), păienjenișul dens al gardurilor din sârmă ghimpată, clădirile cu două niveluri din cărămidă roșie, camerele de gazare, spânzurătoarea. S-au păstrat și unele documente, haine, bunuri personale, mormane de păr femeiesc, jucării de copii, proteze: dovezi materiale ale crimelor comise

aici, crime necunoscute anterior omenirii. În prezent, Auschwitz este Muzeu de Stat al Republicii Polonia...

După ce vizitez blocul 11, pășesc în curtea interioară, urmând traseul condamnaților la moarte. În dreapta este dreptunghiul negru al unui zid. Mă hipnotizează ca gura țevii unei arme. Ochii nu îmi clipesc – sunt țintuiți de zidul negru... zidul torturilor monstruoase, zidul plutoanelor de execuție[35]. Dreptunghiul se apropie tot mai mult, se înalță tot mai mult, micșorând cerul, acoperind totul în fața mea. Și, brusc, zidul învie. Încep să apară siluete: la început vagi, apoi mai clare, mai distincte. Sunt sute, mii. Rândurile din spate sunt ascunse în depărtarea cețoasă. În față se află un bărbat. Mă privește pătrunzător. Un fior teribil îmi trece pe spinare. Desigur, este Wilhelm Türschmidt. N-aș fi putut să nu-l recunosc...

Nu mă privi atât de sever. Nu te-am uitat. Ai fost... ești... și vei rămâne în amintirea mea până în ultima zi a vieții mele, până ce inima îmi va înceta să mai bată. Tu ești medic, la urma urmelor, și vei înțelege sinceritatea cuvintelor mele mai bine ca oricine. Zâmbești? Ești încântat că nu te-am uitat? Îmi amintesc totul, ca și cum ar fi fost ieri. M-ai numit „bolșevic rus" și am fost mândru de asta. M-ai smuls din ghearele reci ale morții. Tu însă n-ai salvat doar un bărbat pe nume Andrzej[36], ci ai salvat unul dintre bolșevicii ruși la a căror exterminare asistai. Și, salvându-mă pe mine, ți-ai exprimat simpatia față de rușii bolșevici care apărau libertatea departe, în Răsărit. Mint?

---

35 „Zidul morții" original a fost demolat înainte de sfârșitul războiului, dar a fost reconstruit de Muzeul Auschwitz (nota ed. engleze).

36 Andrei în poloneză (nota ed. engleze).

Nu, este adevărat, este perfect adevărat! Am văzut-o foarte bine atunci, și o văd și acum în ochii tăi albaștri mijiți, care scânteiază de iubire și respect. Și nu te-ai schimbat aproape deloc. Aceleași riduri pronunțate de pe frunte, aceeași expresie severă în ochi și același păr sur, plin de demnitate.

Sunt fericit să-ți spun că ai ghicit corect: mi-am regăsit familia. Am fiice iubitoare și am deja o nepoată. Și toate îți cunosc numele, fiindcă le-am povestit atât de multe despre medicul chirurg-șef din blocul 21: un om cu o inimă minunată, deținutul politic polonez Wilhelm Türschmidt.

Dacă ai ști cât de greu este câteodată pentru mine... Mai ales când îmi reamintesc țipetele copiilor din blocul 10. Ne astupam urechile cu dopuri din hârtie. O dată, te-am văzut făcând același lucru în sala de operații. Dar era oare cu adevărat posibil să înăbuși gemetele unui copil muribund, țipetele lui de ajutor, tot mai slabe?

Mai ții minte zilele și nopțile acelea oribile? Prezența ta în serile liniștite și calde de vară era necesară pentru noi, zecile de pacienți. Ne transmitea tărie sufletească, ne ajuta să înfruntăm inimaginabilul, de la care era atât de ușor să lunecăm în nebunie. Tu nu știi, însă te-am văzut și în ultimele minute ale vieții tale eroice. Poți să bănuiești cum anume? Bineînțeles, am stat înapoia priciurilor, în fața ferestrelor. Nu am fost zăriți, dar am asistat la toate. Indiferent cât de greu ne-ar fi fost să privim, noi – colegii și prietenii tăi – nu ne-am putut întoarce ochii de la momentul acela tragic. Am plâns așa cum numai bărbații pot plânge. Am plâns de propria noastră slăbiciune și de ură față de călăi. Totuși, în adâncul sufletelor, am fost mândri de curajul tău. Ai fost până în ultimul minut un adevărat patriot al țării tale care a cunoscut atâtea suferințe. Ai rămas în amintirea noastră ca un astfel de om și de aceea te văd acum...

Tocmai am trecut prin celulele din blocul 11. Pereți cenușii, podea cenușie. Pașii răsună în încăperile mari și pustii. Imaginile brutalităților sadice care s-au derulat aici ne apăsau teribil inimile și ne oprimau mințile. Este imposibil de închipuit prin ce ai fost nevoit să treci. Ți-ai petrecut ultimele ore dinaintea morții într-o asemenea celulă, nu? Cu siguranță ai fost torturat. Nu ți-au lăsat niciun minut de odihnă. Călăii aceia erau foarte iscusiți în „arta" lor, însă incapabili să priceapă sufletele celor pe care-i torturau. Într-un acces de furie, ei puteau ucide trupuri, totuși nu puteau distruge spiritul victimelor lor. Acestea sunt chiar cuvintele tale, dragul meu părinte, frate și camarad. Cum... pleci? Unde ești, pentru numele lui Dumnezeu? Vreau să mai vorbesc puțin cu tine.

Nu-mi purta pică. Am avut noroc – am scăpat din iadul acesta. Am supraviețuit. Sunt nespus de fericit că am trăit să văd ziua minunată a Victoriei. Dar n-am uitat prin ce am trecut. Iar trecerea anilor nu a știrbit ascuțișul durerii. Rănile corpului mi s-au vindecat de-a lungul timpului, însă rănile inimii rămân adânci. Ele mă vor chinui pentru tot restul vieții.

* * *

Este greu de spus ce anume m-a susținut prin supliciile acelea inumane: rezistența, sănătatea, norocul...? Ce mi-a salvat sufletul în iadul acela și m-a ajutat să-mi păstrez visurile, eforturile și iubirea pentru patrie prin ororile de la Auschwitz? Auschwitz! Lumea întreagă știe numele acesta: locul unde fasciștii au exterminat patru milioane de oameni din toată Europa în decursul a patru ani[37].

---

[37] Deși, inițial, cifra fusese estimată la 4 milioane de victime, Muzeul Auschwitz a ajustat-o ulterior la 1,5 milioane (nota ed. engleze).

Plecând din Muzeul Auschwitz, eu, camarazii mei veterani și toți cei care-l vizitează și cad pe gânduri purtăm același memento: convingerea fermă că reînvierea fascismului nu mai trebuie îngăduită. Și că ororile de la Auschwitz nu trebuie să se mai repete niciodată.

Glosar

Appell: Termen german din lagăr care înseamnă „apel”.

Appellplatz: Termen german din lagăr care înseamnă „zona unde se desfășoară apelul”.

Belaya Gvardiya: Garda Albă, forță politică și militară antibolșevică, ce a acționat în timpul Războiului Civil Rus din 1918-1922.

Blockälteste: Termen german din lagăr care înseamnă „bătrânul blocului”. Indivizii respectivi – ei înșiși deținuți – îi supravegheau pe deținuții camarazi în barăci și blocuri, răspunzând direct față de „Blockführerul” lor (a se vedea mai jos).

Blockführer: Termen german din lagăr care înseamnă „comandant de bloc”. Indivizii respectivi ocupau treapta cea mai de jos în ierarhia SS a lagărului, fiind responsabili cu controlul „bătrânilor blocurilor” (a se vedea „Blockälteste” mai sus).

Colhoz: Termen rus pentru cooperativele agricole de producție sovietice.

Comisar: Oficial al partidului comunist sovietic, responsabil cu organizarea și educația politică în armată.

Crucea de Fier: Decorație militară a Prusiei și ulterior a Germaniei. Crucea de Fier era acordată doar în timpul războiului pentru fapte de curaj.

Culac: Termen rus pentru țăranii înstăriți, chiaburi, persecutați nemilos de regimul stalinist.

Gauleiter: Termen german care înseamnă „conducător de district". „Gau" era un district în Reichul Nazist, iar „Gauleiter" era conducătorul acestuia din partea partidului nazist.

Gestapo: Abreviere germană pentru „Geheime Staatspolizei" („Poliția secretă de stat").

Kapo: Termen din lagăr pentru un deținut care joacă rolul de supraveghetor. Kapo conducea echipele de muncă sau batalioanele de muncă, formațiuni mai mari care aveau un „Oberkapo" sau „supraveghetor-șef".

Kommando: Termen german din lagăr care înseamnă „echipă de muncă". La Auschwitz existau aproximativ 300 de echipe de muncă, formate din 50 până la 1 200 de deținuți.

Kommandoführer: Termen german din lagăr care înseamnă „comandantul echipei de muncă". De obicei, indivizii respectivi erau aleși dintre Blockführeri (a se vedea „Blockführer" mai sus)

Lagerführer: Termen german din lagăr care înseamnă „comandant de închisoare". SS-iștii respectivi conduceau lagărele de deținuți.

„**Muselmänner**": Jargon SS-ist pentru deținuții vlăguiți și atrofiați, derivat din cuvântul german pentru „musulman".

Oberführer: Grad paramilitar din partidul nazist german, tradus aproximativ prin „conducător-șef".

Oberkorporal: Grad militar german, tradus aproximativ prin „caporal-șef".

Osobii otdel: Unitate de contrainformații a unei unități militare sau de partizani sovietice.

Pan: Termen polonez care înseamnă „domn".

Pentka: Termen din lagăr pentru compartimentul partiționat dintr-o sală mare, derivat din cuvântul polonez „piaty", care înseamnă „cincime".

Politruc: Termen rus care înseamnă „comisar politic".

Polizei: Termen pentru forța polițienească organizată de germani a colaboraționiștilor, activă în teritoriile ocupate de nemți.

Schreiber: Termen german care înseamnă „conțopist". „Blockschreiber" era responsabil cu controlul numărului exact de deținuți dintr-un bloc. „Schreiberführer" era „conțopist-șef".

Sedemka: Termen din lagăr pentru „blocul 7", derivat din cuvântul polonez „siódemka", care înseamnă „șapte".

Sonderführer: Termen german din lagăr care definea conducătorul unui „Sonderkommando" (a se vedea mai jos).

Sonderkommando: Termen german din lagăr care înseamnă „unitate specială". Aceste echipe de muncă erau responsabile cu curățarea excrementelor și a sângelui omenesc din camerele de gazare, cu extragerea părului, a dinților de aur și a bijuteriilor de la cadavre, cu arderea cadavrelor și săparea de gropi comune.

Sovhoz: Termen sovietic pentru gospodăriile agricole de stat.

SS: Acronim german pentru „Schutzstaffel" sau „eșalonul de protecție". Înființată în 1925 ca gardă personală a lui Hitler, această forță paramilitară a crescut, devenind o organizație

uriașă, care, printre alte îndatoriri, furniza gardienii pentru lagărele morții.

SS-ist: Gradul cel mai de jos în SS, aproximativ echivalent soldatului din armata regulată.

Starșina: Termen rusesc care înseamnă „sergent-major".

Taiga: Termen rusesc pentru regiunea întinsă acoperită în special cu conifere din Siberia și partea europeană a Rusiei.

TASS: Agenția de știri a Uniunii Sovietice.

Voencomat: Comisariatul militar sovietic, organul de conducere militară locală dintr-o unitate administrativă.

Vorarbeiter: Termen german din lagăr care înseamnă „șef de echipă".

Zyklon B: Deși alte lagăre ale morții utilizau monoxid de carbon pentru omorurile în masă, la Auschwitz se folosea „Zyklon B" – un acid cianhidric obținut din acid prusic, utilizat inițial ca insecticid obișnuit.

Index

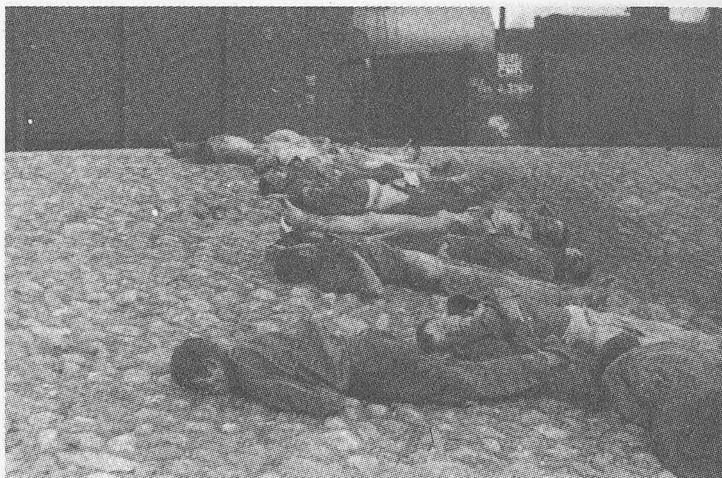

Maria și Andrei Pogojev, 1940.

În primul an al războiului, au fost capturați aproximativ 3 400 000 de soldați sovietici. Potrivit lui Christian Streit, în *Keine Kameraden: Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen, 1941–1945*, doar 1 400 000 din aceștia mai supraviețuiseră până la sfârșitul lunii ianuarie 1942. Restul au fost omorâți ori au murit de foame, frig sau boli.

Corpurile prizonierilor care n-au supraviețuit călătoriei până la lagăr au fost întinse în fața vagoanelor de tren.

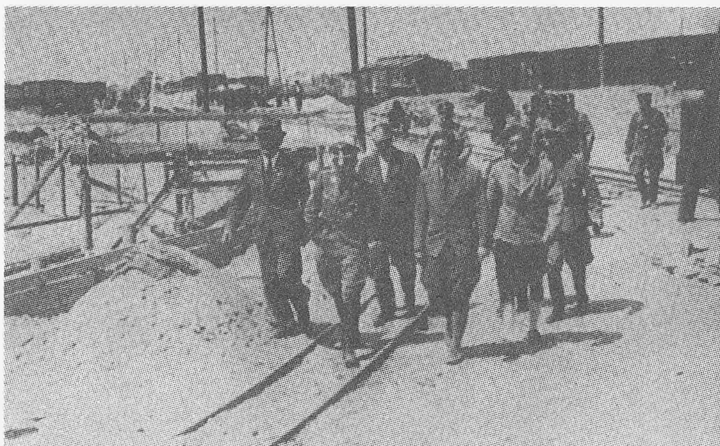
Lagărul era înconjurat de garduri din sârmă ghimpată și electrificată.

Porțile lagărului cu inscripția în germană „Munca te eliberează”.

Uniformă de deținut.

Reichsführer-SS Himmler inspectează construirea fabricii „Buna-Werke” de la Dvory, lângă Auschwitz.

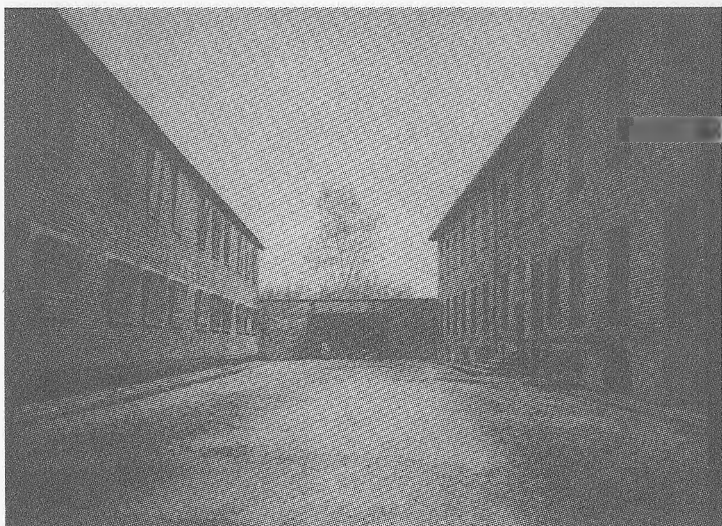
Deținuții din Birkenau lucrează la construirea clădirilor noului lagăr în 1942 sau 1943.

Membri ai Sonderkommando ard cadavre pe ruguri în gropi, în 1944.

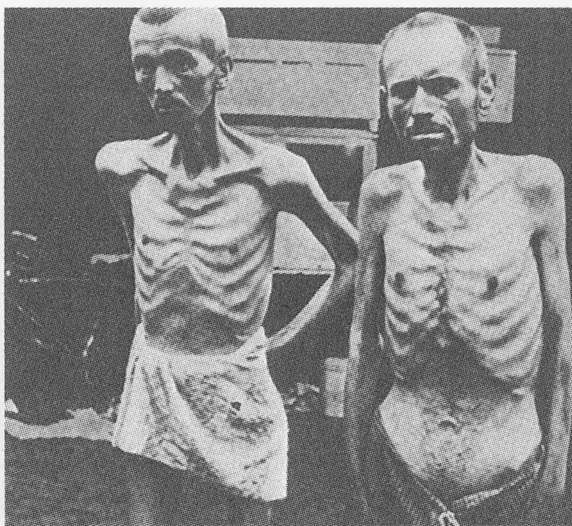

Birkenau: în acest grajd construit pentru 52 de cai au fost siliți să trăiască 700–1 000 de deținuți.

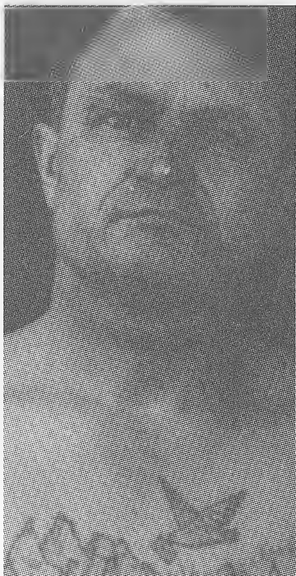
„Zidul morții” dintre blocurile 10 și 11,
unde erau executați deținuții.

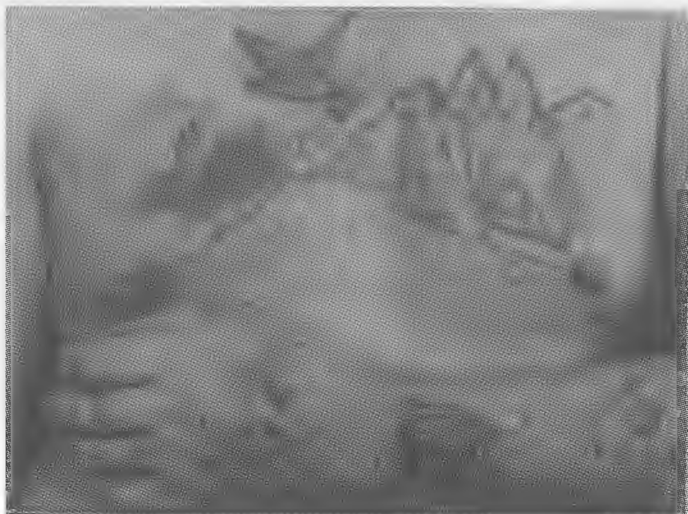
Deținuți de la Auschwitz, după ce au fost eliberați
de trupele sovietice.

Movile de oseminte și haine – tot ce a mai rămas din cele 1,5 milioane de oameni exterminați la Auschwitz.

Andrei Pogojev

Tatuaje pe pieptul lui Andrei Pogojev, care au fost făcute înainte de evadare pentru a-i ascunde numărul de deținut. Cicatricele de pe încheietura mâinii stângi arată locul unde a fost ruptă de glonțul unei santinele. Pata întunecată a tatuajului ascunde anul nașterii sale.

Pavel Stenkin

Fotografie aeriană a Auschwitzului.